

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

Hadtudományi Doktori Iskola

Zsolt Melinda

**Az Európai Unió megújuló energiákra vonatkozó törekvései
és a közös kül- és biztonságpolitika**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Prof. Dr. Molnár Anna

.....

Budapest, 2023

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
1 Bevezetés.....	6
1.1 A téma aktualitása és a témaválasztás indoklása.....	6
1.1.1 Tudományos probléma.....	7
1.1.2 Kutatási kérdések.....	8
1.1.3 A kutatás céljai.....	9
1.1.4 Hipotézisek.....	9
1.1.5 A disszertáció felépítésének áttekintése.....	10
1.2 Módszertan.....	11
1.3 Összegzés.....	16
2 Irodalmi áttekintés.....	17
2.1 Az energiabiztonság fogalma és értelmezése.....	19
2.1.1 Az energiabiztonság jelentése az Európai Unióban.....	24
2.1.2 A megújuló energiaforrások szerepe az energiabiztonságban.....	27
2.2 Megújuló energiaforrások a nemzetközi rendszerben.....	29
2.3 Összegzés.....	31
3 Az Európai Unió nemzetközi szerepére és energiapolitikájára vonatkozó elméletek.....	33
3.1 Az energia szerepe a nemzetközi kapcsolatokban.....	33
3.1.1 Az EU a nemzetközi rendszer szereplőjeként.....	33
3.1.2 Neorealizmus.....	36
3.1.3 Neoliberalizmus.....	37
3.2 Konstruktivizmus.....	45
3.2.1 Szektorális elmélet és az energiabiztonság.....	46
3.2.2 A biztonságiasítás fogalma és értelmezése az energiabiztonság területén.....	48
3.2.3 Regionális biztonsági komplexum.....	56

3.3	Összegzés.....	58
4	Az Európai Unió energiapolitikája és az energiaátmenet	61
4.1	Az EU energiapolitikájának történeti áttekintése	61
4.1.1	Energiapolitika a kezdetektől: a kőszéntől a kőolajfüggőségig (1951-1973)	62
4.1.2	Az olajválságok kezelése és a közösségi energiapolitika (1973-1990).....	64
4.1.3	A hidegháború vége, a közös energiapolitika és a közös kül- és biztonságpolitika megszületése (1991-2005)	67
4.2	Hármas egység az EU energiapolitikájában és a megújuló energiaforrások térhódítása (2006-2023)	73
4.2.1	Az energiapolitika megjelenése a külkapcsolatokban.....	74
4.2.2	Az egységes európai energiapolitika megszületése: válaszok a 21. század kihívásaira	75
4.2.3	Energia a külkapcsolatokban: energiafüggőség és ellátásbiztonság	77
4.2.4	A megújuló energiaforrások részarányának növelése.....	79
4.3	Az energiabiztonság hosszú távú céljainak kijelölése (2014-2023).....	83
4.3.1	Európai energiabiztonsági stratégia	83
4.3.2	Párizsi Megállapodás.....	86
4.3.3	Energiaunió	87
4.4	Az EU globális klímavédelmi ambíciói (2016-2023).....	89
4.4.1	Energiabiztonság az új globális kül- és biztonságpolitikai stratégiájában.....	89
4.4.2	Intézkedések az energiaunió megvalósítására: Tiszta energia minden európainak	90
4.4.3	Útiterv az EU zöld átállására: Európai Zöld Megállapodás.....	91
4.5	Háború Ukrajnában és az EU stratégiai válaszai (2022-2023).....	94
4.5.1	Energiabiztonság és energiaátmenet: REPowerEU.....	96
4.5.2	Külpolitika, energiabiztonság, energiaátmenet: az EU külső energiastratégiája	99
4.5.3	Gazdasági nyomásgyakorlás az Oroszországi Föderációra	100
4.6	Összegzés.....	102

5	Energia az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájában	107
5.1	Az EU energiára vonatkozó biztonságpercepciójának megváltozása	108
5.1.1	Az orosz-ukrán tranzitviták 2006-ban és 2009-ben	109
5.1.2	A Krím-félsziget annektálása 2014-ben	118
5.1.3	Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja 2022-ben.....	132
5.1.4	Az EU előtt álló aktuális kihívások.....	143
5.2	Megújuló energiaforrások és az EU belső biztonságának összefüggései.....	144
5.2.1	Elektrifikáció és hálózatok	148
5.2.2	Digitalizáció és kiberbiztonság	151
5.2.3	Az energiaátmenet kihívásai	152
5.3	Összegzés.....	153
6	Klímavédelem és energiabiztonság az EU külkapcsolati rendszerében.....	159
6.1	Az energiarendszerek átalakításának nyertesei és vesztesei.....	161
6.2	Az EU és a változó globális környezet.....	166
6.2.1	Megújuló energiaforrások az EU-ban: puha hatalom és új technológiák	168
6.2.2	Az EU és a globális vezető szerep a klímavédelemben	171
6.2.3	Az energiabiztonság szerepe a klímapolitikában	176
6.2.4	Az EU előtt álló lehetőségek a klímaváltozás elleni küzdelemben.....	179
6.3	A megújuló energiaforrások terjedésének hatása a békére és a biztonságra	180
6.4	Háború Ukrajnában: globális energiaválság.....	183
6.4.1	Az energiaszektor átalakulása	184
6.4.2	Ritka nyersanyagok és ellátási láncok.....	185
6.4.3	Az energiaátmenet és a kőolaj kivezetése	187
6.5	Energia és diplomácia.....	192
6.6	Összegzés.....	195
7	Eltérő tagállami stratégiák a megújuló energiaforrások integrációjára	200
7.1	Energia és társadalom.....	200

7.2	A kőszén kivezetésének uniós útterve	203
7.3	Az atomenergia szerepe a megújulók mellett.....	204
7.4	A német energiapolitika kettőssége	205
7.5	A lengyel kőszén egyeduralmának hanyatlása	209
7.6	Dánia és az energiaátmenet	212
7.7	Összegzés.....	213
8	Összegzett következtetések és a kutatás eredményei.....	217
8.1	A hipotézisek teljesülése	223
8.2	Új tudományos eredmények	226
8.3	Az eredmények gyakorlati felhasználhatósága, ajánlások	227
	Irodalomjegyzék.....	229
	Felhasznált irodalom	229
	Elsődleges források	229
	Másodlagos források	245
	Ábrák.....	275
	A szerző publikációinak jegyzéke.....	278
	Függelék.....	280
	Fogalomtár	280
	Rövidítések jegyzéke.....	284
	Ábrák, grafikonok, táblázatok jegyzéke.....	286
	Táblázatok	288

1 Bevezetés

1.1 A téma aktualitása és a témaválasztás indoklása

„A stabil és bőséges energiaellátás az Európai Unió jólétének és biztonságának alapfeltétele. A tagállamok és az EU ennek garantálása terén elért sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a legtöbb tagállam polgárainak az 1970-es évek olajválságai óta nem kellett megtapasztalniuk energiaellátásuk tartós zavarát. Az energia a legtöbb polgár számára a »csapból folyik«, mindenütt elérhető és észrevétlen” – írja le a 2014-ben bemutatott uniós energiabiztonsági stratégia az energia szerepét az Európai Unióban.¹

Az energia több szempontból is kiemelt szerepet játszik az Európai Unió (EU) kül- és biztonságpolitikájában. Az EU tagállamai nagy mértékben függenek az energiainporttól, energiaszükségletüknek több mint a felét importból szerzik be, de már meghatározó részt tesznek ki a megújuló energiaforrások is.² Az importnak jelentős gazdasági hatásai vannak, hiszen befolyásolja a nemzetgazdaságok és az EU teljes gazdaságának a működését és általában az energiaárakat. Az energiabiztonság éppen ezért alapvető fontosságú a stabilitás és a gazdasági növekedés szempontjából, így a közös kül- és biztonságpolitika számára is kritikus kérdés.³ Továbbá az energia elérhetősége és ára szerepet játszik a nemzetközi kapcsolatokban és a geopolitikai környezet alakításában. Az energiaellátás zavarai gazdasági, politikai, környezeti és társadalmi instabilitást okozhatnak, ami kihat a nemzetbiztonságra és a regionális stabilitásra, és növelheti a konfliktusok kockázatát. A megbízható és biztonságos energiaellátás folyamatos biztosítása ezért ugyancsak a közös kül- és biztonságpolitika feladata.⁴ Az energia emellett kulcsfontosságú tényező az olyan globális kihívásokban, mint a klímaváltozás, a levegőszennyezés és az ökoszisztéma pusztulása, melyek kezelése szintén része az uniós agendának.⁵

Az EU-ban a 2000-es évek óta jutnak egyre fontosabb szerephez a megújuló energiaforrások diverzifikációs és a klímaváltozás elleni küzdelem eszközeként az energiapolitikában. Az Oroszországi Föderáció 2022-ben Ukrajna ellen indított háborúja ismét előtérbe helyezte az energiabiztonság kérdését, így mára a közös kül- és biztonságpolitika is a megújuló energiaforrások felé fordult.

---

¹ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

² Eurostat, „EU Energy Mix and Import Dependency”.

³ Christou, „Energy Security in Turbulent Times Towards the European Green Deal”.

⁴ Bordoff és O’Sullivan, „Green Upheaval”.

⁵ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

Az EU napirendjén nagyon régóta szerepelnek a megújuló energiaforrások, de a jelenlétük leginkább a diskurzus szintjén értelmezhető annak ellenére, hogy számos előrelépés történt az integrációjukban. A gazdasági környezet és az ebből eredő érdekek azonban mindig visszaszorították a törekvéseket, és rendre az Oroszországi Föderációból érkező földgáz jelentette a megoldást. Ez egyszerre nyújtott gyors és egyszerű választ az ellátásbiztonság kihívásaira, és gazdasági fellendülést hozott az EU számára, közben azonban egyre növekvő mértékű importfüggőség alakult ki az orosz földgáztól.

A disszertáció célja, hogy megvizsgálja az EU megújuló energiaforrásokra vonatkozó törekvéseit és azok megjelenését a közös kül- és biztonságpolitika területén. A közös kül- és biztonságpolitikán belül áttekintem, hogy az EU energiabiztonsági percepciója hogyan változott, és közben a megújuló energiaforrások térnyerése hogyan fejlődött.

A közös kül- és biztonságpolitikának az energiapolitikára vonatkozó területei közül az orosz importfüggőséggel összefüggő diskurzussal foglalkozom, amely egyrészt meghatározza az EU energiabiztonságát, másrészt ezen keresztül nyomon követhető az energiabiztonságra vonatkozó biztonságpercepció megváltozása éppen abban az időszakban, mikor az EU-ban megjelentek és elkezdték térhódításukat a megújuló energiaforrások, és elindult az energiaátmenet. Ehhez az vizsgálathoz az energiapolitika fejlődése és a megújuló energiaforrásokra vonatkozó diskurzus biztosít alapot. Az EU a globális klímaváltozás elleni küzdelemben a megújuló energiaforrásokat eszközként használja az érdekérvényesítésben kül- és biztonságpolitikai céljainak eléréséhez egy olyan biztonsági környezetben, ahol az energiátmenet átrendezi a hatalmi viszonyokat a nemzetközi rendszerben. Az energiabiztonság kutatása összefüggésben a megújuló energiaforrásokkal ezért kiemelten fontos, hogy megértsük a megbízható, fenntartható és biztonságos energiaellátás biztosításának kihívásait, lehetőségeit és messzire mutató következményeit.

1.1.1 Tudományos probléma

Az európai és a globális energiaválság jelentős kihívások elé állította az EU-t és tagállamait, hogy fenntartsák energiabiztonságukat, és több évtized után megszüntessék, de legalább csökkentsék energiafüggőségüket.⁶

Az EU elkötelezett a klímaváltozás elleni küzdelem mellett, és ehhez kiemelten fontos eszköznek tartja a megújuló energiák minél szélesebb körű alkalmazását.⁷ Az Európában meg-

---

⁶ European Commission, REPowerEU Plan COM/2022/230 final.

⁷ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

termelt energiák, így a megújuló energiák továbbá eszközként szolgálnak az EU energiafüggettségének csökkentésére azzal, hogy elősegítik a diverzifikációt.⁸ Az energiaforrások diverzifikációját és a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű alkalmazását a válság kezelése eszközeinek is tekintik, de még mindig sok a bizonytalanság, hogy milyen stratégiát érdemes alkalmazni ahhoz, hogy sikeresen lehessen integrálni az energiamixbe elsősorban az időjárásfüggő megújuló energiaforrásokat, és ezzel párhuzamosan fenn tudják tartani az energiabiztonságot. Az európai és globális energiaválság a figyelem középpontjába helyezte ennek a korábban is létező problémának a megoldását, tovább azt, hogy nem lehet várni a szükséges döntések meghozatalára és a valódi lépések megtételére.⁹

A világban elkezdődött egy geopolitikai átrendeződés, amelynek egyik jelentős mozgatórugója az átállás a fosszilis energiákra épülő gazdaságról egy alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra.¹⁰ Az EU közben egyensúlyozni próbál a klímaváltozás elleni globális küzdelemben a vezető szerep betöltése és azzal járó értékrend, az ambiciózus vállalások és példamutató szakpolitikai irányok megvalósítása, valamint a normál ügymenet biztosítása között. Amellett, hogy a klímavédelemben utat próbál mutatni a világnak, a reálpolitikai döntésekben továbbra is muszáj gondoskodnia az ellátásról, a gazdasági és a társadalmi biztonságról.¹¹

Az értekezés átfogó célja, hogy megvizsgálja, az EU-ban milyen diskurzusok övezik a megújuló energiaforrások térnyerését, az EU milyen stratégiák mentén kezeli az energiabiztonsággal összefüggő kihívásokat, és ebben milyen szerepet szán ebben a megújuló energiaforrásoknak, valamint hogy számba vegye a megújuló energiákra átállás geopolitikai következményeit és ebben az EU szerepét és kihívásait a klímaváltozás elleni globális küzdelem vezetőjeként.

1.1.2 Kutatási kérdések

K1. Hogyan alakult a diskurzus az EU-ban a megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája kapcsolatában?

K2. Hogyan alakult át az EU energiabiztonsági percepciója az orosz energiainport-függőség megítélésének változása során, és milyen következményekkel járt ez a megújuló energiaforrásokra vonatkozóan?

---

⁸ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

⁹ European Commission, REPowerEU Plan COM/2022/230 final.

¹⁰ Európai Tanács, „Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás”.

¹¹ Lazard, „The EU’s Much-Flaunted Climate Leadership Is Full of Loopholes”.

K3. Hogyan alkalmazza az EU a biztonságiasítás fogalmát a megújuló energiaforrások integrációjának támogatására?

K4. Hogyan használja az EU kül- és biztonságpolitikai érdekérvényesítésre, hogy saját magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként pozicionálja, és ez hogyan befolyásolja szerepét egy változó globális világban?

1.1.3 A kutatás céljai

C1. Megvizsgálni az EU-ban a diskurzust a megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája kapcsolatában az energiapolitika fejlődésén keresztül.

C2. Megvizsgálni, hogy az EU energiabiztonsági percepciója hogyan változott összefüggésben az orosz energiainport-függőség megítélésének átalakulásával, és hogy ez a változás hogyan befolyásolta a megújuló energiaforrások terjedését.

C3. Megvizsgálni, hogy az EU hogyan alkalmazza a biztonságiasítás fogalmát a megújuló energiaforrások integrációjának támogatására.

C4. Feltárni, hogy az EU hogyan használja a közös kül- és biztonságpolitikában érdekérvényesítésre, hogy saját magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként pozicionálja.

1.1.4 Hipotézisek

H1. A megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája között hosszú ideig egyirányú kapcsolat állt fenn, melyben az energiapolitika haladt az élen, és a biztonságpolitika követte passzívan.

H2. Az EU energiabiztonsági percepciója az orosz energiainport-függőség megítélésének átalakulásával megváltozott, és előtérbe kerültek a megújuló energiaforrások.

H3. Az EU esetében a biztonságiasítás fogalma csak részben alkalmazható a megújuló energiaforrások integrációjára.

H4. Az EU kül- és biztonságpolitikai érdekérvényesítésének erősítésére saját magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként pozicionálja.

1.1.5 A disszertáció felépítésének áttekintése

Az értekezés első fejezete a bevezetés, amely áttekinti a kutatás kereteit, meghatározza fókuszát, a vizsgálandó kérdéseket, hipotéziseket. Bemutatja továbbá a vizsgálat módszertani eszközeit.

Az értekezés második fejezete áttekinti az értekezés szempontjából releváns szakirodalmat. Külön figyelmet fordítva az energiabiztonság fogalmára, értelmezésére az EU kontextusában. Kiemelten foglalkozik a megújuló energiaforrások témájával is, áttekintve a szakirodalmat mind az energiabiztonság, mint a nemzetközi rendszer szempontjából.

Az értekezés harmadik fejezete az EU nemzetközi szerepére és energiapolitikájára vonatkozó elméleteket veszi sorra. Az elemzés elméleti keretét a nemzetközi kapcsolatok nagy elméletei közül a konstruktivizmus adja, de érint az energiapolitikához, a megújuló energiákhoz, illetve az energiabiztonsághoz kapcsolódóan más megközelítéseket is. Keretet biztosított továbbá az is, hogy az EU létrejötte és fejlődése jelentős elméleti munkákat eredményezett, így számos kisebb fogalmi koncepció is segíti az elemzést. Végül kiemelten fontos a konstruktivizmus és azon belül a koppenhágai iskola szektoriális elméletéhez kapcsolódva a nyelvi eszközök alkalmazása komplex folyamatok megértéséhez. A biztonságiasítás, a diskurzuskövetés és a szakpolitikai keretezés mind nyelvi eszközökre épülnek, amelyek a kutatás alapjait képezik.

Az értekezés negyedik fejezete az EU energiapolitikájának történetét tekinti át, az energiabiztonság tartalmának megváltozásával párhuzamosan kitér a közös kül- és biztonságpolitika fejlődésére, és külön hangsúlyt helyez a megújuló energiaforrások megjelenésére és szerepére. A klímaváltozás új szempontokat hozott az uniós energiapolitikába, így a megújuló energiaforrások több szakpolitika részévé váltak, és érintenek meghatározó energiabiztonsági és klímapolitikai fejleményeket. A fejezet arra keresi a választ, hogy hogyan alakult a diskurzus a megújuló energiaforrások és a közös kül- és biztonságpolitika kapcsolatában az energiapolitikán keresztül.

Az értekezés ötödik fejezete az energia szerepét és az EU energiára vonatkozó biztonságpercepciójának megváltozását vizsgálja a közös kül- és biztonságpolitika összefüggéseiben, különös tekintettel az energiaimport-függőségből adódó válságokra. Kiemelten foglalkozik a 2006-ban és 2009-ben történt tranzitvitákkal, a 2014-ben történt krími válsággal, valamint 2022-ben az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújával. Bemutatja, hogy az energiapolitika és a közös kül- és biztonságpolitika viszonyrendszere túllépve a stratégiai dokumentumokban foglalt alapvetéseken, hogyan jelenik meg a biztonsági gondolkodásban, az

energiabiztonság és az energiára vonatkozó biztonságpercepció átalakulása milyen változásokat eredményez a biztonsági diskurzusban, milyen keretezés vezet a szakpolitikai változásokhoz, illetve hogy a megújuló energiaforrások hogyan kapcsolódnak ezekhez a folyamatokhoz. Kitér továbbá a megújuló energiaforrások és az EU belső biztonságának összefüggéseire.

Az értekezés hatodik fejezete arra keresi a választ, hogy az EU hogyan pozicionálja magát a globális klímaváltozás kontextusában építve a megújuló energiaforrásokra, és hogyan használja fel a klímaváltozás elleni globális küzdelemben a vezető szerepét a kül- és biztonságpolitikai célok eléréséhez. Tehát a kutatás kifejezetten nem a klímapolitikára fókuszál, hanem azt mutatja be, hogy a megújuló energiaforrások hogyan váltak a klímaváltozás elleni küzdelem eszközeként először energia- és klímadiplomáciai eszközzé, majd a közös kül- és biztonságpolitika eszközévé. Először megvizsgálom, hogy az energiaátmenet hogyan rendezi át a globális hatalmi viszonyokat, majd áttekintem az EU szerepét a változó globális környezetben, továbbra is az energiabiztonság és a megújuló energiaforrások tematikáját követve, majd az energiaátmenet és a megújuló energiaforrások terjedésének várható globális következményeit veszem át a béke és a biztonság szempontjából. Végül megvizsgálom, hogy a globális energiaválság milyen következményekkel jár a kutatás tematikájának relevanciájában, és áttekintem a közös kül- és biztonságpolitika előtt álló kihívásokat a klímaváltozás elleni küzdelemben.

A hetedik fejezet bemutatja azokat a folyamatokat, amelyek az energiaátmenet, a megújuló energiaforrások integrációja, valamint az energiabiztonság szempontjából meghatározóak a tagállami szakpolitikák alakításában. A tagállami példákon keresztül jól láthatóak az eltérő érdekekből adódó modellek a megújuló energiaforrások szerepére az energiabiztonság biztosításában.

A nyolcadik fejezet zárja le a kutatást az összegzett eredményekkel és következtetésekkel, a hipotézisek kiértékelésével, az új tudományos eredmények bemutatásával, valamint az ajánlásokkal.

1.2 Módszertan

A disszertáció elemzési keretének meghatározó elmélete a konstruktivizmus, ami a nemzetközi kapcsolatok vizsgálataiban gyakran szereplő geopolitikai struktúrákkal szemben nyelvi eszközökön keresztül megjelenő eszmék, normák és értékek szerepét helyezi a középpontba.¹²

---

¹² Fierke, „Links across the Abyss”.

Ez az információ megosztásán túl azt is jelenti, hogy ezeknek a nyelvi eszközöknek a mentén társadalmi interakciók jönnek létre.¹³ A nemzetközi kapcsolatok konstruktivista elméletére épül a biztonsági tanulmányok koppenhágai iskolájának szektorális elmélete, illetve ehhez kapcsolódva a biztonságiasítás. A biztonság fogalmának meghatározása ebben kulcsszerepet tölt be, hiszen a biztonság egy interszubjektív tartalom, ami a biztonsági diskurzus szereplői és az őket körülvevő kontextus alapján felépített konstrukció.¹⁴ A nyelv és a kifejezés módja befolyásolja tehát, hogy ez a konstrukció hogyan formálódik, és pontosan milyen tartalmat tulajdonítanak a biztonság fogalmának.

Módszertani szempontból ez a nyelvi eszközök hangsúlyozását jelenti, így a diskurzuselemzés fogalmi viszonyrendszerének alkalmazása elvezet a kitűzött kutatási célokhoz. A disszertációban ezért a dokumentumelemzés módszertanának alkalmazásával, kvalitatív eszközökkel vizsgálom a megújuló energiaforrások terjedésére vonatkozó diskurzust. A diskurzuselemzés lehetővé teszi továbbá a társadalmi kontextus vizsgálatát is.¹⁵

A diskurzusanalízis módszertanán belül dokumentumok tartalomelemzését végzem el,¹⁶ ami „dokumentumok szisztematikus áttekintését és értékelését foglalja magában”.¹⁷ A dokumentumelemzés ennek értelmében alkalmazható elsődleges kutatásra, például az uniós intézmények által kiadott szakpolitikai és stratégia dokumentumok értelmezésére a kontextusba helyezésük segítségével, és alkalmazható másodlagos kutatásra is, például tudományos publikációk tartalomelemzésével egy adott fogalom változásának vizsgálatára. A dokumentumelemzés módszertani szempontból nem ír elő kötelező érvényű szabályokat.¹⁸

Mivel a kutatásom egy hosszabb időszakot fed le, ezért a diskurzuselemzést a folyamatkövetéssel ötvöző diskurzuskövetés (discourse tracing) módszertanát használom. Ennek segítségével áttekintem, hogy a vizsgált időszak során hogyan alakult át, fejlődött a megújuló energiaforrások témakörében a diskurzus.¹⁹ A diskurzuskövetés négy egymást követő fázisból áll: a kutatás tervezése, adatgyűjtés, elemzés és értékelés. Az első fázis, a kutatás tervezése magába foglalja a kutatás tartalmának meghatározását és előkészítését, valamint a szakirodalom áttekintését. A második fázis az adatgyűjtés, melynek fontos része a megfelelő és szükséges információ kiválasztása, majd az adatok kronológiai rendezése, értelmezése. A harmadik fázis-

---

¹³ Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*.

¹⁴ Gazdag Ferenc és Tóth Péter, „A biztonság fogalmának határaitól”.

¹⁵ Jakusné Harnos Éva, „A dokumentumelemzés módszertana”.

¹⁶ Babbie, „Tartalomelemzés”.

¹⁷ Bowen, „Document Analysis as a Qualitative Research Method”, 27.

¹⁸ Jakusné Harnos Éva, „A dokumentumelemzés módszertana”.

¹⁹ LeGreco és Tracy, „Discourse Tracing as Qualitative Practice”, 1517.

ban kerül sorra az elemzés, melynek során strukturált válaszok születnek a kérdésekre, ide tartoznak továbbá az esettanulmány megírása. Végül a negyedik fázis az értékelés, ami a kutatásból levont elméleti és gyakorlati következtetésekkel foglalkozik. Összességében a négy fázis során a fókusz a diszkurzív gyakorlatok kialakítását és értelmezését követi a különböző szinteken.²⁰

Az uniós dokumentumokban 1981-ben szerepelt először, hogy a megújuló energia a diverzifikáció eszköze lehet, és 2023-ra jutott el oda, hogy az EU deklarált célja a megújuló energiaforrások részarányának növelése és az elterjedésének felgyorsítása, amivel összességében egyszerre több szakpolitika célját teljesíti.

Az elemzés elkészítéséhez a diskurzuskövetés módszertanának megfelelően nagyban támaszkodok elsődleges forrásokra.²¹ Az EU értékrendjéből és működéséből adódóan kiemelt figyelmet fordít az átláthatóságra, így lehetőség van rendkívül jól rendszerezett és áttekinthető, nagy mennyiségű információ alapján végezni a kutatást. Az elemzéshez az uniós intézmények közül az Európai Bizottság, az Európai Tanács és az Európai Parlament hivatalos szakpolitikai javaslatai, jelentései, állásfoglalásai és egyéb stratégiai dokumentumai közül azokat használok, amelyek az energiapolitika és a kül- és biztonságpolitika fordulópontjait jelentik, és ezeket vizsgálom az EU energiabiztonsági percepciója és a megújuló energiaforrások szempontjából.

A tartalomelemzés szabályát követve úgy dolgozom fel az EU biztonságpercepciója változásainak megjelenését a diskurzusban, hogy egyrészt követem, hogy ugyanaz a forrás mit kommunikál egy hosszabb időszakot felölelve egy témáról, ehhez követem az uniós intézmények közleményeit, másrészt ugyanarról a témáról több forrás kommunikációját is feldolgozom, ehhez pedig másodlagos forrásokra támaszkodom. Az uniós döntések háttérének és következményeinek megismeréséhez, valamint a biztonsági gondolkodás átalakulásának követéséhez használok akadémiai forrásokat és olykor a mainstream médiában megjelenteket, beszédeket, elemzéseket, véleménycikkeket. A diskurzus követéséhez áttekintem, hogy a biztonsági gondolkodásban hogyan jelennek meg a stratégiai dokumentumokban körvonalazott területek, a vizsgálat során itt is az energiabiztonságra és a megújuló energiaforrásokra fókuszálok.

Az elemzés szempontjainak alátámasztásához az uniós intézmények adott időpontokban képviselt álláspontjait vizsgálom, amelyeket kulcsfontosságú stratégiai dokumentumok nyilván-

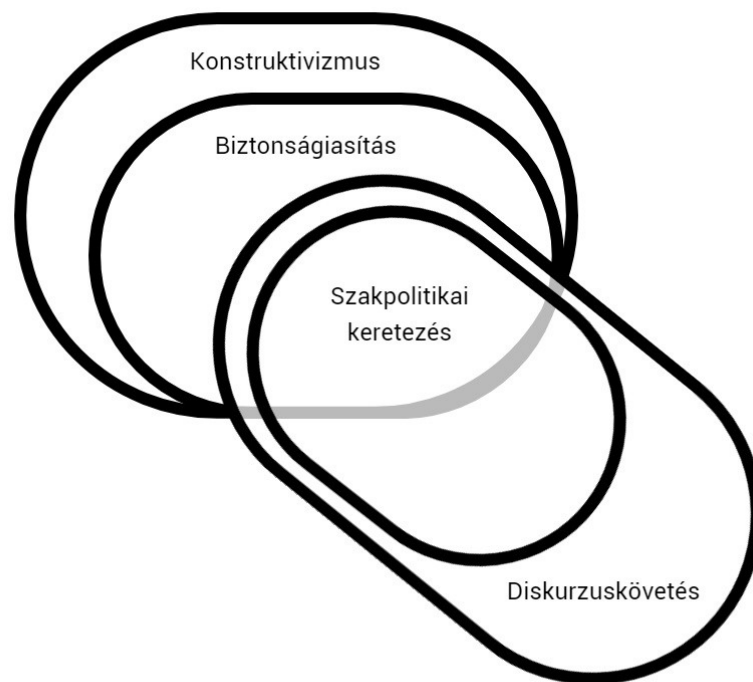
---

²⁰ LeGreco és Tracy, 1522–23.

²¹ LeGreco és Tracy, 1524–25.

nosságra hozatalát közvetlenül megelőző és követő nyilatkozatokra és sajtóközleményekre építve vizsgálom. Hasonlóan járok el az elemzés szempontjából fontos eseményekre adott hivatalos uniós reakciók vizsgálatakor. Az EU biztonságpercepciója változásának nyomon követéséhez uniós intézmények, elsősorban az Európai Bizottság vezető tisztségviselőinek az intézmények hivatalos weboldalain megjelent nyilatkozatait és sajtóközleményeit elemzem. A kutatás alapját összesen 149 elsődleges forrás nyújtotta, valamint 272 másodlagos forrást használtam fel. (A források listája ebben a felosztásban a Felhasznált irodalomban szerepel.)

A diskurzus részletes vizsgálata rávilágít arra, hogy mely eszközök alakították a megújuló energiaforrások keretezésének változását, és hogy a biztonságiasítás folyamata mennyiben befolyásolta az események alakulását.

1. ábra: A disszertáció módszertani keretének vázlata
Forrás: a szerző szerkesztése

A biztonságiasítás eszközének alkalmazása rendre felmerül a vizsgált időszakban, az EU biztonsági környezetének változása miatt indokoltnak is tűnik. Az elsődleges és a másodlagos források alapján megállapítom a koppenhágai iskola szerinti biztonságiasítás elméleti kereteinek való megfelelést, ²² áttekintem, hogy az elmélet kritikái mennyiben helytállóak, ²³ és

²² Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 23–26.

megfeleltetem a biztonságiasítás összetevőit az energiabiztonság kritériumainak.²⁴ (Részletesen a 3.2.2. fejezetben foglalkozom a biztonságiasítással.)

Bevezetem a diskurzus vizsgálatához a keretezést (framing), ami a biztonságiasítás eszköze is lehet, amikor egy politikai kérdés kap biztonsági keretezést, azaz egy interszubjektív jelentésközpontosság hoz létre egy biztonságra fókuszáló gondolkodásmódot, és alakítja a probléma természetét és a kezelésére irányuló lépések percepcióját.²⁵ A keretezés szintén illeszkedik a konstruktívizmushoz kapcsolódó nyelvi eszköztárba, de emellett hangsúly kerülhet a biztonságiasítás folyamatára is (1. ábra). Ezen belül a szakpolitikai keretezést alkalmazom, ami egyes szakpolitikák interpretációjával foglalkozik, létrehozva egy olyan interszubjektív valóságot, amely folyamata végül megteremt a cselekvés alapjait.²⁶ (Részletesen a 3.2.2.1. fejezetben foglalkozom a keretezéssel.)

A kutatásom szakpolitikai fókusza az energiapolitikából kiindulva jut el a közös kül- és biztonságpolitika területére, követve a megújuló energiaforrások szabályozási környezetét. Számos ponton érintek továbbá klímapolitikával összefüggő kérdéseket, de kifejezetten azzal a szándékkal, hogy ezzel a megújuló energiaforrások szerepének vizsgálatát segítsem. Ugyancsak érintek közgazdaságtudományi és természettudományi kérdéseket, ami a kutatási téma interdiszciplináris jellegéből adódik.

Az EU megújuló energiaforrásokra vonatkozó törekvéseinek megértéséhez áttekintem az energiaátmenethez kapcsolódó legfontosabb folyamatokat, és kiemelek egyes tagállamokat. A tagállami modellek esetében azt vizsgálom, hogy milyen szempontok szerint alakítják energiamixüket, a megújuló energiaforrások milyen szerepet töltenek be az energiabiztonságban, de különösen arra fókuszálok, hogy a megújuló energiaforrások a biztonságpolitika irányait mennyiben határozzák meg. Lengyelország bármennyire is törekszik az energiafüggetlenség elérésére,²⁷ a szén kivezetését²⁸ a nukleáris energia fejlesztésével tervezi megoldani,²⁹ a megújuló energiaforrásokkal nem számol érdemben.³⁰ Németország elkötelezettsége a megújuló energiaforrások mellett példaértékű,³¹ közben azonban erősen kitetté vált az orosz föld-

---

²³ Heinrich és Szulecki, „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”.

²⁴ Szulecki, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector”.

²⁵ Stepka, „Securitisation as the Work of Framing”, 34.

²⁶ Stepka, 35–36.

²⁷ Siddi, „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”, 264–65.

²⁸ Eurostat, „Coal Production and Consumption Statistics”.

²⁹ Kosc, „Poland Gives Details on \$20B Nuclear Power Bid”.

³⁰ Ember, „Poland | Electricity Transition”.

³¹ Wettengel, „Renewables Covered More than Half of German Electricity Consumption in First Half of 2023”.

gázimportnak.³² Dánia ezzel szemben az 1973-as olajválságot követően kezdett olyan energiapolitikát bevezetni, amely biztosítja számára az energiafüggetlenség megteremtését.³³ Később a klímaváltozás és az energiabiztonság jelentette kihívásokra válaszul fordult a megújuló energiaforrások felé, mára vezető szerepet tölt be az energiaátmenetben.³⁴

A megújuló energiaforrások uniós térnyerésének időszaka jelenti a vizsgálat fókuszának elsődleges időintervallumát, és bemutatom azt is, hogy milyen folyamatok vezettek az EU energiapolitikai, klímapolitikai, majd kül- és biztonságpolitikai irányváltásaihoz. Mivel az EU megalakulása is energiapolitikai alapokra épül, így a kezdetektől, a Párizsi Szerződés 1951-ben történt aláírásától kezdve áttekintem ennek a fejlődéstörténetét, fókuszálva a megújuló energiaforrások megjelenésére és változó szerepére. Miután tehát leszűkítem az időbeli keretet, a további vizsgálatom időintervallumai a stratégiai dokumentumokban megjelent irányváltásokat követik, illetve meghatározó eseményekhez kapcsolódnak. Az adatgyűjtésnek ezen forrásai alapján vizsgálom meg a diskurzus alakulását a 2000-es évektől kezdve egészen a kutatás lezárásának időpontjáig, 2023. február végéig, azaz egy évvel azután, hogy az Oroszországi Föderáció háborút indított Ukrajna ellen.

1.3 Összegzés

Az első fejezet bemutatta az értekezés kereteit. A téma aktualitása és a témaválasztás indoklása után ismertette a tudományos problémát, a kutatási kérdéseket, a kutatás céljait, a hipotéziseket és a disszertáció felépítését, végül ismertette a kutatás módszertanát.

---

³² Wettengel, „Nord Stream 2 – Symbol of Failed German Bet on Russian Gas”.

³³ Danish Energy Agency, „The Danish Energy Model”.

³⁴ International Energy Agency, „Denmark - Countries & Regions”.

2 Irodalmi áttekintés

A disszertáció az EU energiapolitikájának, valamint kül- és biztonságpolitikájának történeti áttekintésére építve vizsgálja meg, hogy az energiabiztonság és a megújuló energiaforrások térnyerése hogyan jelent meg a közös kül- és biztonságpolitikában. A történeti áttekintés az uniós dokumentumokat vizsgálja az energiabiztonság és a megújuló energiaforrások szempontjából, de a stratégiai gondolkodás és a prioritások megértéséhez és bemutatásához egy időben szélesebb perspektívát alkalmaz, hangsúlyozva mindvégig az energia, később a megújuló energiák kiemelt szerepét.

A megújuló energiaforrások térnyerése hatására számos olyan változás zajlik és várható a jövőben a nemzetközi rendszerben, amelyek ugyancsak megjelennek a közös kül- és biztonságpolitikában.

Jason Bordoff³⁵ és Meghan O’Sullivan³⁶ számos közösen publikált munkájában,³⁷³⁸³⁹⁴⁰⁴¹ valamint külön-külön is megjelent elemzéseikben a megújuló energiaforrások térnyerésével járó geopolitikai átrendeződéseket vizsgálják. Jason Bordoff a New York-i Columbia Egyetem globális energiapolitikával foglalkozó központjának (Center on Global Energy Policy) vezetőjeként kimagasló mértékben járul hozzá az energiaátmenet nemzetközi vizsgálatához, és bár a Columbia Global Energy Summit című konferencián minden évben szól egy panel az EU energiabiztonságáról,⁴² ilyen átfogó megközelítés, ahogy a Bordoff vezette műhely kutatja a területet, az EU-ban egyelőre nem létezik. Természetesen az EU is nagyban hozzájárul az energiabiztonság, a megújuló energiaforrások és azok nemzetközi rendszerre és az EU-ra gyakorolt hatásainak megismeréséhez olyan neves tudósokkal, mint például Benjamin K. Sovacool,⁴³ Daniel Scholten,⁴⁴ Roman Vakulchuk,⁴⁵ Indra Overland,⁴⁶ Kacper Szulecki⁴⁷ és Kirsten Westphal.⁴⁸ Európai megközelítésben, ahol a konstruktívizmus erősebb hatást gyako-

---

³⁵ Bordoff, „Reflections from Davos 2023”.

³⁶ O’Sullivan és mtsai., „The Geopolitics of Renewable Energy”.

³⁷ Bordoff és O’Sullivan, „Yes, We Need to Talk About Cutting Energy Demand”.

³⁸ Bordoff és O’Sullivan, „Why We Need to Rethink Energy Security in the Transition to Net-Zero”.

³⁹ Bordoff és O’Sullivan, „Green Upheaval”.

⁴⁰ Bordoff és O’Sullivan, „The New Energy Order”.

⁴¹ Bordoff és O’Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁴² Center on Global Energy Policy, „A Decade of Energy and Climate Policy Impact”.

⁴³ Sovacool, *The Routledge Handbook of Energy Security*.

⁴⁴ Mata Pérez, Scholten, és Smith Stegen, „The Multi-Speed Energy Transition in Europe”.

⁴⁵ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”.

⁴⁶ Overland és mtsai., „The GeGaLo Index: Geopolitical Gains and Losses after Energy Transition”.

⁴⁷ Szulecki, *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges*.

⁴⁸ Szulecki és Westphal, „The Cardinal Sins of European Energy Policy”.

rolt, ismerhető meg továbbá az is, hogy az energiaátmenetnek és a megújuló energiaforrások terjedésének milyen társadalmi hatásai vannak,⁴⁹ így az energiához való hozzáférés, az energiademokrácia, az energiaszegénység szempontjából,⁵⁰ ami azért is különösen fontos, mert az Európai Zöld Megállapodásnak is része az igazságos átmenet.⁵¹ Nathalie Tocci⁵²⁵³ és az E3G európai elemzőintézet kutatóifolyamatosan nyomon követik az uniós szakpolitika fejleményeit, kritikákkal és javaslatokkal segítik az eligazodást.⁵⁴⁵⁵⁵⁶⁵⁷⁵⁸

Az EU nemzetközi rendszerben betöltött szerepének áttekintéséhez magyar nyelvű szakirodalom is a rendelkezésre áll, Molnár Anna,⁵⁹ Jakusné Harnos Éva,⁶⁰ Koller Boglárka⁶¹ és Arató Krisztina⁶² műveit használtam.

Az európai kutatók nem ritkán amerikai kollégáikkal, akik az európai konstruktivista iskolához képest egy sokkal hagyományosabb megközelítést képviselnek, együtt alkotnak kutatócsoportot. mint például Meghan O'Sullivan, Indra Overland, és David Sandalow a megújuló energiaforrások szerepének vizsgálatára a geopolitikai átalakulásokban,⁶³ vagy Thijs Van de Graaf, Benjamin K. Sovacool, Arunabha Ghosh, Florian Kern és Michael T. Klare az energia nemzetközi politikai gazdaságtanának a vizsgálatára.⁶⁴

Aleh Cherp és Jessica Jewell,⁶⁵⁶⁶ valamint Daniel Yergin⁶⁷ komplex szemléletükkel az energiabiztonság definíciós irodalmát gazdagították, és átjárást mutattak az energiát érintő különböző szakpolitikák, így az energiapolitika, valamint a kül- és biztonságpolitika között. Václav Bartuška, Petr Lang és Andrej Nosko az EU energiabiztonságára vetítve vizsgálják az európai energiabiztonság geopolitikai kérdéseit,⁶⁸ kutatásuk kereteit egy NATO előtt álló új kihívá-

---

⁴⁹ Sovacool, Sidortsov, és Jones, *Energy Security, Equality and Justice*.

⁵⁰ Szulecki, „Conceptualizing energy democracy”.

⁵¹ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

⁵² Tocci, „The Green Deal Could Make—or Break—the European Project”.

⁵³ Tocci, „West Must Seize on the Global South’s State of Unease”.

⁵⁴ Fischer és Pastukhova, „How to Navigate the New Energy Security World”.

⁵⁵ Johnston, „From Emergency Response to Energy Security in Europe”.

⁵⁶ Pastukhova, „Europe’s Energy Diplomacy in Times of Crises”.

⁵⁷ Rochet és Hanoteaux, „Lessons from the European Reaction to the War in Ukraine”.

⁵⁸ Schäpe és Scott, „A Strong Mandate for EU Climate Foreign Policy in 2023”.

⁵⁹ Molnár Anna, *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*.

⁶⁰ Molnár Anna és Jakusné Harnos Éva, „The Postmodernity of the European Union”.

⁶¹ Arató Krisztina és Koller Boglárka, „A sui generis politikai rendszer”.

⁶² Arató Krisztina, „Integrációelméletek (történelmi perspektívában)”.

⁶³ O’Sullivan és mtsai., „The Geopolitics of Renewable Energy”.

⁶⁴ Van de Graaf és mtsai., *The Palgrave Handbook of the International Political Economy of Energy*.

⁶⁵ Cherp és Jewell, „The Three Perspectives on Energy Security”.

⁶⁶ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

⁶⁷ Yergin, „Ensuring Energy Security”.

⁶⁸ Bartuška, Lang, és Nosko, „The Geopolitics of Energy Security in Europe - New Perspectives on Shared Security”.

sokról szóló kötet biztosítja Tomáš Valášek szerkesztésében.⁶⁹ A nemzetközi szervezetek közül több is aktív szerepet vállal az energiabiztonság biztosítása területén együttműködésben és partnerségben az EU-val, így a NATO esetében is jól látható, hogy a terület a 2022-es stratégia koncepcióban mekkora figyelmet kap.⁷⁰ Az ENSZ a klímaváltozás elleni globális küzdelem kiemelt terepe, ahol az EU vezető szerepre törekszik, a Nemzetközi Energiaügynökség pedig az energiabiztonságot jelölte ki missziójának, aminek jól látható eredménye az ügyvezető igazgató, Fatih Birol aktív és szókimondó kommunikációja a mainstream médiában⁷¹ és a szakmai fórumokon.⁷² A Nemzetközi Megújulóenergia-ügynökség (International Renewable Energy Agency, IRENA) pedig kifejezetten a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű alkalmazását hirdeti.⁷³

2.1 Az energiabiztonság fogalma és értelmezése

Az energiabiztonságnak nincs egyetlen, általánosan elfogadott definíciója, a különböző szervezetek, intézmények, szakértők kissé eltérő meghatározásokat alkalmaznak az adott fókuszról, nézőponttól, körülményektől függően.

Mivel a jelenlegi nemzetközi energiaellátási rendszert megalapozó intézmény, a Nemzetközi Energiaügynökség (International Energy Agency, IEA) küldetésének a középpontjában az energiabiztonság biztosítása áll,⁷⁴ ezért rendkívül elterjedt – elsősorban a fejlett gazdaságokban – az általuk meghatározott definíció. Az energiát jellemzően importból beszerző országok számára tehát az energiabiztonság az IEA definíciója szerint arról szól,⁷⁵ hogy folyamatosan zavartalanul hozzá lehet férni a megfelelő mennyiségű energiaforráshoz megfizethető áron. Az alapdefiníciót kiterjeszti azzal, hogy ha a rövid és a hosszú célokat vizsgáljuk, eltér a biztonság értelmezése. Rövid távon az akut energiabiztonsági problémák kezelését kell szem előtt tartani, azaz hogy az energetikai rendszerek képesek legyenek gyorsan reagálni a kereslet-kínálat egyensúlyának hirtelen változásaira. Hosszú távon viszont a legfontosabb szempont, hogy az energetikai beruházások a gazdasági fejlődés és a fenntartható környezet szempontjait szolgálják.

---

⁶⁹ Valášek, *New Perspectives on Shared Security: NATO's Next 70 Years*.

⁷⁰ NATO, „NATO 2022 Strategic concept”.

⁷¹ Euractiv, „World Is in Its »First Truly Global Energy Crisis«, Says IEA's Birol”.

⁷² Birol, „At World Economic Forum in Davos, Executive Director Calls for Greater Clean Energy Investment to Tackle Energy and Climate Crises”.

⁷³ IRENA, „World Energy Transitions Outlook 2022”.

⁷⁴ International Energy Agency, „Mission - About”.

⁷⁵ International Energy Agency, „Energy Security - Areas of Work”.

Az IEA alapdefiníciója tükrözi a környezetet és a kihívásokat, amelyben a megalakulása óta működött. A jelenlegi nemzetközi energiaellátási rendszer az 1973-as olajválságra válaszként alakult ki, mikor arab olajexportőr országok embargóval léptek fel azon országok ellen, amelyek Izraelt támogatták a jom kipuri háborúban. Az embargó hatására az olaj ára magasra szökött. A fejlett ipari országokat a válság felkészületlenül érte, válaszul megteremtették a kereteket a koordinációnak az ellátás megszakadása esetére. Együttműködés kezdődött az energiapolitikában, kutatásban, támogatták a gazdasági fejlődést, a fenntarthatóságot és a környezet védelmét, és mindezek intézményeként alapították meg 1974-ben a Nemzetközi Energiaügynökséget. A rendszer így számos eszközzel ösztönözte, hogy megelőzhető legyen a későbbiekben bármilyen ellátási zavar, különösen az olajfegyver használata.⁷⁶

A rendszer egészének a központi eleme a kőolaj volt, hiszen évtizedeken keresztül egy viszonylagos stabilitás jellemezte az olajpiacot, melynek meghatározója volt a törekvés a minél alacsonyabb árakra. A 2000-es évekre azonban megváltozott az energiabiztonság értelmezése, hiszen azzal kellett számolni, hogy a globalizáció elérte az energiabiztonsági rendszereket is, amihez Daniel Yergin azt is hozzátette,⁷⁷ hogy ebből következően a teljes ellátási láncot meg kell tudni védeni. Szélesedett tehát a kihívások köre, ezt követve az IEA fókuszja is új irányokat vett.⁷⁸ A szervezet eredeti küldetése megmaradt, továbbra is az energiabiztonság áll a középpontban, de a stratégiáját modernizálták az új kihívásoknak megfelelően. 2015 óta tehát a három fő pillér:

1. megerősíteni és tovább szélesíteni a szervezet elkötelezettségét az energiabiztonság mellett a kőolaj, a földgáz és a villamos energia területein túl is,
2. megerősíteni a szervezet kapcsolatait a feltörekvő gazdaságokkal, továbbá
3. nagyobb hangsúlyt helyezni a tiszta energián alapuló technológiákra, melybe beletartozik az energiahatékonyság is.

Az energiabiztonság vizsgálatakor használt egyik klasszikusnak számító és ugyancsak gyakran használt koncepció a fentiekhez hasonló alapokra épül.⁷⁹ Az Asia Pacific Energy Research Centre (APEREC) 4A koncepciójának elemei az elérhetőség (availability), hozzáférhetőség (accessibility), megfizethetőség (affordability) és elfogadhatóság (acceptability), melyek kö-

---

⁷⁶ International Energy Agency, „History - About”.

⁷⁷ Yergin, „Ensuring Energy Security”.

⁷⁸ International Energy Agency, „History - About”.

⁷⁹ Asia Pacific Energy Research Centre, *A Quest for Energy Security in the 21st Century*, 7–43.

zül kettő, az elérhetőség és a megfizethetőség megtalálható az IEA alapdefiníciójában is.⁸⁰ Az *elérhetőség* elsősorban az erőforrások szűkösségére, a *megfizethetőség* az energiaárak ingadozására utal. A *hozzáférhetőség* jellemzően geopolitikai kihívást jelent, amikor az energiaforrás ugyan létezik, a hozzáférés viszont a térség politikai instabilitása, esetleg gazdasági vagy technológiai korlátok miatt nem feltétlenül biztosított. Az *elfogadhatóság* inkább társadalmi, politikai megközelítés, ami az energiafogyasztás várható növekedésével járó káros környezeti hatásokkal számol, és azt veti fel, hogy egy közösség számára mennyire elfogadhatóak a szennyező energiaforrások, ami például a nukleáris energia és a szén alkalmazásakor jellemző. Ebben a megközelítésben már megjelenik a környezet védelmének jelentősége, ami meghatározó szempont a megújuló energiák térnyerésében.

Az energiabiztonság definiálásának kérdését a 4A koncepcióból kiindulva vizsgálta Aleh Cherp és Jessica Jewell,⁸¹ akik a kurrens energiabiztonsági kihívásokra nem találtak megfelelő válaszokat ebben a megközelítésben. Az egyik kritikájuk, hogy a 4A koncepció nem terjed ki a vonatkoztatási tárgyak pontos meghatározására, miközben ha az értelmezés elrugaszkodik a biztonság tradicionális megközelítésétől, akkor megjelenhetnek az állam alatti és az állam feletti szintek is. Éppen a környezet védelmével kapcsolatban vetették fel, hogy az elfogadhatóság értelmezése csak abban az esetben helytálló, ha pontosan ismerjük a vonatkoztatási tárgyat, hiszen nem mindegy, hogy kinek a számára elfogadhatóak egy energiarendszer vagy egy energiahordozó alkalmazásával járó környezeti hatások. Egy ilyen kérdésben megjelenhetnek a nemzetállamokon túl a háztartások és egyéni fogyasztók, az ipar és egyéb vállalkozások, összességében a helyi lakosság, illetve megjelenhetnek a nagyobb energiavállalatok és befektetők, továbbá a jellemzően környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek. További, a megújuló energiák szerepét érintő kritikájuk, hogy a 4A koncepció nem tér ki átfogóan a kockázatokra és a fenyegetésekre. Éppen az energiabiztonság esetében így nem teremt meg a kereteket olyan kulcsfontosságú kérdések vizsgálatára, mint például az előregedő energiainfrastruktúrák, a terrortámadások vagy a villamosenergia-hálózatok fejlesztése az időjárásfüggő energiaforrások integrációjával.

Cherp és Jewell végül a következő definíciót alkották az energiabiztonság meghatározására: „*a létfontosságú energiarendszerek alacsony sebezhetősége*”.⁸² Ebben már megjelenik, hogy a 21. századi energiaellátási rendszer nem kizárólag a kőolajra épül, és társadalmi, politikai,

---

⁸⁰ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

⁸¹ Cherp és Jewell.

⁸² Cherp és Jewell.

tudományos platformokat nyit az egyes energiarendszerek és sebezhetőségeik feltárására. A szerzők szerint ennek a meghatározásnak három előnye is van: először is megfelel a biztonság fogalmával kapcsolatban megfogalmazott definíciós elvárásoknak (létfontosság és alacsony sebezhetőség). A második, hogy nem tartalmaz korlátokat, nem zár ki egyes ágazatokat, ös--szetevőket, ellátási láncokat, technológiákat, így rugalmasan alkalmazható hagyományos, de akár a jövőben, teljesen változatos környezetben kifejlesztendő energetikai rendszerekre. A harmadik, hogy rámutat azokra a területekre és irányokra, amelyek az energiabiztonság koncepciójának alakításakor, fejlesztésekor külön figyelmet érdemelnek. Ezek közé tartoznak a létfontosságú energetikai rendszerek, a sebezhetőségük feltárása vagy azoknak a politikai folyamatoknak a megértése, amelyek kiemelnek egyes energetikai rendszereket és bizonyos sebezhetőségeket a többi közül.

Christian Winzer a definíciók vizsgálatakor⁸³ három kategóriába sorolja a különböző szerzők által megfogalmazott megközelítéseket: az elsőbe tartoznak azok, amelyek a biztonságot a folyamatos energiaellátással azonosítják, és ez az a megközelítés, ami mindegyik definíciónak része lesz a továbbiakban is. A második kategóriába tartoznak azok, amelyek az ellátás biztonságán túl további szempontokat is bevezetnek, így például a Nemzetközi Energiaügynökség már említett definíciója, amelyben megjelenik feltételként a megfizethető ár. A harmadik kategóriában már szerepel a hatásvizsgálat is, melyben nem a piaci szempontok dominálnak, hanem maga az ellátás biztonsága, ára, illetve ezek hatása a gazdaságra és egyes esetekben a környezetre vagy a társadalomra. Ezekben a definíciókban már lényegesen összetettebb megközelítés látszik: a biztonság akkor valósul meg, ha az ellátásban beálló zavar a fogyasztók számára nem érzékelhető. Winzer megállapítja, hogy a gyökeresen eltérő megközelítésekből kitűnik, ameddig nem létezik az energiabiztonságra egyértelmű definíció, addig egy olyan összefoglaló kifejezésnek lehet használni, ami gyakorlatilag bármilyen politikai cél eléréséhez bevethető.

Benjamin K. Sovacool ugyancsak rendszerezte a rendelkezésre álló definíciókat, melyek alapját a szakirodalom és az általa, energetikai szakértőkkel készített interjúk nyújtották.⁸⁴ Összesen 45 definíciót gyűjtött össze, melyek tartalmában sok az átfedés. Sovacool szerint a definíciók ilyen mértékű sokasága stratégiai értéket képvisel, lehetővé teszi, hogy az energiabiztonságot különböző szempontok szerint értelmezzék, hogy aztán politikai döntéseket, lépéseket energiabiztonsági okokkal indokolhassanak. Ennek ugyanakkor az is a következménye, hogy

---

⁸³ Winzer, „Conceptualizing Energy Security”.

⁸⁴ Sovacool, „Introduction - Defining, Measuring, and Exploring Energy Security”.

az energiabiztonság koncepciója túlságosan szétagolt. A szerző David Victort, a Stanford Egyetem professzorát idézi, aki úgy fogalmazott: „*az energiabiztonság olyan, mint egy Rorschach-teszt, mindenki azt látja benne, amit látni szeretne*”.⁸⁵

Sovacool a 45 definíciót áttekintve Jonathan Elkind⁸⁶ megfogalmazásával értett egyet, aki szerint az energiabiztonság négy elemből áll: elérhetőség (availability), megbízhatóság (reliability), megfizethetőség (affordability) és fenntarthatóság (sustainability). A négy elemből kettő, az *elérhetőség* és a *megfizethetőség* megtalálható az IEA alapdefiníciójában és a 4A koncepcióban is. Elkind értelmezésében a *megbízhatóság* az energetikai szolgáltatások zavar-
talanságát jelenti, amelyhez számos feltétel járul hozzá: az ellátás diverzifikációja az energiaforrások és a technológia szempontjából is, az ellátási láncok diverzifikációja, ellenállóképesség a válsághelyzetek és meghibásodások kezelésére, az energiaigény szabályozása, jellemzően csökkentése az infrastruktúra terhelésének függvényében, valamint a piacok információhoz juttatása. Végül a *fenntarthatóság* felöleli a fogalom társadalmi, környezeti és gazdasági dimenzióit is. Sovacool azt is hozzáteszi, hogy az energiabiztonság definíciójának ilyen sokrétű megfogalmazása és egymással összefüggő dimenziói rámutatnak arra a gyakorlatra, hogy az energiabiztonság már korántsem az energiaellátás feletti állami kontrollt jelenti, mint egykor, messze túlmutat az egyes államok kompetenciáin. A fogalomhoz szorosan kapcsolódik az emberi jogok védelme, a természetes ökoszisztémák megőrzése, és az árak alacsonyan és stabilan tartása a kiegyensúlyozott üzemanyagellátás mellett.⁸⁷

B.W. Ang és munkatársai az energiabiztonság 83 különböző definícióját vizsgálták meg,⁸⁸ és arra jutottak, hogy bár széles körű egyetértés mutatkozik a politikai és tudományos élet szereplői között arról, hogy a fogalomnak mi mindent kéne magába foglalnia, a pontos meghatározásról nincs konszenzus. A 83 definíció vizsgálata alapján megállapították, hogy az értelmezés nagyban múlik a körülményeken, és megnevezték az energiabiztonságnak hét olyan területét, amelyek a leggyakrabban fordulnak elő a definíciókban. A hét terület a következő: elérhetőség (availability), infrastruktúra, energiaárak (affordability), társadalmi hatások, környezetvédelem, vezetés és irányítás, energiahatékonyság. Ebben a megközelítésben is szerepel az *elérhetőség* és az ár, vagyis a *megfizethetőség*, amelyek visszatérő elemek a különböző definíciós törekvésekben.

---

⁸⁵ Sovacool, 2.

⁸⁶ Sovacool könyvének megírásának időpontjában (2010) Jonathan Elkind az Egyesült Államok Energiaügyi Minisztériumának politikai és nemzetközi energiáért felelős államtitkárhelyettese volt, ma pedig a New York-i Columbia Egyetem Center for Global Energy Policy vezető kutatója.

⁸⁷ Sovacool, „Introduction - Defining, Measuring, and Exploring Energy Security”.

⁸⁸ Ang, Choong, és Ng, „Energy Security”.

Cherp és Jewell hasonló következtetést vont le,⁸⁹ szerintük azért létezik az energiabiztonság koncepciójának olyan sok olvasata, mert így számos szakpolitika témája energiabiztonságként felcímkezve beemelhető a biztonság napirendjébe. Azt is hangsúlyozzák, hogy gyakran ez valóban indokolt is, éppen ezért lenne fontos az energiabiztonság fogalmi meghatározásáról szóló vitát szétválasztani az egyéb égető szakpolitikai kérdésekről, mint amilyen például a klímaváltozás káros hatásainak enyhítése vagy az energiaszegénység. Megjegyzik továbbá, hogy a racionális politikai döntések meghozatalán túl meg kell teremteni az energiabiztonság közös nyelvét nemcsak az akadémián belül, hanem a politikai döntéshozókkal is.

2.1.1 Az energiabiztonság jelentése az Európai Unióban

A nemzetközi szervezetekben is külön kihívást jelent az energiabiztonság definiálása, mert más lehet a tartalma az adott szervezet egészének szintjén, illetve más nemzeti szinten,⁹⁰ ahogyan ezt később az EU esetében is látni fogjuk. Az energiabiztonság jelentése függhet egy ország földrajzi elhelyezkedésétől, a gazdasági helyzettől és a nyersanyagokhoz való hozzáférés lehetőségeitől, illetve az aktuális politikai környezettől és akarattól. Mászt jelent az energiabiztonság egy energiatermelő, egy tranzit vagy egy importőr országnak. Éppen ezért országonként eltérő érdekek alakítják az energiastratégiákat, és így például az EU vagy a NATO tagjai esetében is más-más szempontok érvényesülnek. A nemzetközi szervezetekben gyakran problémát okoz tehát, hogy a tagállamok között konszenzus szülessen arról, hogy pontosan mi és kinek a számára jelent fenyegetést, ami nemcsak a szervezeteken belül, hanem a szervezetek közti együttműködést is nehezíti az energiabiztonság területén.

Az értelmezést nehezíti továbbá, hogy az energiabiztonság jelentése földrajzi területenként nemcsak eltér, de gyakran az energiaexportőr, az energiaimportőr és az energiatránzitáló országok érdekei, szempontjai ellent is mondanak egymásnak. Az energiaforrások termelése, exportja és szállítása ezért stratégiai kérdéssé vált, tehát a kereslet és a kínálat közti egyensúly fenntartásához kulcsfontosságú az energiatermelő országok és régiók stabilitása, ami megjelenik a közös kül- és biztonságpolitikában.⁹¹ A döntéshozatal szempontjából sem mindegy az energiabiztonság besorolása. Ha a közös kül- és biztonságpolitika egyik dimenziója, a politikai, geopolitikai hatásai messzire mutatnak, akkor kül- és biztonságpolitikai eszközökkel kell hozzájárulni, ha a gazdaságpolitika része, akkor a szabályozása a piac feladata.

---

⁸⁹ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

⁹⁰ Monaghan, „Energy Security: NATO’s Limited, Complementary Role”.

⁹¹ Monaghan.

Az Európai Bizottság számos stratégiai dokumentumban foglalkozik az energiabiztonság kérdésével, a fogalom tartalmára vonatkozó iránymutatásnak érdemes az energiauniót megteremtő stratégiában foglaltakat áttekinteni.⁹² Az energiaunió stratégiája ugyanis épít a 2014 májusában bemutatott energiabiztonsági stratégiára,⁹³ amelynek megalkotására több ok is készítette Európát: 2006-ban és 2009-ben az Oroszországi Föderáció és Ukrajna közt zajló gázvita és az abból adódó ellátási zavarok az EU-ban, majd hogy 2014 elején az Oroszországi Föderáció annektálta a Krím-félszigetet. Az energiaunió stratégiája továbbá hivatkozási alap az uniós energia-, valamint a közös kül- és biztonságpolitika számára a későbbiekben is. A dokumentumok az energiabiztonság definíciója szempontjából igazolják, hogy a fogalom jelentése nagyban függ az adott értelmezési környezettől, az EU energiabiztonsági törekvéseiben ugyanis a biztonságot a diverzifikációval azonosítja. Az EU-nak ez az értelmezése a magasfokú importfüggőségre vezethető vissza.

Az energiabiztonság tágabb értelmezése az energiaunió stratégiájában azonban tetten érhető, melynek alapját képezi öt dimenzió, amelyek összefüggenek és egymást kölcsönösen erősítik úgy, hogy *„hozzájáruljanak az energiabiztonság, a fenntarthatóság és a versenyképesség növeléséhez”*.⁹⁴ A dimenziók közt is kiemelt szerep jut az energiabiztonságnak:

- energiabiztonság, szolidaritás és bizalom,
- teljesen integrált európai energiapiac,
- a kereslet csökkentését elősegítő energiahatékonyság,
- a gazdaság dekarbonizációja, és
- kutatás, innováció és versenyképesség.

Az EU megközelítéséből a stratégiai irányok alapján arra lehet következtetni, hogy prioritást élvez az energiabiztonsági kihívások körében a diverzifikáció, ezen belül is az Oroszországi Föderációtól való függőség csökkentése, és csak ezek után kerülhetnek sorra az energiabiztonság további dimenziói.

---

⁹² European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

⁹³ Az energiabiztonsági stratégia a stabil és bőséges energiaellátást tekinti a biztonság zálogának, és az ellátás biztonsága legégetőbb problémájának az erőteljes függőséget tartja egyetlen külső szállítótól. Forrás: Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia /* COM/2014/0330” (2014), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014DC0330>

⁹⁴ European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

Daniel Yergin azokat a tényezőket gyűjtötte össze, amelyek egy ország, vagy akár az EU energiabiztonságának biztosításához szükségesek.⁹⁵ Első és legfontosabb szabályként a diverzifikációt említi. A diverzifikáció az energiafüggőség csökkentésének egyik legkézenfekvőbb módja: diverzifikálni lehet a külső beszállítók körét, az energiaforrásokat és az ellátási útvonalakat. Ezek az eszközök azonban önmagukban nem garantálják a kiegyensúlyozott ellátást, a megfelelő rugalmasság és ellenállóképesség kialakításához további lépések is szükségesek. Yergin szerint a diverzifikációt követően a második összetevő egy tágan értelmezett biztonsági tartalék kialakítása az energiaellátó rendszerben, ami képes az esetleges ellátási ingadozásból vagy bármilyen előre nem látható eseményből adódó különbözetet kiegyenlíteni. Erre számos lehetőség létezik a stratégiai tartalékoktól kezdve a termelési kapacitások növeléséig, megfelelő tárolókapacitás vagy akár egészen konkrétan kidolgozott tervek arra vonatkozóan, hogy váratlan helyzetekben mi a teendő. A diverzifikáció és a biztonsági tartalék kialakítását pedig szükségszerűen kiegészíti egy harmadik összetevő, az integráció. Az integráció itt azt jelenti, hogy alapvetésnek kell tekinteni a kölcsönös függőség globális jellegét: az egyetlen piac stabilitásában mindenki érdekelt, és a stabil piac garantálja a biztonságot. A negyedik összetevő a megfelelő információáramlás, ami ugyancsak szorosan összekapcsolódik a fent felsorolt három összetevővel. Ennek mára bevált és jól működő infrastruktúrája van, hogy ezzel segítse a piac megbízható működését, fórumot biztosít a piaci szereplőknek, így például a kormányzati és a magánszektorak, aminek különösen válsághelyzetben lehet jelentősége. Kitér továbbá olyan szegmensekre, mint az energiapolitika vagy a környezetvédelem és a klímaváltozás elleni küzdelem nemzetközi összehangolása.

Yergin a 21. század kihívásait alapul véve meghaladottnak tartja az energiabiztonságnak azt az értelmezését, amelyet a hetvenes évek olajválságaiból levont tanulságok alapján fogalmaztak meg. A globális piac és annak sebezhetősége kiterjeszti ezt az értelmezést, így tételei újabb elemekkel bővültek. Az ellátás biztonsága mára nemcsak a stabil piac fenntartását jelenti, magába foglalja az energiaellátást biztosító teljes infrastruktúra védelmét is. Megjelenik továbbá az energiahatékonyság és az energiamegtakarítás, ami jelentős gazdasági előnnyel jár, így hozzájárul az energiabiztonsághoz, és ez a terület hatalmas potenciált rejt magában összhangban a technológiai fejlődéssel. Az energiabiztonságnak emellett természetesen környezetvédelmi vetületei is vannak. Az energiabiztonsághoz – amibe az új technológiák fej-

---

⁹⁵ Yergin, „Ensuring Energy Security”.

lesztése is beletartozik – szükséges anyagi háttér megteremtéséhez folyamatos befektetésekre van szükség, így érdekeltté kell tenni a magánszektor az energetikai fejlesztésekben.⁹⁶

Yergin gondolatmenete alapján, összességében a diverzifikáció az energiabiztonság alapvetése, ami kiegészül az energiaátmenet sajátosságaival, így megújuló energiák terjedésével és egyre versenyképesebbé válásával, a technológia fejlődésével, illetve a környezet védelmével. Különösen nagy potenciált rejt az energiahatékonyság.⁹⁷

Yergin azt is megjegyzi, hogy az energiabiztonság nem értelmezhető kizárólag egy ország kontextusában, csak egy széles perspektíván keresztül. A kölcsönös függőségnek köszönhetően ezért az egyes országok energiabiztonsága nagyban múlik azon is, hogyan ápolják a kapcsolataikat egymással akár bilaterális, akár multilaterális keretek között. Az energiabiztonság biztosítása szerinte a külpolitika egyik fontos feladata. Az alapvetéseihez ezért szorosan kapcsolódik, hogy amikor energiabiztonságról beszélünk, akkor egy globális energiabiztonsági rendszerben kell gondolkozni, ahol az ellátási láncok teljes spektrumának biztonságát kell garantálni.⁹⁸

2.1.2 A megújuló energiaforrások szerepe az energiabiztonságban

A megújuló energiák szerepét is figyelembe véve, Benjamin Sovacool, Roman V. Sidortsov és Benjamin R. Jones definíciója szerint az energiabiztonság méltányosan biztosított, vagyis bárki számára elérhető, megfizethető, megbízható, hatékony, környezetbarát, proaktívan irányított és társadalmilag elfogadható energiaszolgáltatások a fogyasztók számára.⁹⁹ Sovacool és szerzőtársai *Energiabiztonság, egyenlőség és igazságosság* című könyvükben azzal érvelnek, hogy az energiabiztonságot újra kell definiálni, hogy ne csak a klasszikus értelemben vett biztonságra, hanem az energiával szembeni rezilienciára összpontosítson. Az ellenállóképesség itt a megbízható és megfizethető energiához való hozzáférés lehetőségét jelenti a környezeti fenntarthatósággal együtt, azaz maga mögött hagyja a fosszilis energiahordozók kizárólagosságával járó geopolitikai, gazdasági és környezeti kihívásokat. A definíció tehát tartalmazza az energiabiztonság tradicionális elemeit, de hozzátesz új megközelítéseket is.

Magába foglalja a méltányosság szempontját, ami az energiabiztonság társadalmi vetületét takarja, és rávilágít arra, hogy a marginalizált társadalmi csoportok nem rendelkeznek a szük-

---

⁹⁶ Yergin.

⁹⁷ Zsolt Melinda, „A jövő homályába vész az energiaszuverenitás megoldása: Az energiabiztonság szerepe Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában”.

⁹⁸ Yergin, „Ensuring Energy Security”.

⁹⁹ Sovacool, Sidortsov, és Jones, *Energy Security, Equality and Justice*, 11–12.

séges adaptív képességekkel, hogy megküzdjenek a klímaváltozás káros hatásaival. Továbbá a jelenlegi globális energiarendszerben jellemzően ők azok, akik a leginkább hátrányokat szenvednek az erőforrások elosztása körül kialakuló konfliktusokban. A szerzők ennél tovább mennek, és alapvetésnek kezelik, hogy mindenkinek joga van az energiához való hozzáféréshez, és így célként beemelik a diskurzusba az energiaszegénység megszüntetését.¹⁰⁰

A fosszilis energiahordozókra épült energiarendszerben, amelyet hatalmas energiavállalatok és kormányok irányítanak, egy fajta status quo alakult ki, amit jellemzően teljesen passzív elfogadás övez. Így azonban a döntéshozatal azoknak a kezében marad, akik nem érdekeltek a változásban, és akik irányítása alatt romlott olyan mértékben a világ ökológiai állapota. A definícióban szereplő proaktív irányítás ennek a hozzáállásnak a megváltoztatását célozza.¹⁰¹ Az energiabiztonságnak ez a többdimenziós megközelítése magába foglalja, hogy az energiarendszerek átalakítása egyszerre a tudomány és a társadalom közös feladata.

Az uniós kontextusra vetítve ez úgy értelmezhető, hogy az EU rendelkezik a megújuló energiaforrások egy változatos mixével, amelyek reziliensek az árak ingadozásával és az ellátási zavarokkal szemben, így például nem okoz fennakadást egy szélsőséges időjárási esemény vagy politikai instabilitás. Az energiamixben így helyet kell kapnia a nap-, a szél- és a víz-energiának, valamint a biomasszának. Ahhoz, hogy ezt biztosítani lehessen, nagy arányú beruházásokat kell megvalósítani a megújulóenergia-infrastruktúrák fejlesztésére, javítani kell az energiahatékonyságot, és csökkenteni a függőséget a fosszilis energiahordozóktól.¹⁰²

Az energiával szembeni reziliencia fontos része a méltányosság és igazságosság, azaz a szakpolitikáknak figyelembe kell venniük a társadalmi igazságosságot, mikor a megújuló energiákból származó előnyök elosztását tervezik. A megújuló energiák terjedése így megteremti a lehetőséget a marginalizált és alacsony jövedelmű közösségek számára is, hogy hozzáférjenek az energiához, így csökkenti az energiaszegénységet, miközben kezeli az energiatermelés és -fogyasztás társadalmi és környezeti hatásait.¹⁰³

Az Európai Zöld Megállapodás az energiabiztonság klasszikus elemei mellett tartalmazza az igazságos átmenet mechanizmusát is, ami a klímasemleges gazdaság eléréséig tartó időszakban biztosítja az átállás társadalmi és gazdasági hatásainak enyhítésére a támogatásokat.¹⁰⁴ A

---

¹⁰⁰ Sovacool, Sidortsov, és Jones, 42–53.

¹⁰¹ Sovacool, Sidortsov, és Jones, 37.

¹⁰² Sovacool, Sidortsov, és Jones, *Energy Security, Equality and Justice*.

¹⁰³ Sovacool, Sidortsov, és Jones.

¹⁰⁴ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

mechanizmus a leginkább érintett régiókat és szektorokat célozza, a 2021-2027-es költségvetési időszakban 55 milliárd eurót tervez mozgósítani, egy részét különböző programokon keresztül, továbbá jelentős beruházásokra is számítanak, valamint az anyagi mellett technikai támogatást is nyújtanak.¹⁰⁵ A mechanizmus része például a megszűnő szénbányászati régiókban az átképzés biztosítása, de kiterjed a kis- és közepes vállalkozásokra és a nemzeti és regionális szintű támogatásokra is, például a megújulóenergia-infrastruktúrák vagy a fenntartható közlekedés fejlesztésére, az energiaszegénység elleni küzdelemre. Összességében figyelembe veszik, hogy jelentős eltérések vannak az EU-n belül abban, hogy ki honnan indul az átállás folyamatában, és ugyancsak eltér az erre fordítható erőforrások mértéke. Az Európai Zöld Megállapodás ezért kitér arra is, hogy ezeket a kihívásokat uniós és tagállami szinten a szakpolitikáknak is kezelniük kell.

Az igazságos átállás kérdésével az Európai Zöld Megállapodás globális kontextusban is foglalkozik, rávilágít a klímapolitika érintettségére, és beemeli a biztonság- és védelempolitika agendájába.¹⁰⁶

Az EU szempontjából az energiabiztonság tehát több időbeli dimenziót is takar, először is az aktuális energiarendszer keretein belül kell megteremteni az egyensúlyt, ami az elmúlt több mint egy évben zajló válság kihívásaival egészül ki, továbbá biztosítani kell az energiabiztonságot az átállás éveiben, miközben zajlik a klímasemleges gazdaság megteremtésének tervezése a 2050 utáni időszakra.

2.2 Megújuló energiaforrások a nemzetközi rendszerben

A biztonság tágabb értelmezése horizontálisan és vertikálisan is elsősorban az európai kutatók munkáiban érhető tetten, ahol lehetőség volt a megújuló energiaforrások kiterjedt vizsgálatára. Ez a 2000-es évektől kezdve volt jellemző, párhuzamosan az energiainport-függőség és a klímaváltozás kihívásainak előtérbe kerülésével.¹⁰⁷ Sovacool megközelítésében például megjelenik az energiabiztonság koncepciójának részeként az emberi jogok védelme, az energiaszegénység elleni küzdelem,¹⁰⁸ valamint a természetes ökoszisztémák megőrzése.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ European Commission, „The Just Transition Mechanism”.

¹⁰⁶ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

¹⁰⁷ Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

¹⁰⁸ Sovacool, Sidortsov, és Jones, *Energy Security, Equality and Justice*.

¹⁰⁹ Sovacool, „Introduction - Defining, Measuring, and Exploring Energy Security”.

A magyar nyelvű szakirodalomban az energiabiztonság kérdése elsősorban gazdasági megközelítésben szerepel, melyhez értékes munkákkal járult hozzá Szemerkenyi Réka a szénhidrogének vizsgálatával,¹¹⁰ valamint Pálfiné Sipőcz Rita, aki az EU külső energiapolitikáját kutatta az importfüggőség és az ellátásbiztonság szempontjából.¹¹¹ Dobos Edina az energiabiztonság ellátás biztonságára vonatkozó megközelítéseket vizsgál.¹¹² Magyar nyelven az energiabiztonság geopolitikai vetületei inkább a földgázzal összefüggésben szerepelnek a szakirodalomban, a témában Deák András György kiterjedt kutatási tevékenységet folytat,¹¹³ valamint Szabó John és Weiner Csaba.¹¹⁴ Tongori Zsófia Törökországon keresztül vizsgálja szintén a földgáz szempontjából,¹¹⁵ az energiabiztonság előfordul továbbá tényfeltáró cikkek témájaként.¹¹⁶ Magyar nyelven a megújuló energiaforrások szerepével a modern energiarendszerekben elsősorban természettudományi kutatások foglalkoznak,¹¹⁷ amelyek olykor interdiszciplinárisan közelítik meg a kérdést.¹¹⁸ A megújuló energiaforrások szerepe az energiabiztonságban kevésbé feltárt a magyar tudományos szakirodalomban.

A megújuló energiaforrások témája az alkalmazás elterjedéséhez viszonyítva meglehetősen korán elkezdett szerepelni a szakirodalomban, már az 1970-es és 1980-as években foglalkoztak vele, de jelentős számú megújulókkal foglalkozó publikáció csak a 2010-es évektől kezdve jelent meg, akkortól viszont jelentős számban. Ennek ellenére 2018-ban még mindig a kőolaj és a földgáz dominálták a geopolitikai kutatásokat.¹¹⁹ Roman Vakulchuk, Indra Overland és Daniel Scholten megállapítják, hogy korábban – a magyar nyelvű szakirodalomhoz hasonlóan – az energiabiztonsági vagy geopolitikai kutatásokban a kőolajat és a földgázt vizsgálták, a megújuló energiák sokkal inkább a technológiai témákban fordultak elő, és teljes mértékben ignorálták a megújuló energiák nemzetközi politikára gyakorolt hatását.¹²⁰

Az 1970-es és 1980-as években elsősorban amerikai kutatókat foglalkoztatott a megújuló energiák geopolitikára gyakorolt hatása, majd 2000 után észak-európai szerzők kezdtek domi-

---

¹¹⁰ Szemerkenyi Réka, „Energia- és biztonságpolitika a hidegháború idején. Szénhidrogén- és biztonságpolitikai kölcsönhatások Európa és a KGST kapcsolataiban 1945-1990”.

¹¹¹ Pálfiné Sipőcz Rita, „Az Európai Unió külső energiapolitikája. Importfüggőség, ellátásbiztonság és integráció”.

¹¹² Dobos Edina, „Az energiaellátás biztonságának elméleti kérdései”.

¹¹³ Deák András György, „Alternatíva, potyautas vagy hajótörött – A földgáz esélyei Délkelet-Európában”.

¹¹⁴ Deák András György, Szabó John, és Weiner Csaba, „Energiapolitikai versengés új felállásban Délkelet-Európában”.

¹¹⁵ Tongori Zsófia, „Törökország szerepe az Európai Unió energiabiztonságában – Ankara földgáztranzitban rejlő lehetőségei”.

¹¹⁶ Zsolt Melinda, „A Roszatom terjeszkedése: atomerőművek az orosz geopolitika szolgálatában”.

¹¹⁷ Munkácsy Béla, *Energiaföldrajz és energiatervezés – egyetemi jegyzet*.

¹¹⁸ Munkácsy Béla és mtsai., *Szélenergia a 21. században - és Magyarországon*.

¹¹⁹ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”.

¹²⁰ Vakulchuk, Overland, és Scholten.

nánssá válni a témában.¹²¹ Ennek nyilvánvaló oka, hogy a nap- és szélenergiára épülő modern megújuló technológiák ezekben az országokban terjedtek gyorsan a korai időszakban. Ebbe a körbe tartoztak még a német és a Benelux államokból származó kutatók, később Spanyolország is csatlakozott. Mára a megújuló energiaforrásokkal foglalkozó kutatások a technológia térnyerésével járó geopolitikai következményeket sok szempontból vizsgálják, de még így is érzékelhetőek – feltehetően az újdonságából adódó – hiányosságok a kutatási területekben. Kihívást jelent továbbá a megújuló energiaforrások mélyebb megismerésében, hogy az elemzésük a fosszilis energiahordozók esetében alkalmazott megközelítéssel történik, így például a hozzáférést a megújulóenergia-technológiákhoz szükséges nyersanyagokhoz a kőolaj és a földgáz földrajzi kötöttségével és az abból adódó konfliktusokkal azonosítják.¹²²

Az új kihívások kezeléséhez szükség lenne új gondolkodásmódra és elemzési keretekre. Fontos lenne megérteni, hogy mennyiben azonosak a nemzetközi biztonságra gyakorolt hatások, milyen következménnyel jár az egyes típusok terjedése, valamint hogy milyen további eszközök alkalmazása szükséges ahhoz, hogy az egyes energiaforrásokban rejlő potenciál kiaknázható legyen.¹²³ Az elemzésekben emellett nem tesznek különbséget az energiaátmenet időszaka és az átállás utánra jellemző sajátosságok között, amikor már a megújuló energiák jelentik az energiarendszerek domináns energiaforrását. Az eddigi ismeretek alapján arra lehet számítani, hogy az átállás során a globális biztonság destabilizálódik és változatos biztonsági kihívásokat hozhat, hosszú távon azonban a megújulóktól az energiabiztonság erősödését várják.¹²⁴

2.3 Összegzés

Összességében azt látjuk, hogy az energiabiztonság fogalma kiszélesedett, és mára számos területet ölel fel. Az energiabiztonság Winzer szerint¹²⁵ jelenleg egy olyan hívószónak tekinthető, amit változatos politikai célok elérésének érdekében alkalmaznak, Cherp és Jewell arra jut,¹²⁶ hogy az energiabiztonság koncepciójának olyan sok olvasata kifejezetten azt a célt szolgálja, hogy számos szakpolitika témája beemelhető legyen a biztonság napirendjébe. Sovacool¹²⁷ új elemként a megbízhatóság és a fenntarthatóság tételeit fűzi az alapdefinícióhoz, és azt is hozzáteszi, hogy az energiabiztonság definíciójának ilyen sokrétű megfogalmazása és

---

¹²¹ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 3.

¹²² Vakulchuk, Overland, és Scholten, 8.

¹²³ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 8.

¹²⁴ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 5.

¹²⁵ Winzer, „Conceptualizing Energy Security”.

¹²⁶ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

¹²⁷ Sovacool, „Introduction - Defining, Measuring, and Exploring Energy Security”.

egymással összefüggő dimenziói rámutatnak arra a gyakorlatra, hogy az energiabiztonság már korántsem az energiaellátás feletti állami kontrollt jelenti, mint egykor, messze túlmutat az egyes államok kompetenciáin. B.W. Ang és munkatársai pedig az adott körülmények függvényének tekintik az energiabiztonságot.¹²⁸

A döntéshozatal szempontjából is fontos az energiabiztonság besorolása és értelmezése. Ha a közös kül- és biztonságpolitika egyik dimenziója, a politikai, geopolitikai hatásai messzire mutatnak, akkor kül- és biztonságpolitikai eszközökkel kell hozzányúlni, ha a gazdaságpolitika része, akkor a szabályozása a piac feladata.

Az energiabiztonság 21. századi értelmezése tehát egy szélesebb megközelítést takar, mint önmagában az ellátás biztonsága, és az is látszik az energiabiztonság koncepciójának áttekinthetőségéből, hogy a megújuló energiaforrások és az energiaátmenet a fogalom szerves részét képezik.

Az EU szempontjából az energiabiztonság több időbeli dimenziót is takar, először is az aktuális energiarendszer keretein belül kell megteremteni az egyensúlyt, ami az Ukrajnában zajló háború következtében kialakult válság kihívásaival egészül ki, továbbá biztosítani kell az energiabiztonságot az átállás éveiben, miközben zajlik a klímasemleges gazdaság megteremtésének tervezése a 2050 utáni időszakra. Az energiabiztonsági rendszerek menedzsmentjének a 21. században ezért olyan összetevőket is tartalmaznia kell, amelyek korábban nem voltak részei a rendszernek. Cherp és Jewell definíciója, mely szerint az energiabiztonság: „*a létfontosságú energiarendszerek alacsony sebezhetősége*”,¹²⁹ alkalmas a megújuló energiaforrások értelmezésére is azzal, hogy társadalmi, politikai, tudományos platformokat nyit az egyes energiarendszerek és sebezhetőségeik feltárására.

Az uniós dokumentumokban alkalmazott definíciók az energiabiztonságra igazolják, hogy a fogalom jelentése nagyban függ az adott értelmezési környezettől, az EU energiabiztonsági törekvéseiben ugyanis a biztonságot a diverzifikációval azonosítja, ami a magasfokú importfüggőségre vezethető vissza. Az EU megközelítéséből a stratégiai irányok alapján tehát arra lehet következtetni, hogy prioritást élvez az energiabiztonsági kihívások körében az Oroszországi Föderációtól való függőség csökkentése, és csak ezek után kerülhetnek sorra az energiabiztonság további dimenziói.

---

¹²⁸ Ang, Choong, és Ng, „Energy Security”.

¹²⁹ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

3 Az Európai Unió nemzetközi szerepére és energiapolitikájára vonatkozó elméletek

Az értekezés elméleti háttérét a nemzetközi kapcsolatok elméletének teóriái biztosítják, melyek közül első sorban a konstruktivizmuson belül a koppenhágai iskola nevéhez fűződő szektoriális elméletet alkalmazom. Segítségével keretbe foglalható az energiabiztonság, ami az értekezés témájának fő szervezőeleme, illetve ez biztosítja azt a látásmódot, amivel a biztonsági tanulmányok a megújuló energiák szerepének elemzését lehetővé teszi. A téma kifejtése során ugyanakkor kitérek a nemzetközi kapcsolatok elméletének két további nagy teóriájára is. A neorealizmus és a neoliberalizmus segítségével az EU és szakpolitikái elhelyezhetőek a nemzetközi rendszerben, és kontextust biztosítanak mind a fosszilis energiahordozók, mind az energiaátmenet nemzetközi rendszerre gyakorolt hatásának megértéséhez. A realizmus és a neorealizmus tételei továbbá meghatározták a 20. század nagy részét, valamint a később kialakult teóriáknak nyújtottak viszonyítási alapot. A neoliberális institucionalizmus pedig az EU-ban zajló szakpolitikai dinamikák megértését segítik. Az EU energiapolitikája hatást gyakorol a közös kül- és biztonságpolitikára, összefügg a klímapolitikával, valamint közvetlenül kapcsolódik az EU mint nemzetközi szereplő viselkedéséhez, ezért bevezetek kisebb fontos elméleteket, koncepciókat.

Az alábbi fejezet első része betekintést nyújt az energia szerepébe a nemzetközi kapcsolatokban, így kitér több elméleti keret és koncepció vizsgálatára, amelyek segítik az EU és a megújuló energiaforrások szerepének megértését a közös kül- és biztonságpolitika kontextusában. A fejezet második része a konstruktivizmussal és azon belül a koppenhágai iskola szektoriális elméletét alkalmazó elemzési kereteivel foglalkozik az energiabiztonságra és a megújuló energiaforrásokra vetítve.

3.1 Az energia szerepe a nemzetközi kapcsolatokban

3.1.1 Az EU a nemzetközi rendszer szereplőjeként

Az EU egy nemzetközi szervezet, melyben a tagállamok közti együttműködés gazdasági és politikai, ugyanakkor a költségvetésének nagysága, a kialakult közösségi jogrendszer és a döntéshozatali mechanizmusok messze túllépik egy átlagos nemzetközi szervezet kereteit.¹³⁰ Az EU egy teljesen egyedi politikai rendszer, ami valahol az állam és a nemzetközi szervezet között helyezkedik el, helyzete folyamatosan változik a kormányközi és a szupranacionális

---

¹³⁰ Arató Krisztina és Koller Boglárka, „A sui generis politikai rendszer”.

jellegek között, bizonyos tulajdonságai az egyikre vagy a másikra hasonlítanak, és olykor az államszerű működés jeleit mutatja.¹³¹ A folyamatos változás egyik, növekedéssel leírható dimenziója, hogy ahogy haladunk előre az időben, folyamatosan és jelentős mértékben növekszik a szakpolitikák száma. Az integrációelméletek neofunkcionalista iskolája ezt nevezi spillover-hatásnak. A szakpolitikák növekvő számával párhuzamosan megjelennek az ezeket kiszolgáló intézményrendszerek is.¹³²

Az EU egyedi jellegét erősíti az is, ahogyan meghatározza az egyre nagyobb számú szakpolitikákra vonatkozó hatáskörét. A Lisszaboni Szerződés szerint az értekezés témáit érintő szakpolitikák (környezetvédelem, közlekedés, transzeurópai hálózatok, energiaügy) a megosztott hatáskörök kategóriájába tartoznak, azaz ezeken a területeken az EU mellett a tagállamok is alkothatnak jogszabályokat.¹³³ A kül- és biztonságpolitika különleges hatáskört kapott. Az Európai Bizottság és az Európai Parlament részvétele a döntéshozatalban korlátozott, és jogalkotást nem is végeznek. A szakpolitika alakításáért és végrehajtásáért az Európai Tanács és az Európai Unió Tanácsa felelnek, a képviselőket az Európai Tanács elnöke és a külügyi- és biztonságpolitikai főképviseelő látják el.

3.1.1.1 Az EU mint normatív hatalom

Ian Manners 2002-ben megjelent tanulmányában az EU-t normatív hatalomként határozza meg a nemzetközi rendszerben, amelyet az alapítás óta addig eltelt öt évtized alatt felhalmozott nyilatkozatai, szerződésai, szakpolitikái és egyéb dokumentumai formáltak.¹³⁴ Manners szerint az EU-t nehéz bármi mással összehasonlítani, mert „*egy nemzetek feletti és nemzetközi kormányzati formák hibridjévé fejlődött, amely túlmutat a vesztfáliai normákon*”.¹³⁵ Éppen ezért elutasítja azt az álláspontot, mely szerint egy normatív hatalom csak úgy lehet képes meggyőzni a világot arról, hogy milyen politikai, gazdasági, társadalmi intézményekkel kell rendelkezniük, ha van mögötte katonai erő és hajlandóság az alkalmazására is. Szerinte az EU-ra nem illenek a korábban alkalmazni próbált meghatározások, se civil, se katonai hatalomnak nem tekinthető, azt tartja sokkal fontosabbnak, hogy az EU rendelkezik a normálisról alkotott elképzelések alakításának képességével a nemzetközi rendszer keretei közt.¹³⁶

---

¹³¹ Molnár Anna és Jakusné Harnos Éva, „The Postmodernity of the European Union”.

¹³² Arató Krisztina és Koller Boglárka, „A sui generis politikai rendszer”.

¹³³ „EUR-Lex - A Hatáskörök Elosztása Az Európai Unión Belül”.

¹³⁴ Manners, „Normative Power Europe”.

¹³⁵ Manners, 240.

¹³⁶ Manners, 239.

Manners öt alapvető normát nevez meg, amelyek a béke, a szabadság, a demokrácia, a jogállamiság, valamint az emberi és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása. Megnevez továbbá négy kisebb normát, a társadalmi szolidaritást, a diszkriminációellenességet, a fenntartható fejlődést és a jókormányzást.¹³⁷ Manners azt állítja ugyanakkor, hogy a közös normák elfogadása önmagában nem teszi az EU-t normatív hatalommá, a valódi legitimitását adja, hogy ezeket a normákat önmaga is betartja és továbbadja.¹³⁸

Az EU normatív hatalomként tehát értékeit és normáit határain túl is igyekszik terjeszteni változatos eszközökkel, így diplomáciával, kereskedelemmel és fejlesztési együttműködéssel. Normatív hatalomként az EU egyedi kormányzási modellt képvisel, melyben kiemelt szerepe van a demokráciának, jogállamiságnak, emberi jogoknak és a társadalmi igazságosságnak, melyeket egyetemes értéknek támogat. Gazdasági erejét is felhasználja erre a célra, kereskedelmi ösztönzőket és fejlesztési segítyt nyújt azoknak az országoknak, amelyek készek átvenni az uniós normákat és gyakorlatokat. Az EU politikái és szabályozásai mellett diplomáciai tevékenységén keresztül is gyakorolja normatív hatalmát: rendszeres párbeszédet folytat partnerországokkal és nemzetközi szervezetekkel, ami lehetőséget teremt értékrendje bemutatására és képviselésére, miközben ösztönözni próbálja módszereinek és jógyakorlatainak átvételét. Támogatja továbbá a civil társadalmi szervezeteket, részt vesz kulturális és oktatási programokban, hogy értékei és normái szélesebb körhöz eljussanak.¹³⁹

Richard G. Whitman megállapítja, hogy az EU a demokrácia és emberi jogok területén ugyan teljesen elkötelezett a normatív elvei mellett, azonban a tényleges gyakorlatának elemzésekor ellentmondások merülnek fel. Kiemelkednek ezek közül az EU gazdasági és stratégiai érdekeit érintő kérdések, különösen az Oroszországi Föderáció és Kína esetében, ahol a biztonsági és a gazdasági szempontok élveznek prioritást, illetve megemlíti az EU normatív hatalma korlátainak megjelenését az EU energiabiztonságot érintő gyakorlatában.¹⁴⁰

Steve Wood 2009-ben erről azt írta,¹⁴¹ hogy az EU megtehetné, hogy normatív hatalmát olyan szakpolitikákon és szabályokon keresztül gyakorolja, amelyek a megújuló energiákat és az energiahatékonyságot támogatják, azonban külső szereplők, így az Oroszországi Föderáció viselkedésének alakítására nincs ráhatása. Wood szerint az orosz földgáz egyeduralma a gázellátásban és a valódi alternatívák hiánya sebezhetővé teszi az EU-t az energiaellátási zava-

---

¹³⁷ Manners, 242–44.

¹³⁸ Manners, 244–45.

¹³⁹ Whitman, „Norms, Power and Europe: A New Agenda for Study of the EU and International Relations”.

¹⁴⁰ Whitman.

¹⁴¹ Wood, „The European Union”.

rokkal és az Oroszországi Föderáció politikai nyomásával szemben. Mindezek háttérben azt látja, hogy a megújuló energiaforrások és az új infrastruktúrák fejlesztésének magas költségei, valamint az ezekkel járó technikai kihívások hátráltatták az EU-t ez energiaforrások diverzifikációjában. Wood emellett megjegyzi, hogy az EU normatív hatalmát gyengíti az eltérő tagállami érdekek miatti belső megosztottság, ami további akadályokat gördít a koherens energiapolitika kialakításában.

3.1.2 Neorealizmus

A nemzetközi kapcsolatok elméleteinek keretei különböző koncepciókat biztosítanak az EU energiapolitikájának vizsgálatához. Jeffrey D. Wilson geopolitikai megközelítésnek nevezi a neorealizmus elméleti struktúrájának alkalmazását, melyben az energia az államok közti konfliktus forrása, és az energiabiztonságot az energiaforrásokhoz való hozzáféréseken keresztül értelmezi.¹⁴² Ez azt jelenti, hogy a fosszilis energiahordozókat a modern gazdaságok és hadseregek működése alapvető szükségletének tekinti, ami csak szűkösen áll rendelkezésre, éppen ezért az energiabiztonság kulcsa a szűkös készletekhez való hozzáférés.

Az importra szoruló gazdaságok számára a külföldi beszállítóktól való függőséget potenciális biztonsági fenyegetésnek tartja, melyben a folyamatos ellátás, illetve annak megszakadása jelenti a kockázatot. Az energiatermelő országok ezzel szemben kihasználva az energiának tulajdonított, Wilson szerint túlméretezett gazdasági jelentőséget, érdekérvényesítő, olykor kényszerítő eszközként alkalmazzák a külpolitikában. Az energiafegyver jelenti a szélsőségsébb esetet, amikor tényleg visszatartanak készleteket, az energiadiplomácia pedig ösztönzésre alkalmas, kedvezőbb bánásmódot ajánlanak. Ide tartoznak az energiára vonatkozó szankciók is, ami a kényszerítő diplomácia eszköze. A szerző megjegyzi, hogy energiára gyakran alkalmaznak szankciókat, a publikáció 2019-es megjelenéséig 65 esetet számolt 1938-tól kezdve.¹⁴³

A neorealizmusra épülő geopolitikai megközelítésből a biztonságra vonatkozóan az is következik, hogy az államok között az energiára épülő kapcsolatok eredendően konfliktusosak. A világban található energiakészletek mennyisége állandó, és ezek a tartalékok fokozatosan csökkennek, az államok pedig versengenek a készletek feletti ellenőrzésért vagy hozzáférésért. Az államok közti konfliktusok az energiaforrások megszerzéséért gyakoriságukban és intenzitásukban eltérnek, különböző tényezők állnak a háttérben. Ilyen például a geopolitikai

---

¹⁴² Wilson, „A Securitisation Approach to International Energy Politics”.

¹⁴³ Wilson.

instabilitás, a fejlődő világban a felemelkedő regionális nagyhatalmi ambíciók, a világpiac ingadozásai, valamint Wilson említi még Oroszországi Föderációt és Kínát, amelyek nacionalista energiapolitikája nagyban hozzájárul az államok közti versengés erősödéséhez.¹⁴⁴

3.1.3 Neoliberalizmus

A 20 század végének kihívásaira kínál választ Joseph Nye és Robert Keohane 1977-ben megjelent *Hatalom és interdependencia* című kötetében¹⁴⁵ bemutatott komplex interdependencia elmélet, amelyben már megjelennek a nemzetközi rendszerben a katonai mellett a politikai, gazdasági és kulturális szempontok. Két évtizeddel később elméletüket kiegészítették az információs technológia hatásaival.¹⁴⁶ Az elmélet megszületése éppen egybeesik az 1970-es évek olajválságaival.

Továbbá a liberalizmus alaptételein, a szerzők azt mondják, hogy a gazdaság globalizációja megnövelte az államok egymásrautaltságát, interdependencia, kölcsönös függőség alakult ki, így az állami szintű egyéni érdekérvényesítés nehezebbé vált. A függőségre példaként épp az olajimportáló országokat hozzák, amikor azonban csak áruk cseréje zajlik, azt összekapcsoltságnak nevezik, a különbséget a kapcsolat felbontásának hatásaival járó költségek jelentik.¹⁴⁷

3.1.3.1 Az EU energiatfüggősége: az érzékeny és a sebezhető függés

Nye és Keohane kétféle függőséget különböztetnek meg, az *érzékenységet* (sensitivity) és a *sebezhetőséget* (vulnerability).¹⁴⁸ Az érzékeny függőség azt mutatja, hogy egy állam politikai változásai milyen gyorsan hatnak más államokra, és ez milyen költségekkel jár. Az 1970-es években az olajválságok hatásában például tetten érhető Nyugat-Európa vagy az Egyesült Államok érzékeny függősége, hiszen az árak gyors emelkedésére nem tudtak azonnal reagálni, a megfelelő szakpolitikai válasz megalkotása sokkal több időt igényel. Az olajválság a megugró árakkal így közvetlen hatást gyakorolt a nyugati gazdaságokra. Az érzékenység tehát a szakpolitika központi szerepét hangsúlyozza, ami vagy változatlan marad, mert bizonyos szabályok ezt diktálják, és egy szakpolitika megváltoztatása rövid idő alatt nem is lehetséges. Létezik továbbá egy új szakpolitika kialakításának lehetősége, ebben az esetben az időfaktor mellett fontos szempont az ezzel járó költségek mértéke.

---

¹⁴⁴ Wilson.

¹⁴⁵ Keohane és Nye, *Power and Interdependence*.

¹⁴⁶ Keohane és Nye, „Power and Interdependence in the Information Age”.

¹⁴⁷ Keohane és Nye, *Power and Interdependence*, 8.

¹⁴⁸ Keohane és Nye, 11–14.

A sebezhető függőség azt fejezi ki, hogy az érzékenység negatív hatásainak megoldására létezik-e alternatív szakpolitikai megoldás, illetve az ennek megvalósítása során felmerülő költségek fedezésének képessége. A sebezhető függőség így csak egy hosszabb időszak vizsgálatával értelmezhető. Összességében a szerzők a stratégiai dimenzió megléte miatt a sebezhetőséget nevezik a fontosabb mutatónak, de politikai jelentőséget az érzékenységnek is tulajdonítanak. Példaként a nyersanyagfüggőséget hozzák: az érzékenység ugyan megmutatja a kitettség létét, a sebezhetőség viszont arra is kitér, hogy egy állam milyen szakpolitika és milyen költségek mellett tud egy nyersanyagot helyettesíteni. Azt is hozzátesszik, hogy hosszú távon a sebezhetőség függ a politikai akarattól, a kormányzati képességektől és a rendelkezésre álló erőforrásoktól. A koherens szakpolitika-alkotás alapvető részének tekintik a meglévő és a potenciális sebezhetőségek vizsgálatát.

Az EU függősége az orosz energiainporttól az érzékenységre és a sebezhetőségre is példa. Ha csak a földgázra vonatkozó adatokat tekintjük, 2021-ben az EU földgázimportjának 45 százaléka, a teljes földgázfogyasztásának 40 százaléka származott Oroszországi Föderációtól.¹⁴⁹ Az EU érzékeny függősége már látható vált a 2006-os és 2009-es orosz-ukrán gázviták idején, amikor ennek hatására fennakadás volt az uniós gázellátásban, ami jelentős gazdasági következményekkel járt, és ráirányította az EU figyelmét az energiabiztonság mint stratégiai prioritás fontosságára.

Az EU sebezhetősége ugyancsak tetten érhető, hiszen az Oroszországi Föderáció az energia fegyverként való használatával politikai befolyásolásra használhatja és használja is pozícióját. Az EU helyzetét bonyolította, hogy mivel nem vállalta az új beszállítókkal járó áremelkedések terhét, korlátozottak voltak az orosz gázszállítással szembeni alternatívái, ami rontotta az energiaforrásainak diverzifikálására és az Oroszországi Föderációtól való függőségének csökkentésére irányuló képességét. Az EU jelenleg rá van kényszerítve, hogy többféle intézkedés kombinációjával csökkentse az orosz gázszállításokkal szembeni sebezhetőségét. Lépéseket tesz az energiahatékonyság javítására, növeli a megújuló energiaforrások részarányát az energiamixben, valamint új konstrukciókban igyekszik cseppfolyósított földgázt (LNG) vásárolni, továbbá fejleszteni a feldolgozáshoz szükséges terminálokat és a tagállamok közti összeköttetéseket.¹⁵⁰

---

¹⁴⁹ International Energy Agency, „How Europe Can Cut Natural Gas Imports from Russia Significantly within a Year - News”.

¹⁵⁰ European Commission, REPowerEU Plan COM/2022/230 final.

3.1.3.2 A klímaváltozás elleni globális küzdelem intézményi keretei

A neoliberalizmus elmélete hangsúlyozza a nemzetközi intézmények fontosságát a nemzetközi együttműködés alakításában és az államok közötti konfliktusok rendezésében, az ENSZ-t tartja a nemzetközi béke egyik letéteményesének. Az ENSZ a kollektív biztonság eszméjére épül, melynek alapja a nemzetközi rendszerben a viták békés rendezése, azaz agresszió helyett a diplomáciai eszközök alkalmazása. Az ENSZ központi eleme a kollektív cselekvés, ami megjelenik a klímaváltozás elleni globális küzdelemben is.¹⁵¹

Az ENSZ 1972-ben Stockholmban tartotta első globális környezetvédelmi konferenciáját, ekkor jött létre kifejezetten ennek a problémának dedikálva a Környezetvédelmi Program (United Nations Environment Programme, UNEP), és ez jelentett fordulópontot abban is, hogy a környezetvédelmi kérdések a nemzetközi közösség napirendjére kerüljenek.¹⁵² Az EU az Európai Bizottságon keresztül azóta is szorosan együttműködik a testülettel, 2004-ben külön megállapodás aláírásával (Memorandum of Understanding) erősítették meg az együttműködést az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak megvalósításában,¹⁵³ melyek közül a hetedik foglalkozik energiával és az EU-val megegyező célokat és értékrendet takar: *„mindenki számára biztosítani kell a hozzáférést a megfizethető, megbízható, fenntartható és modern energiához”*.¹⁵⁴

2020-ban tovább bővítették a közös munka területeit, a prioritások közé emelték a megváltozott nemzetközi környezet új kihívásait és az Európai Zöld Megállapodásban foglaltakat. A UNEP kiemeli azt is, hogy az EU az egyik legjelentősebb önkéntes adományozója, 2019-ben az Európai Bizottság összesen 36,4 millió USD összegű támogatással a 4. helyen állt a célzott finanszírozások között, 2022-ben pedig 7. volt 21,2 millió USD összegű támogatással. Emellett az Európai Bizottság többéves megállapodásokat is kötött a 95 százalékban adományokból fenntartott szervezettel, amivel nagyban hozzájárul a stabil működéshez.¹⁵⁵

Az EU a tagállamokkal közösen mára a világon a legnagyobb finanszírozója a klímaváltozás elleni küzdelemnek. Összhangban a Párizsi Megállapodással olyan alapokat támogat, amelyek a fejlődő országokat segítik a zöld átállás megvalósításában és a klímaváltozás káros hatásainak enyhítésében.¹⁵⁶ A Párizsi Megállapodás értelmében a fejlett országok vállalták, hogy

---

¹⁵¹ United Nations, „Climate Action”.

¹⁵² United Nations, „United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm 1972”.

¹⁵³ U. N. Environment, „European Union and UNEP”.

¹⁵⁴ United Nations, „The 17 Goals - Sustainable Development”.

¹⁵⁵ U. N. Environment, „Earmarked Contributions”.

¹⁵⁶ European Council, „Climate Change”.

évente 84 milliárd eurót mozgósítanak erre a célra, ebből 2021-ben az EU 23 milliárd eurót fedezett.¹⁵⁷

Az ENSZ az 1980-as években már aktívan foglalkozott a klímaváltozás kihívásainak kérdésével, majd 1990-ben megjelent az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testületének (*United Nations Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC*) első jelentése, ami figyelmeztetett a klímaváltozás globális kihívásaira, és nemzetközi együttműködésre szólított fel.¹⁵⁸ Ezt követte a Rio de Janeiro-i konferencia 1992-ben, majd 1997-ben a Kiotói Jegyzőkönyv, 2015-ben pedig a Párizsi Megállapodás aláírása.¹⁵⁹ Ezek a fórumok ugyan jelentős együttműködéseket takarnak, azonban az üvegházhatású gázok globális kibocsátása nem csökkent a szükséges mértékben ahhoz, hogy a 2050-re megcélzott klímasemlegesség elérhető legyen.

Keohane a hatalom szerepét is hangsúlyozza a nemzetközi intézmények működésének alakításában. Azzal érvel, hogy a hatalom államok közötti elosztása kritikus szerepet játszik abban, hogy a nemzetközi intézmények képesek-e elérni céljaikat. Úgy érvel továbbá, hogy a nemzetközi intézményeket fel lehet használni a gyengébb államok alkuerejének növelésére, lehetővé téve számukra, hogy hatékonyabban érvényesítsék érdekeiket.¹⁶⁰

Definíciója szerint „*kormányközi együttműködés akkor valósul meg, amikor az egyik kormány által ténylegesen követett politikákat a partnerek a szakpolitikai koordinációs folyamat eredményeként úgy tekintik, mint amelyek elősegítik saját céljaik megvalósítását*”.¹⁶¹ Azt is hangsúlyozza, hogy az együttműködéseknek természetes része a konfliktus, de nemcsak része, hanem magára az együttműködésre való reakció is, hiszen potenciális konfliktus nélkül nem lenne szükség együttműködésre.

3.1.3.3 A nemzetközi együttműködés szerepe az energiabiztonságban

Wilson a geopolitikai megközelítéssel szemben, az államok közti globális energiagazdálkodásra (global energy governance) alapuló megközelítést a neoliberais institucionalizmus elméleti alapjaira helyezi, és azt mondja, hogy az energia potenciálisan alapot teremthet a nemzetközi együttműködésre. A kölcsönös függőséget (interdependencia) tekinti az energiabiztonság alapjának, hiszen az olajnagyhatalmakon kívül nagyon kevés állam rendelkezik a gazdaság működtetéséhez szükséges energiahordozók teljes spektrumával. A hidegháború vége

---

¹⁵⁷ European Council, „Climate Goals and the EU’s External Policy”.

¹⁵⁸ IPCC, „History — IPCC”.

¹⁵⁹ A 3.1. fejezetben tekintetem át az ENSZ kereteiben kötött egyezmények összefüggéseit az EU energiapolitikájával.

¹⁶⁰ Keohane, *After Hegemony*, 249.

¹⁶¹ Keohane, 52.

óta ezért megfigyelhető az energia globalizálódása, az energiakereskedelemre épülő kapcsolatok intenzitása, sűrűsége és sokszínűsége folyamatosan növekszik. Az energiára épülő együttműködés sajátossága, hogy minden résztvevő számára előnyös lehet. Az energiainportőrök számára a korlátozott kínálat és a magas árak rontják az energiabiztonságot, míg az energiatermelők a piac ingadozásai miatt nem tudják biztosítani az energiabiztonságot, mert bizonytalan az energiaprojektekre és az azok megvalósításához szükséges infrastruktúrafejlesztésre vonatkozó tervezés.¹⁶²

A klímaváltozás és a fosszilis energiahordozók mennyiségének szűkössége érdekeltté teszi a piaci szereplőket abban, hogy a hagyományos energiaforrásoktól a megújuló energiák felé forduljanak, és részt vegyenek az energiaátmenetben.¹⁶³ Ha az energiára épülő kapcsolatok az együttműködésre épülnek, konfliktusok akkor is előfordulnak, de nem a kapcsolat természetéből, hanem a piac működéséből adódóan, amelyek kollektív fellépéssel kezelhetőek. Az egyik eszköz az energiabiztonság piaci alapokra helyezése, azaz az energiabiztonság akkor biztosítható, ha a nemzetközi piacok hatékonyan működnek, ahol a bizonytalanság az árakban tükröződik. A piacok ahhoz is eszközt kínálnak, hogy az energiaszektorban megvalósuló kölcsönös függőségből a politikai tényezők kikerüljenek, és csak a kereskedelmi és befektetési szempontokat vegyék figyelembe. Wilson ezért „*globális közjónak*” nevezi a nemzetközi piacokat, amelyek képesek a résztvevő gazdaságok energiabiztonságát javítani. A másik eszköz a kormányok számára olyan ösztönzők nyújtása, hogy kollektíven lépjenek fel nemcsak a nemzetközi piacok támogatására, hanem a növelésére is.

A Nemzetközi Energiaügynökség eszköztárában pedig pont ezek az ösztönzők találhatóak: információmegosztás, szakpolitikai koordináció, bizalomépítés és a kölcsönös függőségből adódó előnyök és hátrányok megosztásáról szóló egyeztetések.¹⁶⁴ Wilson túl is lép a Nemzetközi Energiaügynökség nyújtotta kereteken, és támaszkodva neoliberaisztikus institutionalista elméletre egyenesen arról beszél, hogy a közös érdekek létrehoztak egy „*energiarezsimkomplexumot*”. Ebben formális és informális, kormányzati és nem kormányzati szervezetek és intézmények működnek együtt azért, hogy közösen kezeljék az energiaszektorban jelenlévő kölcsönös függőséget. Az így felállt struktúra, ami a nemzetközi piacokból és az azok támogatásában és működésében érdekelt szervezetekből és intézményekből áll, az energiaszektor

---

¹⁶² Wilson, „A Securitisation Approach to International Energy Politics”.

¹⁶³ A értekezés érvelése szempontjából nem fontos, a forráshűség miatt viszont meg kell jegyezni, hogy Wilson a megújuló energiákkal egy kategóriába sorolja a fosszilis földgázt is, azaz az ő értelmezésében a hagyományos energiahordozók feltehetően elsősorban a kőolajat takarják.

¹⁶⁴ International Energy Agency, „Energy Security - Areas of Work”.

„játékszabályait” diktálja, melynek hatására minimálisra csökken köztük a konfliktus kialakulásának esélye.¹⁶⁵

3.1.3.4 Az európai integráció és a tagállamok együttműködése

A neoliberais institucionalizmus jeles képviselője Andrew Moravcsik, akinek *Európa választása: Társadalmi cél és államhatalom Messinától Maastrichtig* című 1998-ban megjelent műve institucionalista perspektívába helyezi az EU-t és annak működését.¹⁶⁶ Szerinte az EU remek példája annak, ahogy a neoliberais institucionalizmus államok közti sikeres együttműködéshez és integrációhoz vezethet. Moravcsik a neoliberais institucionalizmus elméleti kereteire támaszkodva állítja, hogy az EU-t a tagállamok érdekei és az általuk létrehozott intézmények a gazdasági integráció és a politikai együttműködés elősegítésére alakították. A gazdasági integráció logikája azt diktálta, hogy megteremtsék az egységes piacot, és csökkentsék a tagállamok közti kereskedelem akadályozó tényezőit, a nemzetközi intézmények ezeknek a céloknak az eléréséhez kínáltak eszközöket.¹⁶⁷ Szerinte továbbá az EU intézményi struktúrája az együttműködés elősegítését és a konfliktusok csökkentését támogatta azzal, hogy keretet biztosított a tárgyalásoknak és a döntéshozatalnak. Az EU intézményei, az Európai Bizottság, az Európai Tanács, az Európai Parlament és az Európai Bíróság teret nyitottak a tagállamoknak a tárgyalásokra, míg a minősített többségi szavazás csökkentette a vétőjog kockázatát, és támogatta, hogy kompromisszum szülessen.¹⁶⁸

Az intézményrendszer kialakítása a tagállami érdekeket helyezi a középpontba, nem az integráció támogatását, hogy a tagállamok elköteleződése megmaradjon úgy is, hogy közben mélyül az integráció. Az EU fejlődésének így a nemzeti érdekek is a motorját alkotják, különösen hangsúlyosak a nagy európai hatalmak, de a kisebb tagállamok számára is biztosított a hatékony érdekérvényesítés. Az EU jogi keretei is döntő szerepet játszottak az együttműködés és az integráció fejlődésében. Az EU jogrendje, melynek általános elve, hogy az uniós jog elsőbbséget élvez a nemzeti joggal szemben, hozzájárult a tagállamok közös jogi kereteinek megteremtéséhez, és így megkönnyítette a közös politikák és szabályozások végrehajtását.¹⁶⁹

Az európai integráció nagyban hozzájárult az EU biztonságának megteremtéséhez is. Az Európai Szén- és Acélközösség (Montánunió vagy ESZAK) 1951-es létrehozását, ami később az Európai Gazdasági Közösséggé (EGK), majd az EU-vá fejlődött, elsősorban gazdasági meg-

---

¹⁶⁵ Wilson, „A Securitisation Approach to International Energy Politics”.

¹⁶⁶ Moravcsik, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*.

¹⁶⁷ Moravcsik, 73–77.

¹⁶⁸ Moravcsik, 67–68.

¹⁶⁹ Moravcsik, 217–24.

fontolások vezérelték. A Montánunió a gazdasági célok mellett azonban fontos biztonsági célokat is szolgált, hiszen keretet biztosított az örök rivális Franciaország és Németország számára a gazdasági együttműködéshez, amivel jelentősen csökkent köztük a konfliktus kockázata. Ugyancsak az integráció eredménye a közös kül- és biztonságpolitika, valamint a biztonság- és védelempolitika létrehozása.

3.1.3.5 Zöld intézményi keretrendszer

Szabo John a zöld intézményi keretrendszer (greening institutionalism framework) fogalmát kifejezetten annak a folyamatnak az elemzésére használja, hogy a klímaváltozás hogyan befolyásolja a politikai intézményrendszert.¹⁷⁰ Az institucionalizmus teóriája mellett az energiaátmenettel foglalkozó elméleti kereteket alkalmazva azzal érvel, hogy a diskurzus meghatározó szerepet játszik a politikai intézmények cselekvésének megváltoztatásában, amelyre példa az Európai Bizottság.

Kiemeli, hogy a politikai változások ellenállást válthatnak ki az intézményi szereplők körében, ahogy azt az institucionalizmus is leírja, a politikai intézmények hajlamosak újratermelni a már meglévő hatalmi viszonyokat, hogy ezzel befolyásukat gyakorolva részt vegyenek a döntéshozatalban.¹⁷¹ Ezek a hatalmi viszonyok korábban a fosszilis energiahordozókra épülő érdekeket részesítették előnyben, hiszen ez volt a meghatározó a gazdaság működtetésében, azonban a szereplők idővel elkezdtek reagálni a klímaváltozásra. Szabo John az Európai Bizottság klímapolitikájában a földgáz szerepének változását vizsgálva megállapítja, hogy a Bizottság elköteleződött az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság megteremtése mellett, amivel azt a hatást váltotta ki, hogy a szereplők is elkezdtek alkalmazkodni a változásokhoz, és megtalálni a saját helyüket az új rendszerben. A zöld intézményi keretrendszer azt feltételezi, hogy a diskurzus képes megváltoztatni az intézmények működését azzal, hogy befolyásolja az ezekre jellemző gyakorlatokat egyes energiahordozók kezelésére vonatkozóan. Tehát az energiahordozókról szóló diskurzus befolyásolja a szereplőket, akik aztán rendszerbe sorolják az energiahordozókat, így a politikai intézmények zöldítést célzó politikái megkérdőjelezzik a fosszilis energiahordozókra épülő társadalmi narratívákat.

---

¹⁷⁰ Szabo John, „Climate Change’s Role in Shaping the European Union’s Natural Gas Markets - Doctoral dissertation”.

¹⁷¹ Szabo John, 36–43.

3.1.3.6 Energiahatalom

A neoliberális hatalmi koncepcióra építve (kemény hatalom,¹⁷² puha hatalom,¹⁷³ okos hatalom¹⁷⁴) vezette be Michael T. Klare 2015-ben az *energiahatalom* (energy power) mint új külpolitikai eszköz koncepcióját: „*az energiahatalom egy nemzet energiatermelési és technológiai előnyeinek kiaknázása globális érdekeinek előmozdítása és riválisai érdekeinek aláásása érdekében.*”¹⁷⁵ Ez azoknak a barátoknak és szövetségeseeknek az ellátását jelenti energiával, akik függővé váltak egy ellenséges hatalomtól. Példaként éppen Európa orosz földgáztól való függőségét említi. Az energiahatalom eszközként alkalmazható a geostratégiai kapcsolatok erősítésére, vagy akár a nemzetközi rendszer szabályait nem betartó szereplők megbüntetésére, melyre ugyancsak az Oroszországi Föderáció lehet egy példa. Klare az energiahatalom helyét a durvább eszközökkel operáló kemény hatalom alatt, de a puha hatalom fölött látja. Az energiahatalom válságok esetén lehet a katonai erő alkalmazása előtti utolsó eszköz, annak egy valós alternatívája.

Az Oroszországi Föderáció ellen bevezetett gazdasági szankcióknak is egy jelentős része közvetve vagy közvetlenül érinti az energetikát, és az Oroszországi Föderáció számára abból származó bevételkieséssel próbálják Ukrajna szövetségesei gyengíteni Vlagyimir Putyin hatalmát, és mihamarabb véget vetni a háborúnak.

Az energiahatalom lehetőséget teremt a puha hatalom túllépésére úgy, hogy a katonai erő alkalmazására nincsen szükség, ami hozzájárul a globális biztonsághoz, különösen nagyhatalmak elleni fellépés esetén. A koncepció fontos része, hogy az energiabiztonság területe és a globális ellátási láncok biztonsága is súlyos kihívásokkal kénytelen szembenézni. Az energiahatalom alkalmazása ugyanakkor nem kockázat nélküli, hiszen az ellenérdekelt felek sérelmei kiprovokálhatják a katonai erő alkalmazását, továbbá a nemzetközi energiakereskedelem átalakulása komoly környezetvédelmi károkat is okozhat.

Az EU számára az energiahatalom megoldást jelenthet – a klímaváltozás elleni küzdelem mellett – az előtte álló legnagyobb energiapolitikai kihívás leküzdésére, ami az ellátásbiztonság biztosítása. Andreas Goldthau és Nick Sitter 2014 végén, még a fogalom megalkotása előtt értekeztek arról,¹⁷⁶ hogy az EU energiapolitikájában vagy el kell mozdulni a kemény hatalom irányába egy erősebb energiakülpolitikával és keményebb kiállással az orosz kapcs-

---

¹⁷² Keohane és Nye, *Power and Interdependence*, 216.

¹⁷³ Keohane és Nye, 216.

¹⁷⁴ Nye, „Get Smart”.

¹⁷⁵ Klare, „Hard Power, Soft Power, and Energy Power”.

¹⁷⁶ Goldthau és Sitter, „The EU’s Soft Power with a Hard Edge”.

latokban, miközben az EU alternatív beszállítói kapcsolatokat épít ki, vagy a puha hatalom lényegesen vonzóbb alkalmazásával. Az eszköz ehhez elsősorban a közös energiapiac fejlesztése lehet, ami utána a meggyőzés eszközeként szolgálhat az EU-n kívüli államok számára. A szerzők a „*soft power with a hard edge*” (puha hatalom kemény éllel) kifejezést használják, melynek jelentése megegyezik a Klare által néhány hónappal később bevezetett energiahatalom fogalmával, azonban Klare ezt elsősorban külpolitikai eszközként definiálja. Goldthau és Sitter arra a következtetésre jutnak, hogy az EU puha hatalma kemény éllel viszont elsősorban gazdasági eszköz, ami az energiapiacok létrehozásáról és működéséről szól. Azt vetítik előre, hogy az EU a következő évtizedekben a világ legnagyobb és legvonzóbb gázpiaca lesz, ezért érdekében áll majd, és meg is tudja valósítani, hogy olyan piaci szereplőkkel működjön együtt, amelyek hajlandóak betartani az EU játékszabályait. Megállapítják, hogy a közös hangnak az energiapolitikában is érvényesülnie kell, azaz fontos a tagállamok nemzeti gázpiacainak integrálása és az energiaszektorok liberalizálása a szükséges befektetések biztosításához.

3.2 Konstruktivizmus

Az EU biztonságpercepciójának és az energia biztonságban betöltött szerepének vizsgálatához fordulok a konstruktivizmushoz, amely a korábban bemutatott elméletektől abban tér el, hogy az eszmék, a normák és az értékek szerepét hangsúlyozza az államok viselkedésében és így a nemzetközi rendszer alakításában. A konstruktivizmus túllép azon, hogy az államok kizárólag materiális érdekeik alapján cselekszenek, és azt állítja, hogy döntéseiket a társadalmi normák és értékek irányítják, melynek hatására alakul identitásuk, a világról alkotott képük és értékrendjük. A nemzetközi rendszerben a szereplők interakciókba lépnek, és közben formálják egymás identitását, érdeklődését a saját normáik és értékrendjük alapján, azaz nem a hatalomért vívott harc, de nem is racionális döntések állnak a középpontban. Nicholas Greenwood Onuf konstruktivista elméletében a nyelvnek kiemelt szerepe van.¹⁷⁷ A nyelv nemcsak eszköz az információ továbbítására, sokkal inkább a társadalmi élet alapvető alkotóeleme, ami formálja a világról alkotott képünket és az interakcióinkat. Onuf azt állítja, hogy a világ tárgyaihoz és eseményeihez tulajdonított jelentések nem objektívek, hanem társadalmi gyakorlatok és interakciók hozzák létre és tartják fenn. Ezeket a társadalmi konstrukciókat a nyelv közve-

---

¹⁷⁷ Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*.

tí, ezért esetlegesek és idővel változhatnak. A nyelvet nem is tartja semlegesnek, szerinte értékrendet közvetít és át van itatva politikai tartalmakkal és jelentésekkel.¹⁷⁸

Alexander Wendt 1992-ben megjelent cikkében mutatta be elméletét,¹⁷⁹ ahol azt írja továbbá, hogy az anarchia csak egy társadalmilag felépített koncepció, amit a szereplők újradefiniálhatnak, megtölthetnek tartalommal, és ebből következően ezek idővel meg is változhatnak. A konstruktivizmus így magyarázattal szolgál a nemzetközi rendszerben olyan jelenségekre is, mint például az emberi jogok vagy a környezetvédelem értékrendje és az erre épülő mozgalmak, a nemzetközi intézmények, valamint általában a nemzetközi rendszernek a nem állami szereplői, amelyek hatást gyakorolnak a normákra és értékekre.¹⁸⁰ Wendt a biztonságra vonatkozóan ugyanezt a logikát követve azt mondja, hogy a biztonság a szereplők társadalmi interakciói és percepciói alapján értelmezhető, és a közös értelmezésük eredménye, hogy mit tekintenek veszélynek a túlélésükre. Onuf a nyelv szerepét a nemzetközi kapcsolatok szintjén is kiemeli, és azt mondja, ahogyan például a biztonságról, a szuverenitásról és az emberi jogokról beszélünk, fontos következményekkel járhat arra nézve, hogy az államok és más nemzetközi szereplők hogyan értelmezik ezeket a kérdéseket, és hogyan reagálnak rájuk.

Wendt elméletének fontos összetevője, hogy a realistákhoz hasonlóan az államokat látja a nemzetközi rendszer domináns szereplőinek, ugyanakkor Wendt az államok identitását és érdekeit folyamatosan változónak tartja, amelyekre különböző – egyéni, rendszerszintű, belpolitikai vagy transznacionális – tényezők hatnak. Ez a folyamatos változás vezet el a nemzetközi rendszer formálódásához is.¹⁸¹

3.2.1 Szektoriális elmélet és az energiabiztonság

Az 1970-es és 1980-as évek közben fordulatot hoztak a biztonság értelmezésében, megkérdőjeleződött a katonai biztonság dominanciája, éppen az energia szerepe irányította rá a figyelmet, hogy új elemzési keretekre van szükség. Az olajválságok megmutatták, hogy a nemzetközi gazdaságban a kölcsönös függőségnek mekkora szerepe van, és az is világossá vált, hogy a katonai biztonság eszközei és módszerei nem elegendőek az új kihívások kezelésére, amelyek olykor a globális szintet is elérték. Megjelent a biztonsági tanulmányok területén a tradi-

---

¹⁷⁸ Onuf, 33–95.

¹⁷⁹ Wendt, „Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”.

¹⁸⁰ Finnemore, *National Interests in International Society*, 128–50.

¹⁸¹ Wendt, „Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, 424–25.

cionalisták és a bővítők közti vita, mely a katonai biztonság kizárólagosságától való elszakadás lehetőségeit feszegette.¹⁸²

A konstruktivizmus szemlélete határozta meg a biztonsági tanulmányok koppenhágai iskoláját, melynek alapítói Ole Wæver, Barry Buzan, és Jaap de Wilde voltak, és akiknek kifejezett szándékuk volt, hogy a nemzetközi kapcsolatok realista és liberális keretein túllépve alakítsanak ki új megközelítést. 1998-ban adták ki *A biztonsági elemzés új keretei* című könyvüket,¹⁸³ amelyben bemutatták a szektorális elméletet, és ehhez kapcsolódóan a biztonságiasítás, valamint a biztonsági komplexumok elméletét is. A biztonság értelmezése szerintük túlmutat a katonai és a hozzá kapcsolódó politikai megközelítésen, és ennél tágabban értelmezendő, így beletartozik a gazdasági, a társadalmi és a környezeti szektor is, amelyek mind eltérő dinamikák alapján és más-más szereplőkkel működnek. A szektorok ugyanakkor nem elválaszthatóak, kölcsönösen összefüggenek és hatást gyakorolnak egymásra. Az egyik szektor biztonsági kérdései átterjedhetnek más szektorokra, és hatással lehetnek az általános biztonsági környezetre. A szerzők ebből következően hangsúlyozzák, hogy a nemzetközi biztonság csak átfogóan és koordináltan értelmezhető, mert csak így lehet figyelembe venni a biztonsági kérdések komplex és egymással összefüggő természetét. Az elemzés tehát a szektorok szétválasztásával kezdődik, és az összeillesztésükkel ér véget.¹⁸⁴

Az új típusú biztonsági kihívásokra alapozva maguk mögött hagyták a nemzetközi rendszer államközpontúságát, és bevezették a nemzet alatti és feletti szinteket, amivel elismerik a nem állami szereplők hatását a biztonság alakítására. Buzan és munkatársai a következő szinteket határozták meg a nemzetközi kapcsolatok elemzéséhez: nemzetközi rendszerek, nemzetközi alrendszerek, egységek, alegységek.¹⁸⁵ A biztonság értelmezését a nemzetközi kapcsolatokban a tradicionális megközelítésnek megfelelően a létfenyegetéssel hozzák kapcsolatba, amelyek kezelésére – eltérve a normál ügymenettől – rendkívüli intézkedéseket kell hozni.¹⁸⁶

Az 1998-ban publikált kötet kizárólag öt szektorra osztja a biztonságot, melyek között az energiabiztonság nem szerepel, a kőolaj piaci logikáját követve, amelyre globális árucikként tekintenek, az energiabiztonságot hagyományosan a gazdasági szektor részeként kezelik. Emellett azonban a koppenhágai iskola többi szektorra vonatkozó megállapításait egyértelműen lehet alkalmazni az energiabiztonságra. A katonai szektor foglalkozik az energiahordo-

---

¹⁸² Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 1–5.

¹⁸³ Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*.

¹⁸⁴ Buzan, Wæver, és De Wilde, 8.

¹⁸⁵ Buzan, Wæver, és De Wilde, 5–7.

¹⁸⁶ Buzan, Wæver, és De Wilde, 21–23.

zók körül potenciálisan kialakuló konfliktusokkal, valamint a védelmi szféra energiaellátásának kihívásaival,¹⁸⁷ a politikai szektor pedig az energia nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepével és az energiaellátás biztosításával, megszervezésével. A gazdasági szektor fókuszra az energiaforrások elérhetősége és megfizethetősége, illetve az energia gazdasági növekedésre és fejlesztésekre gyakorolt hatása, míg a társadalmi szektoré az energiatermelés és -fogyasztás egészségügyi és környezeti kockázatai. Végül a környezeti szektor az energiatermelés és -fogyasztás természeti környezetre gyakorolt hatásaival foglalkozik.

A 21. század biztonsági kihívásai ritkán jelentenek valóban új kihívásokat, kivételt a technológia fejlődésével kialakult kiberbiztonság jelent. Tóth Péter és szerzőtársai szerint¹⁸⁸ sokkal inkább a tradicionális kihívások jelennek meg eltérő jellemzőkkel, így erősebb a nemzetközi jellegük, más lehet a formájuk, a helyük és a szereplőik. Fontos tulajdonságuk továbbá, hogy komplexebben kapcsolódnak, a köztük lévő összefüggések rendszerszintűek, és kölcsönösen hatást gyakorolnak egymásra. Az állam már nem a központi szereplő, számos más tényező, így például a média és a közvélemény, transznacionális nagyvállalatok, befolyásolják a biztonság alakulását.

3.2.2 A biztonságiasítás fogalma és értelmezése az energiabiztonság területén

A koppenhágai iskola szerint a nemzetközi rendszerben az államok viselkedését a biztonság határozza meg, de a biztonság pontos jelentése mindig egy interszubjektív tartalom, amivel az államok magukat ruházzák fel, vagy a biztonsági diskurzusban részt vevő szereplők és az a kontextus határozzák meg, amelyben tárgyalják. A biztonságnak kettős a természete, megközelíthető objektíven, amikor egy reális fenyegetéshez viszonyul, vagy megközelíthető szubjektíven, ami a fenyegetés percepcióját takarja, és ez a két megközelítés nem feltétlenül esik egybe.¹⁸⁹ Az objektív biztonság a gyakorlatban egy nehezen megfogható állapot, hiszen egy fenyegetésről nem mindig lehet megállapítani, hogy valóban fenyegetés-e, és mivel a biztonság a jövő történéseit vizsgálja, így biztosat állítani róla lehetetlen. A fenyegetés értelmezése is eltérhet a különböző közösségekben, így válik szubjektív percepcióvá. Egy szubjektíven érzékelt fenyegetés pedig biztonsági kérdéssé válhat, ha például egy kormány meggyőzi a lakosságot arról, hogy a megoldásához rendkívüli intézkedésekre van szükség.

Biztonságiasításról (securitization) akkor beszélünk, amikor a politika eltér a normál ügymenettől, és egy kérdést speciális politikai kérdésként foglal keretbe, vagy a politika fölé helyezi.

---

¹⁸⁷ Zsolt Melinda, „A védelmi szféra zöldítése – nemzetközi kitekintés”.

¹⁸⁸ Tóth Péter és mtsai., „Előszó”.

¹⁸⁹ Gazdag Ferenc és Tóth Péter, „A biztonság fogalmának határaitól”.

A biztonságiasítás az átpolitizálás egy szélsőségesebb verziója, melynek apropóját egy kérdés valódi vagy neki tulajdonított biztonsági tartalma adja. A biztonságiasítás folyamatában a biztonságiasító szereplő (actor), jellemzően politikus létfenyegetésként vezet be egy témát a kommunikációs térben (beszédaktus, speech act), amit a hallgatóság (például a lakosság) elfogad, így átlépve a politika határait, biztonsági kérdéssé válik, és ezzel megnyílik a lehetőség, hogy a normál ügymenet szabályaitól el lehessen térni a létfenyegetés kezelésére.¹⁹⁰

A folyamat tehát magával a beszédaktussal indul, amit John R. Searle úgy közelít meg, hogy a nyelv szerepe az intézményi valóságban nemcsak a tények leírására szolgál, hanem része van maguknak a tényeknek a létrehozásában is.¹⁹¹ Azaz ha valaki hiteles, kollektíven elfogadott intézményi háttérrel állít valamit, akkor a kijelentéssel tényt hoz létre, ezeket nevezi performatív kijelentéseknek. A hallgatóság viselkedése pedig a kollektív intencionalitással értelmezhető, amikor az egyéni gondolatok, érzések az együttműködések alapját képezik, és így társadalmi tevékenységekre jellemzőek.

George Lakoff keretnek (frame) nevezi azokat a fogalmi struktúrákat, amelyek a világ a megértéséhez szükséges rendszereket alkotják a kognitív megértés többnyire tudattal mechanizmusában.¹⁹² A kognitív nyelvészet ismereteire építve ez azt jelenti, hogy a megértés folyamata nem tudatosan zajlik, nincs közvetlen hozzáférésünk ahhoz, hogy egy adott helyzetet hogyan értelmezzük, amelyre aztán cselekedeteinket alapozzuk. A folyamat jellemzően nem egyszerűen a szavak értelmezését foglalja magába, hanem inkább fogalmi metaforák rendszerét használja, a nyelv, vagyis a beszéd és a kifejezés módjának megválasztása pedig közvetlenül kapcsolódik az ilyen tudattalan fogalmi rendszerekhez és metaforákhoz. A beszéd és kifejezés módja tehát képes befolyásolni a hallgatóság megértésének folyamatát, és így hatással lehet arra is, hogy adott helyzetben milyen cselekvésre ösztönöz. Összességében a nyelvi eszközökkel alkotott fogalmi keretezés (framing) szorosan összefügg a konkrét cselekvésekkel. „Sok esetben a kapcsolat a metaforikus nyelvtől a metaforikus keretezésen át a cselekvésig vezet.”¹⁹³

Andreas Heinrich és Kacper Szulecki szerint¹⁹⁴ a beszédaktus elmélete nem illeszkedik a kortárs társadalmi dinamika biztonságról alkotott koncepciójához, túlságosan szűk kereteket biz-

---

¹⁹⁰ Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 23–26.

¹⁹¹ Searle, *Elme, nyelv és társadalom*, 113–35.

¹⁹² Lakoff, „Metaphorical Thought in Foreign Policy: Why Strategic Framing Matters”.

¹⁹³ Lakoff, 3.

¹⁹⁴ Heinrich és Szulecki, „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”, 42–43.

tosít, a jelenségeket kizárólag a szöveget kommunikáló aktorral azonosítja. Az aktor személye így nagyobb hangsúlyt kap, miközben a körülötte lévő társadalmi kontextus és politikai struktúra indokolatlanul háttérbe szorul. Nem mindegy például, hogy ki szólalhat meg az adott környezetben, és az üzenetet közvetítő médium hogyan értelmezi a feladatát. A beszédaktus önmagában tehát nem tükrözi körülötte lévő összetett biztonsági környezetet, szerintük biztonságiasítás esetében sokkal inkább egy hosszabb folyamatról van szó. Szulecki az energiával összefüggésben vizsgálva a kérdést, ehhez még azt is hozzáteszi,¹⁹⁵ hogy nemcsak maga a beszédaktus és az abban elhangzottak meghatározóak a biztonságiasítás szempontjából, hanem az is, hogy az aktor által közölt beszédaktus mellé milyen cselekedetek társulnak, és azok hogyan kapcsolódnak egy energetikai rendszer sérülékenységéhez vagy akár gazdasági, politikai érdekekhez. Fontos megfigyelni, hogy a biztonságiasítás milyen politikai következményeket von maga után, és hogy a biztonságiasító aktor mögött milyen, az energiarendszerre vonatkozó állami érdek állhat.

Buzan és szerzőtársai szerint a biztonságiasítás alapvetően egy taktikai eszköz, amivel rá lehet irányítani a figyelmet egyes problémákra azzal, hogy a fenyegetések hangsúlyozásával rendkívüli státuszba emelkedjenek. Az ideális mégis az, ha nem kell ehhez az eszközhöz folyamodni, és a fenyegetések helyett a politikai szint képes kezelni a normál ügymenet részeként. Így elkerülhető az is, hogy valójában fenyegetés alakuljon ki, nemcsak a retorikai fordulatok szintjén. A szerzők nem értenek egyet azzal az állítással, hogy minél nagyobb a biztonság, annál jobb, ők ezt sokkal inkább a politikai folyamatok kezelésének kudarcával azonosítják. A biztonságiasításkor ezért mindig fontos a mérlegelés, de ennél tovább mennek, és azt is ki mondják, hogy „*a biztonságiasítás vagy annak elfogadása mindig politikai döntés*”¹⁹⁶.

Buzan és szerzőtársai felvetik, hogy például egy környezeti kérdéssel kapcsolatos biztonságiasítás esetén azzal a nehézséggel kell szembenézni, hogy ha a fenyegetések még újnak számítanak, akkor a létfenyegetés értelmezése társadalmi vita tárgya lehet. Az adott politikai közeget ebben az esetben más fenyegetésekre tervezett biztonsági intézmények uralják, és a környezeti kihívások kezelése egyelőre nem intézményesült. Ez egyben azt is jelenti, hogy az ilyen típusú, újnak számító fenyegetések az államot nem feltétlenül tekintik vonatkoztatási tárgynak.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ Szulecki, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector”.

¹⁹⁶ Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 29.

¹⁹⁷ Buzan, Wæver, és De Wilde, 28–29.

3.2.2.1 A biztonságiasítás elemzési keretei az energiabiztonság területén

Heinrich és Szulecki kifejezetten az energiabiztonságra vetítve vizsgálták a biztonságiasítást, és 2018-ban, Buzan és szerzőtársai alapművének kiadása után 20 évvel,¹⁹⁸ áttekintve az elméletet ért kritikákat, azok közül kettőt emeltek ki. Az egyik hiányosság szerintük, hogy nem határozták meg pontosan, hogy mit kell érteni a normál ügymenet szabályaitól való eltérés alatt. A kutatásaikban a rendkívüli intézkedések három különböző kategóriáját azonosították: az első a normák megszegése, ami alatt azt értik, hogy milyen előírások vonatkoznak a helyzetek kezelésének, megoldásának mikéntjére, a második a hatáskörök, kompetenciák átadása a hatalom gyakorlóinak, a harmadik pedig az átláthatóság korlátozása céljából az információ-áramlás korlátozása. Külön kitétel, hogy ezek valamelyikét a biztonságra hivatkozva tekintsék legitimnek.

Másik kritikájuk a biztonságiasítás elméletére vonatkozóan pedig az adott téma bevezetéséhez használt nyelvi eszközök kérdéseinek túlhangsúlyozása.¹⁹⁹ Bevezetik a „*kockázatosítás*” (riskification) kifejezést, amit a biztonságiasítás eredeti fogalomtára bővítésének szánnak. Kockázatosítás alatt a biztonságiasítás egy kevésbé extrém formáját értik, melynek során csak egy kockázatot kell kezelni a biztonság érdekében, míg a biztonságiasítás esetében a biztonságot veszélyeztető fenyegetésről van szó.²⁰⁰ Bevezetik továbbá a „*biztonsági zsargon*” (security jargon) kifejezést, amit arra használnak, amikor a biztonságiasítás vagy a kockázatosítás kommunikációs folyamata megtörténik, azonban sem konkrét tettek, sem ezek tervezése ezt nem követik. A célja leginkább az, hogy egy témát a diskurzus részévé tegyen, és ezzel megpróbálja a média figyelmét felkelteni, tematizálni, bizonyos döntéseket befolyásolni, amivel valójában maga a diskurzus biztonságiasodik.

A biztonságiasítás ezen túlmenően lehet a keretezés (framing) eszköze, amikor egy politikai kérdés kap biztonsági keretezést, azaz egy interszjektív jelentésalkotás hoz létre egy biztonságra fókuszáló gondolkodásmódot, és alakítja a probléma természete és a kezelésére irányuló lépések percepcióját. A keretezés lehetővé teszi a biztonságiasítás értelmezését nyelvi és mel-

---

¹⁹⁸ Heinrich és Szulecki, „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”.

¹⁹⁹ Heinrich és Szulecki, 45–47.

²⁰⁰ A biztonságot veszélyeztető tényezőket fokozatosságuk és intenzitásuk alapján is lehet vizsgálni, így ezek sorrendje: kihívás, kockázat, fenyegetés, válság, konfliktus és háború. Ezek az egymásra épülő fogalmak egyre magasabb feszültségi szintet takarnak. A kockázatok és a kihívások elsősorban a környezeti és gazdasági szektorra jellemzőek, a fenyegetés a politikai és a katonai szektorban fordul elő inkább. A *kockázatosítás* alapját nyújtó kockázat a *biztonságiasítás* alapját nyújtó fenyegetésnél enyhébb veszélyek megnyilvánulási szintjét jelenti. Forrás: Gazdag Ferenc szerk, *Biztonságpolitika – Biztonsági tanulmányok*, (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2011), 101-115.

lette egyéb eszközök alkalmazásával is, így hangsúly kerülhet magára a folyamatra, ami eleve összetett, és gyakran egymásnak ellentmondó biztonsági értelmezéseket tartalmaz.²⁰¹

A keretezés több tudományterületen megjelenik, a disszertáció témájának megértését a szakpolitikai keretezés (policy framing) segíti, ami egyes szakpolitikák interpretációjával foglalkozik. Ez azt jelenti, hogy a politikai döntéshozók bizonytalannak tűnő helyzeteket értelmeznek, ismerős kontextusba helyeznek, és megoldási javaslatokat tesznek, ezzel csökkentve egy adott probléma körül a bizonytalanság érzését. A döntéshozó valójában létrehoz a szakpolitika berkeiben egy interszubjektív valóságot, és meghatározza az értelmezés struktúráit, amelyen belül az általa kulcsfontosságúnak tartott tényezőket összeköti, és értelmezhető történetté alakítja (storytelling). Egy összetett helyzet vagy probléma befogadhatóvá és kezelhetővé alakítása végül megteremti a cselekvés alapjait.²⁰²

A biztonságiasítás folyamatába beemelve a szakpolitikai keretezést, azt látjuk, hogy sokkal részletesebb betekintést enged a beszédaktus megértésébe azzal, hogy nem csak egy pillanatkép elemzésére fókuszál. Helyette egy olyan valóságot vizsgál, amelyben a biztonság különböző olvasatai jelennek meg egy olyan diskurzust alkotva, amelyben a biztonság szervező elemként szerepel. A kialakított interszubjektív valósághoz köthető hívószavak és a biztonsági vonatkozások ismétlése kötődést alakít ki a hallgatóságban, befolyásolja a helyzet megítélését, ami végső soron elvezet a biztonsággal összefüggő intézkedések támogatásához. A szakpolitikai keretezés számol azzal is, hogy a társadalmi konstrukciók nem állandóak, így a biztonságiasítás részeként dinamikusan változhat az idő előrehaladtával, a helyzet vagy a szereplők megváltozásával.²⁰³ A szakpolitikai keretezés így felölelhet egy hosszabb időintervallumot, ezalatt beemelheti a struktúráit a diskurzusba, és eljuthat akár egy terület intézményesítéséig is.²⁰⁴

Az EU megújuló energiaforrásokra vonatkozó törekvései szempontjából a szakpolitikai keretezés kiemelten fontos. Ugyan mára alapvetésnek számít, hogy az energiatermelés és – fogyasztás módja közvetlen hatást gyakorol a klímaváltozásra, mégiscsak egy absztrakt jövőbeni eseménysorozat elkerülésére kell felkészülni, amelynek ráadásul egyes jelenségei, így például számos szélsőséges időjárási esemény már évek óta a hétköznapok részét képezik. Az energiapolitika klímaváltozásra adott válaszát így sok bizonytalanság övezi a tudomány olda-

---

²⁰¹ Stępka, „Securitisation as the Work of Framing”, 34.

²⁰² Stępka, 35–36.

²⁰³ Stępka, 37–38.

²⁰⁴ Stępka, 50–51.

láról és a nyilvános diskurzus szintjén, amelyet tovább nehezít a diskurzusban résztvevők megosztottsága. A megosztottsághoz és a vitákban képviselt véleményekhez az értékrend, világlátás és az energiarendszerekről szóló ismeretek mellett az is hozzájárul, hogy kinek milyen anyagi vagy más érdekei fűződnek az energiarendszerekhez vagy azok alkalmazásához.²⁰⁵ Ahogy George Lakoff és szerzőtársai emlékeztetnek rá, a racionális gondolkodás a saját érdekek képviselőjére alapszik, ami nemcsak közgazdasági alaptétel, de a külpolitika alakulásában is meghatározó szerepe van.²⁰⁶ A megújuló energiaforrások térnyerését célzó szakpolitikáknak mindezek alapján nemcsak az új energiarendszerek narratíváját kell a diskurzus részévé tenni, hanem egyben meg kell törni a fosszilis energiahordozókra épülő gazdaság „*diszkurzív hegemoniáját*”.²⁰⁷

3.2.2.2 A biztonságiasítás alkalmazásának kérdései az energiabiztonsággal összefüggésben

A biztonságiasítás vonzó lehetőséget jelent az állam számára, hogy az energiapolitikát úgy gyakorolhassa, hogy egy energiagazdálkodási kérdést, egy ágazatot, vagy az energetikai döntéshozatali hatáskörök összességét a politikai szinten kívülre és egyben az államapparátus ellenőrzése alá helyezi. A kurrens energiapolitikai kihívások, elsősorban a dekarbonizáció és az energiaátmenet esetében két irányból is érezhető az államra nehezedő nyomás az energiapolitikai változások igényével. A nemzet alatti szintről a civil társadalom szereplői az átláthatóságért és részvételiségért küzdenek, ami ebben az esetben az energia demokratizálódását jelenti, valamint a klímavédelmi intézkedések felgyorsítását követelik. Ezzel párhuzamosan a decentralizált, elsősorban megújuló energiaforrásokból származó energiatermelés átrendezi a tradicionális nemzeti energiaszektorok politikai gazdaságát, megtörve a hatalmas energiavállalatok és állami monopóliumok egyeduralmát. A nemzetek feletti szinten, különösen az EU esetében, az uniós intézmények a tagállami szuverenitás és a gazdasági globalizáció árán igyekeznek kiterjeszteni energiagazdálkodási hatásköreiket. Nyomást gyakorol továbbá az államokra az is, hogy az energiaátmenet hatására a globális struktúrák átrendeződése zajlik. Mindez a demokratikusan megválasztott kormányok esetében nem kell, hogy negatív folyamatokat takarjon.²⁰⁸

Aleh Cherp és Jessica Jewell arra hívja fel a figyelmet, hogy „*nem foglalkozik tudományos kutatás azzal, hogy milyen interakciók fedezhetőek fel az energiarendszerek sebezhetősége,*

---

²⁰⁵ Scrase és Ockwell, „Energy Issues”, 37–39.

²⁰⁶ Lakoff, Dean, és Hazen, *Don't Think of an Elephant!*, 18.

²⁰⁷ Scrase és Ockwell, „Energy Issues”, 52.

²⁰⁸ Szulecki, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector”.

valamint a kockázatokról és válaszadási képességekről szóló szakpolitikai narratívák között. Ugyanakkor az ilyen narratívákat gyakran alkalmazzák az energiabiztonsági kutatások napi-rendjének meghatározásában és eredményeinek értelmezésében is”.²⁰⁹

Az energiabiztonság külön szektorként kezelése lehetőséget teremt arra, hogy az energiarendszerek sebezhetőségének változatos összefüggései megfelelő keretben legyenek értelmezhetőek. Ha az energiabiztonság hagyományos megközelítésével fordulunk a kérdéshez, akkor azt látjuk, hogy az energiarendszerek vonatkoztatási tárgyként nem illeszkednek az öt szektor egyikébe sem.²¹⁰ Cherp és Jewell energiabiztonságra alkotott definíciója, „a létfontosságú energiarendszerek alacsony sebezhetősége”²¹¹ pedig pont az energiarendszerekre épül, így megteremt az alapot az energiabiztonsági szektor önálló megkülönböztetésének.²¹² Az energiarendszerek esetében a fenyegetést jellemzően az energiaellátás zavarai jelenthetik, ezek azonban forrásuk vagy okozatuk, valamint a potenciális károk szempontjából rendkívül eltérőek lehetnek.

A létfontosságú energiarendszerek Cherp és Jewell értelmezésében azok az energiarendszerek, amelyek kritikus társadalmi funkciókat támogatnak, így beletartoznak különböző energiaforrások, technológiák és felhasználások, amelyeket energiahálózatok kapcsolnak össze.²¹³ A létfontosságú energiarendszerek megkülönböztethetőek földrajzi és ágazati határok szerint. A szerzők példaként említik a hadseregek kőolajellátását, az energiainfrastruktúrákat, a megújuló energiaforrásokat vagy az energiaexportból származó bevételeket. A biztonságiasítás szempontjából a létfontosságú energiarendszerek koncepciójának alkalmazása azt is jelenti, hogy az elemzéskor meg lehet különböztetni azokat a vonatkoztatási tárgyakat, amelyek kifejezetten ezekre az energiarendszerekre értelmezhetőek azoktól, amelyek besorolhatóak a hagyományos biztonsági szektorok kereteibe.²¹⁴

Jeffrey D. Wilson az energiapolitika biztonságiasítása eseteit három kategóriába sorolja: a gazdasági típusú, a rezsimtípusú és a geopolitikai típusú biztonságiasításokra.²¹⁵ A gazdasági típusú biztonságiasítás azokra az országokra jellemző, amelyek vagy nagy mértékben importra szorulnak, vagy a bevételük jelentős részét energiaforrások exportjából biztosítják, ilyenkor az energia túlzott mértékben határozza meg a nemzetgazdaság működését, ezért bármilyen

---

²⁰⁹ Cherp és Jewell, „The Three Perspectives on Energy Security”.

²¹⁰ Judge, Maltby, és Szulecki, „Energy Securitisation: Avenues for Future Research”, 154–56.

²¹¹ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

²¹² Judge, Maltby, és Szulecki, „Energy Securitisation: Avenues for Future Research”, 154–56.

²¹³ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”, 418.

²¹⁴ Judge, Maltby, és Szulecki, „Energy Securitisation: Avenues for Future Research”, 157.

²¹⁵ Wilson, „A Securitisation Approach to International Energy Politics”.

fennakadás létfenyegetésként értelmezhető. Azok az országok, amelyek kevésbé függenek a külső beszállítóktól és/vagy diverzifikáltabb a nemzetgazdaságuk, védettebbek a gazdasági típusú biztonságiasítástól. A rezsimtípusú biztonságiasítás a belpolitikai intézményrendszerrel, ahol a hatalom társadalmi legitimitása valamilyen formában az energiától függ. Ugyanúgy előfordul autoriter és demokratikus berendezkedésű országokban, de diverzifikált és a fejlett gazdaságok esetében az energia és a rezsimbiztonság kevésbé fonódik össze. Végül a geopolitikai típusú biztonságiasításról akkor beszélünk, amikor az energiaügyek meghatározó szerepet töltenek be a diplomáciában, például amikor az energiatermelő országok az energiát – akár ösztönző, akár kényszerítő – érdekérvényesítő eszközként használják. Az energiaimportőr országok esetében a megbízhatatlan külső beszállítók miatt az energia és a nemzetbiztonság kérdései összekapcsolódhatnak. Az EU és a tagállamok különböző mértékű importfüggősége az Oroszországi Föderációtól mindhárom esetben tetten érhető, és magyarázatul is szolgálnak az energia- és a biztonságpolitikák alakulására, bár a biztonságiasítás teljes folyamata nem feltétlenül valósul meg.

Wilson szerint az energia biztonságiasításából az következik, hogy a kormányok nacionalista gazdaságpolitikát kezdenek folytatni.²¹⁶ Az energiabiztonság biztosítása így nemzeti alapokra helyeződik, átpolitizálja a piacokat, mindezek hatására csökken a nemzetközi rendszerben az együttműködés, egy ilyen környezet pedig növeli az államok közti konfliktusok kialakulásának esélyét. Ellenkező esetben, ha az energiabiztonság fenntartása nem ütközik a fenti nehézségekbe, a kormányok kevésbé fordulnak a biztonságiasítás felé, helyette piaci mechanizmusokon alapuló liberális politikát folytatnak. A kölcsönösen előnyös együttműködések kihatnak az energiabiztonságra is. Wilson ebből azt a következtetést vonja le, hogy a biztonságiasítás az a változó, ami meghatározza egy állam viselkedését: a magasabb szintű biztonságiasítás az államok közti konfliktusok nagyobb esélyével járó geopolitikai típusú biztonságiasítást vetíti előre, míg az alacsonyabb szintű biztonságiasítás az államok közti együttműködésre épülő globális energiagazdálkodásra (global energy governance) alapuló megközelítést teszi lehetővé.

A klímaváltozással kapcsolatos biztonságiasítási folyamatok előnyeinek és hátrányainak vizsgálata alapján Michael Albert felveti, hogy a párizsi megállapodás céljainak eléréséhez olyan, a politika eszköztárán túlmutató rendkívüli intézkedésekre van szükség, amelyek gyors átalakulást hoznak.²¹⁷ Az ilyen veszélyhelyzeti keretek valóban cselekvésre ösztönöznek a klíma-

---

²¹⁶ Wilson.

²¹⁷ Albert, „Climate Emergency and Securitization Politics”.

változás elleni küzdelemben, de közben a biztonságiasítás nem is biztos, hogy sikeres, továbbá eltűnik a demokratikus ellenőrzés lehetősége, és sérülhetnek a demokratikus normák, valamint olyan lépések is születhetnek, amelyek ugyan támogatják a klímaváltozás elleni küzdelmet, de nem veszik figyelembe a társadalmi igazságosságot. Azonban az is súlyos kockázattal jár, ha fennmarad a normál ügymenet, és a klímaváltozás elleni küzdelemre kialakított szakpolitikák továbbra is alkalmatlannak bizonyulnak. Albert összességében a biztonságiasítás kockázatainak vállalása mellett érvel, de ehhez a rendkívüli intézkedésekkel járó etikai dilemmák és kompromisszumok megfelelő felmérését és a végrehajtásban való részvételt tartja szükségesnek. Elismeri, hogy a klímaváltozás elleni küzdelemhez alkotott programok sok ellentmondást tartalmazhatnak, feszültségekkel járhatnak, és ezeket a kritikus pontokat alaposan fel kell tární.

3.2.3 Regionális biztonsági komplexum

Barry Buzan 1983-ban az *Ember, államok és félelmek* című művében írt először a biztonsági komplexumok elméletéről,²¹⁸ melynek alapja, hogy a nemzetközi biztonság csak összefüggések vizsgálatával értelmezhető. A biztonsági komplexum államok egy csoportja, amelyek biztonsága kölcsönösen függ egymástól a földrajzi közelség, a történelmi kapcsolatok és a közös biztonsági aggályok miatt. Buzan akkor a politikai és katonai biztonság szempontjait vizsgálta, és a régiók földrajzi jelentőségét hangsúlyozta, ezeket nevezte el regionális biztonsági komplexumnak. A szektorális elmélet megfogalmazása új megközelítést igényelt a biztonsági komplexumok értelmezésében is, így Buzan és munkatársai 1998-ban bevezették a homogén és a heterogén komplexumok fogalmát.²¹⁹ A homogén a klasszikus biztonsági komplexum jellemzőivel bír, míg a heterogén magába foglalhatja a biztonság több szektorát, és nem ragaszkodik az államközpontúsághoz sem.

2003-ban Buzan és Wæver újra visszatértek a kérdéshez *Régiók és hatalmak: A nemzetközi biztonság szerkezete* című könyvükben.²²⁰ Bevezetik a polaritás fogalmát, amivel a regionális biztonsági komplexum államai közötti hatalomelosztást írják le. A szerzők azt mondják, hogy egy régió lehet unipoláris, bipoláris vagy többpólusú, attól függően, hogy a régió államai között mik az erőviszonyok, és ez a koncepció segít megmagyarázni, hogyan alakítható egy régió biztonsági környezete az államok közötti hatalomelosztással.

---

²¹⁸ Buzan, *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, 93–127.

²¹⁹ Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 15–20.

²²⁰ Buzan és Wæver, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, 40–87.

Az energiabiztonságot ebben a művükben sem tárgyalják ebben a formában, azzal viszont foglalkoznak, hogy az energiaforrások jelentik a regionális biztonsági dinamika egyik fő mozgatórugóját, különösen a természeti erőforrásokban gazdag régiókban.

A regionális biztonsági komplexumok elméletének alkalmazása az energiabiztonságra azonban számos kérdést vet fel, nem egyértelmű ugyanis, hogy minden szempontból illeszkedik az elemzés keretei közé. Az energiabiztonság egyrészt szorosan összefügg geopolitikai tényezőkkel, így az energiaforrások elosztásával, valamint az energiatermelő és -fogyasztó államok stratégiai érdekeivel. Ezeket a tényezőket a földrajzi közelség, a történelmi kapcsolatok és a közös biztonsági szempontok befolyásolják, amelyek központi szerepet játszanak az elméletben. Tomas Maltby a regionális biztonsági komplexumok elméletét alkalmazza Bulgária energiabiztonsági stratégiájának és az abban bekövetkezett változások vizsgálatához, melyben – akárcsak az EU esetében – kulcsszerepet játszik a függőség az orosz gázimporttól.²²¹ Emil Kirchner és Can Berk 2010-ben ugyancsak erre a teóriára építve vizsgálja az uniós energiapolitika integrációjának lehetséges kimeneteleit.²²² A szerzők megállapítják, hogy az EU energiapolitikájában a következő évtizedben a közösségi szint erősödése várható, ami érvelésük szerint a megfelelő reakció a gázimportfüggőség kezelésére a 2006-os és 2009-es gázellátási zavarokra.

Másrészt az energiabiztonságot számos nem földrajzi tényező is befolyásolja, mint például a globális energiapiacok, a technológia, a technológiához szükséges alapanyagok és a nemzetközi intézmények. Az energiaforrások előállításának és elosztásának gyakran a szereplők transznacionális hálózatait érinti, és egy adott regionális biztonsági komplexumon kívüli tényezők is befolyásolhatják. Benjamin Sovacool az energiabiztonság elemzésekor mellőzi a földrajzilag meghatározott regionális szintet, és először is megkülönbözteti az energiatermelés szempontjából a makró, a mikro és a mezo szinteket, amelyek a biztonsági kihívások szempontjából megfelelnek, a globális és a lokális szinteknek, a mezo szintet pedig a technológiával határozza meg. A technológia azonban átszöri számos más szintet is, így kiterjed a helyi, közösségi, állami, nemzeti, regionális és globális szintekre is. Sovacool az elemzés eszközeként továbbá az energiaforrások sajátosságait veszi figyelembe, amelyek túlmutatnak a földrajzi régiók biztosította kereteken.²²³

---

²²¹ Maltby, „Between Amity, Enmity and Europeanisation”.

²²² Kirchner és Berk, „European Energy Security Co-Operation”.

²²³ Sovacool, „Introduction - Defining, Measuring, and Exploring Energy Security”.

A regionális biztonsági komplexumok elmélete azonban nem egy merev keret, és adaptálható a különböző biztonsági kérdések, köztük az energiabiztonság sajátosságaihoz. Francis Onditi és munkatársai az elmélet módosításait javasolják, a regionális biztonsági komplexumot a funkcionalitás szempontjából megközelítve. Az új koncepció szerintük azt sugallja, hogy bizonyos biztonsági kérdések saját biztonsági struktúrákat hozhatnak létre, amelyek túlmutatnak a hagyományos regionális biztonsági komplexum keretein. A 21. század új kihívásaival és a negyedik ipari forradalom jelentette tudományos, technológiai és különösen a digitális fejlődéssel érvelnek amellett, hogy megváltozik a biztonság tartalma és a konfliktusok természete.²²⁴

3.3 Összegzés

Az EU törekvése a megújuló energiákra és a közös kül- és biztonságpolitika vizsgálatához a nemzetközi kapcsolatok elméletei közül elsősorban a konstruktivizmus nyújt segítséget, azonban a neorealista és a neoliberális megközelítés áttekinése összefüggésbe helyezi az energia szerepét a nemzetközi rendszerben, hogy az államok hogyan viszonyulnak az energiaforrások megtermelésének és megszerzésének kihívásaihoz, mit tekintenek az energiabiztonság zálogának. A fosszilis energiahordozók nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepét a neorealista tételek támasztják alá. A neoliberális megközelítés összetevője az interdependenciából eredő együttműködés, ami minden szereplő számára kölcsönösen előnyös feltételeket nyújthat, de a függőség aszimmetrikus formái kiszolgáltatottá is tehetnek. Az EU függősége az orosz energiaimporttól az érzékeny és a sebezhető függőségre is példát nyújt.

A neoliberalizmus hangsúlyozza az intézmények és a nem állami szereplők fontosságát, és az energiát az együttműködés egyik alapjának tekinti. A klímaváltozás és a fosszilis energiahordozók mennyiségének korlátai érdekeltté teszi a piaci szereplőket abban, hogy a hagyományos energiaforrásoktól a megújuló energiák felé forduljanak, és részt vegyenek az energiaátmenetben. A neoliberális institucionalizmus továbbá megteremti a kereteket az államok közötti sikeres együttműködéshez, és integrációhoz vezethet, amelyre példa ez EU. A zöld intézményi keretrendszer pedig azt mutatja meg, hogy a klímaváltozás hogyan tudja befolyásolni az intézmények működését. A fosszilis energiahordozókra épülő érdekeket megkérdőjelezi az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való átállás igénye, így a szereplők idővel reagálnak a klímaváltozásra. Az Európai Bizottság elköteleződött az alacsony szén-dioxid-

---

²²⁴ Onditi és mtsai., *Reimagining Security Communities*, 1–126.

kibocsátású gazdaság megteremtése mellett, így mára a dekarbonizáció intézményeként működik.

A konstruktivizmus megfelelő elemzési keretet nyújt a nemzetközi biztonság különböző területeinek azzal, hogy a biztonság természetének szubjektív voltát, a társadalmi normákat és értékeket magába foglalja. A konstruktivizmus továbbá a nyelvnek is kiemelt szerepet tulajdonít,²²⁵ ami nemcsak eszköz az információ továbbítására, sokkal inkább a társadalmi élet alapvető alkotóeleme, ami formálja a világról alkotott képünket és az interakcióinkat.

A konstruktivizmus ugyancsak fontos szerepet tölt be egyes uniós szakpolitikák alakításában, ami az EU energiapolitikai integrációja esetében abban mutatkozik meg, hogy az EU közös normaként és célként fogalmazza meg a megújuló energiaforrások térnyerését és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését. A konstruktivizmusra épül a biztonság szektoriális elmélete, ami csak megfelelő körültekintéssel alkalmazható az energiabiztonságra, a regionális energiabiztonsági komplexumok feltételrendszere pedig nem értelmezhető az esetében.

A biztonságiasítás²²⁶ az EU energiapolitikájában tetten érhető, melynek oka a függőség az orosz energiaimporttól, ami összességében rontja az energiabiztonságot, és növeli az államok közti konfliktusok kialakulásának esélyét. A biztonságiasítás a klímaváltozással összefüggésben hozhat olyan eredményeket, amelyek rendkívüli intézkedések formájában elősegítik a klíma védelmét, de ezekben az esetekben kiemelten fontos az előzetes mérlegelés, mert a biztonságiasítás járhat olyan következményekkel, amelyek végül nem a klímaváltozás elleni küzdelem sikerét szolgálják. A biztonságiasítás fogalmának kritikáira építve Heinrich és Szulecki²²⁷ bevezeti a „*kockázatosítás*” (riskification) kifejezést, amit a biztonságiasítás eredeti fogalomtára bővítésének szánnak, és a biztonságiasítás egy kevésbé extrém formáját értik alatt, melynek során csak egy kockázatot kell kezelni a biztonság érdekében, a létfenyegetés itt nem merül fel. Bevezetik továbbá a „*biztonsági zsargon*” (security jargon) kifejezést, amit arra használnak, amikor a biztonságiasítás vagy a kockázatosítás kommunikációs folyamata megtörténik, azonban sem konkrét tettek, sem ezek tervezése ezt nem követik. A célja leginkább az, hogy egy témát a diskurzus részévé tegyen, és ezzel megpróbálja a média figyelmét felkelteni, tematizálni, bizonyos döntéseket befolyásolni, amivel valójában maga a diskurzus biztonságiasodik.

---

²²⁵ Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*.

²²⁶ Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 23–26.

²²⁷ Heinrich és Szulecki, „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”, 45–47.

A biztonságiasítás ezen túlmenően lehet a keretezés (framing) eszköze, amikor egy politikai kérdés kap biztonsági keretezést, azaz egy interszubjektív jelentésalkotás hoz létre egy biztonságra fókuszáló gondolkodásmódot, és alakítja a probléma természete és a kezelésére irányuló lépések percepcióját.²²⁸ A keretezés több tudományterületen megjelenik, a disszertáció témájának megértését a szakpolitikai keretezés (policy framing) segíti, ami egyes szakpolitikák interpretációjával foglalkozik. A biztonságiasítás folyamatába beemelve a szakpolitikai keretezést, azt látjuk, hogy sokkal részletesebb betekintést enged a beszédaktus megértésébe azzal, hogy nem csak egy pillanatkép elemzésére fókuszál. A szakpolitikai keretezés így felölelhet egy hosszabb időintervallumot, ezalatt beemelheti a struktúráit a diskurzusba, és eljuthat akár egy terület intézményesítéséig is.²²⁹

Az EU megújuló energiaforrásokra vonatkozó törekvései szempontjából fontos, hogy az ezt célzó szakpolitikáknak nemcsak az új energiarendszerek narratíváját kell a diskurzus részévé tenni, hanem egyben meg kell törni a fosszilis energiahordozókra épülő gazdaság „*diskurzív hegemóniáját*”.²³⁰

---

²²⁸ Stępka, „Securitisation as the Work of Framing”, 34.

²²⁹ Stępka, 50–51.

²³⁰ Scrase és Ockwell, „Energy Issues”, 52.

4 Az Európai Unió energiapolitikája és az energiaátmenet

Az energiaellátás az EU működésének egyik alapfeltétele, energia nélkül nem lehet fűteni, világítani, közlekedni, és nem folyhat az ipari termelés sem. Az EU energiapolitikai feladata, hogy mindezt zökkenőmentesen biztosítsa. Az energiaszükségletének legnagyobb része a határain kívülről származik, ez az importfüggőség egyre növekszik, hiányzik a megfelelő diverzifikáció. Az EU így rendkívül kiszolgáltatott az energiainportnak, különösen az Oroszországi Föderációnak, és ezzel veszélyben van az energiabiztonsága. A közös piacból adódó integráció is nehézségeket hordoz, akárcsak az átállás a megújuló energiákra, miközben a tagállami érdekek sokszínűsége megnehezíti a közös hang létrejöttét.

A klímaváltozás is meghatározó az energiapolitikában, hiszen az alacsony üvegházhatásúgáz-kibocsátással járó energiatechnológiák nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a globális éves átlaghőmérséklet emelkedését 1,5 Celsius-fok alatt tartsák. Az EU vezető szerepre törekszik ebben a küzdelemben, 2050-re az első klímasegleges kontinensé válna. Az EU stratégiai dokumentumokban fektette le, hogy a klímaváltozás elleni küzdelem részeként meg kell változtatni az energiagazdálkodást és az energiarendszereket, és át kell állni a megújuló energiákra.²³¹ Mára az energiapolitika önmagában nem elegendő eszköz, számos szakpolitika összefogására van szükség.²³²

Az alábbi fejezet az európai energiaátmenet fejlődéstörténetét tekinti át az uniós dokumentumokon keresztül, bemutatja a meghatározó időbeni periódusokat, külön figyelmet fordítva a megújuló energiaforrások megjelenésére, majd szerepének megváltozására.

4.1 Az EU energiapolitikájának történeti áttekintése

Az EU megalakulását már a kezdetekben meghatározta az energiapolitika.²³³ A közösség megszületésekor a cél az volt, hogy hosszú távon szavatolják a békét az európai országok között, így a szén- és acélipar nemzetközi felügyelete a második világháború utáni újjáépítést hivatott támogatni, és megelőzni, hogy Németország és Franciaország újra fegyverkezésbe fogjon. *„A termelés egyesítése azonnal biztosítaná a gazdasági fejlődés valós közös alapjait, az európai szövetség első lépését, és ezáltal megváltoztatná ezeknek a hosszú idő óta hadifelszerelések gyártásának szentelt vidékeknek a sorsát, amelyek a fegyverkezés legelső áldozatai*

---

²³¹ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

²³² Leonard és mtsai., „The EU Can't Separate Climate Policy From Foreign Policy”.

²³³ Az EU energiapolitikájának áttekintéséhez a következő publikáció adta az alapot: Zsolt Melinda, „Energiapolitika”.

voltak. Az ily módon a termelésben kialakuló szolidaritás világossá teszi, hogy ettől kezdve bármiféle háború Franciaország és Németország között nemcsak elképzelhetetlen, hanem gyakorlatilag is kivitelezhetetlen lenne” – fekteti le Robert Schuman francia külügyminiszter az első, nemzetek feletti európai intézmény tervét 1950 május 9-én.²³⁴

4.1.1 Energiapolitika a kezdetektől: a kőszéntől a kőolajfüggőségig (1951-1973)

1951-ben a Párizsi Szerződés aláírásával (1952-ben lépett hatályba) az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK vagy Montánunió)²³⁵ létrejötté jelentette az első lépést az integráció felé, amelyben képviselőket kaptak a közös politikai érdekek, és megalapozták az együttműködést. A hat ország (Belgium, Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Olaszország, Luxemburg és Hollandia) részvételével alapított nemzetközi szervezet célja az volt, hogy megteremtse a feltételeket az akkori legfontosabb energiahordozó, a szén, illetve az acél vám- és adómentes szabad mozgásának és a termelési források hozzáféréseinek. Az 50 évre kötött szerződés (2002-ben járt le) meghatározta a tagállamok közti kereskedelmet azzal, hogy előírta a közös piac folyamatos szén- és acéllátását, biztosítva a legalacsonyabb árakat, a javuló munkakörülményeket, valamint az egyenlő hozzáférést a termelési forrásokhoz. Közös főhatóságot hoztak létre a piac felügyeletére, a versenyszabályok betartására és az árak átláthatóságára. Ezekkel az eszközökkel akartak elérni gazdasági növekedést, javuló foglalkoztatottságot és magasabb életszínvonalat.

A hat tagország tovább mélyítette az integrációt, 1957. március 25-én a Római Szerződés aláírásával megszületett az Európai Gazdasági Közösség (EGK), azaz a közös piac. Ugyanezen a napon írta alá ugyanez a hat ország a Második Római Szerződést, amellyel létrehozták az Európai Atomenergia-közösséget (Euratom),²³⁶ az európai együttműködés egy újabb intézményét, amely az energiapolitika köré szerveződött (mindkét szerződés 1958-ban lépett hatályba). Az aláírók elköteleződtek az atomenergia békés célú felhasználása mellett, illetve hogy együttműködnek az atomenergia-ipar fejlesztésében azzal a céllal, hogy atomenergiával biztosítsák energiatfüggetlenségüket és az ellátás biztonságát. A szerződés ehhez előírta a kutatási tevékenységek támogatását és a műszaki ismeretek megosztását, egységes biztonsági előírásokat határozott meg a lakosság és az ipari dolgozók védelmében, támogatásokat vezetett be az atomenergia-ipar fejlesztéséhez kapcsolódó beruházásokhoz, és biztosította, hogy a nukleárisanyag-ellátás folyamatos legyen, illetve hogy ezeket kizárólag békés célra alkalmazzák,

---

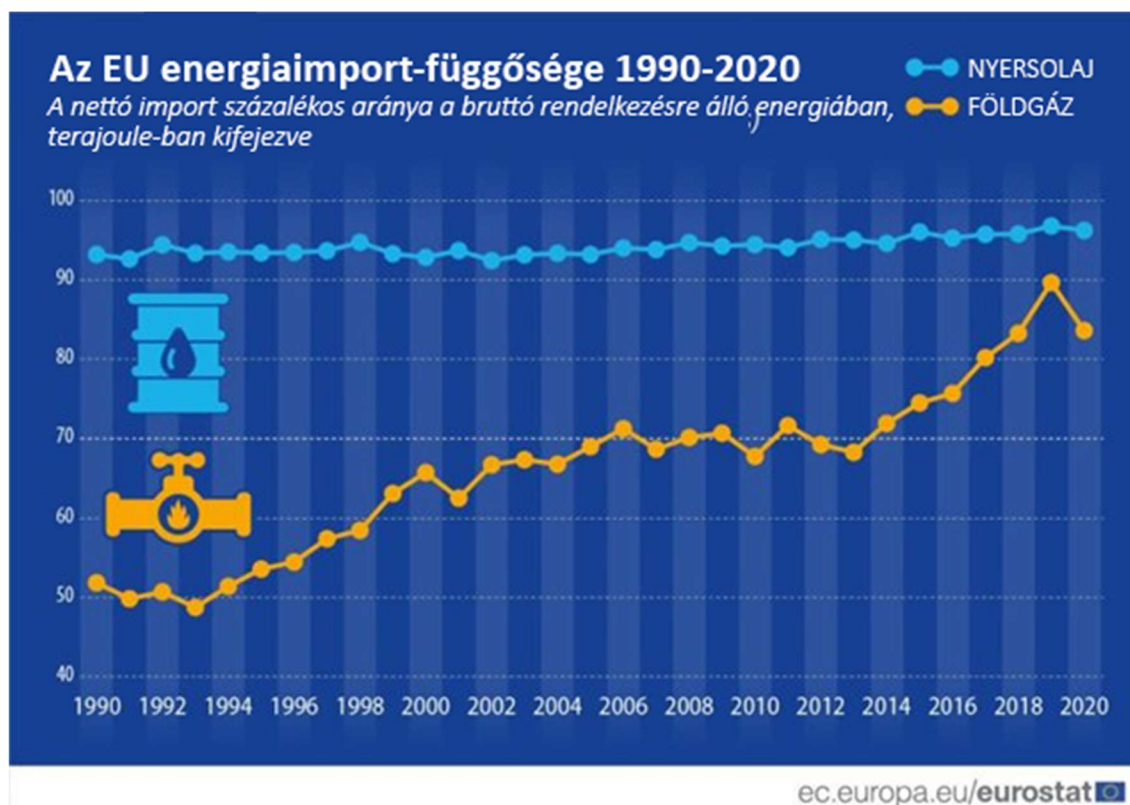
²³⁴ Európai Bizottság, „A Schuman-nyilatkozat”.

²³⁵ „Az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés”.

²³⁶ „Az Európai Atomenergia Közösséget létrehozó szerződés”.

hangsúlyozottan kizárva a katonai célú felhasználást. Az Euratom jelenleg is hatályban van, jogilag különáll az Európai Uniótól, de a tagságuk megegyezik, illetve az irányítását uniós intézmények látják el. 1965-ben a hat alapító tagállam Egyesülési Szerződést (Merger Treaty) írt alá, amelynek értelmében Európai Közösségek (EK, European Communities) néven összevonták az ESZAK, az EGK és az Euratom korábban párhuzamosan működő intézményeit (1967-ben lépett hatályba). A közösség egészen a Maastrichti Szerződés, az Európai Unió megszületéséig ezt a nevet használta.

Az európai integráció az energiapolitika területén a dinamikus kezdeti évek után megváltozott, egyrészt mert a szén szerepe csökkent az energiaellátásban, ezzel együtt a kőolaj egyre meghatározóbbá vált. Emellett a tagállamok eltérő energiaszerkezetéből, ellátási útvonalaiból és energiapiaci struktúrájából adódóan eltérő érdekek jelentek meg a közösségben, amelyek útját állták az energiapolitikai együttműködés mélyülésének. Már az 1960-as éveket meghatározta a mai napig az uniós energiapolitika egyik legnagyobb kihívása, az energiafüggőség kérdése, miközben a protekcionista politikáknak köszönhetően a tagállamok energiapiacai egymástól különállóan működtek.

2. ábra: Az EU földgáz- és kőolaj-importfüggősége, 1990-2020
Forrás: Eurostat, a szerző fordítása²³⁷

Jean Rey, az Európai Közösségek Bizottságának elnöke 1968 májusában az Európai Parlamentben mondott beszédében az európai integráció második fázisát, a gazdasági uniót sürgette, amelynek három fő területe az ipar, az energetika és a régiók.²³⁸ A közös energiapolitika egyik akadályként fogalmazta meg az eltérő tagállami érdekeket. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy ezek a különbségek rövid távon jelentkeznek, közép- és hosszú távon viszont meg kell találni a közös nevezőt, hiszen közös energiapolitika nélkül nem jöhet létre sem egy koherens iparpolitika, sem pedig maga a gazdasági unió.

A Bizottság fél évvel később, 1968 decemberében *A közösségi energiapolitika első irányelvei* címmel közzé tett jelentésében²³⁹ „veszélyes trendnek” nevezte, hogy a közös energiapiac még nem jött létre, és célként tűzte ki egy olyan közösségi energiapolitika megvalósítását, amely teljes mértékben integrálja az energiaszektort a közös piacba. „*A közösségi energiapolitikára azért is szükség van, hogy ellensúlyozza a közösségen belül a hatalmas importfüggőségből és az energiaforrások nem megfelelő diverzifikációjából eredő kockázatokat.*”²⁴⁰

Az 1960-as évek globális energiapiacát összességében a bőséges rendelkezésre állás és a viszonylag alacsony árak jellemezték, és bár olykor felmerültek nehézségek, a közösség ebben az időszakban kedvező feltételek mellett tudta biztosítani energiaellátását.²⁴¹ A Bizottság ugyanakkor már az 1972-ben kiadott, 1975 és 1985 közötti időszakra vonatkozó kitekintésben problémaként fogalmazta meg, hogy az EK kőolajszükségletének 95 százaléka importból származik, és még ha növelik is a közeli Északi-tenger felől érkező beszállítást, akkor is az ellátás legnagyobb része távoli beszállítóktól függ. Közben a globális olajpiac szintén jelentős változásokon ment keresztül, amelyek hatására nőtt az olaj ára.

4.1.2 Az olajválságok kezelése és a közösségi energiapolitika (1973-1990)

Az 1973-as olajválság szembesítette Európát azzal, hogy milyen nagy mértékben kiszolgáltatott a külső beszállítóknak és így az energiaellátási zavaroknak. Ennek következményeként a Bizottság javaslatára fogadtak el 1974-ben egy új energiapolitikai stratégiát, amely először fogalmazott meg közösségi energiapolitikai célokat, és az 1985-ig terjedő időszakot ölelte

---

²³⁷ Eurostat, „EU energy import dependency, 1990-2020”.

²³⁸ Rey, „Economic union: the second phase of European integration”.

²³⁹ European Commission, „First Guidelines for a Community Energy Policy: Memorandum Presented by the Commission to the Council. COM (68) 1040. European Commission, 18 December 1968”.

²⁴⁰ European Commission.

²⁴¹ European Commission, „Energy Policy: Problems and Resources 1975–1985. COM 72 1201”.

fel.²⁴² A Tanács által jóváhagyott stratégia a globális energiapiac változásaira hivatkozva hangsúlyozta a közös energiapolitika és a tagállamok közti koordináció fontosságát. Irányelv-ként fektette le az energiafogyasztás racionalizálását úgy, hogy közben ne kerüljön veszélybe a társadalmi jólét és a gazdasági növekedés. Kijelölte továbbá az energiaellátás biztonságának javítását a nukleárisenergia-termelés fejlesztésével, a saját szénhidrogén- és szilárd tüzelő-anyag-források alkalmazásával, illetve előírta az import diverzifikálását és a különböző energiaforrások technológiai fejlesztését. Végül külön hangsúlyozta a környezetvédelmi szempontokat az energiatermelés és az energiafogyasztás területén is.

A második olajválság hatására a Bizottság újra napirendre tűzte a közösségi energiapolitika megvalósítását. Az 1979-ben közzétett *Az Európai Közösségek energiaprogramja*²⁴³ című dokumentum tartalmazta az 1974-es energiastratégia felülvizsgálatát, valamint újabb célokat tűzött ki az energiapolitika kulcsterületein. Kiemelten foglalkozott a kőolajfüggőség kérdésével, veszélyesnek minősítette a függőséget a külső energiaellátástól.

4.1.2.1 1981. a fordulat éve: energiaátmenet és megújuló energiaforrások a nemzetközi napirenden

Az ENSZ 1981 augusztusában tartotta új és megújuló energiaforrásokról szóló globális konferenciáját Nairobiban, ahol hangsúlyozták a megújuló energiák jelentőségét, és fokozott együttműködésre szólítottak fel a megújuló energiához kapcsolódó fejlesztések és technológiák területén.²⁴⁴ Az energiaátmenetre lehetőségként tekintettek, és célként jelölték meg a szénhidrogénekre épülő gazdaság átalakítását diverz energiaforrások alkalmazására, külön hangsúlyozva a fejlődő országok támogatását. *„A kérdés nem az, hogy az energiaátmenet megtörténik-e, hanem az, hogy a nemzetközi közösség rendezett, békés, progresszív, igazságos és integrált módon fogja-e elérni”*²⁴⁵ – fogalmaz az 1981-ben született jelentés. A nairobi konferencia jelentősége, hogy az ENSZ kereteiben beemelt a globális diskurzusba számos újítónak számító kérdést, az EU számára pedig megteremtette a globális együttműködés lehetőségét az energetika területén.

---

²⁴² European Council, „Council Resolution of 17 September 1974 concerning a new energy policy strategy for the Community and Council Resolution of 17 December 1974 concerning Community energy policy objectives for 1985”.

²⁴³ European Commission, „The Energy Programme of the European Communities. COM(79) 527. European Commission, 4 October 1979”.

²⁴⁴ United Nations, „Report of the United Nations Conference on New and Renewable Sources of Energy, Nairobi, 10 to 21 August 1981”.

²⁴⁵ United Nations, 3.

1981 októberében a Bizottság az *Energiastratégia kidolgozása a Közösség számára* című dokumentumban ismét lefektette,²⁴⁶ hogy meg kell teremteni a közös energiapiacot, és észszerűbb energiafelhasználással csökkenteni kell a függőséget a kőolajtól, valamint növelni az energiaellátás diverzifikációját. A diverzifikáció eszközeként először jelenik meg a megújuló energiaforrások alkalmazásának lehetősége, bár itt még a klímavédelem szóba se kerül, a szénfogyasztás például ugyanúgy diverzifikációs eszközként szerepel. Ugyancsak diverzifikációs eszközként említik a nukleáris energiát, de mind a szénrel, mind az atomenergiával kapcsolatban felmerültek komoly egészségügyi és biztonsági aggályok a lakosság részéről. Új technológiaként a napenergia ipari szintű hasznosításának feltételeit a dokumentum kockázatként kezeli, és javasolja a terület további kutatását, egyben megerősíti, hogy a megújuló energiák eszközt kínálnak a vidékfejlesztéshez és a környezetvédelemhez.

A Bizottság a dokumentumban a kőolajfogyasztás csökkentését jelölte meg célként, miután 1979-ben megduplázódott az olaj ára, ami súlyos gazdasági következményekkel járt, és arra is fel akartak készülni, hogy a jövőben ne történhessen gazdasági nyomásgyakorlás.²⁴⁷ A Bizottság az ENSZ a nairobi konferenciája után született dokumentumban kitér arra is, hogy megkezdődött a nemzetközi együttműködés is megújuló energiák területén a Nemzetközi Energiaügynökséggel és az ENSZ kereteiben működő új és megújuló energiaforrásokról szóló fórumon.²⁴⁸ A Bizottság utalt arra is, hogy ezeket a stratégiai célokat korábbi tanácsi határozatok is tartalmazták, ez mégsem vezetett egy átfogó stratégia megvalósításához. A közösség céljait öt pontban foglalta össze: befektetések, energiaárak és adózás, piaci instabilitás elkerülése, együttműködés a kutatás, fejlesztés és technológia területén, közös fellépés az energetikai külkapcsolatokban.²⁴⁹ Az 1980-as évek elején tehát a közösségi energiapolitika jellemzően a nukleáris energia alkalmazására és fejlesztésére terjedt csak ki.

1985-ben a Bizottság bemutatta a közös piac létrejöttét célzó fehér könyvét,²⁵⁰ amely az 1986-ban elfogadott Egységes Európai Okmány (EEO, Single European Act) alapját képezte (1987-től hatályos). Az integrációnak ezzel egy újabb fontos lépése valósult meg, mivel az EEO az EGK-t és az Euratomot létrehozó 1957-es Római Szerződéseket vizsgálta felül, és 1992-t tűz-

---

²⁴⁶ European Commission, „The Development of an Energy Strategy for the Community. COM(81) 540. European Commission, 2 October 1981”.

²⁴⁷ European Commission, 9.

²⁴⁸ European Commission, 15.

²⁴⁹ European Commission, 17.

²⁵⁰ Az Európai Bizottság fehér könyvei egy bizonyos területre vonatkozó javaslatokat tartalmaznak, és céljuk, hogy vitát indítsanak az érdekeltek körében, hogy végül politikai konszenzus szülessen. Gyakran a folyamat elindítására létrehozott zöld könyvön alapulnak. Forrás: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/white_paper.html?locale=hu

te ki határidőnek a belső piac megvalósítására. Ennek következtében 1986-ban az energetikai miniszterek is átfogó intézkedéscsomagot²⁵¹ fogadtak el, a célkitűzések az 1995-ig terjedő időszakot ölelték fel, és kiterjedtek az energiaellátás biztonságára, az energiahatékonyság javítására, a költséghatékonyságra, az energiaárak ingadozásának kiküszöbölésére, a külső beszállítók és az energiaforrások diverzifikációjára. A célok között szerepelt a belső energiapiac megvalósítása, amellyel javítható az ellátás biztonsága, csökkennek a költségek, és javul a versenyképesség. Az új megújuló energiák fejlesztése mellett külön kitértek arra is, hogy ki kell váltani ezekkel a konvencionális tüzelőanyagokat.

1988-ban a Bizottság munkaanyagban²⁵² tette közé, hogy melyek azok az akadályok, amelyek az energiapiaci integráció útjában állnak, és javasolta ezek lebontását 1992-ig. A célok közt megjelent, hogy – az energiapolitika szándékainak megfelelően – meg kell teremteni a lehetőséget a nem állami termelőegységekben előállított, megújuló energia alapú villamos energia visszatáplálására a rendszerbe.²⁵³

Az energiapolitikát befolyásolta, hogy az 1970-es évek olajválságait követően az 1980-as évek közepére újra visszaesett az olaj világpiaci ára, és viszonylagos bőség jellemezte az energiaellátást. Jól látszott, hogy az egységes belső piac, amelynek szerves része az energia, jelentősen növelheti Európa versenyképességét. A Bizottság ezért a belső piac megteremtését célzó lépéseket javasolt, így például az energiaszubszvenciók, az állami monopóliumok és az árképzés területén a szabályok egységesítését. A tagállami érdekek azonban megakadályozták mind az energiaszektor állami támogatásának ellenőrzését, mind a nemzeti energiapolitikák összehangolását, a szabványok egységesítésében azonban sikerült eredményeket felmutatni.²⁵⁴

4.1.3 A hidegháború vége, a közös energiapolitika és a közös kül- és biztonságpolitika megszületése (1991-2005)

4.1.3.1 Az Energia Charta Egyezmény

A hidegháború végével az EK számára új lehetőségek nyíltak a keleti blokk országaiban, ezért az 1991-ben Hágában aláírt Európai Energia Charta (*European Energy Charter*)²⁵⁵ létrehozá-

---

²⁵¹ European Council, „Council Resolution of 16 September 1986 concerning new Community energy policy objectives for 1995 and convergence of the policies of the Member States”.

²⁵² European Commission, „The Internal Energy Market. Commission working document. COM (88) 238. European Commission, 2 May 1988”.

²⁵³ European Commission, 73.

²⁵⁴ Horváth Zoltán, *Kézikönyv az Európai Unióról*, 423–25.

²⁵⁵ International Energy Charter, „The Energy Charter Process”.

sával politikai alapokat teremtettek a gazdasági együttműködésnek. A cél az energiaellátás biztonsága és a fenntartható gazdasági fejlődés biztosítása volt.

1994-ben a nemzetközi együttműködést multilaterális alapokra helyezték az Energia Charta Egyezmény (*Energy Charter Treaty*) aláírásával (1998-tól hatályos), hogy egyensúlyt teremtsenek az energiaexportőr (volt szovjet tagországok) és energiaimportőr országok között, és erősítsék az energiabiztonságot nyitottabb és versenyképesebb energiapiacokkal, miközben külön hangsúlyt helyeztek a fenntartható fejlődésre és az energiaforrások feletti szuverenitásra. A jogilag is kötelező érvényű szerződés négy főbb területre terjedt ki, így a külföldi befektetések védelmére, az energiakereskedelem támogatására, a részt vevő államok közti viták rendezésére, illetve az energiahatékonyság növelésére és az energiatermelés és fogyasztás káros környezeti hatásainak csökkentésére. A szerződésnek jelenleg 53 aláírója van, köztük az Európai Unió és az Euratom. 2019-ben a Bizottság megkapta a felhatalmazást a Tanácstól, hogy tárgyalásokat kezdjen a szerződés korszerűsítéséről, hogy figyelembe lehessen venni a fenntartható fejlődési és klímapolitikai célokat, valamint hogy megfeleljen a beruházásvédelem modern normáinak.²⁵⁶ A tárgyalássorozat 2022 júniusában zárult le a szerződés megreformálásával, ami így olyan kereteket nyújt, hogy megkönnyítse a fenntartható beruházásokat az energiaszektorban, alapvetésnek tekinti az energiaátmenet támogatását és a hozzájárulást a Párizsi Megállapodás céljaihoz.²⁵⁷ A reformok mégse voltak teljesen sikeresek, az EU több tagállama, Spanyolország,²⁵⁸ Lengyelország,²⁵⁹ Hollandia²⁶⁰ és Franciaország²⁶¹ jelentette be távozási szándékát az Energia Charta Egyezmény elhagyására. Azzal érvelnek, hogy a szerződést eredetileg a fosszilisenergia-vállalatok védelmére tervezték, és továbbra is ezeknek a nagyvállalatoknak az érdekeit szolgálja, így nem támogatja az EU klímavédelmi céljait és érdekeit. Az Európai Bizottság a tagállamok nyomására reagálva jelentette be 2023 februárjában, hogy javasolja a teljes Európai Unió kilépését a szerződésből,²⁶² melyhez Nagy-Britannia is csatlakozott.²⁶³

2015-ben született meg a Nemzetközi Energia Charta (*International Energy Charter*) politikai alapokat teremtve a nemzetközi együttműködésnek az energetika területén.²⁶⁴ Jelenleg 90

---

²⁵⁶ Council of the EU, „Council Adopts Negotiation Directives for Modernisation of Energy Charter Treaty”.

²⁵⁷ European Commission, „Agreement in Principle Reached on Modernised Energy Charter Treaty”.

²⁵⁸ Albisu, „Spain Confirms Intention to Withdraw from Energy Charter Treaty”.

²⁵⁹ Simon, „Poland Drafts Law to »terminate« Controversial Energy Charter Treaty”.

²⁶⁰ Simon, „Netherlands Follows Spain in Quitting Energy Charter Treaty”.

²⁶¹ Basso és Messad, „France to Withdraw from the Energy Charter Treaty”.

²⁶² Liboreiro, „Brussels Recommends EU-Wide Exit from Controversial Energy Treaty”.

²⁶³ Carrington, „UK Must Quit Climate-Harming Energy Charter Treaty, Experts Say”.

²⁶⁴ International Energy Charter, „The Energy Charter Process”.

aláíróval rendelkeznek, amelyek közt megtalálható az Európai Unió és az Euratom is. Nem ír elő sem jogi, sem pénzügyi kötelezettségvállalást a tagok felé, ugyanakkor választ igyekszik adni a 21. század energiához köthető legfontosabb kihívásaira. Kitér az energiabiztonság, a gazdasági fejlődés és a környezetvédelem hármas egységére, az energiakereskedelem szerepére a fenntartható fejlődésben, a hozzáférésre a modern energetikai szolgáltatásokhoz, az energiaszegénység elleni küzdelemre, az energiaforrások és az ellátási útvonalak diverzifikációjára, illetve az energiapiacok regionális integrációjára.

4.1.3.2 Klímavédelem és energiafüggőség az uniós napirenden

Közben 1992. február 7-én aláírták a Maastrichti Szerződést²⁶⁵ (1993. november 1-től hatályos), ami hatalmas előrelépést jelentett az európai integrációban, megszületett a hárompilléres szerkezet és maga az Európai Unió. Ugyan napirenden volt sokáig, hogy az energia területe önállóan kerüljön be a szerződésbe, de erre még egészen 2009-ig, a Lisszaboni Szerződésig kellett várni. Elsősorban a nyersanyagokkal rendelkező tagállamok akadályozták a Bizottság igyekezetét az energiapolitika közösségi szintre emelésében.²⁶⁶ Maastricht annyiban mégis előrelépésnek tekinthető, hogy az I. pillérének gazdasági rendelkezései a közös piaccal együtt kiterjedtek az energia területére is, de például az energetikai infrastruktúra-fejlesztés és a külkapcsolatok továbbra is csak célként szerepeltek. Utóbbira részben azért megoldást jelentett az Energia Charta Egyezmény, de érdemben sem az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződés (1999-től hatályos), és a 2001-ben aláírt Nizzai Szerződés (2003-tól hatályos) sem válaszolta meg a kérdést.²⁶⁷

Az EU közös kül- és biztonságpolitikájának (KKBP) születése a Maastrichti Szerződéshez köthető, ahol a három pillér közül a második foglalkozott az Unió biztonságával kapcsolatos kérdésekkel és intézkedésekkel. A maastrichti szerződés a közös kül- és biztonságpolitika szempontjából azért kiemelkedő, mert megteremtette a területen a jogi kötelezettséget a tagállamok számára, valamint az integráción belül közvetlen átjárást biztosított a kül-, a biztonság- és a védelempolitika között kormányközi együttműködés formájában. Létrejött a megvalósításhoz a szükséges intézményi háttér, illetve annak a lehetősége, hogy Európa közös hangon szólalhasson meg a nemzetközi közösségben.²⁶⁸ Az integráció évtizedei során sokáig nem került napirendre a közös kül- és biztonságpolitika kérdése, egyrészt mert a tagállamok saját hatáskörben igyekeztek tartani ezt a területet, másrészt tagjai voltak olyan nemzetközi szerve-

²⁶⁵ Az Európai Unióról szóló szerződés.

²⁶⁶ Langsdorf, „EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050”.

²⁶⁷ Maltby, „European Union energy policy integration”.

²⁶⁸ Gazdag Ferenc, *Biztonságpolitika – Biztonsági tanulmányok*, 242–61.

zeteknek, ilyen például a NATO, amelyek betöltötték ezt a szerepet.²⁶⁹ A közös hang megtalálása, éppen a tagállamok gyakran eltérő érdekei miatt máig az EU előtt álló kihívás, különösen igaz ez az energiához kapcsolódó kérdésekre. Az 1990-es években az EU és a tagországok számos megállapodáson keresztül fektették le az együttműködés alapjait a NATO-val a biztonság- és védelempolitika területén, több részlet azonban tisztázatlan maradt. A megújuló energiaforrások és általában az energiabiztonság kérdésköre ekkor még nem került fel a biztonságpolitika napirendjére.

1995-re született meg az egységes energiapolitika fehér könyve,²⁷⁰ amelyben a Bizottság a zöld könyvre²⁷¹ alapozva hármas célt fogalmazott meg: általános versenyképesség, az energiaellátás biztonsága, környezetvédelem, és itt már szerepelt a klímaváltozás és azzal járó kihívások is. A célok eléréséhez eszközként nevezte meg a piac integrációját, az importfüggőség kezelését, a fenntartható fejlődés előmozdítását és az energetikai kutatás és technológia fejlesztését, mindezekben szerepet szánt a megújuló energiák alkalmazásának és részarányuk növelésének. Az első belső energiapiaci intézkedésekre nem is kellett sokáig várni: 1996-ban a villamos energia,²⁷² 1998-ban a földgáz²⁷³ belső piacainak fokozatos megnyitására vonatkozó irányelvek jelentek meg (első energiacsomag). A 2001-ben²⁷⁴ és 2003-ban²⁷⁵ a megújuló energiákra, illetve 2005-ben az uniós kibocsátáskereskedelmi rendszer (European Union Emissions Trading System – EU ETS)²⁷⁶ bevezetésére vonatkozó irányelveket, akárcsak az energiakereskedelemtől szóló intézkedéseket még mindig nem a közös energiapolitika alapozta meg, ezek a Maastrichtban megfogalmazott belső piaci és a környezetvédelmi szabályokra épültek.²⁷⁷

---

²⁶⁹ Horváth Zoltán, *Kézikönyv az Európai Unióról*, 537–38.

²⁷⁰ European Commission, „White Paper: An Energy Policy for the European Union. COM (95) 682. European Commission, 13 December 1995”.

²⁷¹ Az Európai Bizottság zöld könyvei egy adott terület európai szintű konzultációs folyamatát segítik, melyben az érintettek javaslatok megtételével vesznek részt az eljárásban. A jogalkotás során alapul szolgálhatnak a fehér könyveknek. Forrás: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/green_paper.html

²⁷² Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról. 1996. december 19.

²⁷³ Az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról. 1998. június 22.

²⁷⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/77/EK irányelve a belső villamosenergia-piacon a megújuló energiaforrásokból előállított villamos energia támogatásáról (2001. szeptember 27.) Forrás: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2001.283.01.0033.01.ENG

²⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/30/EK irányelve a közlekedési ágazatban a bioüzemanyagok, illetve más megújuló üzemanyagok használatának előmozdításáról (2003. május 8.) Forrás: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2003.123.01.0042.01.ENG

²⁷⁶ Az EU ETS célja, hogy ösztönözze elsősorban az energiaigényes vállalatokat arra, hogy minél kevesebb üvegházhatású gázt bocsássanak ki működésük során. A rendszer a kibocsátás mértékét egységekben határozza meg, mennyiségét korlátozza, és költségeket rendel hozzájuk.

²⁷⁷ Langsdorf, „EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050”.

A környezetvédelem és a klímaváltozás kérdése közben egyre nagyobb hangsúlyt kapott. 1990-ben megjelent az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testületének (*United Nations Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC*) első jelentése, ami figyelmeztetett a klímaváltozás globális kihívásaira, és nemzetközi együttműködésre szólított fel.²⁷⁸ Ezt követte a már említett Rio de Janeiró-i konferencia (Earth Summit) 1992-ben, ami fontos mérföldkő az EU számára, ahogy Manners is felidézte,²⁷⁹ ezután kezdett a fenntartható fejlődéssel foglalkozni és később csatlakozott a Rióban született biológiai sokféleségről szóló egyezményhez is. Az is látszott, hogy a globális klímaváltozás elleni küzdelem nemzetállami szinten már nem hozhatja meg a kívánt eredményeket, ami az Unió számára is kijelölt egy közös célt, nem utolsósorban pedig Európa vezető szerepet szánt magának ebben a harcban.

Jacques Delors az Európai Bizottság elnökeként aktívan vett részt a globális kihívások megoldásáról szóló fórumokon,²⁸⁰ és 1995-re globális vezető szerepben látta Európát a klímaváltozás elleni küzdelem mellett a környezetvédelmi standardok megalkotásában, az egészség- és fogyasztóvédelemben, valamint az emberi jogok védelmében. Mindezeket ugyanakkor veszélyben érezte a szűklátókörű, kizárólag rövid távú gazdasági haszon keresésének árnyékában.²⁸¹

Az EU 1998-ban aláírta az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének (*United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC*) 1997-ben megszületett kiegészítő jegyzőkönyvét, a Kiotói Jegyzőkönyvet, amelyben vállalta, hogy 2012-ig 8 százalékkal csökkenti az üvegházhatású gázok kibocsátását az 1990-es bázisévhez képest.²⁸² A Kiotói Jegyzőkönyv volt az első olyan dokumentum, amely jogilag kötelező kibocsátáscsökkentési célszámokat írt elő a fejlett országok számára.

2000-ben a Bizottság újabb zöld könyvet²⁸³ tett közzé, amelyben ismét felhívta a figyelmet arra, hogy Európa az importfüggősége miatt rendkívül sebezhető. Míg az energiaügyekben nincs közösségi kohézió, addig az Unió nem kompetens ezekben a kérdésekben annak ellenére, hogy az energia a gazdaság működésének alapja.

---

²⁷⁸ IPCC, „History — IPCC”.

²⁷⁹ Manners, „Normative Power Europe”.

²⁸⁰ Salm és Lehmann, „Jacques Delors: Architect of the Modern European Union”.

²⁸¹ Delors, „Restoring a Europe Built on Values for Its Youth”.

²⁸² UNFCCC United Nations Framework Convention on Climate Change, „European Union | UNFCCC”.

²⁸³ European Commission, „Green Paper - Towards a European strategy for the security of energy supply. COM(2000) 769. European Commission, 29 November 2000”.

2002-ben a barcelonai csúcson a tagállamok ismét elkötelezték magukat a villamosenergia- és a gázpiac liberalizációja mellett a hatékonyabb verseny, a jobb szolgáltatás és az alacsonyabb árak érdekében. Így 2003-ban megszületett a második energiacsomag. Két irányelv formájában, a villamos energia²⁸⁴ és a földgáz²⁸⁵ belső piacára vonatkozóan lefektették a liberalizáció pontos menetét, ami kiterjedt arra is, hogy a közületi fogyasztók 2004-től, a lakossági fogyasztók pedig 2007-től szabadon választhattak energiaszolgáltatót. Addigra már a Maastrichti Szerződés értelmében javában zajlott a transzeurópai hálózatok fejlesztése, ami az integráció és a közös piac egy fontos építőköve volt, de ekkorra kapott prioritást a szállítás elősegítése a határokon átívelő energia-infrastruktúrákon. A prioritások között szerepelt az is, hogy a villamosenergia-hálózatok és a gázhálózatok fejlesztése is úgy történjen, hogy összekapcsolhatóak legyenek a tagjelölt országok rendszereivel, valamint a Földközi- és a Fekete-tenger medencéinek országaival, a gázhálózatok fejlesztésének prioritási területeibe pedig belefoglalták még a Kaszpi-tenger medencéje, a Közel-Kelet és a Perzsa-öböl országait is.²⁸⁶

Az Európai Tanács 2003. december 11-12-i ülésén fogadta el Javier Solana, az EU kül- és biztonságpolitikai főképviseletének előterjesztésében *Biztonságos Európa egy jobb világban* címmel az Európai biztonsági stratégiát.²⁸⁷ A stratégia részletesen nem foglalkozott energiát érintő kérdésekkel, de a témát megemlíti a globális kihívások között: az energia a közlekedés, az információ és további területek mellett része a globálisan összekapcsolt infrastruktúráknak, ezért Európa függősége és ezzel sérülékenysége is megnőtt. Európa esetében az energiafüggőség különösen nagy figyelmet érdemel, mert a világ legnagyobb kőolaj és földgáz importőre, a fogyasztásának több mint a felét importból szerzi be. A stratégia ennek az aránynak a növekedését jelzi előre, 2030-ra 70 százalékos importfüggőséget becsül. A beszállító partnerek közül a Perzsa-öböl térségét, az Oroszországi Föderációt és Észak-Afrikát emeli ki. A klímaváltozás témája egyáltalán nem szerepel, a környezetvédelem is csak érintőlegesen. A stratégia kiemelten kezeli a multilaterális kapcsolatokat, ebben szerepet kap az ENSZ és a NATO is, valamint külön foglalkozik az Egyesült Államokkal való együttműködéssel. Az Oroszországi Föderációt fontos tényezőnek nevezi az EU biztonsága és jóléte szempontjából, és szorosabb stratégiai partnerséget tervez.

---

²⁸⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

²⁸⁵ Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

²⁸⁶ Horváth Zoltán, *Kézikönyv az Európai Unióról*, 426–27.

²⁸⁷ A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy 2003.

2005-ben az Unió jelentős lépést tett a regionális energiapiac létrehozására, mikor megszületett az Energiaközösség²⁸⁸ (2006-tól hatályos), ami megteremtette a jogi és gazdasági feltételeket az EU és Délkelet-Európa villamosenergia- és földgázpiacainak integrálására. A célok közt szerepelt a beruházások növelése az energetikai infrastruktúrákba, az egységes szabályozási környezet kialakítása a kereskedelem elősegítéséhez, a környezet védelme energiahatékonysági intézkedéseken és a megújuló energiák alkalmazásán keresztül, valamint a verseny támogatása a piac méretének növekedéséből adódóan.

4.2 Hármas egység az EU energiapolitikájában és a megújuló energiaforrások térhódítása (2006-2023)

Az 1990-es évek közepétől megjelent egy hármas egység az EU energiapolitikájában: versenyképesség, az energiaellátás biztonsága, környezetvédelem.²⁸⁹ A versenyképesség pillér az energiapolitika szempontjából az energiainfrastruktúrák és hálózatok összekapcsolását jelenti azzal a céllal, hogy létrejöttön a versenyképes, integrált és összekapcsolt uniós gáz- és villamosenergia-piac. A környezetvédelem pillér mára a klímaváltozással foglalkozik, és a célja az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése minél kevesebb energia felhasználásával és a megújuló energiaforrások részarányának jelentős növelésével. A harmadik pillér az energiaellátás biztonsága helyett mára az energiabiztonsággal foglalkozik, ami felöleli az ellátás biztonságát, de egy szélesebb szakpolitikai megközelítést is jelent. Az európai energiapolitikára évtizedekig jellemző importfüggőségen túl a 21. században számos más kihívást is kezelni kell, amelyek mind az energiaszektor és a biztonság metszetébe tartoznak. Ehhez a pillérhez tartozik az energiapolitika belső dimenzióihoz kapcsolódva a külső energiapolitikai kapcsolatok kezelése is, például az ellátás biztonságának biztosításához, valamint az energiaátmenet feltételeinek megteremtéséhez.

Az energiapolitikai háromszög jellemzője, hogy az alkotóelemei egymással szorosan összefüggenek, ezért a három szakpolitika összehangolása alakítja az energiapolitikát, és biztosítja, hogy hatékonyan legyen képes megteremteni az elvárt eredményeket. Az egyes pillérekhez tartozó területek is szorosan összefüggenek, hiszen a megújuló energiaforrások részarányának növekedése és az energiahatékonyság javulása nemcsak a klímaváltozás elleni küzdelemhez járulnak hozzá, hanem az ellátásbiztonságot és így az energiabiztonságot is javítják. Ugyanígy

---

²⁸⁸ Szerződés az Energiaközösség létrehozásáról.

²⁸⁹ Slingerland és mtsai., „EU Energy Governance for the Future”.

az infrastruktúrafejlesztés egyszerre javítja a versenyképességet, és hozzájárul a belső piac fejlődéséhez, emellett támogatja az ellátás biztonságát is.

Az EU energiapolitikájának három pillére

3. ábra: Energiapolitikai háromszög: az EU energiapolitikájának három pillére
Forrás: A szerző szerkesztése Stephan Slingerland és mtsai. EU Energy Governance for the Future című munkája alapján²⁹⁰

4.2.1 Az energiapolitika megjelenése a külkapcsolatokban

2006-ra készült el a Bizottság újabb zöld könyve,²⁹¹ ami lefektette az alapjait egy új, átfogó európai energiapolitikának, amelynek alapvetései megismételték a korábbi három prioritás, a fenntartható fejlődés, a versenyképesség és az ellátás biztonsága közti egyensúly fenntartását, és egyben a következő évek energiapolitikai lépéseinek előkészítéséül szolgált. A Bizottság hat pontban foglalta össze a 21. század kihívásainak területeit: versenyképesség és a belső energiacsatorna, az energiaszerkezet diverzifikációja, szolidaritás, fenntartható fejlődés, innováció és technológia, illetve külpolitika.

²⁹⁰ Slingerland és mtsai.

²⁹¹ Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

A 2006-ban kiadott zöld könyv tehát először foglalkozik egy egységes energiaügyi külpolitika megvalósításával, amihez az első lépésnek a belső energiapiac létrehozását tekinti, azaz szorosán összekapcsolja az energiapolitika belső és külső dimenzióit.²⁹² A dokumentum az uniós energiaszektor számára kíván létrehozni egy olyan intézményi keretet, amely lehetővé teszi az közös hang megvalósulását az összehangolt közösségi és nemzeti szintű információcserére és cselekvésre építve. A megújuló energiaforrásokkal összefüggésben megjelenik a technológiai innováció szerepe, hiszen az új technológiák terjedéséhez szükség van a magas belépési korlátok leküzdésére. Az EU továbbá eszköznek tekinti a megújuló technológiák fejlesztését arra is, hogy a fejlődő országokat támogatni tudja. A megújuló energiaforrások emellett a hasonló energetikai és környezetvédelmi kihívásokkal küzdő globális partnerekkel ápolta kapcsolataiban is fontos szerepet tölthetnek be, hiszen például, ha ezek az országok csökkentik fosszilisenergia-felhasználásukat, az az EU ellátásbiztonságára is pozitív hatást gyakorol. Az együttműködés kiterjedhet szintén a megújuló technológiákra, ezek kifejlesztésére és bevezetésére, valamint egyéb szakpolitikai célok megvalósítására. A dokumentum szerint a megújuló energiaforrások ára kezd versenyképes lenni a fosszilis energiahordozókhoz viszonyítva.

A 2006-ban kiadott zöld könyv európai fordulatnak tekinthető a megújuló energiák irányába, valamint arra is ráirányítja a figyelmet, hogy az importfüggőség mellett súlyos kockázatot jelent a függőség az instabil régióktól.²⁹³ A 2000-es évek közepén összességében az energia-biztonság kül- és biztonságpolitikai dimenziója kevesebb hangsúlyt kapott, mint az energiapolitika, a klímaváltozás és az energiaátmenet szempontjai.

4.2.2 Az egységes európai energiapolitika megszületése: válaszok a 21. század kihívásaira

A Tanács a 2007. március 8–9-i ülésén – a 2006-ban kiadott zöld könyv következményeként – cselekvési tervet határozott meg *Energiapolitika Európának* címmel²⁹⁴ a 2007–2009 közti időszakra, amely az első egységes európai energiapolitika megszületésének tekinthető. Az elfogadott intézkedések része volt a belső villamosenergia- és gázpiac fejlesztése, az energiaellátás biztonsága, közös európai fellépés az energia-külkapcsolatokban, az energiahatékonyság növelése és a megújuló energiák terjedése, valamint az energetikai technológiák fejlesztése. Az integrált európai éghajlatváltozási és energiapolitika jegyében deklarálták, hogy az EU 2020-ig 20 százalékkal csökkenti az üvegházhatásúgáz-kibocsátást az 1990-es bázisévhez

---

²⁹² Európai Bizottság.

²⁹³ Youngs, *Energy Security: Europe's New Foreign Policy Challenge*, 6–21.

²⁹⁴ European Council, „Presidency Conclusions, Brussels European Council 8/9 March 2007”.

képest, 20 százalékra növeli az energiahatékonyságot, és ugyancsak legalább 20 százalékra növeli a megújuló energiák részarányát a teljes energiafogyasztásban (20/20/20). 2009-ben a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról szóló irányelv²⁹⁵ ezeket a célszámokat tagállamok szerinti bontásban is lefektette.

Az IPCC 2007-ben adta ki negyedik jelentését, amelyben több száz, a világ minden tájáról származó tudós először jelentette ki, hogy a klímaváltozást túlnyomó részben emberi tevékenység okozza, és ha az emberiség nem tesz semmit az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére, az katasztrofális következményekkel járhat nemcsak a civilizációra, hanem a teljes élővilágra.²⁹⁶

2007-ben aláírták a Lisszaboni Szerződést²⁹⁷ (2009-ben lépett hatályba), amelyben – az integráció történetében először – külön fejezetet kapott az energiapolitika, és az energiabiztonsághoz köthető területeket nem biztonsági, hanem energetikai kérdésként kezelték. Az uniós energiapolitika céljai voltak az energiapiac működése, az energiaellátás biztonsága, a környezet védelme érdekében az energiahatékonyság és az energiatakarékosság, valamint a megújuló energiaforrások fejlesztése, illetve az energiahálózatok összekapcsolása. Tagállami hatáskörben maradt a saját energiaforrások kiaknázásának kérdése, az energiaforrások közti választás és az energiaellátás általános szerkezetének meghatározása, amibe beletartozik a külkapcsolatok ápolása is (a tagállamok eltérő energiamixét lásd a Függelékben *Az EU 27 tagállamának energiamixe a teljes primer energiaellátás alapján 2020-ban* című táblázatban). A Lisszaboni Szerződés vezette be a szolidaritást az energiaellátásban, mely szerint a tagállamok kölcsönösen segítik egymást, ha valahol fennakadás történik az ellátásban.

A kül- és biztonságpolitikában is történtek jelentős változások elsősorban az intézményrendszer érintően, amelyek a hatékony külpolitikai fellépést támogatták. Létrejött a külügyi és biztonságpolitikai főképviselő pozíciója, aki egyben a Bizottság alelnöke is, támogatására pedig az Európai Külügyi Szolgálat, ez a struktúra pedig leképezte egy uniós külügyminiszter és a háttérét biztosító külügyminisztérium működését, a döntéshozatal azonban továbbra is

---

²⁹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve (2009. április 23.) a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről.

²⁹⁶ IPCC, „Climate Change 2007: Synthesis Report – Summary for Policymakers (Fourth Assessment Report)”.

²⁹⁷ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá.

kormányközi alapokon maradt. A Lisszaboni szerződés beemelte a kollektív védelmi klauzult, de a biztonsági garanciát ezután is a NATO jelentette.²⁹⁸

A Lisszaboni Szerződéshez köthető újítás az EU kül- és biztonságpolitikájában az átfogó megközelítés (integrated approach) megjelenése, ami az uniós érdekvédelem egy kiterjedt eszközrendszerének együttes alkalmazását takarja, köztük a diplomácia, gazdaságpolitika vagy válságkezelés.²⁹⁹ Ugyan a megközelítés formálisan már a 2003-as Európai Biztonsági Stratégiában is szerepelt, konkrétan csak a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése után alkalmazták, összhangot teremtve a különböző eszközök között. Az átfogó megközelítés a külkapcsolatokban azért is fontos, mert kiterjed a tagállamok és az uniós intézmények részéről a közös kötelezettségvállalásra, ami stratégiai együttműködést is takar, és hatékonyabban képes kezelni a szakpolitikai kihívásokat.

4.2.3 Energia a külkapcsolatokban: energiafüggőség és ellátásbiztonság

Még szintén 2007-ben a Bizottság javaslatot tett a villamosenergia- és gázpiac további liberalizációjára (harmadik energiacsomag), hogy ténylegesen megvalósuljon az energiaszolgáltatók közti szabad választás. Ennek eszköze, hogy a hálózat üzemeltetését el kell választani az energiatermelői és energiaszolgáltatói tevékenységtől, így nem a monopóliumok uralják a piacot, hanem megjelenhetnek a kisebb szereplők is.³⁰⁰ A végül 2009-ben elfogadott harmadik energiacsomag, reagálva az Ukrajna és az Oroszországi Föderáció közti gázvita hatására 2006-ban és 2009-ben tapasztalt ellátási zavarokra kitért arra is, hogy ne lehessen felvásárolni az EU stratégiai energiavagyonát. Ezt gyakran „Gazprom-záradéknak” nevezik, mert az orosz állami tulajdonban lévő energiavállalat ekkorra egyre nagyobb mértékben volt gázvezetékek tulajdonosa.³⁰¹ A csomag kötelezte a tagállamokat az együttműködésre és a szolidaritásra a földgázellátás biztonságának érdekében. Ugyancsak az ellátási zavarokra reagálva a Bizottság javaslatára fogadták el 2010-ben a gázellátás biztonságáról szóló rendeletet, ami lefekteti, hogy a tagállamok önállóan nem tudják biztosítani a gázellátás biztonságát, ezért a kérdést uniós szinten kell kezelni. A felelősséget közösen viselik a tagállamok, a földgázipari vállalatok és a Bizottság.³⁰²

---

²⁹⁸ Horváth Zoltán, *Kézikönyv az Európai Unióról*, 556–61.

²⁹⁹ Molnár Anna, *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*, 214–15.

³⁰⁰ Európai Parlament, „Harmadik energiacsomag – górcső alatt a tulajdonosi szétválasztás. 30-04-2008.”

³⁰¹ Európai Parlament, „Elfogadta az EP a harmadik energiacsomagot”.

³⁰² Maltby, „European Union energy policy integration”.

2007 szeptemberében az Európai Parlament állásfoglalást tett közzé az energiára vonatkozó közös európai külpolitika témájában,³⁰³ melyben leszögezik, hogy ugyan az energiabiztonság az EU biztonságának kulcsfontosságú eleme, valamint nélkülözhetetlen a gazdasági és társadalmi fejlődéshez, azonban semmilyen dokumentumban nincsenek lefektetve az erről szóló alapvetések. Leszögezik továbbá, hogy az EU energiaellátása egyre nagyobb mértékben függ instabil és nem demokratikus országoktól, és a nemzeti szintű erőfeszítések az ellátás biztonságára nem jártak megfelelő eredménnyel, valamint az EU külső energiapolitikája elválaszthatatlan a belső energiapolitikától, ezért szükségesnek látják egy közös energiapolitika kidolgozását, amely amellett, hogy szabályozza a belső piacot, szem előtt tartja a tagállamok gazdasági és politikai érdekeit. Arra is kitérnek, hogy a szolidaritáson, diverzifikáción és fenntarthatóságon alapuló közös uniós energiaügyi külpolitika javítja az EU ellátásbiztonságát, globális szereplőként növeli az erejét, a hitelességét és a külpolitikai mozgásterét. Létfonosságúnak tartják továbbá, hogy az EU továbbra is vezető szerepet vállaljon a klímaváltozás elleni globális küzdelemben, amelynek része az is, hogy a megújulóenergia-technológiák bekerüljenek az uniós külkapcsolatokba. A megújuló energiaforrásoknak a tagországok energiaellátásában diverzifikációs eszközként prioritást kell biztosítani, de azt is hangsúlyozzák, hogy a megújuló energiák decentralizációja javítja az energiához való hozzáférést, így a fejlődő országokkal is párbeszédet kell erről folytatni.

2008-ban felülvizsgálták a 2003-as biztonsági stratégiát, de új koncepció végül nem készült, így a 2003-as maradt érvényben egészen 2016-ig.³⁰⁴ A 2008-as felülvizsgálat³⁰⁵ is Javier Solana nevéhez köthető, és ez a dokumentum már lényegesen részletesebben foglalkozik az energiabiztonság kérdésével külön fejezetet szentelve neki. A növekvő fosszilisenergiafüggőség miatt számos biztonsági kihívást azonosít, például hogy a beszállító országok többségére nem jellemző a stabilitás. A megoldást egy olyan uniós energiapolitikában látja, amely kiterjed a belső és a külső dimenziókra is. A főbb elemek közé tartozik az összekapcsolt energiapiac, valamint a felkészülés arra, hogy ellátási zavarok fordulhatnak elő. Az energiaforrások és az ellátási útvonalak diverzifikációja itt is kiemelt szerepet kap, emellett a jobb kormányzás és a beruházások az exportőr országokba. „Az energia az EU–Oroszország kapcsolat egyik központi tényezője” – fogalmaz a felülvizsgálat. Célként jelöli meg a megújuló energiaforrások és a karbonszegény technológiák, valamint az energiahatékonyság terjedésének tá-

---

³⁰³ Európai Parlament, „Egy közös európai energiaügyi külpolitika felé - 2007. szeptember 26.”

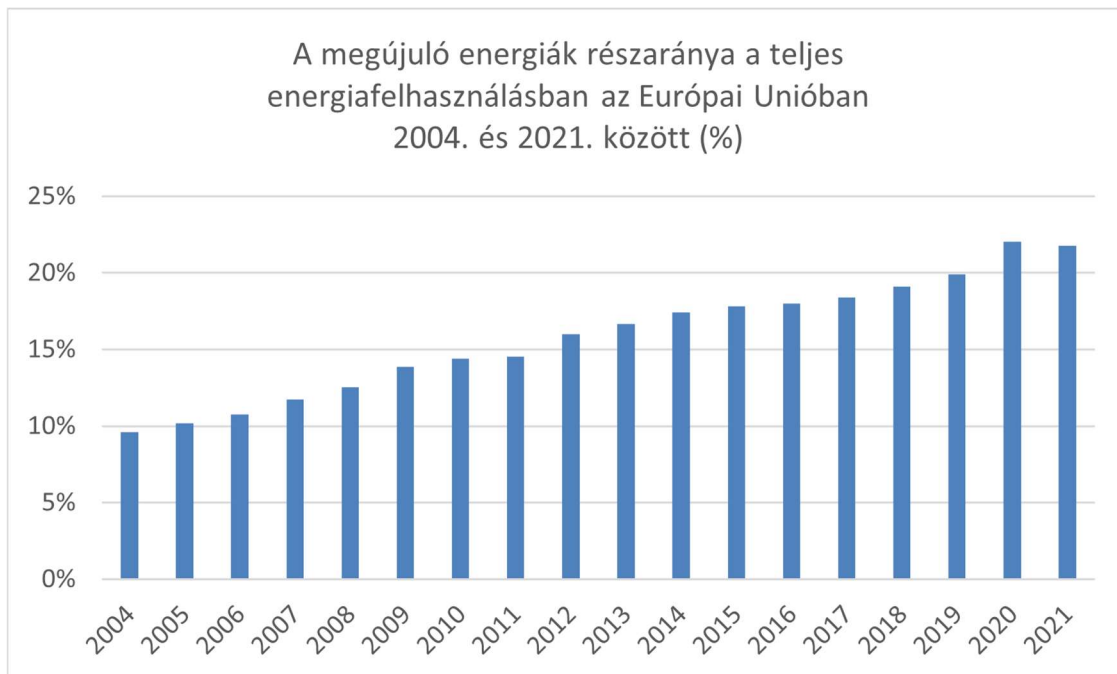
³⁰⁴ Molnár Anna, *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*, 178–79.

³⁰⁵ Európai Tanács, „Jelentés az Európai Biztonsági Stratégia végrehajtásáról - A biztonság megteremtése a változó világban”.

mogatását a globális piacokon. 2008-ban tehát már szerepel a kül- és biztonságpolitika napi-rendjén a megújuló energiaforrások terjedésének elősegítése mint az energiabiztonság biztosításának eszköze. A klímaváltozás ugyancsak szerepel a dokumentumban a veszélyeket megsokszorozó tényezőként említve. Az energiaügy a szomszédos országokkal való együttműködés egyik kiemelt területe.

4.2.4 A megújuló energiaforrások részarányának növelése

2009 áprilisában lépett életbe a már említett irányelv a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról (RED), amely előírta,³⁰⁶ hogy 2020-ra az EU energiafogyasztásának 20 százaléka származzon megújuló forrásból, a közlekedési szektorban a tagállamokra vonatkozó kötelező cél a 10 százalék volt.

4. ábra: A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az Európai Unióban 2004. és 2021. között (%)

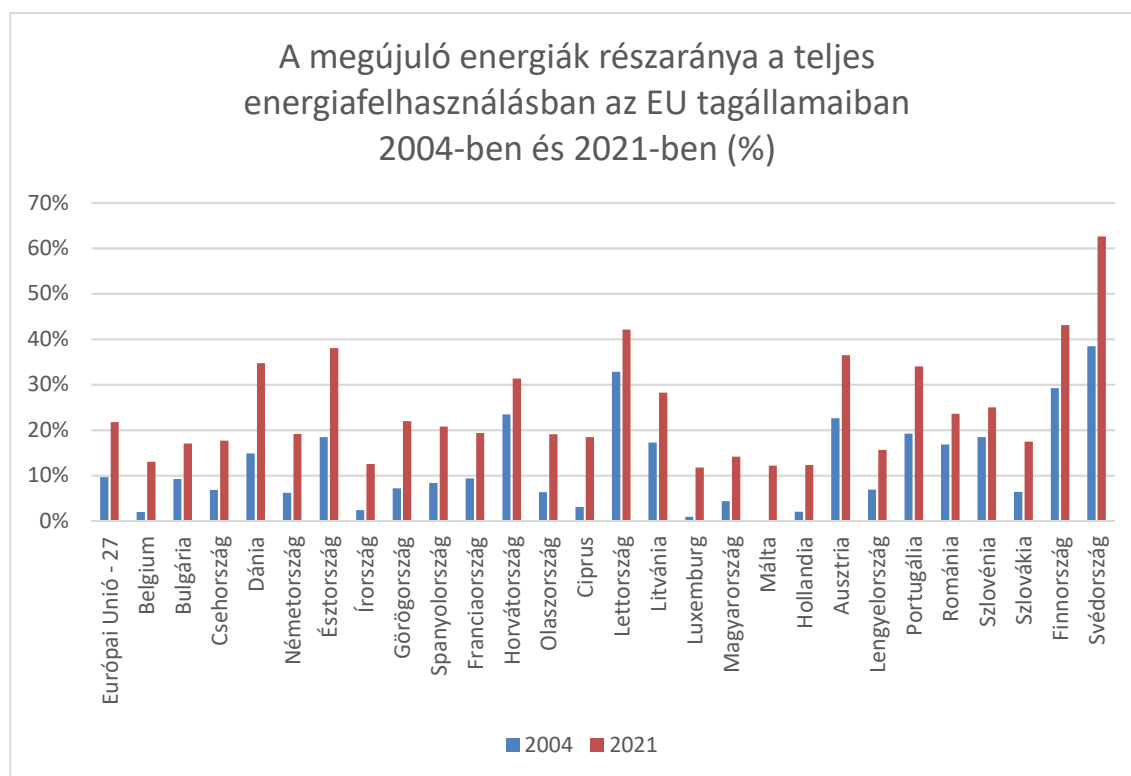
Forrás: Eurostat adatbázisa alapján a szerző szerkesztése³⁰⁷

A megújuló energiák támogatásáról szóló irányelv tagállamonként is meghatározott célkitűzéseket, igazodva a gazdasági szerkezethez, a kiindulóponthoz és a megújuló energiák kiaknázásában rejlő potenciálhoz. A közlekedésben előírt 10 százalékra ez nem vonatkozott, ott minden tagállam számára egységesen ugyanazt az célszámot írták elő. Az előrehaladást nem-

³⁰⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve (2009. április 23.) a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről.

³⁰⁷ Eurostat, „Share of energy from renewable sources EU27”.

zeti cselekvési tervek alapján valósították meg, amelyekről két évente jelentést is készítettek. (A megújuló energiák részarányának növekedését tagállamonként lásd a Függelékben *A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az EU-ban 2004. és 2021. között éves bontásban* című táblázatban)

5. ábra: A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az EU tagállamaiban 2004-ben és 2021-ben (%)

Forrás: Eurostat adatbázisa alapján a szerző szerkesztése³⁰⁸

Az irányelv a megújuló energiaforrásokból előállított energia felhasználásának növelése mellett rendelkezett az energiahatékonyság 20 százalékgig növeléséről, amelyek az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentéséhez is eszközül szolgálnak, erre ugyancsak a 20 százalékos csökkentést tűzték ki célul. Mindezek továbbá hozzájárultak a Kiotói Jegyzőkönyvben tett vállalások teljesítéséhez.

A 2009-es megújuló energiákról szóló irányelv egy kifejezetten újító szakpolitikai lépésnek tekinthető. Ez volt az első olyan uniós direktíva, ami kötelező erejű célszámokat rendelt el a tagállamok számára a megújuló energiák részarányára az energiamixben, és egyben ambíciózus célokkal ösztönözte a megújulóenergia-technológiák területén az innovációt és a befektetéseket az EU-ban. Az irányelv sajátossága volt az is, hogy szándékosan technológiailag sem-

³⁰⁸ Eurostat, „Share of energy from renewable sources”.

legesnek tervezték, nem részesített előnyben egyetlen megújulóenergia-technológiát másokkal szemben, amivel elősegítette a versenyt és az innovációt a megújulóenergia-ágazatban. Tartalmazott továbbá olyan támogatási mechanizmusokat, amelyek ösztönzik a megújuló energiaforrásokból előállított energia felhasználását, valamint kiterjednek a beruházások elősegítésére akár adókedvezményekkel, megújulóenergia-tanúsítványok vagy betáplálási tarifák támogatásával és egyéb pénzügyi ösztönzőkkel.

A 2000-es évek közepén tehát az EU-s energiapolitikában hangsúlyosan jelent meg a fenntarthatóság és a klímavédelem, és arra épített, hogy az egyre dráguló fosszilis energiaforrások mellett a megújuló energiák gyorsan versenyképesé váljanak. Az uniós kibocsátáskereskedelmi rendszer (EU ETS) modellként szolgálhatott volna a globális piac számára. Elindultak tehát az energiapolitikai reformok, olcsóbb energiaárakat célozva, amivel csökkenthető az importfüggőség, javul az energiabiztonság, mindezek pedig hozzájárulnak a klímaváltozás elleni globális küzdelemhez is. A pénzügyi világválság és az Egyesült Államokban zajló palaolaj- és palagázforradalom azonban teljesen felborította a várakozásokat, így egy európai stratégiának olcsó fosszilis energiákkal kell kalkulálnia.³⁰⁹ Odysseas Christou szerint miután az EU meghozta a döntést az ambiciózus vállalásairól és az ehhez szükséges szakpolitikai lépésekről, már nem létezett számára visszaút.³¹⁰

2010-ben a Bizottság kiadta az *Energia 2020: A versenyképes, fenntartható és biztonságos energiaellátás és -felhasználás stratégiája*³¹¹ című stratégiát, amely a 2007–2009 közti időszakra vonatkozó cselekvési terv folytatásaként lefektette az energiapolitikai célokat 2020-ig. A dokumentum nemcsak azért sürgette az energiapiac átalakítását, hogy teljesüljenek az uniós klímacélok, hanem a versenyképesség megmaradásának érdekében is. Öt főbb területet emelt ki: az energiahatékony Európa megteremtését, egy valóban páneurópai integrált energiapiac kiépítését, a fogyasztói pozíciók erősítését és a biztonság lehető legmagasabb szintjének biztosítását, Európa vezető szerepének kiterjesztését az energiatechnológiára és az innovációra, valamint az uniós energiapiac külső dimenziójának megerősítését.³¹²

A stratégia egy új energiapolitikai korszakot hirdetett, és hangsúlyozta, hogy az EU a világ legnagyobb regionális piacának számít 500 millió főt is meghaladó fogyasztóval, illetve a

---

³⁰⁹ Szulecki és Westphal, „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”, 195–96.

³¹⁰ Christou, „Energy Security in Turbulent Times Towards the European Green Deal”.

³¹¹ Európai Bizottság, „Energia 2020: A versenyképes, fenntartható és biztonságos energiaellátás és -felhasználás stratégiája. COM(2010) 639. Európai Bizottság, 10 November 2010.”

³¹² European Commission, „Energy 2020: A strategy for competitive, sustainable and secure energy. COM(2010) 639. European Commission, 10 November 2010.”, 5–6.

legnagyobb energiainportőr is. Az EU energiapiacot érintő céljai számos más országot is érintenek, elérésükhöz nemzetközi összefogásra van szükség, ilyenek például a klímaváltozás elleni küzdelem, a nyersanyagokhoz, de főleg a kőolajhoz és a földgázhoz való hozzáférés vagy az energiatechnológiák fejlesztése. Az EU ugyanakkor nem használja ki a piaci erejéből származó pozícióját a harmadik országokkal való kapcsolataiban, miközben a tagállamok érdekérvényesítő képessége külön-külön elmarad a közös unióstól.³¹³ Az energiára épülő nemzetközi szakpolitika egyszerre kell, hogy kiszolgálja az ellátásbiztonságot, a versenyképességet és a fenntarthatóságot, és az energiatermelő és tranzitországokon túl külön figyelmet kell fordítani a fejlődő országokra, ahol az energia a szegénység elleni küzdelem fontos eszköze. Továbbá az EU-nak a szakpolitika kifejlesztésében szerzett előnyét és mozgásterét ki kell használnia a meghatározó környezetvédelmi kérdések napirendre tűzésekor, és támogatni az átlátható és versenyképes piacokat.

Az energiabiztonság szorosan összefügg az EU kül- és biztonságpolitikájának prioritásaival.³¹⁴ Az energiaforrások, az ellátási útvonalak és a beszállítók körének diverzifikációja alapvetés az EU biztonsága szempontjából. A diverzifikáció sokat hangoztatott tényezőit a dokumentum még kiegészíti a jókormányzás és a jogállamiság tiszteletben tartásával, valamint az uniós és más külföldi befektetések védelmével az energiatermelő és a tranzitországokban, illetve a kőolaj és a földgáz szállításához szükséges infrastruktúrák biztonságával. A stratégia mindezek alapján megfogalmazza a nemzetközi partnerekkel való együttműködés fontosságát, különösen az EU szomszédos országaival, és együttműködésre szólít fel az alacsony kibocsátású energiatechnológiák és az energiahatékonyság terén, így különösen fontosnak tartja a villamosenergia-hálózatok fejlesztését. Hivatkozva az Energiaközösségről szóló szerződésre az uniós piaci modell kiterjesztését javasolja, nevesíti Ukrajnát és Törökországot.

A Tanács 2011-ben a magyar elnökség idején tartott először kifejezetten uniós energiacsúcsot, itt az állam- és kormányfők arról döntöttek, hogy az integrált belső piacot 2014-ig meg kell valósítani. Az energiabiztonság biztosításához ugyanis korszerűsíteni kell az energiainfrastruktúrákat, és össze kell kapcsolni a hálózatokat, a döntés értelmében 2015 után egyetlen tagállam sem lehet elszigetelt az európai villamosenergia- és gázhálózatoktól.³¹⁵

---

³¹³ European Commission, 17–19.

³¹⁴ European Commission, 18–19.

³¹⁵ Horváth Zoltán, *Kézikönyv az Európai Unióról*, 435–36.

2014-ben került napirendre a 2030-ig szóló energia- és éghajlat-politikai keret,³¹⁶ ami tovább emelte a 2020-as célszámokat. Az EU vállalta, hogy 40 százalékkal csökkenti az üvegházhatású gázok kibocsátását, 27 százalékkal növeli az energiahatékonyságot, és legalább 27 százalékos részarányt biztosít a megújuló energiáknak a teljes energiafelhasználásban. A dokumentum célja az volt, hogy kijelölje az éghajlat- és energiapolitikai irányokat a 2020-ig érvényes keret lejárt utáni időszakra. Foglalkozott azzal, hogy az EU hogyan csökkenti 2050-re a 80-95 százalékkal az üvegházhatású gázok kibocsátását, hogyan küzd meg az energiainportfüggőségből adódó kihívásokkal, így az ellátásbiztonsággal, a magas árakkal, valamint a kiszolgáltatottsággal a politikailag instabil térségeknek. Kitért továbbá az infrastruktúrafejlesztés kérdéseire és a befektetésekre.³¹⁷

4.3 Az energiabiztonság hosszú távú céljainak kijelölése (2014-2023)

4.3.1 Európai energiabiztonsági stratégia

2014. május 28-án a Bizottság átfogó energiabiztonsági stratégiára³¹⁸ tett javaslatot a 2006-ban és 2009-ben az Oroszország és Ukrajna között zajló vita, majd a több tagállamban tapasztalt gázellátási zavar, illetve azt követően, hogy 2014 februárjában és márciusában Oroszország annektálta a Krím-félszigetet. A dokumentum egyszerre energiapolitikai iránymutatás, valamint eszközt nyújt a közös kül- és biztonságpolitika számára.

Az EU számára továbbra is égető probléma maradt a függőség az orosz gázimporttól, mert hat tagállam számára Oroszország jelentette az egyetlen beszállítót, a Baltikum és Kelet-Európa voltak különösen kiszolgáltatottak, de az EU teljes energiamixének is magas hányadát tette ki az orosz gáz.³¹⁹ Így bár különböző mértékben, de az energiaellátás biztonsága szempontjából az EU csaknem minden országára jellemző volt a sérülékenység. A Bizottság 2014 októberében közzétett gázellátás stressztesztjének eredménye is azt mutatta, hogy súlyos következményekkel járna az EU-ra az Ukrajnán keresztül érkező orosz gázimport leállása, de különösen a keleti tagországokra és az Energiaközösség országaira.³²⁰

A stratégia megállapítja, hogy a tagállamok jellemzően nemzeti szinten foglalkoznak az energiabiztonságuk biztosításával, miközben kiemelten fontos lenne a tagállamok közti interde-

---

³¹⁶ Európai Bizottság, Éghajlat- és energiapolitikai keret a 2020–2030-as időszakra COM/2014/015.

³¹⁷ Európai Tanács, „Az éghajlat- és energiapolitika 2030-ig szóló kerete”.

³¹⁸ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

³¹⁹ Az EU energiabiztonsági stratégiájának áttekintéséhez a következő publikáció adta az alapot Zsolt Melinda, „Energiabiztonság az Európai Unióban – Megújuló energiák az Európai energiabiztonsági stratégiában”.

³²⁰ European Commission, „Gas Stress Test: Cooperation Is Key to Cope with Supply Interruption”.

pendenciára építve kezelni a kérdést. A megoldást a működőképes belső piacon látják, valamint a regionális és európai együttműködésben, amelybe beletartozik a hálózatok fejlesztése és a piacok megnyitása, továbbá a külkapcsolatokban a közös hang megjelenésében. Az energiabiztonsághoz emellett szükség van az átállásra egy versenyképes és karbonszegény gazdaságra, amellyel csökkenthető a kitétség az import fosszilis energiahordozóknak.³²¹ Utal tehát a klímaváltozás elleni küzdelmen keresztül az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére és ebben a megújuló energiák szerepére. Foglalkozik továbbá az energia iránti kereslet mérséklésével, ezen keresztül pedig az energiahatékonysággal és az energia-megtakarítással.

Az Európai energiabiztonsági stratégia rövid, közép- és hosszú távon tervez intézkedéseket válaszként az energiabiztonságot érintő kihívásokra. A fejezetek témáiból látszik, hogy Daniel Yergin energiabiztonságról szóló tételei egybeesnek a stratégia elemeivel.

1. azonnali intézkedések a jelentős ellátási zavarok leküzdésére;
2. a vészhelyzeti és szolidaritási mechanizmusok megerősítése, a stratégiai infrastruktúra védelme;
3. az energia iránti kereslet mérséklése;
4. jól működő és teljes mértékben integrált belső piac kiépítése;
5. az energiatermelés növelése az EU-ban;
6. az energiatechnológiák további fejlesztése;
7. a külső beszerzési források és a kapcsolódó infrastruktúra diverzifikálása;
8. a nemzeti energiapolitikák összehangolásának javítása és külső energiapolitikai kérdésekben egységes álláspont.

A megújuló energiákat érintő intézkedések a stratégia több fejeztében is szerepet kapnak, de a rövid- és középtávú intézkedésekben inkább csak közvetetten.

Az európai belső energiapiacot az energiabiztonság kulcsfontosságú tényezőjének nevezi, költséghatékony megvalósításához elengedhetetlen a tagállamok közötti koordináció, ami biztosítja, hogy egyes döntések ne gyengíthessék az ellátás biztonságát nemzeti, regionális vagy európai szinten. Koordinációt ír elő például a megújuló energiára vagy energiahatékonysági célokról szóló tagállami döntésekben vagy kulcsfontosságú, jellemzően határokon átívelő infrastruktúra-fejlesztések támogatásában. Intézkedésként javasolja a megújuló üzemanyagok kedvező adóztatását, ugyanitt említi a gázolaj adókedvezményeinek csökkentését is. Célként

---

³²¹ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

fogalmazza meg a belső energiatermelés növelését az energiafüggőség csökkentésére, a megújuló energiaforrások arányának 27 százalékra emelését javasolja 2030-ig. A beruházások megvalósítását a magánszektortól várja, de a költséghatékonyság eléréséhez állami támogatásokat is szükségesnek tart, továbbá épít a technológiákra és a kereskedelem fejlesztésére.³²²

Az új energiatechnológiákat alapvetésnek tekinti a fogyasztás csökkentéséhez, a diverzifikációhoz, az energiahálózatok fejlesztéséhez, valamint az energiátároláshoz. Külön kitér arra is, hogy nemcsak a nyersanyagok, hanem a technológiák terén is korlátozni kell a függőséget a külföldi beszállítóktól, amelynek egyetlen eszköze a megfelelő uniós energetikai kutatási és innovációs szakpolitika. Mindezekhez pedig ugyancsak kiemelten fontos a koordináció a tagállamok között és a Bizottsággal. A koordináció szerepe felmerül külső energiapolitikai kérdésekben is, hogy az uniós fellépés következetes és összehangolt legyen, és így a külpolitika eszközeként használják.³²³

A zavartalan ellátás útjában különböző okok állhatnak: lehet a háttérben politikai vagy kereskedelmi ellentét, de felmerülhet fizikai akadály is, meghibásodhat az infrastruktúra technikai okok, szélsőséges időjárás vagy terrortámadás következtében. Az orosz-ukrán gázvita csak egy példája annak, hogy egy tranzitország kiesése milyen zavarokat okozhat több uniós ország gázellátásában. Az Európai Bizottság a stratégiában ki is tér erre a kérdésre: álláspontja szerint az EU-nak energiabiztonsági szempontból is fel kell arra készülnie, hogy várhatóan 2030-ig globálisan 27 százalékkal növekszik az energia iránti kereslet, így jelentős változásokra kell számítani az energiaellátásban és a kereskedelemben.³²⁴

A Bizottság a stratégiában megfogalmazott állításaiban ugyanakkor ellentmondás fedezhető fel: egyik oldalról egyértelműen támogatja a megújuló energiaforrások terjedését, azonban nem mindenhol tesz valódi különbséget a megújuló energiák, az atomenergia és a „*versenyképes fosszilis energiahordozók fenntartható termelése*” között.³²⁵ Utóbbi kategóriába beleesik a sokat vitatott palagáz kitermelése is. Az atomenergia szerepe ugyancsak vitatott, mert egy már üzemben lévő erőmű klímavédelmi szempontból megoldást jelenthet, de több tagállam és környezetvédők egyértelműen elutasítják.³²⁶ A stratégia levezeti a megújuló energiaforrások alkalmazásával kapcsolatban felmerült költséghatékonysági aggályokat, és kimondja, hogy nagyban számít a magánszektorra a fejlesztéshez szükséges beruházások megvalósításában. A

---

³²² Európai Bizottság.

³²³ Európai Bizottság.

³²⁴ Európai Bizottság.

³²⁵ Európai Bizottság.

³²⁶ Greenpeace, „Media briefing on the Commission’s energy security strategy”.

technológiai költségek csökkenésével számos megújuló energiaforrás egyre versenyképesebb, és alkalmassá válik a piacra lépésre. Emellett az ellentmondásban közre játszik az is, hogy – éppen a még hiányzó technológia miatt – az Unió nem volt birtokában megfelelő megújuló-energia-termelési és tárolási kapacitással, fejlesztésre szorulnak az energiahálózatok, az intézkedéseknek továbbá az energiabiztonság mellett a klímavédelmi célokat is szem előtt kell tartaniuk.

Az Európai Parlament az energiabiztonsági stratégiáról szóló indítványában azt hangsúlyozta,³²⁷ hogy az energiapiac geopolitikai sérülékenysége miatt az energiapolitika a külügyek egyik stratégiai prioritásává vált, az EU figyelmét pedig a 2014-es ukrajnai válság hívta fel az energiabiztonság fontosságára. A stratégiára úgy tekintenek, mint ami kijelöli az energiabiztonsággal kapcsolatos hosszú távú célkitűzéseket, és a jövőben az energiaunió kialakulóban lévő koncepciójának szerves részévé válik. A stratégia szellemiségét tükrözi az az igény, hogy az energiaunió is átfogó megközelítést alkalmazzon az energiabiztonság értelmezésekor, és az ellátás biztonságán túl foglalkozzon a mára alapvetésnek számító további területekkel is. Ilyenek az integrált belső energiapiac megvalósítása, az energia iránti kereslet mérséklése, az energiahatékonyság javítása, az energiaszerkezet szén-dioxid-mentesítése, amelynek nyilvánvaló összetevője a megújuló energiák minél szélesebb körű alkalmazása, valamint a kutatás és az innováció, ami ugyancsak szorosan kapcsolódik a megújuló energiákhoz. A hazai energiaforrások fejlesztését szintén kiemelik, melybe beletartozik a megújuló energiák fejlesztése a technológiai és a költséghatékonysági kihívásokkal együtt.

2014 áprilisában Donald Tusk lengyel miniszterelnök javaslatot tett az energiaunió létrehozására kifejezetten azzal a céllal, hogy megszüntesse az EU energiafüggőségét az Oroszországi Föderációtól.³²⁸ Tusk javaslata végül számos változtatáson átment, mire 2015-ben a Jean-Claude Juncker vezette Bizottság benyújtotta.

4.3.2 Párizsi Megállapodás

Szintén 2015-ben született meg a Párizsi Megállapodás,³²⁹ amely a 2012-ben lejárt (végül 2020-ig meghosszabbított) Kiotói jegyzőkönyvet hivatott felváltani, de sokáig nem sikerült tető alá hozni. Végül a világ vezetői az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye részes feleinek Párizsban tartott találkozásán (Conference of the Parties – COP) állapodtak meg, és új, ambiciózus célokat fogalmaztak meg az éghajlatváltozás elleni küzdelemben. Az egyezmény

---

³²⁷ European Parliament, „Report on European Energy Security Strategy | A8-0164/2015”.

³²⁸ Oroschakoff, „Tusk’s Rude Awakening”.

³²⁹ Európai Tanács, „Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás”.

legfontosabb célja, hogy a globális éves átlaghőmérséklet emelkedését az iparosodást megelőző szinthez képest 2 Celsius-fok alatt tartják, de igyekeznek elérni, hogy az emelkedés ne haladja meg a 1,5 Celsius-fokot. A megvalósításhoz pedig arra van szükség, hogy 2050-re nettó zéró legyen a kibocsátás, ami azt jelenti, hogy a lehető legnagyobb mértékben csökkenteni kell az üvegházhatású gázok kibocsátását, és természetes vagy mesterséges folyamatok révén eltávolítani a légkörből a fennmaradó kibocsátásokat. A célokat tehát világosan meghatározták, azonban az nem került bele a dokumentumba részletesen kifejtve, hogy ezek eléréséhez, milyen lépések vezetnek.³³⁰

„Régóta töltjük be a vezető szerepet a globális klímaváltozás elleni küzdelemben, a Párizsi Megállapodás most már világszerte tükrözi törekvéseinket” – fogalmazott Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság elnöke.³³¹ Az EU kulcsszerepet játszott abban, hogy a megállapodást sikerült tető alá hozni.

A Párizsi Megállapodás 2016. november 4. óta van hatályban, addigra írta alá a világ üvegházhatásúgáz-kibocsátásának 55 százalékáért felelős legalább 55 ország, köztük az EU összes tagállama.³³² Az EU a megállapodásban vállaltaknak megfelelően 2020-ig benyújtotta hosszú távú kibocsátáscsökkentési stratégiáját és klímapolitikai terveit, valamint vállalta, hogy 2030-ig 55 százalékkal csökkenti a kibocsátást. A Párizsi Megállapodás a Kiotói Jegyzőkönyv hasonlóan jogilag is kötelezte a részes feleket a kibocsátáscsökkentési célszámok elérésére.

Daniel Yergin szerint a Párizsi Megállapodás jelentősége, hogy kijelölte a világnak, hogy milyen irányba kell haladni, azaz hogy 2050-re megvalósuljon a nettó zéró kibocsátás, azonban még nem világos, hogy pontosan milyen úton lehet eljutni ehhez a célhoz. Yergin szerint a technológia és a megfelelő tőke még nem áll rendelkezésre, így bizonyos országok, szektorok, vállalatok már el tudták kezdeni megvalósítani a célokat, de sokak számára még nem elérhető a megoldás.³³³

4.3.3 Energiaunió

A Bizottság 2015 februárjában tette közzé az Energiaunió létrehozását célzó stratégiát, amely igyekszik összehozni az energiabiztonsági stratégiát az energia- és éghajlat-politikai kerettel. Célja, hogy *„megfizethető, biztonságos és fenntartható energiát biztosítson Európa és polgá-*

---

³³⁰ Briggs és Stallard, „COP27: Why is the Paris climate agreement still important?”

³³¹ European Commission, „Historic Climate Deal in Paris”.

³³² Európai Tanács, „Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás”.

³³³ Gross, „Why Do We Use Fossil Fuels and Why Are They so Hard to Quit?”

rai számára”.³³⁴ Összességében az energiaunió a legfontosabb energetikai kihívásokra igyekszik választ adni, ezek a klímaváltozás, az energiafüggőség és az elavuló energiainfrastruktúrák, amelyet az alábbi öt pillérre építve terveztek megvalósítani:³³⁵

1. biztonság, szolidaritás és bizalom: az energiaforrások diverzifikálása és az energiabiztonság biztosítása a tagállamok közti szolidaritással és együttműködéssel
2. teljesen integrált belső energiapiac: lehetővé teszi az EU-n keresztül az energia szabad áramlását megfelelő infrastruktúra és technikai vagy szabályozási korlátok nélkül
3. energiahatékonyság: a jobb energiahatékonyság csökkenti az energiaimporttól való függőséget, csökkenti az károsanyag-kibocsátást, segíti a munkahelyteremtést és a gazdasági növekedést
4. a gazdaság szén-dioxid-mentesítése: az EU elkötelezett a párizsi megállapodás gyors ratifikálása mellett, és megőrzi vezető szerepét a megújuló energiák területén
5. kutatás, innováció és versenyképesség: az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és tiszta energia technológiák fejlesztésének támogatása a kutatás és az innováció előtérbe helyezésével, melynek célja az energiaszerkezet átalakításának ösztönzése és a versenyképesség javítása

A stratégia szerint³³⁶ Európa vezető szerepet tölt be a világban az innováció és a megújuló energiák területén, de egyes térségek elkezdtek felzárkózni, így a tiszta és karbonszegény technológiákban már Európa előtt járnak. A dokumentum megismétli azokat az elemeket, amelyek a korábbi stratégiai dokumentumokban is szerepeltek, így a megújuló energiák termelésének növeléséhez jelentős infrastruktúrafejlesztés szükséges, amihez meg kell nyerni a beruházókat, ehhez azonban vonzó befektetési környezetet kell biztosítani számukra. A technológiák fejlesztésével kapcsolatban a megfelelő szakpolitikai támogatás fontosságát említi, amelynek sikere munkahelyekben és gazdasági növekedésben mérhető. A megújuló energiákat fontos diverzifikációs és dekarbonizációs eszköznek tekinti, amelyek a hazai termeléssel hozzájárulnak az energiafüggetlenséghez. Ennek valamelyest ellentmondva ugyanitt említi a palagáz kitermelésének lehetőségét, amellyel kapcsolatban súlyos környezetvédelmi aggályok merülnek fel. A stratégia a megújuló energiákat a klímapolitika egyéb eszközeivel együtt az EU külpolitikai eszközeinek tekinti, és erre alapozva tervez partnerségeket kialakítani.

---

³³⁴ European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

³³⁵ European Commission, „Energy Union”.

³³⁶ European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

A gáz kiemelt szerepét erősítette meg az energiaunió megvalósításának egyik eszközeként 2016 februárjában bemutatott fenntartható energiabiztonsági intézkedéscsomag, amelyben a Bizottság arra tett javaslatot, hogy az EU hogyan vegyen részt felkészülten a globális energiaátmenet folyamatában úgy, hogy emellett az energiaellátási zavarok ne érijék váratlanul.³³⁷ Külön kiemelik az energiabiztonságot mint a Jean-Claude Juncker vezette Bizottság egyik politikai prioritását az energiaunió stratégiájában. A klímaváltozás elleni küzdelmet szintén megemlítik a Párizsi Megállapodással összefüggésben. Az intézkedéscsomag egy évvel az energiaunió stratégiájának bemutatása után az ellátásbiztonságra fókuszál, és még mindig a földgázra építi az energiabiztonságot, a megújuló energiák diverzifikációs eszközként továbbra sem kapnak különösebb figyelmet. A fent említett piaci eszközök alkalmazása mellett szó esik az LNG-hez való hozzáférés biztosításáról minden tagállam számára, és a szükséges gáztároló kapacitások fejlesztéséről.

4.4 Az EU globális klímavédelmi ambíciói (2016-2023)

4.4.1 Energiabiztonság az új globális kül- és biztonságpolitikai stratégiájában

2016. június 28-án mutatta be Federica Mogherini, az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviseleje *Közös jövőkép, közös cselekvés: erősebb Európa* címmel az Unió új globális kül- és biztonságpolitikai stratégiáját.³³⁸ Az energiabiztonság értelmezése a 2003-as stratégia, majd a 2008-as felülvizsgálat óta sokat változott, ami tükröződik a dokumentum tartalmán is. Az energiabiztonságot a külkapcsolatok kiemelt területeként kezeli, aminek a hiánya veszélyezteti a kontinens és az ott élők biztonságát. Éppen ezért szükségesnek tartja egyes stratégiaileg fontos területek, köztük az energia ambíciószintjét és stratégiai autonómiáját biztosítani a határokon belül és nemzetközileg is.

Külön fejezet foglalkozik az energiabiztonsággal, és – kapcsolódva az energiaunió értékrendjéhez és célkitűzéseihez – integráltan közelíti meg az európai energiabiztonság belső és külső dimenzióit, valamint kiemeli a diverzifikáció fontosságát az energiaforrások, az ellátási útvonalak és a beszállítók szempontjából is, de hasonlóan az energiapolitikai dokumentumokhoz elsősorban a gázellátásra fókuszál. A diverzifikációhoz továbbá fontosnak tartja az energiadiplomácia eszközeinek alkalmazásával az energiakülkapcsolatok erősítését. A külpolitikát a jövőben az elveken alapuló pragmatizmus határozza meg (principled pragmatism).

---

³³⁷ European Commission, „Towards Energy Union: The Commission Presents Sustainable Energy Security Package”.

³³⁸ European External Action Service, „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy”.

Az új stratégiában a megújuló energiaforrások témája nem kap túlzott hangsúlyt, mindössze egyszer említik, akkor az energetikai és környezeti reziliencia témakörében. Az integrált energiapiac esetében a fenntartható energiára és az energiahatékonyságra összpontosít, valamint az infrastruktúra fejlesztésekor figyel az interkonnektorokra, az ellenirányú áramlásra és a cseppfolyósított földgáz (LNG) becsatornázásának és tárolásának lehetőségére. Az energia-biztonsághoz kapcsolódóan is említi a kiberbiztonság fontosságát, valamint többször előkerül az energiaátmenet a klímaváltozáshoz kötődően. A dokumentum az energiaátmenettel kapcsolatban emeli ki, hogy a környező térségekben a folyamat során számos kihívás merülhet fel, amelyeket ha nem kezelnek megfelelően, társadalmi feszültségekhez vezethetnek. Külön hangsúlyozza az Európán kívüli szereplők bevonásakor az átláthatóság fontosságát, éppen a belső energiapiac működésének biztonsága érdekében. Az energia- és a környezeti szektor reformjai segíthetik az energiaátmenet előrehaladását és a klímaváltozás elleni küzdelmet. Célként jelölik meg az energiapiacok liberalizációját, a megújuló energiaforrások és a technológia fejlesztését, valamint az ezekhez szükséges szabályozás kialakítását.

A stratégia megerősíti a számos más dokumentumban deklarált elköteleződést, hogy az EU globális vezetőként áll a klímaváltozáselleni küzdelem élére. A Párizsi Megállapodásban foglaltaknak megfelelően „*az EU jó példával mutatja vezető szerepét, és végrehajtja a fenntartható fejlődés és a klímaváltozás elleni küzdelem terén tett vállalásait*”.³³⁹

A globális stratégiában jelentős változás látszik az Oroszországi Föderációval való kapcsolatokban, amelyet a Krím-félsziget anektálása váltott ki, és megkérdőjelezte az eddig fennálló biztonsági rend alapjait. Az európai biztonság garanciáját továbbra is a NATO képviseli, megerősítik továbbá a transzatlanti kapcsolatokat és ebben az Egyesült Államok szerepét.³⁴⁰

4.4.2 Intézkedések az energiaunió megvalósítására: Tiszta energia minden európainak

Az energiaunió megvalósításához³⁴¹ a Bizottság 2016 novemberében előterjesztette a *Tiszta energia minden európainak* című, nyolc elemből álló javaslatcsomagját (negyedik energiacsomag),³⁴² amelynek 2019-ig végül minden elemét elfogadták. Köztük szerepelt több módosított irányelv is, így az energiahatékonyságról, az épületek energiahatékonyságáról, a megújuló energiáról és a villamos energiáról szóló rendelet és irányelv. A csomag részeként felül-

---

³³⁹ European External Action Service, 40.

³⁴⁰ European External Action Service, „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy”.

³⁴¹ Európai Tanács, „Energiaunió”.

³⁴² European Commission, „Clean Energy for All Europeans Package”.

vizsgálták a 2030-ig kitűzött energiapolitikai célokat, és kitűzték, hogy legalább 32,5 százalékkal növelik az energiahatékonyságot, 40 százalékkal csökkentik az üvegházhatású gázok kibocsátását, valamint a teljes energiafelhasználás legalább 32 százalékára növelik a megújuló energiák részarányát. Az intézkedéscsomag tartalma a harmadik energiacsomag kereteire épült, és nagyban meghatározta az is, hogy az EU megfeleljen a Párizsi Megállapodásban tett vállalásainak.³⁴³ A csomag egyik kiemelkedően fontos intézkedése volt az épületek energiahatékonyságáról szóló irányelv. Az EU energiafogyasztásának 40 százaléka, az üvegházhatásúgáz-kibocsátásának 36 százaléka köthető az épületekhez, így az Unió legnagyobb energiafogyasztójának számít.³⁴⁴

2018-ban lépett hatályba a csomag részeként bemutatott felülvizsgált megújulóenergia-irányelv (REDII), ami a 2020 és 2030 közötti időszakra határozta meg a szakpolitika irányait.³⁴⁵ Az átdolgozott irányelv később módosításokon esett át, és 2021 június óta jogilag is kötelező érvényű előírásokat tartalmaz a tagállamok számára azzal a céllal, hogy erősítse és népszerűsítse a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű alkalmazását az energiaszektorban.³⁴⁶ 40 százalékra emeli a megújuló energiák részarányára vonatkozó célszámot, de külön célszámokat tartalmaz a közlekedési szektor dekarbonizációjára is, kiterjed a megújuló részarányának növelésére a fűtésben és a hűtésben, foglalkozik a támogatási rendszerekkel, az energiaközösségek létrehozásával és a biomassza fenntarthatósági kritériumaival. Az irányelv ösztönzőket tartalmaz a megújuló energiákba beruházók számára, a megújuló energiákhoz kapcsolódó technológiák költségeinek csökkentésére, és bevonja az érintetteket, az európai polgárokat, fogyasztókat, vállalkozásokat az energiaátmenetben való részvételbe.

2021 júliusában, majd 2022 májusában a Bizottság újabb módosításokat javasolt, hogy biztosítsa a 2030-ra kitűzött klíma- és energiapolitikai célok elérését. Az Európai Bizottság közben 2019-ben bemutatta az Európai Zöld Megállapodást.

4.4.3 Útiterv az EU zöld átállására: Európai Zöld Megállapodás

Az EU továbbra is vezető szerepre törekszik a klímaváltozás elleni globális küzdelemben, ezért a Párizsi Megállapodással összhangban azt az ambiciózus célt tűzte ki, hogy 2050-re az első klímasemleges kontinenssé válik. A 2019. december 11-én bemutatott *Európai Zöld*

---

³⁴³ Nouicer, „The Clean Energy for all Europeans Package”.

³⁴⁴ European Commission, „Energy Performance of Buildings Directive”.

³⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2018/2001 irányelve (2018. december 11.) a megújuló energiaforrásokból előállított energia használatának előmozdításáról (átdolgozás).

³⁴⁶ European Commission, „Renewable Energy Directive”.

*Megállapodás*³⁴⁷ (European Green Deal) az ehhez vezető utat jelöli ki számos szakpolitika bevonásával, amelyben az energiapolitikának és az energiaátmenetnek kulcsszerepe van. A klímavédelmi csomag a 2019. december 1-én beiktatott Ursula von der Leyen vezette Bizottság egyik első intézkedése volt.

Az energiatermelés és -felhasználás az EU üvegházhatásúgáz-kibocsátásának 75 százalékáért felel, ezért az energiarendszerek dekarbonizációja kritikus fontosságú a kitűzött klímacélok eléréséhez. Az Európai Zöld Megállapodás lefekteti, hogy továbbra is példát kíván mutatni azzal, hogy ambiciózus környezet-, klíma- és energiapolitikai lépéseket támogat és tesz maga is. Hitelességével igyekszik meggyőzni partnereit a különböző nemzetközi szervezetekben és fórumokon, hogy cselekedjenek a fenntartható fejlődésért. Az energiaátmenet megvalósításához három alapszabályt fektet le:³⁴⁸

1. biztonságos és megfizethető energiaellátás
2. teljesen integrált, összekapcsolt és digitalizált uniós energiapiac
3. energiahatékonyság és nagyrészt megújuló forrásokon alapuló energiaszektor

A dokumentum előtérbe helyezi az energiabiztonság kérdését, és kimondja, hogy az energiaunióval összhangban létre kell hozni az integrált és digitalizált közös energiapiacot. Fel kell gyorsítani a kibocsátáscsökkentés ütemét és a megújuló energiaforrások elterjedését, az energiahatékonyságot növelni kell, különös tekintettel az épületek energiahatékonyságának javítására. A dokumentum kiemeli a fenntartható energiatermelés, a szén-dioxid-mentesítés és a modernizáció fontosságát az energiaintenzív iparágakban, ezzel párhuzamosan a szén kivételét célozza az energiatermelésből. Célként fogalmazza meg a transzeurópai hálózatok fejlesztését, így az energetikai infrastruktúrák összekapcsolását innovatív és intelligens technológiák alkalmazásával. A tagállamok nemzeti hozzájárulásukra energia- és klímaterveket nyújtanak be, amelyek az energiauniós és klímapolitikai szempontoknak megfelelően ambiciózus kötelezettségvállalásokat tartalmaznak az uniós célok elérése érdekében. foglalkozik az energiaszegénység témájával is. Az energiaszegénység leküzdésére hatékony programokat ígér, az energiaszámlák csökkentését a környezet védelmének szem előtt tartásával képzelel, például épületkorszerűsítési lakossági finanszírozási megoldásokkal. A közlekedés az EU üvegházhatásúgáz-kibocsátásának egynegyedéért felelős, ezt a kibocsátást 90 százalékkal kell csökkenteni 2050-ig. A mobilitás ma kőolajra alapszik, ezt tervezi fenntartható eszközökkel

---

³⁴⁷ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

³⁴⁸ European Commission, „Energy and the Green Deal”.

kiváltani. A dokumentum fontos szerepet szán a városoknak a zöld átalakulásban, és kiemelten kezeli a biológiai sokféleség kihívásait. Kitér a körforgásos gazdaságra, az élelmiszertermelésre, a zöld beruházásokra, illetve mindezek sikeréhez a kutatás és innováció fontosságára.³⁴⁹

Összességében az Európai Zöld Megállapodás nettó zéró kibocsátás mellett új növekedési stratégiát kíván megvalósítani egy társadalmilag igazságos átalakulás koncepcióját is figyelembe véve úgy, hogy a fenntarthatóság szempontjai minden szakpolitikában megjelenjenek.³⁵⁰

2020 decemberében a Tanács újabb ambiciózus vállalást tett, és 55 százalékra emelte az uniós célszámot az üvegházhatású gázok kibocsátáscsökkentésében.³⁵¹

4.4.3.1 Fit for 55

2021. július 14-én az Európai Bizottság az Európai Zöld Megállapodás részeként elfogadta a *Fit for 55* javaslatcsomagot.³⁵² Ennek célja, hogy megerősítse az EU globális klímavezető pozícióját, és kijelölje az utat ahhoz, hogy 2030-ra 55 százalékkal csökkentse az üvegházhatású gázok kibocsátását, amely elvezet a 2050-re megcélzott klímasemlegesség felé. A csomag a meglévő jogszabályokat korszerűsíti, és új szakpolitikai intézkedéseket vezet be, amelyekkel megteremtik az összhangot a klímapolitikai célokkal. Hangsúlyozza az igazságos és társadalmilag méltányos energiaátmenetet, valamint az uniós iparban az innovációt és a versenyképességet.

A javaslatcsomag kiemelten foglalkozik a nagy szennyező iparágakkal, így a közlekedés kibocsátáscsökkentésével, továbbá valódi árakat rendel a szennyezéshez az uniós kibocsátás-kereskedelmi rendszer (EU ETS) bővítésével nemcsak az iparban, hanem a közlekedésben is. A *Fit for 55* tovább támogatja megújuló energiaforrások terjedését, és megfelelő kereteket igyekszik biztosítani az időjárásfüggő nap- és szélenergiának a hálózatokba csatlakozáshoz szükséges engedélyek megszerzéséhez. A korábban 32 százalékos megújulóenergia-résarányt a teljes energiafogyasztásban 40 százalékra emeli. Kitér a földhasználat, az épületek energiateljesítménye és az energiaadóztatás kérdéskörére is, valamint foglalkozik az intézkedések társadalmi hatásaival.

---

³⁴⁹ Zsolt Melinda, „Energy Security”.

³⁵⁰ Zsolt Melinda.

³⁵¹ European Council, „European Council, 10-11 December 2020”.

³⁵² European Council, „Fit for 55”.

A célok eléréséhez összességében a Bizottság a 2021-től 2027-ig terjedő költségvetési időszakban legalább 1 billió eurót mozgósít fenntartható beruházásokra.³⁵³ A finanszírozás részleteit az Európai Zöld Megállapodás finanszírozási terve (EU Green Deal Investment Plan) tartalmazza, mely szerint két fő forrásra támaszkodnak: a költségvetés több mint a fele, 528 milliárd euró közvetlenül az EU költségvetéséből, valamint a kibocsátáskereskedelmi rendszerből (ETS) származik, a fennmaradó részt az InvestEU program adja, 279 milliárd eurót az állami és a magánszektorból, 114 milliárd eurót pedig nemzeti társfinanszírozásból.³⁵⁴ Az *Igazságos Átállás Mechanizmus* (Just Transition Mechanism) szerepe, hogy ahhoz adjon támogatást, hogy az Európai Zöld Megállapodás céljainak megfelelően az energiaátmenet méltányosan és inkluzívan valósuljon meg. Az EU költségvetéséből és az InvestEU programból 100 milliárd eurót fordítanak így azoknak a régióknak és szektoroknak a támogatására, amelyek működése fosszilis energiahordozókra vagy karbonintenzív folyamatokra épül.

Az Európai Zöld Megállapodás ambiciózus vállalásait a bemutatásakor sokan kételkedve fogadták, azzal érvelve, hogy a tagállamok közti megosztottságot csak tovább fogja növelni, míg mások szerint pont egy ilyen lépésre volt szüksége az „európai projektnek” ahhoz, hogy újra közös célok szülessenek.³⁵⁵ Az Eurobarometer 2021-es felmérése szerint az uniós polgárok 90 százaléka támogatta az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését, hogy a kontinens 2050-re klímasemlegessé váljon, a fiatalok különösen fogékonyak a témára.

4.5 Háború Ukrajnában és az EU stratégiai válaszai (2022-2023)

2022. február 24-én Oroszország megtámadta Ukrajnát, ami kész helyzet elé állította az EU-t és külön a tagállamokat is, és az így kialakult válság hatására felgyorsult a döntéshozatal.

Az alábbi ábrán a pirossal jelölt részek mutatják az Oroszországi Föderációból EU-ba érkező fosszilis energiahordozók arányát 2020-ban. A grafikonok Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság elnökének prezentációjában szerepeltek 2022 márciusában, két héttel azután, hogy Oroszország megtámadta Ukrajnát.³⁵⁶ Az EU vezetői Versailles-ben tartották informális csúcstalálkozójukat, ahol a háború kitörésének hatásairól, köztük energiaügyekről tanácskoztak.

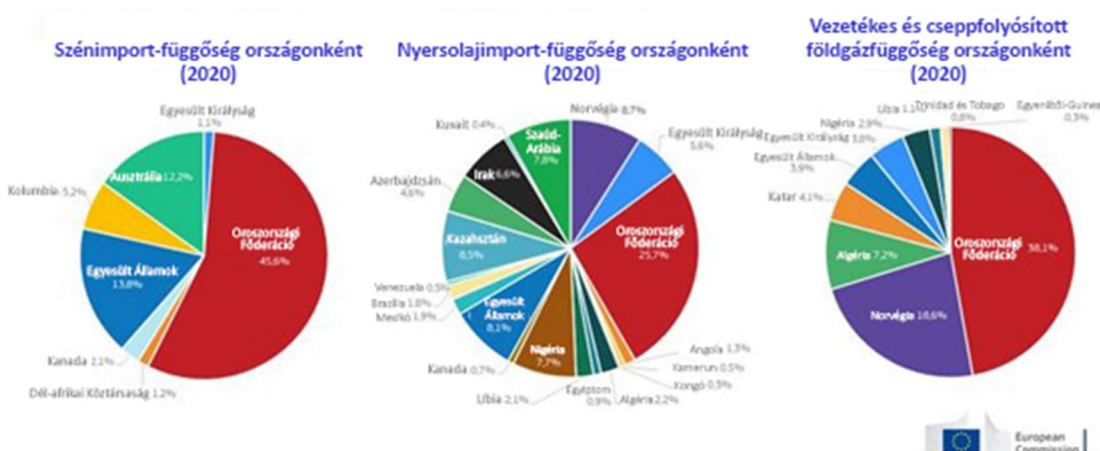
³⁵³ European Commission, „Finance and the Green Deal”.

³⁵⁴ Lapiere és McDougall, „The EU Green Deal Explained”.

³⁵⁵ Tocci, „The Green Deal Could Make—or Break—the European Project”.

³⁵⁶ Ursula von der Leyen, „Informal meeting of EU leaders, Versailles, 10 March 2022”.

Függőség az Oroszországi Föderációtól

6. ábra: Függőség az Oroszországi Föderációtól
 Forrás: Ursula von der Leyen / Twitter, a szerző fordítása³⁵⁷

A találkozón téma volt a túlzott függőség az orosz fosszilis energiahordozóktól, különösen a gáztól, amelyre megoldásként a diverzifikációt látták, ami egyrészt jelenti az átállást cseppfolyósított földgázra (LNG) és a hálózatok jobb összekapcsolását, másrészt a megújuló energiák részarányának növelését. Célként fogalmazták meg továbbá az energiahatékonyság javítását, a hidrogénpiac fejlesztését, illetve hogy az energiafüggettség csökkentésére 2022. május végéig a Bizottság átfogó cselekvési tervet készít.³⁵⁸

Ugyancsak néhány héttel a háború kezdete után, 2022. március 21-én a Tanács jóváhagyta a stratégiai iránytű névre hallgató cselekvési tervet, amelynek alapján az EU 2030-ig megerősíti a biztonság és védelempolitikáját.³⁵⁹ A háborús helyzetre és a geopolitikai változásokra hivatkozva látták szükségét annak, hogy növeljék az EU stratégiai autonómiáját, valamint hogy az érdekei és értékei védelmében hatékonyabban működjön együtt partnereivel. A stratégiai iránytű kiemeli a hibrid fenyegetések és a kibertámadások elleni védelem fontosságát, valamint a technológiai és ipari függőségek csökkentését, amelyek összefüggnek az energiabiztonsággal. Megerősíti az együttműködés fontosságát a NATO-val, az ENSZ-szel és további regionális szervezetekkel, valamint bilaterális partnerségekkel hasonlóan gondolkodó országokkal, például az Egyesült Államokkal, Kanadával és Norvégiával.

³⁵⁷ Ursula von der Leyen.

³⁵⁸ Európai Tanács, „Az állam-, illetve kormányfők nem hivatalos találkozója, Versailles, 2022. március 10–11.”

³⁵⁹ Az EU Tanácsa, „Stratégiai iránytű”.

4.5.1 Energiabiztonság és energiaátmenet: REPowerEU

Két hónappal a versailles-i csúcstalálkozót követően, 2022. május 18-án mutatta be az Európai Bizottság a *REPowerEU-tervet*,³⁶⁰ ami kettős célt szolgál. Egyszerre kell csökkenteni a függőséget az orosz fosszilis energiaforrásoktól, amit az Oroszországi Föderáció gazdasági és politikai fegyverként alkalmaz Európa ellen, és közben felgyorsítani az energiaátmenetet és ezzel a klímaváltozás elleni küzdelmet. A *REPowerEU-tervbe* teljesen új intézkedések valójában nem kerültek be, alapját a *Fit for 55* csomag képezi, csak a fontossági sorrendek és a gyorsaság változott az energiabiztonság javításával együtt.³⁶¹ Az Oroszországi Föderációtól való függőség megoldására a 2030-as határidőt tűzték ki, de azzal a megkötéssel, hogy ez jóval hamarabb is sikerülhet.³⁶²

A *REPowerEU*-ban szereplő legfontosabb területek:³⁶³ az energiamegtakarítás, a tiszta energia termelése és az energiaellátás diverzifikációja, melyekhez jogi és pénzügyi eszközöket is rendeltek. Felgyorsul tehát a megújuló energiák terjedése és ezzel együtt az elektrifikáció, a fosszilis energiahordozók használatának csökkenése az energiarendszerek szempontjából azt is jelenti, hogy ezzel együtt megnő a villamos energia alkalmazásának mértéke. Új partnerekkel kell megállapodni a diverzifikáció megvalósításához, a fosszilis üzemanyagoktól leginkább függő iparban, közlekedésben és az épületek fűtésében csökkenteni kell az üvegházhatású gázok kibocsátását energiamegtakarítással, energiahatékonysággal, alternatív üzemanyagok alkalmazásával. A *REPowerEU* foglalkozik az energiaszektor átalakításának társadalmi hatásaival is, és igyekszik olyan mechanizmusokat beépíteni, amelyek érdemi eszközt jelentenek az energiaszegénységgel szemben. Az árak csökkentéséhez azonban csak a gázkészletekből a biztonsági tartalékok képzését tekinti megoldásnak.

A Bizottság a *REPowerEU* részeként a megújuló energiaforrásokra vonatkozó irányelvben módosításokat javasolt (*REDIII*), hogy felgyorsítsa az átállást a megújuló energiaforrásokra, és fokozatosan megszűnjön a függőség az orosz fosszilis energiahordozóktól. A megújuló energiaforrások részarányának célszámát a *Fit for 55* szerinti 40 százalékról 45 százalékra emelte 2030-ig, amelynek megvalósításához központi szerepet szán a napenergiának, amelyhez önálló stratégia készült.³⁶⁴ A stratégia három pillérre épül: megkönnyíti a napelemek tele-

---

³⁶⁰ European Commission, „REPowerEU: A Plan to Rapidly Reduce Dependence on Russian Fossil Fuels and Fast Forward the Green Transition - Press Release”.

³⁶¹ European Commission, „REPowerEU”.

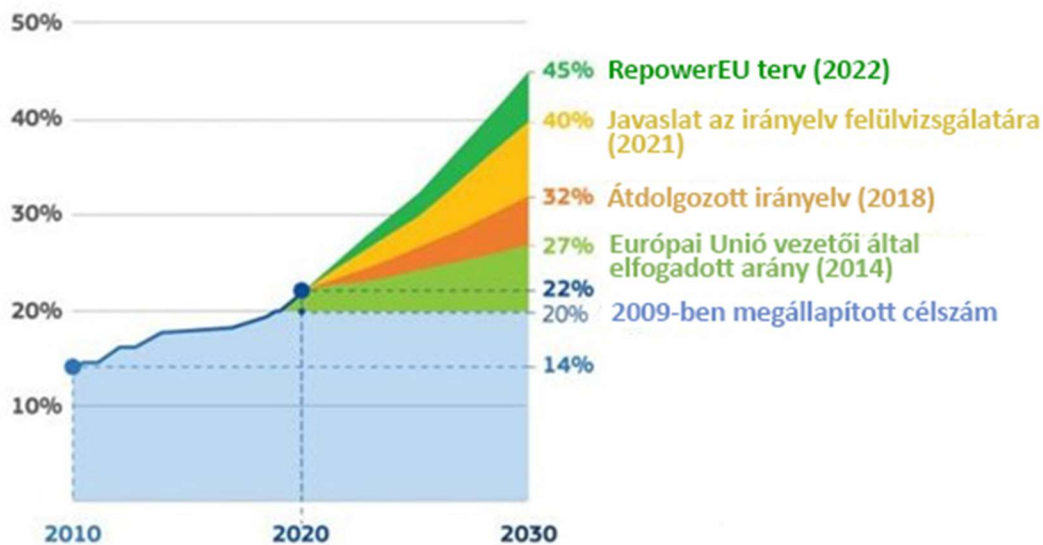
³⁶² European Commission, „REPowerEU: Joint European Action for More Affordable, Secure Energy - Press Release”.

³⁶³ European Commission, *REPowerEU Plan COM/2022/230 final*.

³⁶⁴ Európai Bizottság, *Unió napenergia-stratégia*.

pítését, támogatja a hozzáférést a napenergia hasznosításához alkalmazható fenntartható termékekhez, valamint megerősíti a nemzetközi együttműködést a napenergia területén.³⁶⁵

7. ábra: A megújuló energiaforrásokra vonatkozó célkitűzések alakulása
 Forrás: Európai Bizottság, a szerző fordítása³⁶⁶

Az energiahatékonyság is hangsúlyos elemként szerepel. „Az energiahatékonyság elsődlegességének elve fontosabb, mint valaha, és azt minden ágazatban és szakpolitikában alkalmazni kell, keresletoldali intézkedésekkel kiegészítve a kínálatiakat.”³⁶⁷ A REPowerEU intézkedései tehát kiterjedtek az épületek energiateljesítményéről szóló irányelvre (Energy Performance of Buildings Directive, EPBD) és az energiahatékonysági irányelvre is (Energy Efficiency Directive, EED), azt a célt szolgálva, hogy szintén tovább emeljék a Fit for 55 vállalásait.³⁶⁸

Az energiaszektor zöldítése területenként eltérő kihívásokkal jár. Az ipari szektor fosszilisenergia-használatának kiváltása egyike ezeknek. A REPowerEU szerint az ipar dekarbonizációjával javul a versenyképesség, csökken a kitettség a globális energiapiac ingadozásainak, valamint hozzájárul az EU azon ambíciójához, hogy globális vezetőszerpet töltsön be a technológia és innováció területén. A megvalósításhoz alkalmazni tervezett eszközök között meg-

³⁶⁵ Solar Power Europe, „EU Solar Strategy Explained”.

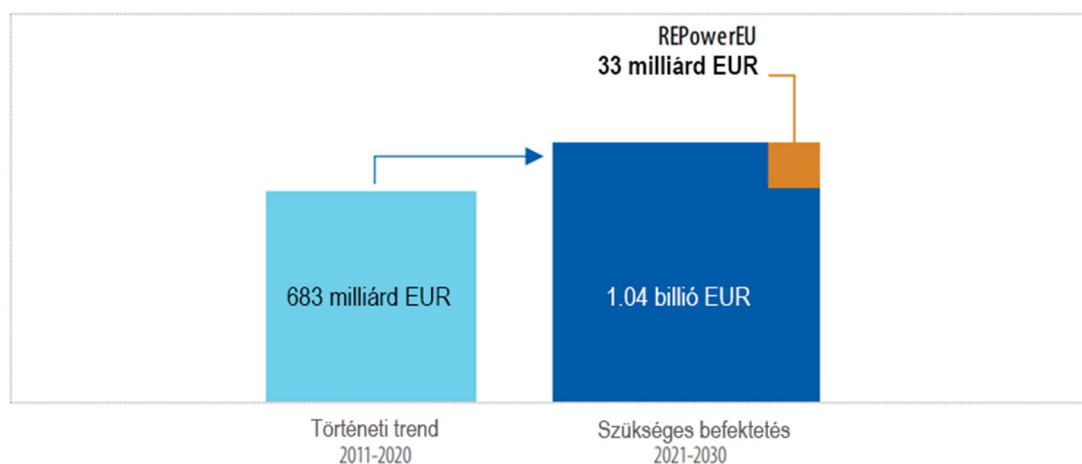
³⁶⁶ European Commission, „Evolution of Renewable Energy Targets”.

³⁶⁷ European Commission, „REPowerEU”.

³⁶⁸ European Parliament, „REPower EU Plan Legislative Proposal | Legislative Train Schedule”.

található az energiahatékonyság, az elektrifikáció, az üzemanyagok helyettesítése, zöldhidrogén, biogáz és biometán alkalmazása.³⁶⁹

A klímaváltozás elleni küzdelem és a klímasemlegesség elérésének fontos eszköze az is, hogy megfelelő mértékű befektetések folyjanak a kapcsolódó iparágakba. Ugyan az EU-ban a befektetések folyamatosan növekszenek, és a Covid-19 miatti visszaesés után újra fellendülés tapasztalható, de további jelentős növekedésre van szükség, hogy a 2030-ra 55 százalékkal csökkenjen az üvegházhatású gázok kibocsátása. Az alábbi ábra mutatja, hogy évente 1 billió eurós beruházás szükséges 2030-ig, amitől messze elmaradnak a 2020-at megelőző 10 évben történt 683 milliárd eurós beruházások, és a REPowerEU is csak töredékét jelenti.³⁷⁰

8. ábra: A Fit for 55 csomaghoz szükséges éves beruházás és a REPowerEU terv
Forrás: Európai Beruházási Bank, a szerző fordítása³⁷¹

A REPowerEU célkitűzéseireh rendelték a *Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközt* (Recovery and Resilience Facility), ami eredetileg a koronavírus okozta válság helyreállítását hivatott segíteni, melynek része az is, hogy fenntarthatóbbak legyenek az európai gazdaságok és társadalmak, és hogy a tagállamok felkészüljenek a zöld és a digitális átállásra. A *Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz* módosítására ugyancsak 2022. május 18-án tettek javaslatot, hogy a tagállamok az új célkitűzések teljesítéséhez szükséges reformokat ennek segítségével valósítsák meg. A *Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz* a *NextGenerationEU* köz-

³⁶⁹ European Commission, REPowerEU Plan COM/2022/230 final.

³⁷⁰ European Investment Bank, *Investment Report 2022/2023 - Key Findings*, 3–4.

³⁷¹ European Investment Bank, 4.

ponti eleme, és a kereteiben a tagállamoknak nyújtott támogatások teljes összege 723,8 milliárd euró.³⁷²

A REPowerEU épít a szélenergiára, kiterjed a közlekedés és más szektorok dekarbonizációjára, valamint a napenergia mellett nagy hangsúlyt helyez a geotermikus energiára, és a támogatásokkal jelentősen fel akarja gyorsítani a tagállamokban a hőszivattyúk telepítését költséghatékony eszközökkel. A nagyméretű hőszivattyúk geotermikus és napenergia segítségével integrálhatóak a távfűtési rendszerekbe, és így kiválthatják a jellemzően városokban alkalmazott egyéni, fosszilis energiaforrásokra alapuló fűtési módokat, ami közvetlenül hozzájárul az orosz importfüggőség csökkentéséhez.³⁷³

A Nemzetközi Energiaügynökség számításai szerint az EU elvárásai a REPowerEU célkitűzéseiről túlságosan optimisták, és nem teljesíthetők 2030-ig. Érvelésük szerint a megújuló energiaforrások kapacitása növeléséhez három fő akadályt kell leküzdeni: nem megfelelő szakpolitikai támogatás, túlságosan bonyolult, hosszú és kiszámíthatatlan engedélyezési eljárások a megújulóenergia-projekteknel, a villamos energia átviteli és elosztóhálózatok korszerűsítésének lassú üteme.³⁷⁴

4.5.2 Külpolitika, energiabiztonság, energiaátmenet: az EU külső energiastratégiája

A Bizottság ugyancsak 2022. május 18-án mutatta be a REPowerEU részeként *Az EU külső energiaügyi szerepvállalása a változó világban* címmel külső energiastratégiáját,³⁷⁵ ami összekapcsolja az energiabiztonságot a globális energiaátmenettel az energiakülpolitikán és az energiadiplomácián keresztül. Így egyszerre tud választ adni az energiaválságra, amit az Oroszországi Föderáció Ukrajna elleni háborúja okozott és a klímaváltozás létfenyegetést jelentő kihívásaira.³⁷⁶ A megvalósításhoz tehát szoros együttműködésre van szükség a külügy és az energiapolitika döntéshozói között, az energiabiztonságot kizárólag energiapolitikai eszközökkel már nem lehet biztosítani. A stratégiából az is kiderül, hogy az EU a klímaváltozás elleni küzdelemhez hasonlóan az energiaválság megoldásában is vezető szerepre törekszik.³⁷⁷ Felelősséget vállal a válság globális hatásainak enyhítésében partnerségekkel, különösen a fejlődő országokkal, a támogatás módja lehet pénzügyi, technológia transzfer, segítségnyújtás

³⁷² Európai Bizottság, „Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz”.

³⁷³ European Commission, „Questions and Answers on the REPowerEU Communication”.

³⁷⁴ International Energy Agency, „Is the European Union on Track to Meet Its REPowerEU Goals?”

³⁷⁵ European Commission, EU external energy engagement in a changing world.

³⁷⁶ European Commission, „REPowerEU: A Plan to Rapidly Reduce Dependence on Russian Fossil Fuels and Fast Forward the Green Transition - Press Release”.

³⁷⁷ European Commission, EU external energy engagement in a changing world.

és kereskedelmi együttműködés. Az energiaválság egyben azt is jelenti, hogy új megoldásokat kell találni: Európa vezető szerepet szán magának a zöld technológiákra átállásban és egy igazságos és fenntartható fejlődés előmozdításában. Ehhez azonban biztosítania kell energia-biztonságát, melynek meghatározó eleme a diverzifikáció, különösen az ellátási láncok rezilienciája és a hozzáférés az energiaátmenet megvalósításához szükséges kritikus nyersanyagokhoz. A stratégia éppen ezért célul tűzi ki az energiaszükséglet csökkentését, az energiamegtakarítást és az energiahatékonyságot, valamint a megújuló energiák terjesztését, globálisan pedig az uniós tisztaenergia-ipar népszerűsítését.³⁷⁸

Az EU előtt álló egyik legnagyobb kihívás a függőség az orosz gázellátástól, aminek teljes megszüntetését tűzi ki célul. A gázellátás diverzifikálására együttműködéseket alakít ki cseppfolyósított földgáz (LNG) vásárlására, de vezetékes gáz szállítása sem áll le teljesen, emellett felkészül a megújuló hidrogén kereskedelmére. A stratégia továbbá foglalkozik az uniós energiapiac további integrációjával, és külön kiemeli a hidrogén jövőbeni szerepét. Az EU részt vállal abban, hogy Ukrajna energiaellátása a háború ellenére is folyamatos legyen a gáz és a villamos energia területén, valamint a nukleáris biztonság szavatolásában, és foglalkozik Ukrajna energetikai infrastruktúrájának újjáépítésével is. A stratégia megállapítja, hogy az Oroszországi Föderáció Ukrajna elleni inváziója nemcsak az EU, hanem az egész világ energiabiztonságát veszélyezteti, és az egyetlen megoldásnak a zöld energiára való átállást tekinti.³⁷⁹

4.5.3 Gazdasági nyomásgyakorlás az Oroszországi Föderációra

Az EU a kezdetektől fogva erősen elítélte és katonai agresszióknak tekintette az Oroszországi Föderáció 2022 februárjában Ukrajna ellen indított invázióját, és a konfliktus tárgyalásos úton való diplomáciai megoldását sürgette. Válaszlépésként újabb szankciók sorát vezette be az Oroszországi Föderáció ellen, 2023 februárjáig összesen tíz szankciós csomagot fogadtak el.³⁸⁰ A szankciók célja, hogy meggyengítsék az orosz gazdaságot úgy, hogy ne férjen hozzá a szükséges technológiákhoz és piacokhoz, amelyekre építve bevételre tesz szert, és folytathatná a háborút Ukrajnában. Az energiának ebben kulcsszerepe van, hiszen az Oroszországi Föderáció hatalmas fosszilisenergia-készletekkel rendelkezik, és állami bevételeinek nagy része ezek exportjából származik, az egyik legnagyobb piaca pedig éppen az EU.

---

³⁷⁸ European Commission, „Strategy for an EU External Energy Engagement”.

³⁷⁹ European Commission, EU external energy engagement in a changing world.

³⁸⁰ Az EU Tanácsa, „Egy Évvel Oroszország Ukrajna Elleni Teljes Körű Inváziójának És Agresszív Háborújának Megindítása Után Az EU Elfogadta a Gazdasági És Egyéni Szankciók 10. Csomagját”.

Európát már Ukrajna megtámadása előtt sújtották az egyre magasabb energiaárak, majd a háború kezdete után az Oroszországi Föderáció reagált a szankciók hírére, és az energia fegyverként való használatával tovább rontotta az energiapiac helyzetét a magas árak mellett veszélyeztetve az ellátás biztonságát.

Az EU 2022. április 8-án fogadta el az ötödik szankciós csomagját, ennek volt a része a szén és más szilárd fosszilis energiahordozók importjának teljes tiltása az Oroszországi Föderációból. A szén volt tehát az első az az Oroszországi Föderációból származó energiaforrások közül, amire az EU korlátozást vezetett be. Az intézkedés 2022. augusztus 10-én lépett életbe.³⁸¹ Tekintettel arra, hogy az EU tíz országa már kivezette a szenet, és további 10 ország is kijelölte a közeli években a szén teljes kivezetésének dátumát, ez az intézkedés kevésbé nehezítette meg az EU tagállamok energiaellátásának biztosítását.³⁸² A gáz és az olaj jelentette a nagyobb kihívást.

Az orosz nyersolaj és származékainak importtilalma a 2022. június 3-án elfogadott hatodik szankciós csomagba került bele.³⁸³ A nyersolajra vonatkozó korlátozás december 5-én, a finomított kőolajtermékekre, például a gázolajra vonatkozó pedig 2023. február 5-én lépett életbe. Kivételt képeznek a nyersolaj importjának tilalmától azok az országok, amelyek nem rendelkeznek hozzáféréssel tengeri kikötőkhöz, és ezért vezetéken keresztül juthatnak csak olajhoz, ilyen például Magyarország. A szankció így is az Európába irányuló orosz export 90 százalékát érinti, az Oroszországi Föderáció így jelentős bevételtől esik el. A szankciókat a G7 országokkal együttműködésben úgy alakították ki, hogy az olaj világpiaci ára kiegyensúlyozott maradjon, ennek részleteiről a nyolcadik szankciós csomag rendelkezett, amit 2022. október 6-án fogadtak el.³⁸⁴

A finomított kőolajtermékekre vonatkozó 2023. február 5-én életbe lépett korlátozás ellenére várható, hogy az Oroszországi Föderáció rekordot dönt a gázolaj eladásában, és 2016 eleje óta 2023 márciusában lesz a legnagyobb az orosz gázolajexport mennyisége. Az Oroszországi Föderáció az EU mellett nem adhatja el ezeket a termékeit se Nagy-Britanniának, se az Egyesült Államoknak, így új piacok felé fordult, a legnagyobb importőrök Törökország, Marokkó, Brazília, Tunézia és Szaúd-Arábia. Az ugyanakkor feltételezhető, hogy az Oroszországi Föderáció

---

³⁸¹ Euronews, „EU embargo on Russian coal comes into force”.

³⁸² European Commission, „Coal Regions in Transition”.

³⁸³ European Council, „EU Response to Russia’s Invasion of Ukraine”.

³⁸⁴ European Commission, „Sanctions Adopted Following Russia’s Military Aggression against Ukraine”.

ráció kénytelen jelentős árengedményeket adni, valamint az is kérdéses, hogy hosszabb távon ezek az új piacok megmaradnak-e.³⁸⁵

Egy évvel a háború kezdete után azonban az látszik, hogy bár a nyugati szövetségesek által kivetett szankciós csomagok pénzügyileg és az ipari termelésben is komoly fennakadásokat okoznak az Oroszországi Föderációnak, egyelőre azonban nem merültek ki annyira a tartalékai, hogy a háború befejezésére kényszerüljön.³⁸⁶ Peter Harrell szerint az Oroszországi Föderáció jó előre felkészült a háborúra, ezért a gazdasága viszonylag ellenállónak bizonyult a nyugati szankciókkal szemben. Már a háború előtt elérte, hogy az energiaárak növekedjenek, és az ebből származó bevételekből megfelelő tartalékot képzett. Ugyancsak a háborút megelőző években kezdte leválasztani magát a Nyugattól, például kivonta tartalékait az Egyesült Államok pénzügyi rendszeréből, és elmélyítette diplomáciai kapcsolatait Kínával, Indiával és a Közel-Keleten, hogy ezzel teremtsen magának kereskedelmi alternatívákat. Az Oroszországi Föderációval szembeni szankciók pedig nem terjednek ki ezek tiltására, mint ahogy például Észak-Korea esetében.

Hosszabb távon mindezek ellenére arra lehet számítani, hogy az Oroszországi Föderáció gazdaságát egyre jobban hátráltatja majd az olajexportra bevezetett ársapka, valamint annak, a becslések szerint 500 ezer embernek a hiánya a munkaerőpiacról, akik a háború kezdete óta elmenekültek az országból. A Nyugat továbbá újabb szankciós csomagok bevezetésére készülhet, ezek azonban nem feltétlenül tántorítják majd el az Oroszországi Föderációt a háború folytatásától, a tapasztalatok szerint az autoriter rezsimek kevésbé érzékenyek a gazdasági megszorításokra. Harrell szerint a szankciók megszüntetésének lehetősége hosszabb távon lehet ösztönző az Oroszországi Föderáció számára, de már feltehetően nem a háború befejezése lesz a kérdés, hanem az Oroszországi Föderáció visszavezetése a nemzetközi közösségbe. A szankciók a rendelkezésre álló eszközök egyikeként támogatják a nyugati szövetségesek céljait, de önmagukban nem jelentenek megoldást, illetve nem a gazdasági szankciók jelentenek visszatartó erőt az Oroszországi Föderáció mellett például Kína számára sem, még mindig a katonai erő alkalmazása vagy az erre való hajlandóság a meghatározó akár a béke fenntartásában.³⁸⁷

4.6 Összegzés

---

³⁸⁵ Stubnya Bence, „A szankciók ellenére rekordot dönthet az orosz dízelexport márciusban”.

³⁸⁶ Harrell, „The Limits of Economic Warfare”.

³⁸⁷ Harrell.

Az EU megalakulását már a kezdetekben meghatározta az energiapolitika, és az importfüggőség kérdése is az 1950-es évektől szerepelt az uniós energiapolitika napirendjén. A megújuló energiaforrások 1981-ben jelentek meg az uniós dokumentumokban,³⁸⁸ ekkor diverzifikációs eszközt jelentettek. Az importfüggőségre megoldási lehetőségként még nem említették, és a klímaváltozás sem volt szempont, bár az ENSZ napirendjén ekkor már szerepelt az energiaátmenet kérdése.

A 2000-es évektől kezdődött az EU energiapolitikájában az energiabiztonság tágabb értelmezése, amely magában foglalja a megújuló energiaforrások alkalmazását és az energiahatékonyságot, és érinti a klímapolitikai célokat, míg korábban az energiabiztonság európai értelmezése megegyezett az ellátásbiztonsággal.

2006-ban a Bizottság zöld könyvében³⁸⁹ jelenik meg az energiapolitika eszköztárában a külkapcsolatok jelentősége egy egységes energiaügyi külpolitika megvalósításával. Az első lépésnek a belső energiapiac létrehozását jelöli ki, azaz szorosán összekapcsolja az energiapolitika külső és belső dimenzióit. Ugyanez a logika jelenik meg a 2003-ban bemutatott Európai biztonsági stratégia³⁹⁰ 2008-ban készült felülvizsgálatában.³⁹¹ Míg az eredeti dokumentum érdemben nem foglalkozott energiát érintő kérdésekkel, az ugyancsak Javier Solana nevéhez köthető felülvizsgálat már külön fejezetet szentel az energiabiztonságnak, és a kihívásokra a megoldást egy olyan uniós energiapolitikában látja, amely kiterjed a belső és a külső dimenziókra is.

A megújuló energiaforrások megjelenése az európai biztonság stratégiai dokumentumaiban hasonló módon történt, a Bizottság 2006-ban kiadott zöld könyve³⁹² a megújuló energiaforrások terjedésében is fordulópontot jelentett. A zöld könyv vezető szerepet szán az EU-nak az energiáról szóló globális vitában, az Európai biztonsági stratégia 2008-ban kiadott felülvizsgálata is globális kontextusban említi a megújuló energiaforrásokat az energiabiztonságról szóló fejezetben.

---

³⁸⁸ European Commission, „The Development of an Energy Strategy for the Community. COM(81) 540. European Commission, 2 October 1981”.

³⁸⁹ Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

³⁹⁰ A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy 2003.

³⁹¹ Európai Tanács, „Jelentés az Európai Biztonsági Stratégia végrehajtásáról - A biztonság megteremtése a változó világban”.

³⁹² Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

A 2016-ban kiadott új uniós globális kül- és biztonságpolitikai stratégia³⁹³ integráltan közelíti meg az európai energiabiztonság belső és külső dimenzióit, valamint kiemeli a diverzifikáció fontosságát az energiaforrások, az ellátási útvonalak és a beszállítók szempontjából is, de hasonlóan az energiapolitikai dokumentumokhoz, elsősorban a gázellátásra fókuszál. A megújuló energiaforrások ebben a dokumentumban is megjelennek, de kevés hangsúllyal, itt az energetikai és környezeti reziliencia témakörében kapnak helyet, azonban a kontextusban már szerepel az energiaátmenet is.

Közben az energiapolitikai dokumentumokban is történt előrelépés a megújuló energiaforrások integrációjának kezelésében. A krími válságra reagálva kiadott Európai energiabiztonsági stratégia,³⁹⁴ majd az energiaunió stratégiája³⁹⁵ is eszközként kezeli a klímaváltás elleni küzdelemben, de mivel az energiabiztonság gazdasági fókuszot kap, és az energiabiztonság kulcsát a belső piac működésében látják, a főszerep továbbra is a földgázé marad, a megújuló energiaforrások nem szerepelnek a megoldások között.

Az látszik tehát, hogy az energiapolitikai dokumentumok hatására a megújuló energiaforrások megjelentek a közös kül- és biztonságpolitika látókörében, hiszen az energiapolitika külső dimenziója egyre nagyobb figyelmet igényelt, és így jellemzően az energiabiztonságnak is a külső dimenziója kapott fókuszot.

Az Európai Zöld Megállapodás³⁹⁶ klímavédelmi intézkedéscsomagként, ami számos szakpolitika bevonásával kulcsszerepet szán az energiapolitikának és az energiaátmenetnek, már a biztonságos és megfizethető energiaellátás részeként kezeli a megújuló energiaforrásokat, így a stratégiai célok között szerepel a klímaváltozás elleni küzdelemmel összekapcsolva egy megújuló energiaforrásokon alapuló energiaágazat léterhozása. A dokumentum előtérbe helyezi az energiabiztonság kérdését, és kimondja, hogy fel kell gyorsítani a kibocsátáscsökkentés ütemét és a megújuló energiaforrások elterjedését. A 2021 júliusában bemutatott Fit for 55 csomag³⁹⁷ az Európai Zöld Megállapodás részeként tovább támogatta a megújuló energiaforrások terjedését.

---

³⁹³ European External Action Service, „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy”.

³⁹⁴ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

³⁹⁵ European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

³⁹⁶ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

³⁹⁷ European Council, „Fit for 55”.

Miután az Oroszországi Föderáció 2022. február 24-én megtámadta Ukrajnát, az EU a háborúra reagálva kiadta a REPowerEU-tervet,³⁹⁸ melynek kettős célja volt: csökkenteni a függőséget az orosz fosszilis energiaforrásoktól, és közben felgyorsítani az energiaátmenetet és ezzel a klímaváltozás elleni küzdelmet. A REPowerEU-tervbe teljesen új intézkedések nem kerültek be, alapját a Fit for 55 csomag képezi, csak a fontossági sorrendek és a gyorsaság változott az energiabiztonság javításával együtt.³⁹⁹ A REPowerEU részeként több intézkedés is született, ami a megújuló energiaforrásokra vonatkozóan azt jelenti, hogy növekszik a részarányuk és felgyorsul terjedésük (REDIII).

Az intézkedéscsomagban a legnagyobb változást azonban az EU külső energiastratégiája⁴⁰⁰ hozta, ami összekapcsolja az energiabiztonságot a globális energiaátmenettel az energiakülpolitikán és az energiadiplomácián keresztül. A megvalósításhoz tehát szoros együttműködésre van szükség a külügy és az energiapolitika döntéshozói között, az energiabiztonságot kizárólag energiapolitikai eszközökkel már nem lehet biztosítani. A stratégiából az is kiderül, hogy az EU vezető szerepet szán magának a zöld technológiákra átállásban és egy igazságos és fenntartható fejlődés előmozdításában, az energiaválság megoldásában. Ehhez azonban biztosítani kell energiabiztonságát, melynek meghatározó eleme a diverzifikáció, különösen az ellátási láncok rezilienciája és a hozzáférés az energiaátmenet megvalósításához szükséges kritikus nyersanyagokhoz. Éppen ezért célul tűzi ki az energiaszükséglet csökkentését, az energiamegtakarítást és az energiahatékonyságot, valamint a megújuló energiák terjesztését, globálisan pedig az uniós tisztaenergia-ipar népszerűsítését. A stratégia megállapítja, hogy az Oroszországi Föderáció Ukrajna elleni inváziója nemcsak az EU, hanem az egész világ energiabiztonságát veszélyezteti, és az egyetlen megoldásnak a zöld energiára való átállást tekinti

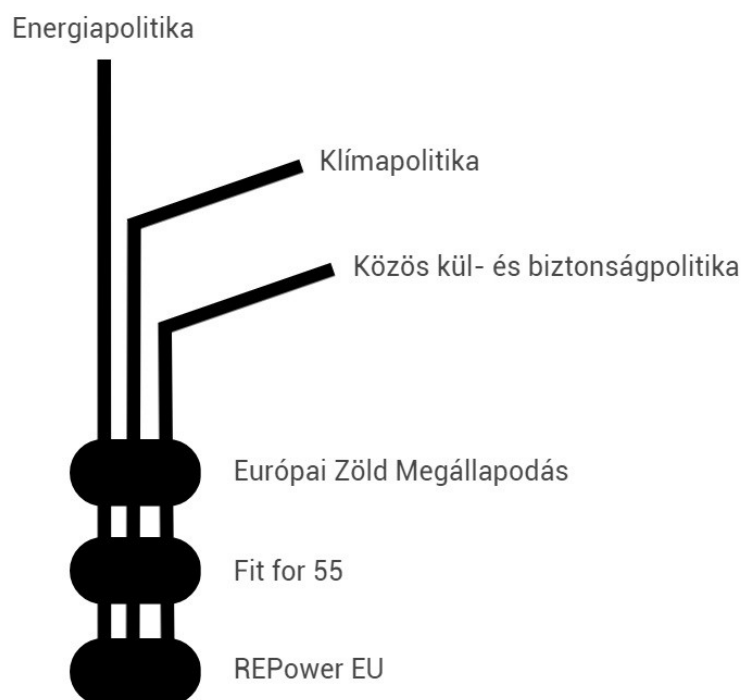
Az EU 2022. május 18-án bemutatott külső energiastratégiája először emeli át az energiapolitika kompetenciájából a közös kül- és biztonságpolitikába a megújuló energiaforrásokat, azaz már nemcsak a klímaváltozás elleni küzdelem részei vagy kevés súllyal rendelkező diverzifikációs eszközök az importfüggőségre felépített földgázellátás árnyékában, hanem először a biztonság szavatolásának módjaként kezelik. A megújuló energiaforrások integrációjához az energiapolitikai háttér már készen állt, az Európai Zöld Megállapodás és a Fit for 55 tartalmazták az alapvetéseket, a háború következtében végül a közös kül- és biztonságpolitika is elkezdte a megoldások között számon tartani.

---

³⁹⁸ European Commission, REPowerEU Plan COM/2022/230 final.

³⁹⁹ European Commission, „REPowerEU”.

⁴⁰⁰ European Commission, EU external energy engagement in a changing world.

9. ábra: Megújuló energiák megjelenése a közös kül- és biztonságpolitika felé vezető úton
 Forrás: a szerző szerkesztése

A folyamat követésével tehát láthatóvá vált, hogy a megújuló energiaforrások alkalmazása a közös kül- és biztonságpolitika eszköztárában mindvégig az energiapolitikából indult ki. 2006-tól kezdve az orosz földgázimport-függőséggel szoros kapcsolatban lévő válságok teremtettk meg az alkalmat annak, hogy a megújuló energiaforrások szerepe újra napirendre kerüljön, és végül egy fegyveres konfliktus és a biztonsági környezet teljes megváltozása jelentette a fordulópontot ahhoz, hogy az intézkedések szintjén megszülessen a döntés a megújuló energiákban rejlő potenciálok kihasználására.

5 Energia az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájában

A megújuló energiaforrások alkalmazása 1981-től kezdve szerepel rendszeresen az uniós dokumentumokban, sokáig csak diverzifikációs eszközként tekintettek rá, a klímaváltozás elleni küzdelem kezdetben még nem volt napirenden, így általánosságban a környezetvédelem témájában kapott helyett, és korán felismerték a vidékfejlesztésben betöltött szerepét is.⁴⁰¹ A globális energiapiac átalakulása az 1970-es évek olajválságait követően ugyancsak ráirányította a figyelmet a megújuló energiaforrásokban rejlő potenciálra, az ENSZ és a Nemzetközi Energiaügynökség is foglalkozni kezdtek vele. A Maastrichti Szerződés az európai integráció szempontjából hatalmas előrelépésnek tekinthető, az energia azonban nem került bele önálló területként, erre a Lisszaboni Szerződésig kellett várni.⁴⁰² A Bizottság hatásköre így csak a közös energiapiacra terjedt ki, a diverzifikáció kérdése azonban így is napirenden maradt.⁴⁰³

Ahogy azt láthattuk, az uniós stratégiai dokumentumok az energiabiztonság definíciója szempontjából igazolják, hogy a fogalom jelentése nagyban függ az adott értelmezési környezettől. Az EU esetében az látható a dokumentumokban, hogy bár szerepel az energiabiztonság tágabb értelmezése, az energiabiztonsági törekvéseiben a biztonságot elsősorban a diverzifikációval azonosítja, ami a magasfokú orosz importfüggőségre vezethető vissza.⁴⁰⁴ Az importfüggőség csökkentése az 1950-es évektől kezdve kihívásként jelenik meg, és elkíséri az uniós energiapolitikát egészen napjainkig.

Az importfüggőség nagy része az Oroszországi Föderációhoz köthető, ezt a kapcsolatot a Bizottság a 2000-ben kiadott zöld könyvében „*viszonylag kényelmesnek értékelte*” tekintettel arra, hogy jelentős gázkészletek találhatóak gazdaságos földrajzi távolságban.⁴⁰⁵ Középtávon ugyanakkor már számítottak arra, hogy az Oroszországi Föderáció a növekvő ázsiai piacok felé fordul, ami az EU számára nagyobb versenyt és növekvő árakat jelenthet. A zöld könyv arra is kitér, hogy az EU-ban megnövekedhet a földgáz iránti kereslet, ami az orosz függőség növekedésével jár, így ahogy az energiaszektor többi területén, a földgáz esetében is szükség lehet a beszállítók diverzifikációjára. A dokumentum azonban azt is megjegyzi, hogy az orosz

---

⁴⁰¹ European Commission, „The Development of an Energy Strategy for the Community. COM(81) 540. European Commission, 2 October 1981”.

⁴⁰² Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá.

⁴⁰³ Maltby, „European Union energy policy integration”.

⁴⁰⁴ European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

⁴⁰⁵ European Commission, „Green Paper - Towards a European strategy for the security of energy supply. COM(2000) 769. European Commission, 29 November 2000”.

partner számos nehézség ellenére mindig teljesítette szállítási kötelezettségeit az EU irányába, az együttműködés 25 éve stabil és kiszámítható volt.⁴⁰⁶ A 2003-ban kiadott Európai biztonsági stratégia már számol az energiaellátáshoz szükséges infrastruktúrákból adódó biztonsági kihívokkal, valamint az energiafüggőség kérdésével, ekkor az EU fogyasztásának több mint a fele importból származik. A stratégia az Oroszországi Föderációval szorosabb partnerség kialakítását tervezi.⁴⁰⁷

Az alábbi fejezet azt mutatja be, hogy az energiapolitika és a közös kül- és biztonságpolitika viszonyrendszere túllépve a stratégiai dokumentumokban foglalt alapvetéseken, hogyan jelenik meg a biztonsági gondolkodásban, az energiabiztonság és az energiára vonatkozó biztonságpercepció átalakulása milyen változásokat eredményez a biztonsági diskurzusban, milyen keretezés vezet a szakpolitikai változásokhoz, illetve hogy a megújuló energiaforrások hogyan kapcsolódnak ezekhez a folyamatokhoz.

Az energiabiztonságnak létezik külső és belső dimenziója, de kezelésük nem feltétlenül csak külpolitikai, vagy csak belső eszközökkel megoldandó kérdés, a két terület gyakran összekapcsolódik.⁴⁰⁸ Az EU a belső energiabiztonságának javítására támogatja a megújuló energiaforrások terjedést és az energiahatékonyság javítását, valamint elősegíti az integrált európai gázpiac létrejöttét. A külkapcsolataiban az energiának meghatározó szerepe van, és itt arra törekszik, hogy a tagállamok koordináltan lépjenek fel a harmadik államokkal folytatott kapcsolataikban, különösen igaz ez az Oroszországi Föderációra. Az EU a nemzetközi együttműködések és a multilateralizmus támogatójaként oszlopos tagja például a Nemzetközi Energiaügynökségnek és az Energia Charta Egyezménynek.⁴⁰⁹

A fejezet első része megmutatja a belső és külső biztonság szoros összefüggését az energiabiztonság területén, a második rész pedig kitér külön az energiabiztonság belső dimenziójának kihívásaira a megújuló energiaforrásokkal összefüggésben.

5.1 Az EU energiára vonatkozó biztonságpercepciójának megváltozása

A 2000-es évek közepén a klímaváltozás elleni küzdelem és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentése egyre hangsúlyosabban jelent meg az EU energiapolitikájában, a Bizottság 2006-ban kiadott zöld könyve tekinthető az európai fordulatnak a megújuló energiaforrások irányába.

---

⁴⁰⁶ European Commission.

⁴⁰⁷ A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy 2003.

⁴⁰⁸ Deák András György, „Energiabiztonság”, 169–70.

⁴⁰⁹ Russel, „Energy security in the EU’s external policy”.

Továbbá itt jelenik meg először egy egységes energiaügyi külpolitika megvalósítása, amihez a Bizottság az első lépésnek a belső energiapiac létrehozását tekinti, azaz szorosan összekapcsolja az energiapolitika belső és külső dimenzióit, és kihívásnak kezeli az energiainportfüggőséget, valamint a függőséget az instabil régióktól. Ebben az időszakban az energiabiztonság kül- és biztonságpolitikai dimenziója kevesebb hangsúlyt kapott, mint az energiapolitika, a klímaváltozás és az energiaátmenet szempontjai.⁴¹⁰

5.1.1 Az orosz-ukrán tranzitviták 2006-ban és 2009-ben

30 év kiegyensúlyozott működés után gázellátási zavarok léptek fel az Ukrajna és az Oroszországi Föderáció között zajló szállítási viták miatt. Az Oroszországi Föderáció 2006. január elsején egy teljes napra leállította a földgázszállítást,⁴¹¹ majd 2009-ben a gázvita újabb fordulópontjaként az Oroszországi Föderáció ismét leállította földgázszállítást,⁴¹² melynek eredményeként Európa csak a szükséges földgáz 80 százalékához jutott hozzá. Az ellátási zavar összesen 18 európai országot érintett, elsősorban a keleti tagállamokat, köztük Magyarországot is, súlyos gazdasági károkat okozva, és újra rávilágított Európa sérülékenységére. Európa így ismét ráirányította a figyelmét az energiabiztonságra a harmadik országokkal való kapcsolatokra.

Az EU soros elnökségét betöltő Ausztria külügyminisztere, Ursula Plassnik 2006. január 3-án, a földgázszállítás helyreállítása után arra szólította fel Ukrajnát és az Oroszországi Föderációt, hogy üljenek tárgyalóasztalhoz, és találjanak hosszú távra szóló megoldást. *„Európában már a múlté kéne, hogy legyenek, az olyan egyoldalú intézkedések, amelyek súlyos következményekkel járhatnak a régió és az EU-tagállamok ellátásbiztonságára nézve, ahol az energiahá-
lózatok szorosan összekapcsolódnak.”*⁴¹³

Közben az EU 2004-es és 2007-es bővítése még tovább súlyosbította az EU energiainportfüggőségét: 2000-ben 46,7 százalék, 2010-ben 52,7 százalék volt. A földgáz esetében még nagyobb volt a növekedés, 2000-ben 48,9 százalék, 2010-ben 62,4 százalék volt az importfüggőség. Az EU nemcsak az Oroszországi Föderációtól importált földgáznak volt kitett, hanem Ukrajnán keresztül a tranzitútvonalnak is. Egészen 2011-ig, amikor elkezdődtek az Észa-

---

⁴¹⁰ Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

⁴¹¹ BBC, „Q&A: Ukraine Gas Row”.

⁴¹² BBC, „Q&A: Russia-Ukraine Gas Row”.

⁴¹³ Presidency of the European Union, „Gas dispute Russia - Ukraine”.

ki Áramlat vezetéken a gázszállítások, az Oroszországi Föderációból érkező európai ellátás 80 százaléka Ukrajnán haladt át.⁴¹⁴

Az Európai biztonsági stratégia 2008-ban készült felülvizsgálata⁴¹⁵ külön fejezetben foglalkozik az energiabiztonság kérdésével. A növekvő fosszilisenergia-függőség miatt számos biztonsági kihívást azonosít, például hogy a beszállító országok többségére nem jellemző a stabilitás. A megoldást egy olyan uniós energiapolitikában látja, amely kiterjed a belső és a külső dimenziókra is. A főbb elemek közé tartozik az összekapcsolt energiapiac, valamint a felkészülés arra, hogy ellátási zavarok fordulhatnak elő, az Oroszországi Föderációt azonban mindössze kulcsszereplőként azonosítja.

2009-ben életbe lépett a Lisszaboni szerződés,⁴¹⁶ melyben külön fejezetet kapott az energiapolitika, az energiabiztonság azonban nem biztonsági, hanem energetikai kérdésként szerepelt. Célként fogalmazta meg a belső piac működésének biztonságát a szolidaritásra alapozva, az ellátásbiztonságot a külső forrásokból, valamint az energiahálózatok összekapcsolását. Ugyancsak 2009-ben született a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról szóló irányelv, amely rendelkezett arról, hogy 2020-ra az EU energiafogyasztásának 20 százaléka származzon megújuló forrásból, az energiahatékonyság 20 százalékgig növeléséről, és az üvegházhatású gázok kibocsátásának 20 százalékos csökkentéséről. Ez volt az első olyan uniós direktíva, ami kötelező erejű célszámokat írt elő a tagállamok számára a megújuló energiaforrások részarányára az energiamixben, és egyben ambiciózus célokkal ösztönözte a megújulóenergia-technológiák területén az innovációt és a befektetéseket az EU-ban.⁴¹⁷

A megújuló energiaforrások terjedésének támogatása azonban nem várt nehézségekbe ütközött. A 2000-es évek közepén az EU-s energiapolitikában hangsúlyosan jelent meg a fenntarthatóság és a klímavédelem, és arra épített, hogy az egyre dráguló fosszilis energiaforrások mellett a megújuló energiák gyorsan versenyképesé válnak. Elindultak az energiapolitikai reformok, olcsóbb energiaárakat célozva, amivel csökkenthető az importfüggőség, javul az energiabiztonság, mindezek pedig hozzájárulnak a klímaváltozás elleni globális küzdelemhez is. A pénzügyi világválság és az Egyesült Államokban zajló palaolaj- és palagázforradalom

---

⁴¹⁴ Maltby, „European Union energy policy integration”.

⁴¹⁵ Európai Tanács, „Jelentés az Európai Biztonsági Stratégia végrehajtásáról - A biztonság megteremtése a változó világban”.

⁴¹⁶ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá.

⁴¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve (2009. április 23.) a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről.

azonban teljesen felborította a számításokat, így egy európai stratégiának olcsó fosszilis energiákkal kellett kalkulálnia. Miután az EU meghozta a döntést az ambiciózus vállalásairól és az ehhez szükséges szakpolitikai lépésekről, már nem létezett számára visszaút.

5.1.1.1 A válság következményei

A gázellátási zavarok ráirányították a figyelmet az EU importfüggőségének veszélyeire, így a válság hatására a Bizottság szupranacionális eszközzel léphetett fel az energiabiztonság javítása érdekében. 2009 után ezért több olyan intézkedés született, amelyek az energiabiztonság biztosítását célozták, így például a gázellátás biztonságát, valamint igyekeztek meggátolni, hogy az Oroszországi Föderáció stratégiai energiavagyonokat vásároljon fel. Az integráció mélyülése ellenére egyes tagállamok ellenezték további energiabiztonsági lépések uniós szintre emelését, különösen az energiabiztonság külső dimenzióját igyekeztek tagállami szinten tartani.

Az EU számára a 2000-es években a keleti bővítés megteremtette a lehetőséget egy uniós energiabiztonsági politika megalkotására, az újonnan csatlakozók energiafüggőségével és az ezzel járó áringadozásokkal rá lehetett volna irányítani a figyelmet erre a komplex problémára, de ez végül elmaradt. Andrew Judge és Tomas Maltby azt elismerik,⁴¹⁸ hogy ekkor a Bizottság rendre figyelmeztetett az orosz gázfüggőségben rejlő veszélyekre, majd a gázellátásban tapasztalható zavarok megteremtették az előrelépés lehetőségét az energiapolitika integrációjában, valamint az is napirendre került, hogy milyen potenciált rejt a további integráció a folyamatosan romló energiabiztonsági környezetben.

A 2006-ban és 2009-ben tapasztalt gázellátási zavarokra tehát a Bizottság egy belső gázpiac létrehozásával reagált, amelyben az állam szerepe korlátozott, csak piaci hiányosságok esetén avatkozik be. A Bizottság az ellátás biztonságát liberális eszközökkel képzelte el, amelyek az integráció elvére épültek, azt azonban nem lehet állítani, hogy az uniós energiapolitikát teljesen a piac irányította volna. A tagállamok között jelentős eltérések tapasztalhatók a gázpiac liberalizációjának megvalósításában, valamint abban is, hogy inkább az állam vagy a piac irányítja az energiagazdálkodást. A válság végül a belső piac integrációjában hozott eredményt, a tagállamok a külkapcsolataira nem terjedt ki, megtartották szuverenitásukat, így nem született közös energiabiztonsági és energia-külpolitikai stratégia.⁴¹⁹

---

⁴¹⁸ Judge és Maltby, „European Energy Union? Caught between Securitisation and ‘Riskification’”.

⁴¹⁹ Judge és Maltby.

Maltby szerint a 2006-os és 2009-es gázellátási zavar jelentette a fordulópontot a gázellátás biztonságának percepciójában, akkor mutatkozott meg világosan, hogy a korábban biztonságosnak tartott ellátás valójában mégsem az. Bebizonyosodott továbbá az is, hogy a földgázbeszállítók alacsony száma túlzott mértékű energiafüggőséghez vezet, ezért ugyancsak nem biztonságos, különösen igaz ez az Oroszországi Föderációval való kapcsolatokra.⁴²⁰

Miközben a közös kül- és biztonságpolitika az orosz energiafüggőséget nem kezelte még fenyegetésnek, az Európai Parlament megrendelésére 2006-ban tanulmány készült a NATO-EU kapcsolatok témájában, amely a két szervezet közti együttműködés és versengés kérdéseit vizsgálta. A kutatás átpolitizáltnak tartja a transzatlanti biztonsági vitát, ami akadályozza a hatékony együttműködést.⁴²¹ 2006-ban tehát az Oroszországi Föderáció potenciális stratégiai partnerként szerepelt az EU agendáján, a NATO szerepének kérdése pedig alapos elemzést igényelt. Az Európai Parlament végül 2009-ben állásfoglalásban rögzítette a NATO szerepét az EU biztonsági architektúrájában, amely kitért arra is, hogy a NATO-nak és az EU-nak tárgyalásokat kell folytatnia az Oroszországi Föderációval egyebek mellett energiügyi kérdésekben, és felmerült az orosz tagság lehetősége is az euroatlanti együttműködésekben.⁴²²

Az Ukrajna és az Oroszországi Föderáció közti konfliktus következményeként Európában fellépő súlyos ellátási zavarok a NATO számára is következményekkel jártak, rávilágítottak arra, hogy számolnia kell olyan kihívásokkal, amelyeknek a kezelésére szövetségi szinten még nem volt felkészülve, hiszen az energiaellátás biztosítása jellemzően nemzeti hatáskörbe tartozik. A 2006-ban tartott rigai csúcstalálkozón reagáltak az energiabiztonság jelentette új kihívásokra, és kijelölték, hogy a NATO milyen szerepet szán magának ezen a területen: jól látszik, hogy nem akar rögtön katonai eszközökhöz nyúlni, inkább megfigyelőként felméri a kihívások típusát, mértékét, és priorizál azok közt.⁴²³

Richard G. Lugar amerikai szenátor a csúcstalálkozón elmondott beszédében⁴²⁴ felvetette, hogy az energia fegyverként való alkalmazása nemzetközi konfliktusban olyan következményekkel jár, amelyek kimeríthetik az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelyében foglalt kollektív védelmet. Nem érvelt amellett, hogy az 5. cikkelyt kiterjesszék, és az energia fegyverként való alkalmazását nemzetközi konfliktusokban katonai erővel próbálják rendezni, azt viszont hangsúlyozta, hogy a NATO-t nem érheti felkészületlenül, ha a szövetség bármely tagja ellen

---

⁴²⁰ Maltby, „European Union energy policy integration”.

⁴²¹ Cornish, „EU and NATO: Co-operation or Competition?”

⁴²² European Parliament, The role of NATO in the security architecture of the EU.

⁴²³ Monaghan, „Energy Security: NATO’s Limited, Complementary Role”.

⁴²⁴ Socor, „Lugar Urges Active Role for NATO in Energy Security Policy”.

az energiafegyvert próbálják bevetni. Megoldási javaslatai között szerepelt az alternatív ellátási útvonalak kialakítása, amelyhez a kitett tagállamoknak politikai és anyagi támogatásra lehet szükségük. Emellett megfelelő stratégiák kialakítása mellett érvelt, amelyek felkészítik ezeket az országokat az energiaforrások hatékony utánpótlására, akár úgy, hogy az energiaforrásokat és az ellátási útvonalakat kizárólag NATO-tagállamokon keresztül biztosítják. Lugar összességében úgy vélte, hogy a megfelelő felkészültség elrettentő erővel bírhat, és csökkentheti egy katonai konfliktus kialakulásának esélyeit, továbbá ösztönözheti az energiafüggséggel küzdő tagállamokat arra, hogy felgyorsítsák a szükséges energetikai reformokat.

A 2010-es lisszaboni csúcstalálkozón fogadták el a NATO 2022-ig érvényben lévő stratégiai koncepcióját,⁴²⁵ ami a NATO saját szerepét az energiabiztonság biztosításában három területre bontva határozza meg, és egyben megerősíti kiegészítő pozícióját: tudatosság növelése és információmegosztás, kritikus energetikai infrastruktúrák védelme, a hadseregekben az energiahatékonyság növelése.⁴²⁶

A Bizottság 2011-ben arra figyelmeztetett, hogy az energiahatékonyság és a megújuló energiaforrások részarányának jelentős növelése nélkül a földgázimport-függőség 2020-ra eléri a 76 százalékot, 2030-ra pedig a 83 százalékot. Éppen ezért merültek fel komoly kétségek az orosz energiainfrastruktúrákba való további befektetésekkel kapcsolatban. Közben az Oroszországi Föderáció nem titkolt céllal elkezdett kétoldalú gázszállítási szerződéseket kötni az uniós tagállamokkal hátráltatva ezzel az integrációt és a közös EU-s fellépést, amelyre a Bizottság a belső piac megerősítésével reagált (például harmadik energiacsomag).⁴²⁷

A Bizottság egészen 2009-ig a földgázt tartotta az ellátásbiztonság alapjának, ezért az infrastruktúrafejlesztés jelentős támogatásokat kapott, és ez a Bizottság részéről logikus választ jelentett a növekvő keresletre. A megoldást így abban látta, hogy az integrált közös piac megteremti a stabilitást, amit egy diverzifikált beszállítói kört tud ellátni földgázzal. A Bizottság ezzel az újonnan csatlakozott tagállamokat is integrálta a rendszerbe. A földgázt közben az energiaátmenet kulcsfontosságú szereplőjének is tekintették, hiszen a fosszilis energiahordozók közül a környezeti fenntarthatósága a legkedvezőbb, valamint a legrugalmasabban képes az időjárásfüggő megújuló energiaforrások kiegyenlítésére az energiarendszerekben.⁴²⁸

---

⁴²⁵ NATO, „NATO 2010 Strategic Concept - Active Engagement, Modern Defence”.

⁴²⁶ Grubliauskas és Rühle, „NATO Review - Energy Security”.

⁴²⁷ Maltby, „European Union energy policy integration”.

⁴²⁸ Szabo John, „Climate Change’s Role in Shaping the European Union’s Natural Gas Markets - Doctoral dissertation”, 199.

A 2009-es orosz-ukrán gázvitából adódó ellátási zavarok hatására ugyan napirenden maradt a földgázinfrastruktúrák fejlesztése, de már csak azt a célt szolgálta, hogy a Gazprom európai befolyása csökkenjen, az átállás elkezdődött, a gáz meghatározó szerepét elkezdték leépíteni. A Bizottságnak egyensúlyozni kellett az energiaellátás biztonsága és az energiaszektor zöldítése között, ami a Krím-félsziget 2014-es annektálása után egyre több biztonsági kihívást jelentett. A Párizsi Megállapodás létrejötte után vált egyértelművé, hogy a befektetés a földgázinfrastruktúrákba nem feltétlenül lesz már megtérülő, mert a Bizottság a földgázt már nem tekinti az energiaátmenet eszközének.⁴²⁹

Szabo John szerint tehát 2011. környékén történt a földgáz szerepére vonatkozó váltás a Bizottság szakpolitikájában, és ekkor kerültek a figyelem középpontjába a megújuló energiaforrások, az energiahatékonyság és az elektrifikáció. A földgáz szerepe az energiamixben tehát már csak az maradt, hogy biztosítsa az ellátás biztonságát, de a hosszabb távú tervezés a teljes kivezetésről szólt úgy, hogy alacsony kibocsátású és klímabarát energiahordozóval, például hidrogénnel vagy biometánnal lehessen helyettesíteni.⁴³⁰

5.1.1.2 A megújuló energiaforrások szerepe

A 2000-es évektől kezdve már megjelenik az EU energiapolitikájában az energiabiztonság tágabb értelmezése, amely magában foglalja a megújuló energiaforrások alkalmazását és az energiahatékonyságot, és érinti a klímapolitikai célokat, míg korábban az energiabiztonság európai értelmezése megegyezett az ellátásbiztonsággal.⁴³¹ Az is látszik ugyanakkor, hogy a 2006-ban és 2009-ben történt gázellátási zavarok ráirányították a figyelmet az energiabiztonságra, és a válság hatására előrelépés történt az integrációban, de a megújuló energiaforrások közvetlenül még nem szerepeltek ennek a problémának a megoldási eszközei között, jellemzően az energiapolitika tett lépéseket a megújuló energiaforrások térnyerésének támogatására, így például az irányelv a megújuló energiaforrások támogatásáról 2009-ben.

Az orosz gázfüggőség jól mutatja, hogy a megújuló energiaforrásokra vonatkozó intézkedések minden esetben a fosszilis energiahordozókhoz viszonyítva értelmezhetőek, mivel nem valamit helyettesítve jelennek meg az energiamixben egyre nagyobb teret hódítva, hanem egy teljesen új elemként kerülnek fel a térképre, amint megszületnek a politikai döntések és megfelelő a környezet az energiaszerkezet átalakítására.

---

⁴²⁹ Szabo John, 200.

⁴³⁰ Szabo John, 203.

⁴³¹ Christou, „Energy Security in Turbulent Times Towards the European Green Deal”, 365.

A Nemzetközi Energiaügynökség 2007-ben kelt elemzése a megújuló energiaforrások szerepét vizsgálja az energiabiztonságban, és megállapítja, hogy a kormányok rendelkezésére álló kézenfekvő megoldás az energiabiztonság javítására a diverzifikáció. Ugyan a diverzifikáció eszközeül nemcsak megújuló energiaforrások alkalmazhatóak, ezek azonban képesek egyszerre megfelelni a környezetvédelmi és az energiabiztonsági szempontoknak.⁴³² Az eszköz tehát már papíron létezett, de az EU stratégiai dokumentumaiban a megújuló energiaforrásokat ekkor még nem alkalmazták az energiabiztonság javítására.

Az energiabiztonságot az energiapolitika meghatározó részeként kell kezelni, hangsúlyozva a környezeti aspektusokat. Kacper Szulecki és Kirsten Westphal szerint az energiabiztonság holisztikus megközelítésben értelmezhető, középpontba helyezve a humán biztonság szempontjait, ami összességében gazdasági előnyökkel is jár. A megújuló energiaforrások részarányának növelése és az energiahatékonyság javítása jelentik az eszközöket energiabiztonság megvalósításához, amelyek részét képezik az energiapolitikai háromszögnek.⁴³³

Almas Heshmati és Shahrouz Abolhosseini szerint az EU a 2010-es években a megújuló energiaforrások alkalmazásával kettős célt próbált egyszerre elérni: küzdeni a klímaváltozás ellen és javítani az energiabiztonságot. Az érvek közt szerepel az energiafogyasztás folyamatos növekedése, ami elsősorban fosszilis energiaforrásokra alapul, valamint a Közel-Kelet politikai instabilitása és az ellátási zavarok az ukrán-orosz gázvitákból adódóan. Fontos szempont továbbá a megújuló energiaforrások térnyerésében, hogy a költségek a technológia fejlődésével egyre csökkennek, és a jövőben az árak csökkenése hatványozottan várható.⁴³⁴

Az energiabiztonság az EU-ban a prioritások közé került, és nem önmagában az importfüggőség vívta ki a figyelmet, hanem az ellátási zavarok lehetőségének gyakorlati megjelenése. Az energiahatékonyság javítására és a megújuló energiaforrások részarányának növelésére tett lépések nem bizonyultak elegendőnek ahhoz, hogy a rendkívül magas fosszilisenergiaimportot érdemben csökkentsék, az EU továbbra is kiszolgáltatott maradt elsősorban a földgáznak, de nagy mértékben a kőolajnak is. Az uniós szakpolitikák a megoldást az összekapcsolt piacokban látták, amely magában hordozza annak a lehetőségét is, hogy hatékonyan érvényesítsék érdekeiket a nemzetközi piacokon ezzel diverzifikálva az energiaellátást. Ennek feltétele az infrastruktúra fejlesztése. Heshmati és Abolhosseini a megújuló energiaforrások termeléséhez és az energiahatékonyság javításához szükséges technológiák olajárakhoz kötött

---

⁴³² Ölz, Sims, és Kirchner, „Contribution of Renewables to Energy Security”, 15–16.

⁴³³ Szulecki és Westphal, „The Cardinal Sins of European Energy Policy”.

⁴³⁴ Heshmati és Abolhosseini, „European Energy Security”.

költségei alapján azt állapítják meg, hogy a tiszta energiák terjedését támogató szakpolitikákat sokkal inkább a gazdasági szempontok vezérlik, mintsem a környezetvédelmi kihívások.⁴³⁵

Az energiabiztonság belső és külső dimenziója és azok szoros kapcsolata megjelent a megújuló energiaforrásokra vonatkozó szakpolitikákban is. Az energiadiplomácia fókusza az energiaellátás biztosítása külső forrásokból, mégis a belső energiagazdálkodási szempontok figyelembevételével, amelyben megjelenik az uniós stratégiai szint keveredve a tagállamok nemzeti érdekeivel. A 2000-es évek második felében ennek a diskurzusnak a részévé váltak a megújuló energiaforrások is.⁴³⁶ A legtöbb elemzés az EU és külön a tagállamok Oroszországi Föderációval ápolt kapcsolatait elemzik, azzal a kézenfekvő indokkal, hogy az Oroszországi Föderáció az EU legnagyobb energiabeszállítója. Matúš Mišík felidézi, hogy még a 2010-es évek elején sem tekintették az orosz importfüggőséget biztonsági fenyegetésnek.⁴³⁷

A tagállamok és az uniós intézmények közti összhang megteremtését az energiapolitikában nagyban akadályozta a tagállamok energiafüggőségéből adódó sebezhetősége, ami megnyilvánult az eltérő energiamixekben, az energiaimport-függőségben és a diverzifikációban, így a Bizottság számára az energiabiztonság a külkapcsolatok egyik prioritásává vált. Mišík érvrendszerében bemutatja, hogy az egyes tagállamok eltérő érintettsége az orosz energiaimporttal kapcsolatos kihívásokban megosztottságot eredményezett az EU-ban, és épp az Oroszországi Föderáció helyzetéből adódtak az integráció mélyülésének nehézségei.⁴³⁸

Richard Youngs elemzésében felidézi a Bizottság 2006-ban kiadott zöld könyvét,⁴³⁹ amelyhez köthető az európai fordulat a megújuló energiák irányába, és arra is ráirányítja a figyelmet, hogy az importfüggőség mellett súlyos kockázatot jelent a függőség az instabil régióktól is. Így az energiabiztonság koncepciójának európai értelmezésébe szükségesnek látta belefoglalni a külpolitikai szempontokat.⁴⁴⁰ A szerző szerint a 2000-es évek közepén az energiabiztonság kül- és biztonságpolitikai dimenziója kevesebb hangsúlyt kapott, mint az energiapolitika és a klímaváltozás szempontjai.

A külpolitikai szempontok értékelésekor Youngs szembesíti a Nyugatot azzal az ellentmondással, hogy az energiaimporthoz fűzött érdekeik elhomályosították a sokat hangoztatott em-

---

⁴³⁵ Heshmati és Abolhosseini, 305–7.

⁴³⁶ Mišík, *External Energy Security in the European Union*, 7–10.

⁴³⁷ Mišík, *External Energy Security in the European Union*.

⁴³⁸ Mišík, 10.

⁴³⁹ Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

⁴⁴⁰ Youngs, *Energy Security: Europe's New Foreign Policy Challenge*, 6–21.

beri jogokra és demokráciára épülő értékrendjüket. A szerző a Freedom House 2009-es adataira hivatkozva állítja, hogy a legnagyobb olaj- és gáztermelő országok sajátossága, hogy nem működnek demokratikus keretek között, jellemző rájuk a magas szintű korrupció, a gyenge állami struktúrák a hatalom központosításával és arányaiban nagy katonai költségvetésekkel kiegészülve, amelyek együtt akadályozzák a gazdasági és társadalmi fejlődést.⁴⁴¹ Az olaj- és gázpiac legnagyobb szereplői között azóta megjelentek demokráciák is, így az Egyesült Államok mint piacvezető és Kanada, Európa szempontjából fontos még Norvégia is. Mindezek ellenére az EU továbbra is importál fosszilis energiahordozókat instabil régiókból, így normatív hatalmi ambíciói ilyen feltételek mellett nehezen értelmezhetőek. Az európai normák és értékek képviseléséhez sokkal közelebb áll a klímaváltozás elleni küzdelem és a megújuló energiaforrások terjedésének támogatása.

A megújuló energiaforrások tehát elkezdtek teret hódítani az EU-ban, de a kül- és biztonságpolitika egyelőre nem tekintette eszköznek ahhoz, hogy javítsa az importfüggőséget annak ellenére sem, a biztonsági gondolkodásban már komolyan foglalkoztak a kérdéssel. A földgázellátási zavarok azonban ráirányították a figyelmet az energiabiztonság területére, ami megjelent a Bizottság részéről is a külkapcsolatokban, illetve az energiapolitika külső dimenziója is elkezdett hangsúlyt kapni. Ez teremtette meg az alapokat ahhoz, hogy az energia, illetve a megújuló energiaforrások kérdése átkerüljön a kül- és biztonságpolitika eszköztárába, ahogyan azt a későbbiekben látni fogjuk.

5.1.1.3 Szakpolitikai keretezés

A 2006-ban és 2009-ben tapasztalt gázellátási zavarok tehát megnyitották az energia értelmezési lehetőségeit, és a kizárólag gazdasági mellett megjelent egy biztonsági keretezés is. A biztonsági keretezés a belső dimenzióban arra épül, hogy az ellátási zavarok fenyegetést jelentenek a jólétre és a politikai stabilitásra, a külső dimenzióban pedig a túlzott mértékű függőségre az orosz energiaimporttól és más instabil régióktól. A Bizottság a válságra az integráció erősítésével reagált, ami a belső piac integrációjában hozott eredményt, így normál ügymenettől eltérés nem történt, azonban a külső dimenzióban szereplő fenyegetésre, ami ugyancsak a biztonsági keretezés része, nem született válasz. Azaz a biztonságiasítás kezdeti lépései megjelentek a diskurzusban, de cselekvés ezeket nem követte, ami kimeríti a biztonsági zsargon feltételeit, konkrét tettek pedig a szakpolitika terén születtek. A szakpolitikai keretezés szempontjából ez azt jelenti, hogy a Bizottság liberális aktorként gazdasági kontextusba helyezte a

---

⁴⁴¹ Youngs, 11–12.

kérdést, és úgy interpretálta, hogy a belső piac jelenti a választ az orosz importfüggőség jelentette kihívásra, miközben rendre az orosz földgázfüggőség veszélyeire figyelmeztetett, azaz az orosz ellátást egyáltalán nem tekintette megbízhatónak. A Bizottság olvasatában így a megbízhatóság, az energiabiztonság több definíciójának összetevője eltűnt az EU-orosz energia-kapcsolatokból, ami szintén a biztonságpercepció megváltozását jelöli.

Ezzel szemben az európai diskurzusban az EU-orosz energiakapcsolatok eltérő megítélés alá estek, a lengyelek már 2006-ban fenyegetésnek nyilvánították az orosz energiafüggőséget nemcsak az energiabiztonságukra, hanem a nemzeti szuverenitásukra is, és ezzel valójában biztonságiasították a kérdést, a németek pedig Ukrajnát elkerülve közvetlen gázvezeték építésébe kezdtek az Oroszországi Föderációval.⁴⁴² A tagállamok tehát a Bizottság és egyes tagállamok törekvései ellenére a külkapcsolataikat érintő kérdésekben megtartották a szuverenitásukat, melynek része a tagállami energiamixek meghatározása is, így nem született az energia külkapcsolatokban betöltött szerepére vonatkozó közösségi szintű lépés. Közben pont a gázellátási zavarok bizonyították az EU számára, hogy a korábban képviselt álláspont, amelyben a közös kül- és biztonságpolitika az orosz energiafüggőséget nem tekintette fenyegetésnek, már nem állja meg a helyét.

5.1.2 A Krím-félsziget anektálása 2014-ben

2014 komoly változásokat hozott a nemzetközi biztonsági környezetben: miközben fegyveres konfliktus zajlott Kelet-Ukrajnában az Oroszországi Föderáció és Ukrajna között, az Oroszországi Föderáció anektálta a Krím-félszigetet. Az orosz agresszió jelentősen meggyengítette a nemzetközi biztonsági garanciák rendszerét, hiszen az Oroszországi Föderáció korábban garantálta Ukrajna szuverenitását és területi integritását. Ennek hatására a NATO együttműködése más nemzetközi szervezetekkel az energiabiztonság területén is megerősödött és stratégiai szintre került. Az Észak-atlanti Tanács informális találkozót kezdeményezett a Nemzetközi Energiaügynökség, az Európai Bizottság és az Egyesült Államok külügyminisztériuma képviselőinek részvételével, a találkozó ettől kezdve évente meg is ismétlődik a szervezetek döntéshozóinak részvételével.⁴⁴³

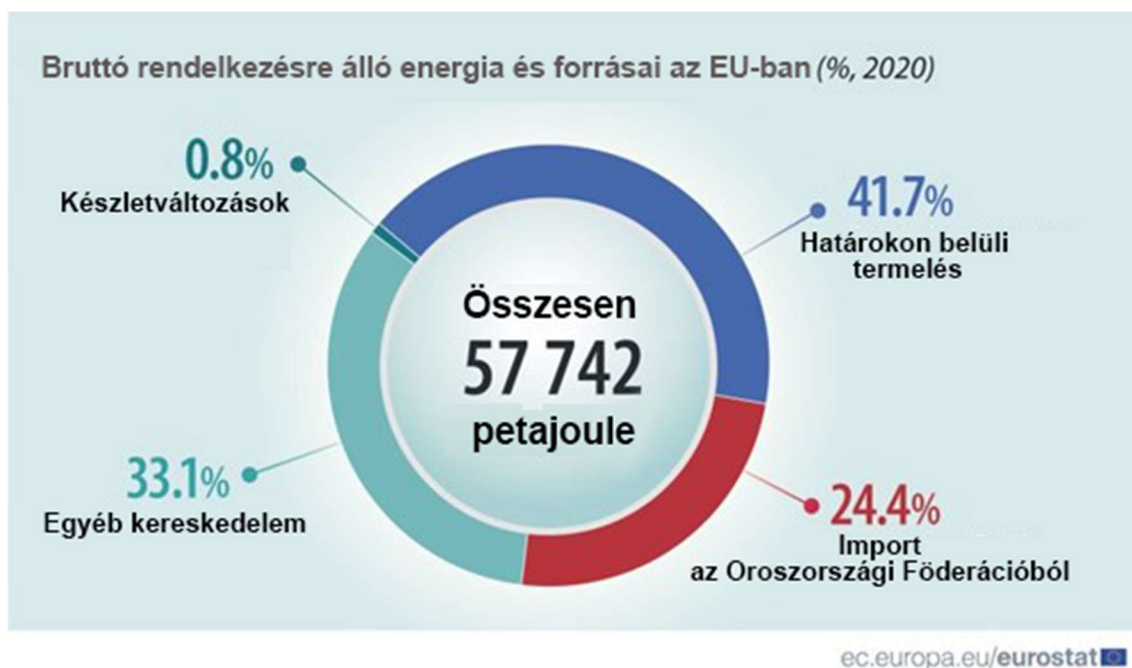
Az energiabiztonság újra nagy figyelmet kapott az EU-ban, jól látszott, hogy az ellátásbiztonság ilyen mértékű importfüggőség mellett nem biztosítható megfelelően: a felhasznált energia 53 százaléka származott importból, az importfüggőség a kőolaj esetében 90 százalék volt, a

---

⁴⁴² Siddi, „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”, 265.

⁴⁴³ NATO, „NATO Library”.

földgáz esetében 66 százalék.⁴⁴⁴ Ekkor arra lehetett számítani, hogy valódi lépések történnek az importfüggőség csökkentésében. Az alábbi ábrán azonban az látható, hogy jelentős maradt a kitétség az Oroszországból érkező energiaimportnak.

10. ábra: Bruttó rendelkezésre álló energia és forrásai az EU-ban 2020-ban
 Forrás: Eurostat, a szerző fordítása⁴⁴⁵

Az energiabiztonság és az importfüggőség bármennyire is a figyelem középpontjába került a 2014-es ukrán válság hatására, a számokban ez nem látszik tükröződni. Az alábbi ábrán a világosabb színek jelölik nettó importot a bruttó rendelkezésre álló energiához viszonyítva.⁴⁴⁶ Jól látszik, hogy 2020-ban a kőolaj és a kőolajtermékek iránti igény volt a legmagasabb, aminek 97 százaléka importból származott, míg a földgáz esetében az import 83,6 százalékot tett ki. Összességében az a hosszútávú trend körvonalazódik, hogy 1990 óta növekszik az importfüggőség: 1990-ben a felhasznált energia 50 százaléka, 2020-ban 57,5 százaléka származott importból.⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

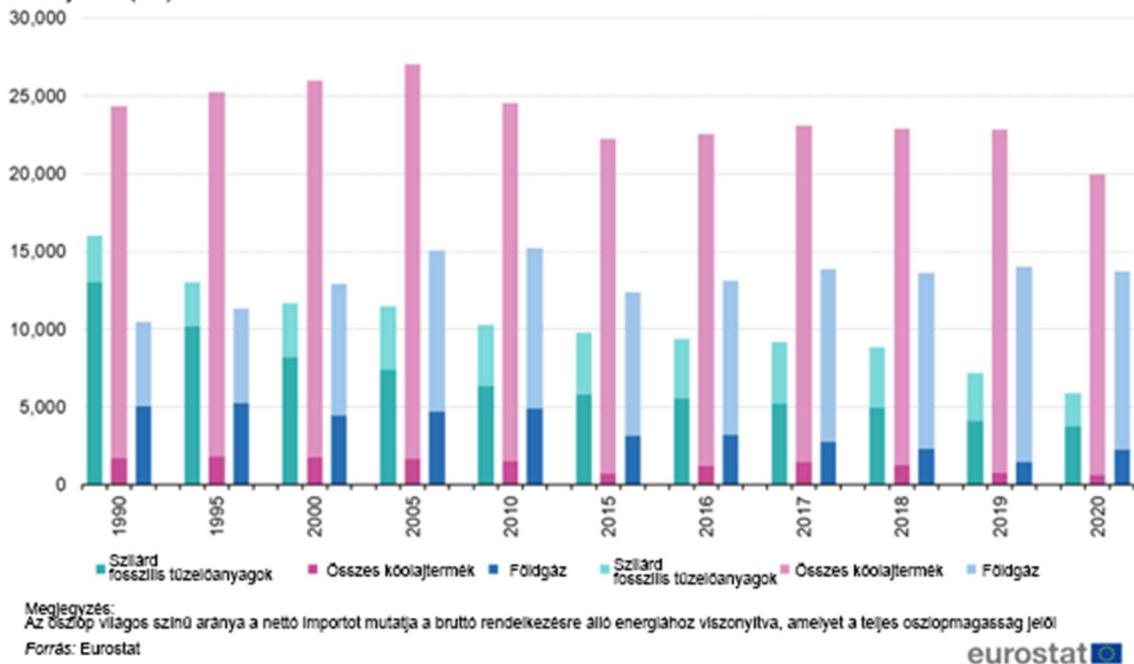
⁴⁴⁵ Eurostat, „File”.

⁴⁴⁶ Az energiafüggőségi ráta azt mutatja meg, hogy egy gazdaságnak milyen arányban kell energiát importálnia. Ez a nettó energiaimport osztva a bruttó rendelkezésre álló energiával, százalékban kifejezve. A negatív függőségi ráta nettó energiaexportort jelez, míg a 100 százalékot meghaladó függőségi ráta azt jelzi, hogy az energia-termékek rendelkezésre állnak. Forrás: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Energy_dependency_rate

⁴⁴⁷ Eurostat, „Energy Statistics - an Overview”.

Energiafüggőség üzemanyagokénti bontásban az EU-ban (1990-2020)

Petajoule (PJ)

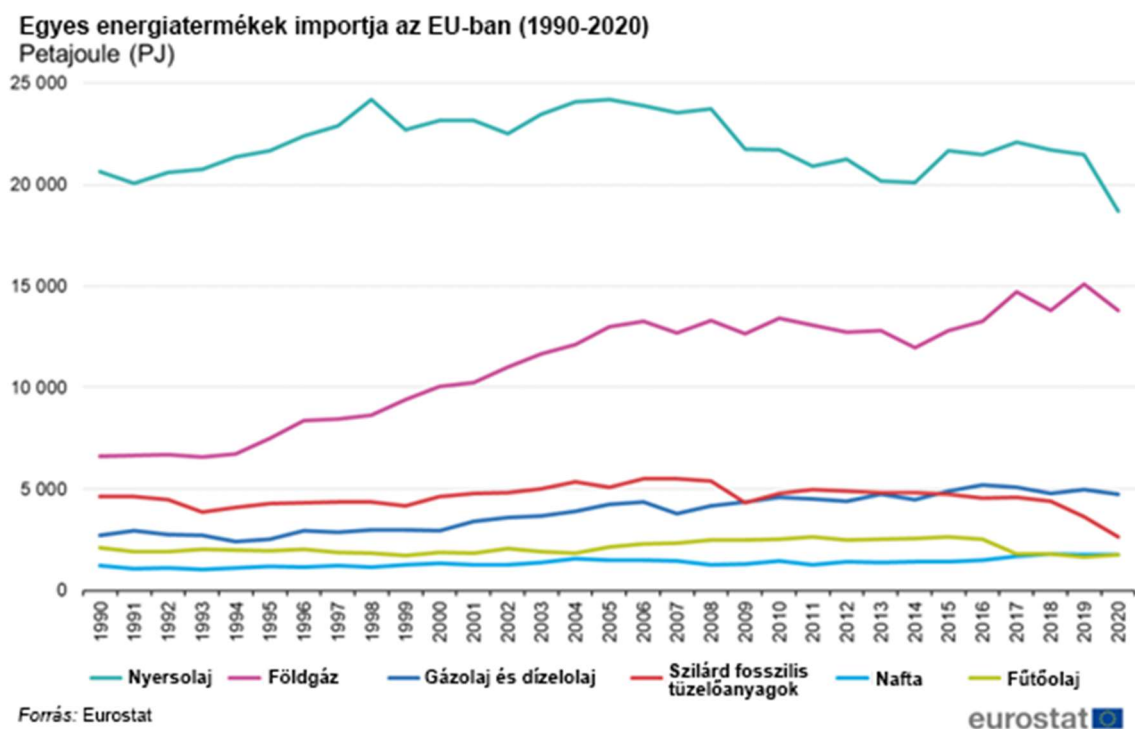

11. ábra: Energiafüggőség üzemanyagokénti bontásban az EU-ban
Forrás: Eurostat, a szerző fordítása⁴⁴⁸

Alább, az EU-ba importált energiatermékek mennyiségét mutató ábra szemlélteti, hogy a Covid-19 járvány hatására hogyan esett vissza az import növekedése a kereslet csökkenésének hatására. A földgáz esetében ennek ellenére 2020-ra több mint kétszeresére nőtt az import 1990-hez viszonyítva, de még 2010-hez képest is 2,9 százalékos volt a növekedés. A járványnak köszönhetően 2020-ban 8,6 százalékkal csökkent a gázimport. A kőolaj importja 2020-ban 2010-hez képest 14 százalékkal csökkent, 2019-hez képest pedig 13 százalékkal.

⁴⁴⁸ Eurostat, „File”.

12. ábra: Egyes energiatermékek importja az EU-ban
Forrás: Eurostat, a szerző fordítása⁴⁴⁹

2020-ban az Oroszországi Föderáció volt az EU legnagyobb földgáz, kőolaj- és szénbeszállítója, az a teljes energiaszükséglet 24,4 százalékát biztosította.⁴⁵⁰ A tagállamok eltérő energiaszerkezetéből adódóan jelentősen eltér a függőségük is az orosz energiától. 2020-ban Litvánia volt a legkitettebb az orosz importnak 96,1 százalékkal, ezt követte Szlovákia 57,3 százalékkal, majd Magyarország 54,2 százalékkal, míg Ciprus importálta a legkevesebb energiát Oroszországtól, 1,7 százalékot.⁴⁵¹

5.1.2.1 A válság következményei

„Az EU a 2009-es gázválságot követően sokat tett az energiabiztonság növelése érdekében. Ennek ellenére továbbra is sebezhető. Az Ukrajnával kapcsolatos feszültségek ismét rávilágítottak erre az üzenetre. A több mint 50 százalékos energiaimport-függőség fényében további lépéseket kell tennünk. Az energiabiztonság növelése mindannyiunk érdeke. Az energiabiztonság terén Európának egységesen kell beszélnie és cselekednie” – fogalmazott Jose Manuel Barroso, az Európai Bizottság volt elnöke.⁴⁵²

⁴⁴⁹ Eurostat, „File”.

⁴⁵⁰ Eurostat, „EU Energy Dependency on Russia”.

⁴⁵¹ Eurostat.

⁴⁵² Harvey, „Shale and Non-Russian Gas Imports at Heart of New EU Energy Strategy”.

A Krím-félsziget anektálására válaszul született meg a 2014 májusában bemutatott Európai energiabiztonsági stratégia,⁴⁵³ melynek elsődleges célja az orosz importfüggőség enyhítése volt. A dokumentum foglalkozik a megújuló energiaforrások szerepével az energiamixben, eszközként kezeli az importfüggőség csökkentéséhez és a klímaváltozás elleni küzdelemhez is, valamint hangsúlyt kap az energiahatékonyság is. A megújuló energiaforrásokat érintő intézkedések a stratégia több fejeztében is szerepet kapnak, de a rövid- és középtávú intézkedésekben inkább csak közvetetten.

Az Európai Parlament energiabiztonsági stratégiáról szóló indítványában⁴⁵⁴ több alkalommal is felmerül az energiabiztonság javításának egyik eszközeként az ellátási lehetőségek és útvonalak diverzifikálása. *„A jelenlegi geopolitikai helyzetben Oroszország többé nem tekinthető megbízható partnernek, mivel nyíltan megkérdőjelezi az uniós jogot, és az energiát politikai célokra használja fel. Ezért kiemelten fontos az energiaútvonalak és -források diverzifikálása, és különösen annak biztosítása, hogy az útvonalak megbízható beszállítók felé irányuljanak.”* – olvasható a nemcsak politikai, hanem energiabiztonsági szempontból is fontos állítás.⁴⁵⁵

Az EU energiapolitikájának alakításakor elsősorban azt tartotta szem előtt, hogy versenyképes áron tudja biztosítani az ellátás biztonságát, azonban a geopolitikai kihívások és a klímaváltozás elleni küzdelem megteremtette az alkalmat, hogy mindenkit emlékeztessen arra, hogy az energiabiztonság ennél jóval többet jelent. A tagállamok, a civil szervezetek és a tudományos világ energiapiacról alkotott eltérő nézetei számos kérdést vetnek fel az energiabiztonság megvalósításának lehetséges módjairól, de ahogy az az Európai energiabiztonsági stratégiából és az abban foglaltakról elhangzott álláspontokból is kiderül, a tagállamok önállóan nem lesznek képesek a megfelelő érdekérvényesítésre a globális energiapiacra.⁴⁵⁶

Több szervezet, köztük környezetvédők bírálták a stratégia megújuló energiákra és energiahatékonyságra vonatkozó részét, szerintük ezeknek kellett volna kulcsszerepet kapniuk átfogóan a stratégia egészében, ezzel szemben még mindig a fosszilis energiahordozók szerepelnek nagyobb súllyal. Az Európai Környezetvédelmi Hivatal (European Environment Bureau) álláspontja szerint a stratégia – céljaival ellentétben – nem tudott túllépni az ellátás biztonságán, miközben olyan súlyos kihívásokra kellett volna választ találnia, mint a függőség a fosszilis üzemanyagoktól. Európa legfontosabb feladata szerintük a bőséges hazai energia-

---

⁴⁵³ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

⁴⁵⁴ European Parliament, „Report on European Energy Security Strategy | A8-0164/2015”.

⁴⁵⁵ European Parliament.

⁴⁵⁶ Fedchenko és Anthony, „Nuclear power and the European Energy Security Strategy”.

megtakarítási és megújuló energiaforrás kiaknázása, más fenntartható és költséghatékony megoldás nem létezik az EU energiabiztonságának megteremtéséhez.⁴⁵⁷

A Greenpeace szintén éles kritikát fogalmazott meg, szerintük a stratégia érdemi változást nem hoz, nem csökkenti a földgázfüggőséget, arra kínál csak megoldási lehetőséget, hogy Európa az Oroszországi Föderáció helyett milyen más forrásból juthat földgázhoz. A földgáz-ellátáshoz szükséges infrastruktúra fejlesztése évtizedekre bebetonozhatja Európát a fosszilis energiahordozóktól való függőségbe. A Greenpeace ugyanakkor azt várná a Bizottságtól, hogy tegyenek konkrét javaslatokat az energiainport csökkentésére, amelyben komoly szerepet szánnak a megújuló energiaforrásoknak is.⁴⁵⁸

A Chatam House elemzői a Greenpeace-hez hasonló véleményt fogalmaztak meg, de tovább is mentek. Szerintük fennáll annak a veszélye, hogy az EU az orosz-ukrán válság hatására olyannyira a gázellátásra koncentrál, hogy korlátok közé szorítva saját magát, fosszilis energiákra építi energiastratégiáját, miközben figyelmen kívül hagyja azokat az energiainfrastruktúra fejlesztési lehetőségeket, amelyek egy valóban modern rendszert hoznának létre. Tanúi lehetünk annak, ahogy az orosz gázellátás biztonságiasítására tett kísérletek a gázinfrastruktúra fejlesztése irányába viszik Európát, ami egyáltalán nem biztos, hogy megtérülő befektetésnek bizonyul, hiszen az energiapiac jövője a szerkezetátalakulás hatására egyre kevésbé prognosztizálható.⁴⁵⁹

„Az európai diplomácia és az európai piac között létezik egyfajta skizofrénia: a piac a legolcsóbb gáz előállítását és felhasználását választja Európában, ami az orosz gáz, miközben Európa túlságosan importfüggő. Egyelőre senki nem tett semmit azért, hogy ez változzon” – fogalmazott Thierry Bros, az Oxford Energetikai Tanulmányok Intézete (Oxford Institute of Energy Studies) kutatója.⁴⁶⁰

Az energiaunió stratégiájának bemutatását megelőzően Maroš Šefčovič, az EU energiaunióért felelős alelnöke úgy fogalmazott: *„Azon fogunk dolgozni, hogy a különböző szakpolitikai területeken koherens megközelítést biztosítsunk az energiával kapcsolatban, és hogy nagyobb ki-*

---

⁴⁵⁷ Nichols, „Energy Security Plan Keeps EU Hooked on Fossil Fuel Imports, Warn Green Groups”.

⁴⁵⁸ Greenpeace, „Media briefing on the Commission’s energy security strategy”.

⁴⁵⁹ Raines és Tomlinson, „Europe’s Energy Union – Foreign Policy Implications for Energy Security, Climate and Competitiveness”.

⁴⁶⁰ The Reuters, „EU even more dependent on Russian gas”.

*számíthatóságot teremtsünk. Az éghajlat, a közlekedés, az ipar, a kutatás, a külpolitika, a digitális gazdaság és a mezőgazdaság mind kulcsfontosságúak lesznek a projektben”.*⁴⁶¹

2015-ben megszületett a Párizsi Megállapodás,⁴⁶² és ugyancsak 2015-re állt készen a Bizottság az energiaunió létrehozását célzó stratégia bemutatására,⁴⁶³ ami a versenyképesség, a fenntarthatóság és az energiabiztonság hármasságát követve igyekszik válaszokat megfogalmazni az uniós energiapolitika kihívásaira. A cél az alacsony szén-dioxid-kibocsátású, biztonságos és megfizethető energiaellátás biztosítása minden uniós polgár számára, miközben a gazdaság működése versenyképes és fenntartható. Az energiaunió stratégiája már kiemelten kezelte a megújuló energiákat, és célul tűzte ki a részarányuk növelését az energiámixben. A Jean-Claude Juncker vezette Bizottság a megújuló energiákat nem is klímapolitikai eszközként vezette be, hanem a megfizethetőséggel érvelt, bár a stratégia tartalmazza a megújulóknak rejlő potenciált a diverzifikáció szempontjából is. Újra előkerült a globális vezetőszerep ambíciója a megújuló energiák terén, és az az igény, hogy az EU az ENSZ kereteiben visszaállítsa puha hatalmát (soft power). Az ellátás biztonságát azonban továbbra is a földgázra építették, ezért a szerepe még mindig jelentős maradt. A stratégia egyszerre célozta az energiabiztonság és az energiaátmenet prioritásainak megtalálását.

Az energiauniót létrehozó stratégia⁴⁶⁴ továbbá tartalmazza ugyanazokat az elemeket, amelyeket az Európai Parlament, környezetvédelmi és szakmai szervezetek, valamint civilek is bíráltak az Európai energiabiztonsági stratégiában. Az Európai Parlament nyíltan kinyilvánította, hogy az Oroszországi Föderáció nem számít megbízható partnernek az aktuális geopolitikai környezetben, az energiaunió stratégiája viszont érdemben nem érinti ezt a témát.⁴⁶⁵ Szintén nem szerepel tágabb értelemben az energiabiztonság, csak az ellátás biztonságára fókuszál, amit az Európai Környezetvédelmi Hivatal kifogásolt.⁴⁶⁶ A Greenpeace⁴⁶⁷ és a Chatham House⁴⁶⁸ pedig azt tette szóvá, hogy az EU túlságosan nagy hangsúlyt helyez a gázellátásra, illetve a potenciálisan kieső gázellátás biztosítására, és ezzel korlátok közé szorítva saját magát, fosszilis energiákra építi energiastratégiáját, miközben figyelmen kívül hagyja azokat az ener-

---

⁴⁶¹ European Commission, „Commission Launches Work on Energy Union - Press Release”.

⁴⁶² Európai Tanács, „Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás”.

⁴⁶³ European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

⁴⁶⁴ European Commission.

⁴⁶⁵ European Parliament, „Report on European Energy Security Strategy | A8-0164/2015”.

⁴⁶⁶ Nichols, „Energy Security Plan Keeps EU Hooked on Fossil Fuel Imports, Warn Green Groups”.

⁴⁶⁷ Greenpeace, „Media briefing on the Commission’s energy security strategy”.

⁴⁶⁸ Raines és Tomlinson, „Europe’s Energy Union – Foreign Policy Implications for Energy Security, Climate and Competitiveness”.

giainfrastruktúra fejlesztési lehetőségeket, amelyek egy valóban modern rendszert hoznának létre. A gázinfrastruktúrák fejlesztése nem feltétlenül bizonyul majd megtérülő befektetésnek, az energiaunió stratégiája ugyanakkor hangsúlyosan foglalkozik vele.

A 2014-ben bemutatott Európai energiabiztonsági stratégiában, majd az energiaunióban foglalt kihívások két szinten értelmezhetőek. Az egyik az energiapolitikai háromszögben foglalt szakpolitikai célok, a versenyképesség, energiabiztonság és klímaváltozás közti megfelelő egyensúly folyamatos biztosítása, a másik az Unión belüli érdekérvényesítésben ugyancsak az egyensúly biztosítása a Bizottság növekvő kompetenciája és az alapvetés között, mely szerint a tagállamok maguk határozzák meg a saját energiamixüket.⁴⁶⁹ Az energiaunió ennek a célnak az eszközeként próbálta a tagállamok szintjén megjeleníteni mindazokat az energiabiztonsági szempontokat, amelyek az Európai energiabiztonsági stratégiában szerepeltek az EU-s szintre vonatkozóan.

Ukrajna és az Oroszországi Föderáció 2006-ban zajlott első gázvitájáig az Oroszországi Föderáció stratégiai pozíciója, valójában monopóliuma az európai energiaellátásban nem váltott ki különösebb aggodalmat az EU hivatalos szintjein, azonban voltak olyan hangok is, amelyek sürgették, hogy az energiát a kül- és biztonságpolitika szerves részeként szükséges kezelni.⁴⁷⁰ A vita alapját az adta, hogy egyesek szerint az energia csak egy piaci árucikk, ez volt inkább jellemző az uniós intézményekre, a másik oldalon voltak a biztonságiasítóknak nevezettek, akik az energiát létkérdésnek tekintették, ezt inkább a tagállamok vallottak magukénak. Kacper Szulecki és Kirsten Westphal szerint nincs egyetlen jó válasz erre a kérdésre, azonban a 2014-es ukrán válság hatására minden korábbinál világosabbá vált, hogy az EU milyen mértékben függ az orosz földgázimporttól. Bármennyire is tehetetlen volt az uniós döntéshozatal ebben a helyzetben, még mindig léteztek olyan érvek, hogy valójában ez egy kereskedelmi alapokon nyugvó előnyös interdependencia.

Szulecki három szerzőtársával 2016-ban arra jut, ⁴⁷¹ hogy az energiaunió a legjelentősebb energiapolitikai reformnak tekinthető, de egyelőre nem körvonalazódott pontosan, hogy mi a tartalma. A liberális kormányközi elméletre utalva abból indulnak ki, hogy az uniós nemzeti kormányok az integrációban a gazdasági érdekeiket igyekeznek előtérbe helyezni, azaz a szakpolitikák támogatását a gazdasági érdekeik alapján alakítják. Ugyan az elmélet államköz-

---

⁴⁶⁹ Szulecki és Westphal, „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”.

⁴⁷⁰ Szulecki és Westphal, „The Cardinal Sins of European Energy Policy”, 46.

⁴⁷¹ Szulecki és Westphal, „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”.

pontúságát az energiapolitika területén is vitatták, a szerzők szerint továbbra is igaz az, hogy a tagállamok kormányainak meghatározó szerepük van a szakpolitikák alakításában, és az integráció azokban az esetekben tud mélyülni, amikor a tagállami érdekek ezt diktálják. A szupranacionalista megközelítésekből (neoliberális institucionalizmus vagy neofunkcionalizmus) azt emelik ki, hogy szakterületenként eltér a hatalom megoszlása az uniós intézmények és a tagállamok között, de meggyőződésük, hogy az EU már birtokában van minden olyan eszköznek, amelyek az energiapolitikai háromszögben foglalt célok eléréséhez szükségesek. Az irányítás és döntéshozatal vizsgálatának szempontjából azt állapítják meg, hogy az energiapolitikában a Bizottság alakítja a szakpolitikai irányokat és határozza meg a napirendet, bár az elméleti megközelítések azt sugallják, hogy kiemelt szerepet kell kapniuk a szakértőknek és a különböző érdekcsoportoknak is. A nemzetközi környezet is hatást gyakorol az uniós energiapolitikára, legyen szó a globális piac eseményeiről vagy fegyveres konfliktusokról.

A Krím-félsziget annektálásának hatására kialakult válság sokknak tekinthető az uniós energiapolitika számára: miközben az energiabiztonságot számos uniós stratégiai dokumentum az ellátás biztonságával azonosítja, már messze nem csak az ellátás biztonságát jelenti.⁴⁷² Építve Aleh Cherp és Jessica Jewell az energiabiztonság értelmezésekor tárgyalt definíciójára,⁴⁷³ túl kell lépni az importfüggőség kihívásain, és figyelmet fordítani számos más tényezőre az érzékenységből és sebezhetőségből kiindulva. Az energiabiztonság koncepciója így kiterjed a teljes ellátási láncra, ami az energiarendszerek összetettségét tekintve komoly szakpolitikai kihívás. Magába foglalja továbbá a rezilienciát, a diverzifikációt és a különböző energiaforrások közti váltás lehetőségét, az interkonnektorokat és ellenirányú áramlásokat, a biztonsági tartalékok képzését és még számos más összetevőt.

Az EU-nak meg kell találnia az energiaátmenet és energiabiztonság területein a prioritásait, ami az energiaunió stratégiájában foglalt céloknak külön jelentőséget ad. Így hosszú távon potenciálisan elérhető egy lassú, de fenntartható gazdasági növekedés, ehhez azonban túl kell tudni lépni a belső ellentéteken több területen is. Megosztottság jellemzi a klímaváltozással kapcsolatos ambíciókat, a zöldítő és a fosszilis csapdában maradó tagállamok közti ellentétek mellett kihívást jelent például a német energiaátmenet következményeinek kezelése a szomszédos országok hálózatainak fenntartásában. Ez rámutat az egyébként a megújuló energiák térnyerése szempontjából kifejezetten ambiciózus német energiapolitikában felfedezhető ellentmondásokra. A tagállamok között nincs egyetértés abban, hogy mi az állam és mi a piac

---

⁴⁷² Szulecki és Westphal, 193–95.

⁴⁷³ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

szerepe, amelynek a háttérben az áll, hogy az uniós tagállamoknak soha nem volt közös víziójuk az energiapolitika jövőjéről, ahogy arról sem volt közös álláspontjuk, hogy mi a nemzetközi energiapiacra elfoglalt helyük. A nemzetközi együttműködés azonban nem feltétlenül jelenti a tagállamok számára a politikai döntéshozatali szuverenitás elvesztését, helyette azt kell számba venni, hogy az integrált szakpolitika mennyi kollektív előnnyel jár. A tagállamok közötti belső megosztottságot az energiapolitikában tovább erősíti, hogy a kül- és biztonságpolitikában vagy a gazdaságpolitikában tapasztalható ellentétek nem maradnak egy-egy szakpolitika berkeiben, hanem tovagyűrűző hatásukkal nehezítik a döntéshozatalt és így az energiaunió célkitűzéseinek megvalósítását.⁴⁷⁴

5.1.2.2 A megújuló energiaforrások szerepe

A megújuló energiaforrások tehát már az energiabiztonság javításának kézenfekvő eszközeként is napirenden voltak, de elsősorban a versenyképességük miatt kaptak figyelmet. Mikor a fosszilis energiahordozók ára a várakozásokkal ellentétben visszaesett, a megújuló energiabiztonsági eszközként nem kaptak elég hangsúlyos szerepet az energiamixben. Az EU 2006 és 2009 után az energiabiztonsági stratégiában, majd az energiaunió stratégiájában is kijelölte a megújuló energiák helyét, de sokkal inkább tekintettek rájuk klímapolitikai, mint biztonsági eszközként. Az Oroszországi Föderáció szerepe 2014 után megváltozott, de az új szerepe még az EU stratégiai dokumentumaiban sem esett egységes megítélés alá: 2014-ben az energiabiztonsági stratégia nyíltan megkérdőjelezi a megbízhatóságát, 2015-ben az energiaunió stratégiája mégis kifejezetten óvatos. Az energiabiztonság biztosításában tehát a fókusz továbbra is a gázellátáson maradt.

A 2016 júniusában kiadott globális kül- és biztonságpolitikai stratégia⁴⁷⁵ regált a megváltozott biztonsági környezetre, és az energiabiztonságot a külkapcsolatok kiemelt területként kezeli, de a megújuló energiaforrások érdemi szerepet nem kaptak, így a terület továbbra is az energiapolitika hatáskörében maradt kiaknázatlanul hagyva a benne rejlő potenciálokat.

2016-tól kezdve tehát intézkedések sora született az energiaunióban lefektetett stratégia célok megvalósítására, amelyek egyre ambiciózusabb célszámokat tartalmaztak a megújuló energiaforrások részesedésére, az energiahatékonyságra, valamint az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére. 2019-ben az Ursula von der Leyen vezette Bizottság egyik első intézke-

---

⁴⁷⁴ Szulecki és Westphal, „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”, 189–93.

⁴⁷⁵ European External Action Service, „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy”.

déseként mutatta be az Európai Zöld Megállapodást,⁴⁷⁶ amely klímavédelmi stratégiaként napjainkig meghatározza az érintett uniós szakpolitikákat azzal a céllal, hogy az EU 2050-re klímasemleges legyen. Az Európai Zöld Megállapodás végrehajtásához is számos javaslatcsomag készült, amelyek tovább emelték a korábban is ambiciózus célszámokat, és eszközként szolgálnak az európaizációhoz és a klímaváltozás elleni küzdelemben a globális vezető szerep betöltéséhez. Az Európai Zöld Megállapodás komplex céljainak sikeréhez a klímavédelem mellett a gazdasági és a társadalmi dimenziókra is kitüntetett figyelmet kell fordítani. Az Európai Zöld Megállapodás az Unió belső működésén túl kiterjed, és szerves részét képezi a külpolitikának is.

Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen 2022. február 24-én indított háborúja tehát egy zöld átállás mellett elkötelezett Európát talált nagy mértékű orosz energiamport-függőséggel, ahol a tagállamok eltérően kezelték az Oroszországi Föderációt mint politikai partnert. A tagállamok egy része az orosz energiamporthoz egy kényszerből adódó interdependenciaként viszonyult, mások egy könnyen elérhető lehetőségként tekintettek rá az olcsó energia megszerzéséhez. Ahhoz, hogy az EU egységesen fellépjen az orosz energiamportfüggőséggel szemben, egy nyílt háborús konfliktus kitöréséig kellett várni.

5.1.2.3 Szakpolitikai keretezés

Az orosz importfüggőséget az EU sokáig nem tekintette valós biztonsági fenyegetésnek, és egészen a Krím-félsziget 2014-es annektálásáig ez volt az általánosan elfogadott uniós nézet. Az EU-orosz kapcsolatok percepciója sokat változott az EU keleti bővítése, majd 2014-ben a Krím-félsziget annektálása, illetve 2015-ben az energiaunió intézkedéseinek bevezetése után, amelyek a globális energiapiacra is hatást gyakoroltak. 2015-öt követően azonban megváltozott a biztonsági percepció, az energiapolitika és az energiabiztonság kérdéseinek megoldására az integráció mélyülése jelentett választ, a megosztottság az uniós intézmények és a tagállamok között itt is jelen volt, ahogyan az a kérdés is, hogy megvalósul-e a külkapcsolatokban a közös hang. Az energia- és klímapolitika egyre szorosabban kapcsolódott, amelyek főszereplője a megújuló energiaforrások támogatása, amit ugyancsak az energiaunió sikere zálogának tekintettek.⁴⁷⁷

Az Európai energiabiztonsági stratégia egyértelmű irányváltást is mutatott az Oroszországi Föderációval való kapcsolatokban, és az orosz gázellátás biztonságiasítása újra felmerült. Az

---

⁴⁷⁶ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

⁴⁷⁷ Mišik, *External Energy Security in the European Union*.

Európai Parlament lefektetette, hogy az Oroszországi Föderáció többé nem tekinthető megbízható partnernek, a Bizottság elnöke, José Manuel Barroso és Günther H. Oettinger energiaügyi biztos⁴⁷⁸ ugyan kevésbé éles szavakkal, de a fenyegetésre válaszul az energiabiztonsági stratégia bemutatásakor az Oroszországi Föderációnak való kivettség megszüntetése mellett érvelt. *„Erős és stabil partnerséget akarunk fontos beszállítókkal, de el kell kerülnünk, hogy politikai és kereskedelmi zsarolás áldozatai legyünk”* – fogalmazott Günther H. Oettinger utalva az Oroszországi Föderációra anélkül, hogy a nyilatkozatban megnevezte volna.⁴⁷⁹ José Manuel Barroso az EU közös hangjának jelentőségét hangsúlyozta az energiabiztonság javításában. Az energiabiztonsági stratégia bemutatása mellett szakpolitikai válaszként előrevetítik az energiaunió létrehozását.

Európa a jövőben lényegesen kisebb súllyal szerepel majd a globális energiapiacra, így ha nem teremti meg az Unión belül a közös hangot az energiapiac jelenleg is zajló átalakulásakor, akkor nehezen képzelhető el, hogy érdemben beleszólhat majd az új szabályrendszerek megalkotásába.⁴⁸⁰ A Lisszaboni Szerződés ugyan garantálja a tagállamok számára a saját energiamixük és energiarendszerük kialakításának jogát, ugyanakkor ennek némileg ellentmondva, szolidaritásra és a közös piac megalkotására is felszólít. A 2014-es ukrán válság minden eddiginél jobban rávilágított arra a megosztottságra is, hogy a tagállamok mennyire eltérően kezelik az Oroszországi Föderációt mint politikai partnert: Lengyelország és a Bizottság határozott tiltakozása ellenére Németország közvetlenül az orosz gáz szállítására épített Északi Áramlat vezeték bővítésébe kezdett Északi Áramlat 2 néven. Az EU végül nem tudta megakadályozni a projekt megvalósulását, de a földgáz szállítása ezen a vezetéken nem indult el soha.

Judge és Maltby kutatásukban az EU, Lengyelország és az akkor még tag Nagy-Britannia eseteit vizsgálták 2006 és 2015 között, vagyis egy olyan időszakban, amikor az energiabiztonság elkezdett az EU-ban kitüntetett figyelmet kapni. A vizsgált időszak felölelte a 2006-os és 2009-es gázellátási zavarokat, valamint a Krím-félsziget 2014-es anektálását.⁴⁸¹ A szerzők azt állapították meg, hogy Lengyelországban, ahol nagyobb az állami befolyás az energiagazdálkodásban, és meghatározó a kivettség az orosz gázellátásnak, ahogy már a tranzitvitáknál is felmerült, több egymást követő kormány biztonságiasításra tett lépéseket. Jellemzően a gázell-

---

⁴⁷⁸ European Commission, „Energy Security: Commission Puts Forward Comprehensive Strategy to Strengthen Security of Supply - Press Release”.

⁴⁷⁹ European Commission.

⁴⁸⁰ Szulecki és Westphal, „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”, 190–94.

⁴⁸¹ Judge és Maltby, „European Energy Union? Caught between Securitisation and ‘Riskification’”.

látás és a nemzetbiztonság témáját kötötték össze a létfenyegetéssel, melyet az Oroszországi Föderáció váltott ki azzal, hogy az energiát fegyverként alkalmazva kihasználta Lengyelország importfüggőségét. Nagy-Britanniában ezzel szemben a kockázatosítás merült csak fel összefüggésben azzal, hogy a kormány az európai és a nemzetközi gázpiacoknak való kitettséget hangsúlyozta, ami ráirányította a figyelmet Nagy-Britannia sebezhetőségére és az ezzel járó kockázatokra.

Marco Sidi szerint az EU az Oroszországi Föderációval való kapcsolatát liberális aktorként kezelte, és a szabályozás és a piac oldaláról közelítette meg. A kemény gazdasági vagy geopolitikai hatalom alkalmazása számos ellentmondással járt volna, és nem feltétlenül hozott volna hasznot az EU-nak. Az EU-orosz kapcsolatok ez EU részéről tehát jól szabályozott keretek között működő kereskedelmi alapokra épültek, ami egyrészt elvezetett egy nagyfokú interdependenciához, másrészt biztosította azt is, hogy politikai válságok esetén se történjen fennakadás. Az EU-orosz kapcsolatokban ugyanakkor megjelent a biztonságiasítás, amely véget vet az EU liberális aktorként való fellépésének és gátat szabhat a függőségi viszonyoknak. A neorealista szempontú elemzések szerint az EU-nak stratégiai megközelítést kéne alkalmaznia az orosz kapcsolatokban, hogy az interdependencia megváltoztatására irányuló törekvések ne vezessenek bizalomvesztéshez és biztonsági dilemma kialakulásához. Több elemzés az Oroszországi Föderáció agresszív külpolitikai eszközeként értelmezi az energiát, amelyet az Oroszországi Föderáció fegyverként használ. Az új gázvezetékek építése szerintük kifejezetten azt a célt szolgálta, hogy megossza az EU tagállamait.⁴⁸²

2014-ben tehát a krími válság hatására megváltozott az uniós intézmények hozzáállása az orosz importfüggőséghez, az energiapolitikával szoros összefüggésben kezdték kezelni a közös kül- és biztonságpolitikát. A létfenyegetés, a beszédaktus, a vonatkoztatási tárgy mint a biztonságiasítás eszközei adottak voltak, a biztonságiasítás teljes folyamata azonban nem zajlott le. A normál ügymenettől való eltérés helyett az EU szakpolitikai lépések előkészítésében kereste a megoldást. Az uniós tisztviselők nyilatkozatai megteremtették azt a kontextust, amely a biztonságiasítás folyamatának beszédaktustól várt lépését teljesíthetné, azonban óvatosan fogalmaztak, nem hangzott el felszólítás konkrét tettek megvalósítására. A téma, vagyis az orosz importfüggőség jelentette fenyegetés a diskurzus részévé vált, így csak a biztonsági zsargon feltételei teljesültek, majd elkezdődött a szakpolitikai változások előkészítése, ami egy hosszabb folyamat.

---

⁴⁸² Sidi, „EU-Russia Energy Relations”.

A válságra válaszul 2014-ben bevezetett európai gazdasági szankciók megteremtették a lehetőséget egy olyan új szakpolitikai agenda kialakítására, ami számításba vette az energiabiztonsági kihívásokat.⁴⁸³ A stratégiai dokumentumokból jól látszik tehát, hogy az uniós intézmények a biztonságiasítás helyett a szakpolitika területére helyezik a hangsúlyt, és az energiabiztonság tágabb megközelítését igyekeznek alkalmazni. A biztonsági érvelés helyett gazdasági szempontok továbbra is meghatározóak, az ellátás biztonságát ezért továbbra is a földgázra építik.

A szakpolitikai keretezés szempontjából ez azt jelenti, hogy a Bizottság a krími válság hatására bemutatott energiabiztonsági stratégiájában jelen volt egy biztonsági keretezés, ami megjelent később az energiaunió stratégiájában is, utóbbi azonban már gazdasági eszközökkel kívánt reagálni az importfüggőség kérdéseire, ismét piaci kihívásként kezelve az energiaellátás biztonságát. Az energiaunió megvalósításához bevezetett intézkedéscsomag több lépésben emeli be a diskurzusba a megújuló energiaforrások témáját, így energiapolitikai oldalról megjelenik a 2018-ban felülvizsgált megújulóenergia-irányelvben (REDII), klímapolitikai oldalról pedig az Európai Zöld Megállapásban, ennek részeként pedig a Fit for 55 csomagban, és ambíciózus célokat tűz ki a részarányok növelésére. Újításnak számít, hogy az EU az Európai Zöld Megállapódás céljaiba foglalva, a megújuló energiaforrásokon keresztül összeköti a kapcsolatok a klímapolitikával: deklarálja vezető szerepét a klímaváltozás elleni küzdelemben azzal, hogy 2050-re az első klímasemleges kontinensé akar válni, ami a diskurzus meghatározó elemévé válik. Az Ursula von der Leyen vezette Bizottság egyik első intézkedéseként bemutatott Európai Zöld Megállapódás hatására megváltozott a megújuló energiaforrások keretezése. Túllépve a gazdasági kontextuson elkezdtek kötni az innovációhoz, a sikeres kapcsolatokhoz, a klímaváltozás elleni küzdelem kulcsfontosságú szereplőjeként emlegetik, és így a globális érdekérvényesítés eszközévé is vált. *„Az Európai Zöld Megállapódás egyrészt a kibocsátás csökkentéséről, másrészt a munkahelyteremtésről és az innováció fellendítéséről szól”* – fogalmazott Ursula von der Leyen a dokumentum bemutatásakor.⁴⁸⁴

Szulecki 2020-ban megállapítja, hogy bár úgy tűnhet, hogy az EU energiapolitikája biztonságiasodik az orosz gázfüggőség miatt, de összességében viszonylag ritka jelenségnek számít az energiaszektorban a biztonságiasítás teljes folyamata a létfenyegetéssel és a normál ügymenettől eltérő intézkedésekkel együtt.⁴⁸⁵ Stephanie C. Hofmann és Ueli Staeger a 2018-ban

---

⁴⁸³ Szulecki és mtsai., „Shaping the ‘Energy Union’”.

⁴⁸⁴ European Commission, „President von der Leyen on the European Green Deal”.

⁴⁸⁵ Szulecki, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector”.

született elemzéséből vonja le, hogy az EU-nak valójában nem áll érdekében a biztonságiasítás eszközt alkalmazni, az eltérő tagállami érdekektől vezérelt szakpolitikák berkeiben maradvá képes navigálni az energiabiztonságot érintő helyzetekben.⁴⁸⁶ Az importfüggőség okozta válságok megteremtették a lehetőséget arra, hogy az EU érzékeny és sebezhető függőségének kezelésére az uniós intézményeken keresztül szakpolitikai kereteket építsen.

5.1.3 Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja 2022-ben

2022. február 24-én az Oroszországi Föderáció megtámadta Ukrajnát, és az EU energiafüggőségét gazdasági és politikai fegyverként használta ellene. Az EU az így kialakult energiaválság hatására felgyorsította a döntéshozatalt, és megoldásként igyekszik mihamarabb függetlenedni az orosz fosszilis energiaforrásoktól, és felgyorsítani az energiaátmenet folyamatát. A 2022 májusában, a háború kitörésére és az így kialakult energiaválságra reakcióként bemutatott REPowerEU intézkedéscsomag deklarálta nem tekinti megfelelő kereskedelmi partnernek többet az Oroszországi Föderációt. Az EU 2023 februárjáig összesen tíz szankciós csomagot fogadott el az Oroszországi Föderáció ellen, hogy meggyengítse az orosz gazdaságot annyira, hogy ne tudja folytatni a háborút Ukrajnában. A szankciós csomagok számos energiapolitikai eszközt is tartalmaznak. A kitűzött cél, hogy az EU jóval 2030 előtt függetlenedjen az Oroszországi Föderációtól, megteremtse energiabiztonságát, ami azonban több kihívást tartogat még.

A háború hatására az EU rákényszerült, hogy a korábban lefektetett a klímasemlegesség elérésére megfogalmazott stratégiai céljait a tervezettnél korábban hajtsa végre, az ukrajnai háború tehát felgyorsította a már amúgy is folyamatban lévő energiaátmenet folyamatát és a megújuló energiák terjedését. Emellett EU orosz energiaimportfüggőségének a kérdését az EU energiapolitikájának agendájáról áthelyezte a kül- és biztonságpolitikára, és ráirányította a figyelmet, hogy a fosszilis energiahordozók milyen sebezhetővé tették az EU-t.⁴⁸⁷

Az energia fegyverként való használata nem új eszköz az Oroszországi Föderáció eszköztárában, de az uniós tagállamok gazdaságainak sikerült gyorsan reagálniuk, bár adódtak nézeteltérések a megvalósítás módjában.⁴⁸⁸ Az EU tehát felgyorsította az energiahatékonyság és a tisztaenergia-termeléshez szükséges feltételek biztosítását, illetve azonnal cseppfolyósított földgáz (LNG) beszerzésébe kezdett, hogy az ellátásbiztonságot biztosítani tudja.

---

⁴⁸⁶ Hofmann és Staeger, „Frame contestation and collective securitisation”.

⁴⁸⁷ Rochet és Hanoteaux, „Lessons from the European Reaction to the War in Ukraine”.

⁴⁸⁸ Rochet és Hanoteaux.

Az Európai Zöld Megállapodás jelentette a gyors intézkedések alapját, hiszen a 2019-ben elindított intézkedéscsomagnak köszönhetően a reformok már zajlottak, mikor a válság megérkezett Európába. Az uniós intézményekben már napirendre kerültek az energiahatékonysági és a megújuló energiák részarányának növelését célzó javaslatok, a háború kitörésekor a döntéshozatalt kellett felgyorsítani. Míg korábban az energiapolitika klímapolitikával egybeeső egyik kimondott célja volt a földgáz fogyasztásának jelentős csökkentése, az új körülmények hatására ez az EU biztonságának egyik sarokpontjává vált. Az Európai Zöld Megállapodás is foglalkozott ezzel és harmadával csökkentette volna, de a REPowerEU értelmében a legfrissebb kitűzött cél a földgázfogyasztás felére csökkentése 2030-ig.⁴⁸⁹ A REPowerEU tehát teljesen új intézkedéseket nem tartalmazott, alapját az Európai Zöld Megállapodás részét képező Fit for 55 csomag nyújtotta, csak a fontossági sorrendek és a gyorsaság változott az energia-biztonság javításával együtt.

A NATO reagálva arra, hogy az Oroszországi Föderáció háborút indított Ukrajna ellen, és ezzel megváltoztatta a biztonsági környezetet, 2022 júniusában a madridi csúcstalálkozóján új stratégiai koncepciót fogadott el, melyben az Oroszországi Föderációt nevezi a legnagyobb fenyegetésnek a szövetség biztonságára, a békére és a stabilitásra.⁴⁹⁰ Felmerül az energiával való manipuláció, valamint szerepel, hogy a katonai fenyegetésekkel szembeni ellenállóképesség mellett fel kell készülni a nem katonai típusú fenyegetésekre, amelyek közé tartozik a kritikus infrastruktúrák védelme, az energiabiztonság fokozása, és a befektetés a stabil és megbízható energiaellátásba, beszállítókbá és energiaforrásokba. Célul tűzi ki, hogy képességeket kell fejleszteni a politikai, gazdasági, energetikai, információs és egyéb hibrid taktikák kényszerítő alkalmazása ellen, amely a fegyveres támadás szintjét is elérheti, és így életbe lép az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelyében foglalt kollektív védelem.⁴⁹¹

5.1.3.1 Az orosz energiainport kiváltása

Az EU a háború első évében sikeresen tudta biztosítani az orosz fosszilisenergia-import kieséséből adódó energiaszükségletét úgy, hogy az Oroszországi Föderációból érkező ellátás hónapokon keresztül ingadozott és kiszámíthatatlan volt, majd a Gazprom lezárta először a Lengyelországba vezető Jamal, később az Északi Áramlat vezetékét.⁴⁹²

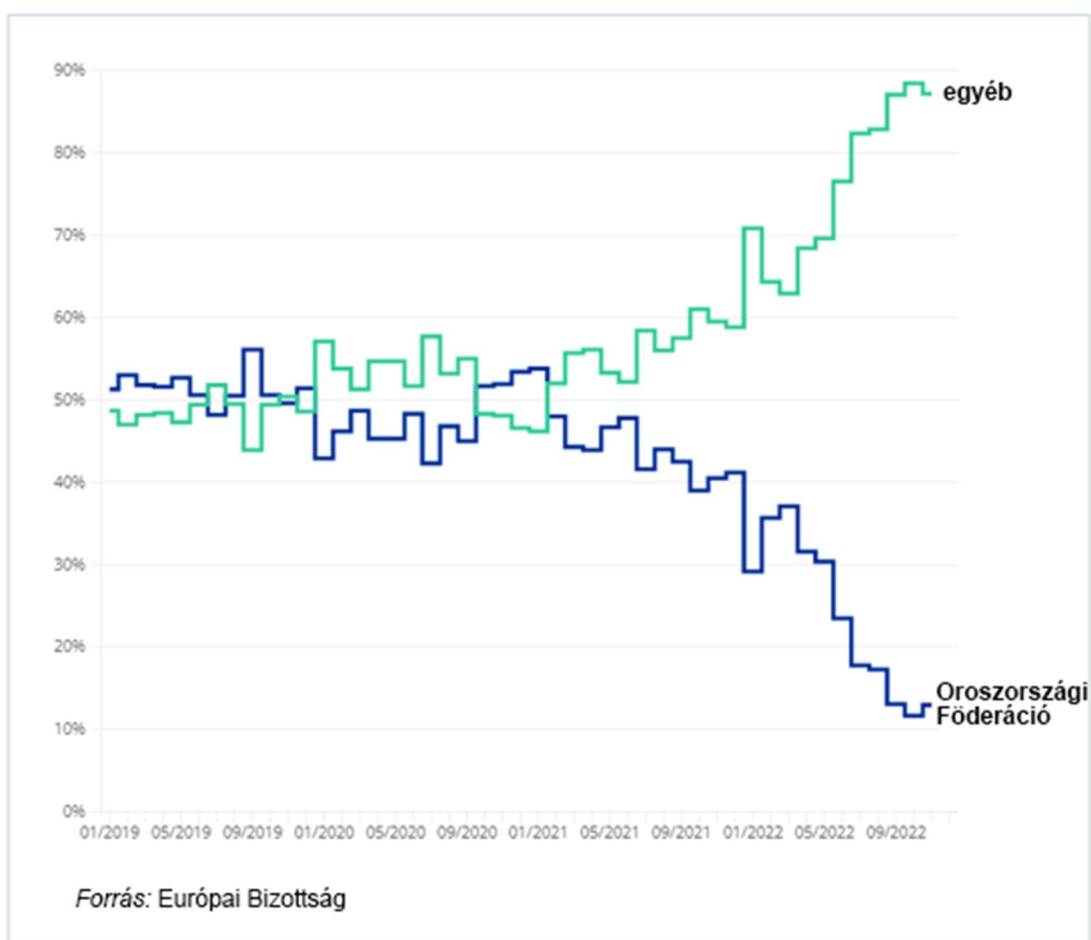
⁴⁸⁹ Rochet és Hanoteaux.

⁴⁹⁰ NATO, „NATO 2022 Strategic concept”.

⁴⁹¹ NATO, „Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government (2022)”.

⁴⁹² Jandó Zoltán, „Akkor most tényleg kiváltotta Európa az orosz gázt?”

Az EU 2021-ben a földgáz 83 százalékát importból szerezte be. 2022-ben a háború kitörése után, készülve a télre elkezdte diverzifikálni a gázellátását, miközben az Oroszországi Föderáció jelentősen csökkentette az EU felé irányuló gázexportját. Míg 2021 második feléig az Oroszországi Föderáció piaci részesedése 50 százalék körül volt, 2022 augusztusára a részesedés 17,2 százalékra csökkent, novemberben már csak 12,9 százalék volt.⁴⁹³ Ezzel együtt az EU 15 százalékkal csökkentette a gázfogyasztást.⁴⁹⁴ Az EU a kieső orosz gáz nagyrészt LNG-vel váltotta ki, melyet elsősorban Egyesült Államoktól vásárolt, de beszállító volt még Norvégia, Algéria, Katar és Nigéria.⁴⁹⁵ Az alábbi ábra az Oroszországi Föderációból az EU-ba érkező gáz arányát mutatja a többi országból érkező gázhoz viszonyítva.

13. ábra: Az EU diverzifikációja az orosz gáz kiváltására
2019. január és 2022. november között
Forrás: Európai Bizottság, a szerző fordítása⁴⁹⁶

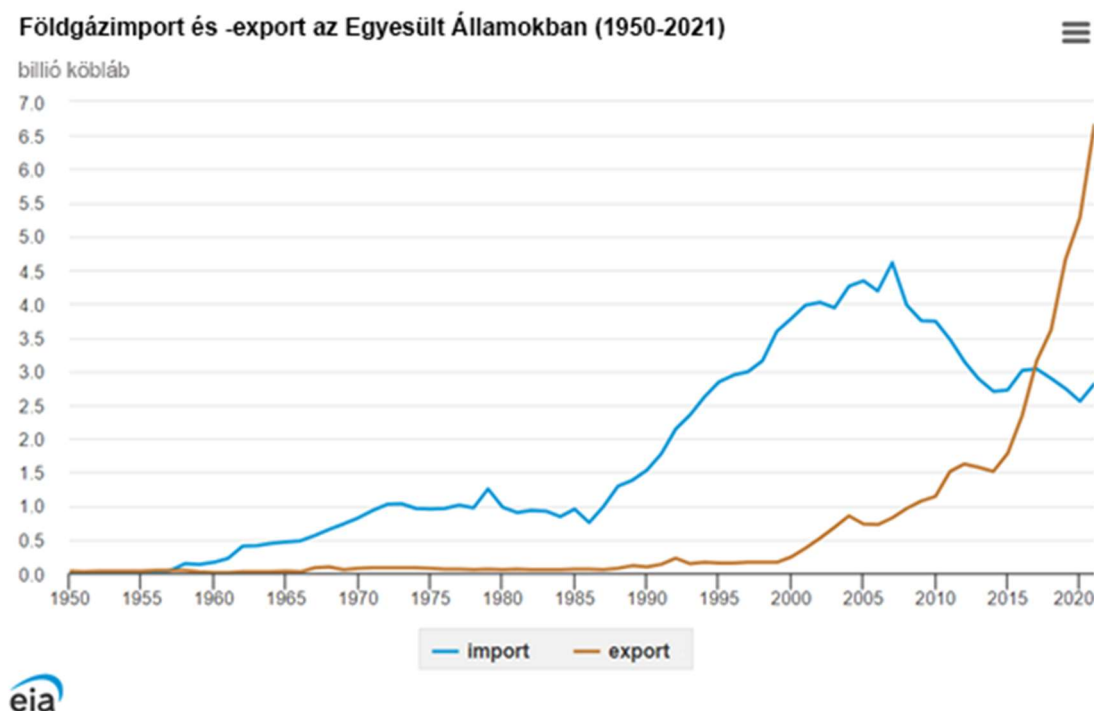
⁴⁹³ European Council, „Where Does the EU’s Gas Come from?”

⁴⁹⁴ Bruegel, „European Natural Gas Demand Tracker”.

⁴⁹⁵ European Commission, „EU Action to Address the Energy Crisis”.

⁴⁹⁶ European Council, „Where Does the EU’s Gas Come from?”

A NATO érdekei a diverzifikáció területén nagyrészt egybeesnek az Egyesült Államok érdekeivel, a NATO tevékenysége a történelmi fejlődés eredményeként nagyon sokszor amerikai érdekeket szolgált. Ugyan a NATO költségvetésének legnagyobb befizetője az Egyesült Államok, de a befizetett pénzt is legtöbbször az amerikai kül- és biztonságpolitikai célok megvalósítására fordították, nem pedig a NATO-éra.⁴⁹⁷ Ez különösen igaz a 2000-es évek óta, amikor az amerikai érdekek gyakran úgy írták felül Európa szempontjait, hogy Európa kifejezetten kedvezőtlen helyzetbe került (Afganisztán, Irak, arab tavasz). A NATO-ban Európa védelmének kérdése csak azután vált ismét hangsúlyossá, hogy az Oroszországi Föderáció 2014-ben annektálta a Krím-félsziget. Az Egyesült Államok érdekeinek képviselője a NATO kereteiben tetten érhető az energiapolitikában is, a szövetség megfelelő közeget biztosít az amerikai nemzeti érdekek megvalósításának – akár együtt Európa védelmével.

14. ábra: Az Egyesült Államok földgázimportja és -exportja 1950-2021
 Forrás: Az Egyesült Államok Energiainformációs Hivatala, a szerző fordítása⁴⁹⁸

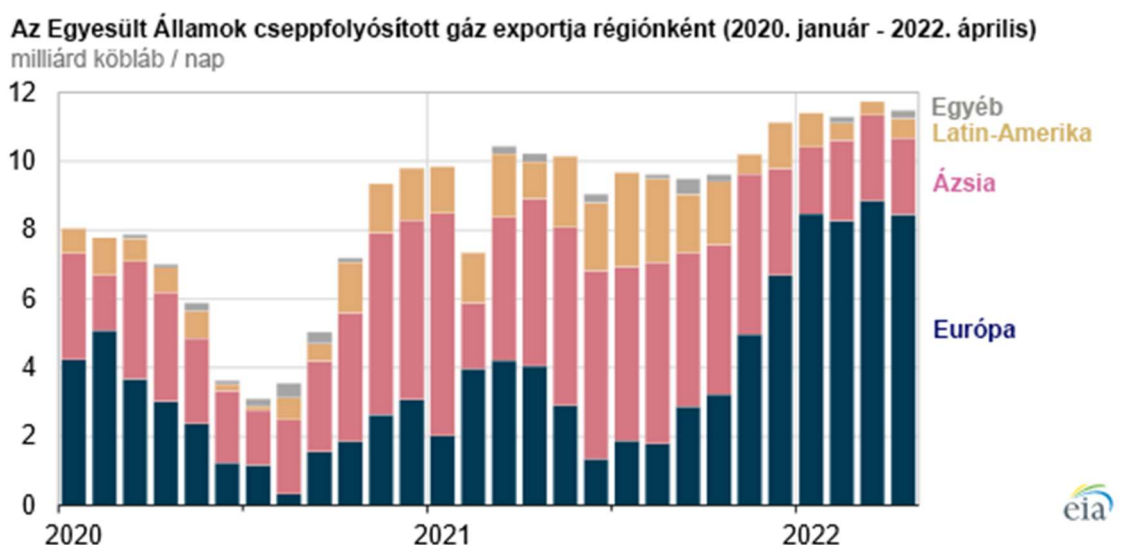
Az Egyesült Államok stratégiai célja volt, hogy megteremtse energiafüggetlenségét, és az elmúlt évtizedben olyan mértékben tudta növelni a termelést a palaolaj és a palagáz kinyerésével, hogy sikerült is ezt, ha nem is teljesen, de nagymértékben megvalósítania. Az Egyesült Államok 2018 óta nettó energiaexportőr, mára világelső földgáztermelésben köszönhetően

⁴⁹⁷ Szenes Zoltán, „Transzatlanti »Super Bowl«”.

⁴⁹⁸ U.S. Energy Information Administration, „Natural gas imports and exports”.

az LNG exportjának, és kőolajban is a világ élvonalában található. 2005-ben a felhasznált energia 30 százalékát még importból biztosította,⁴⁹⁹ de 2007 óta az import évről évre folyamatosan csökken.⁵⁰⁰

Az Egyesült Államok az energiatermelést nemcsak saját energiaszükségletének kielégítésére használja, az LNG exportjával geopolitikai céljait is képes megerősíteni, az EU energiaellátásának diverzifikációja pedig a NATO stratégiai céljai között is szerepel. Az Egyesült Államoknak ennek eléréséhez alapvetően árban kellett volna versenyre kelnie az orosz és a közeli konkurenciával. Ezzel enyhítette volna az EU sérülékenységét az Oroszországi Föderáció meghatározó energiabeszállítói szerepével, valamint a Közel-Kelet vagy Észak-Afrika instabil politikai rendszerei és a kiszámíthatatlan energiaárakkal szemben. Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja azonban felgyorsította az EU-val kapcsolatos terveinek megvalósulását. 2022 első négy hónapjában az Egyesült Államok cseppfolyósított földgázának 74 százalékát exportálta Európába, míg 2021-ben ugyanez az arány csak 34 százalék volt. 2020-ban és 2021-ben a fő célpont Ázsia volt, ami a teljes export csaknem felét tette ki.⁵⁰¹

15. ábra: Az Egyesült Államok cseppfolyósított gáz exportja (2020. január – 2022. április)

Forrás: Az Egyesült Államok Energiainformációs Hivatala, a szerző fordítása⁵⁰²

⁴⁹⁹ Domm, „The Russia-Ukraine War Remapped the World’s Energy Supplies, Putting the U.S. at the Top for Years to Come”.

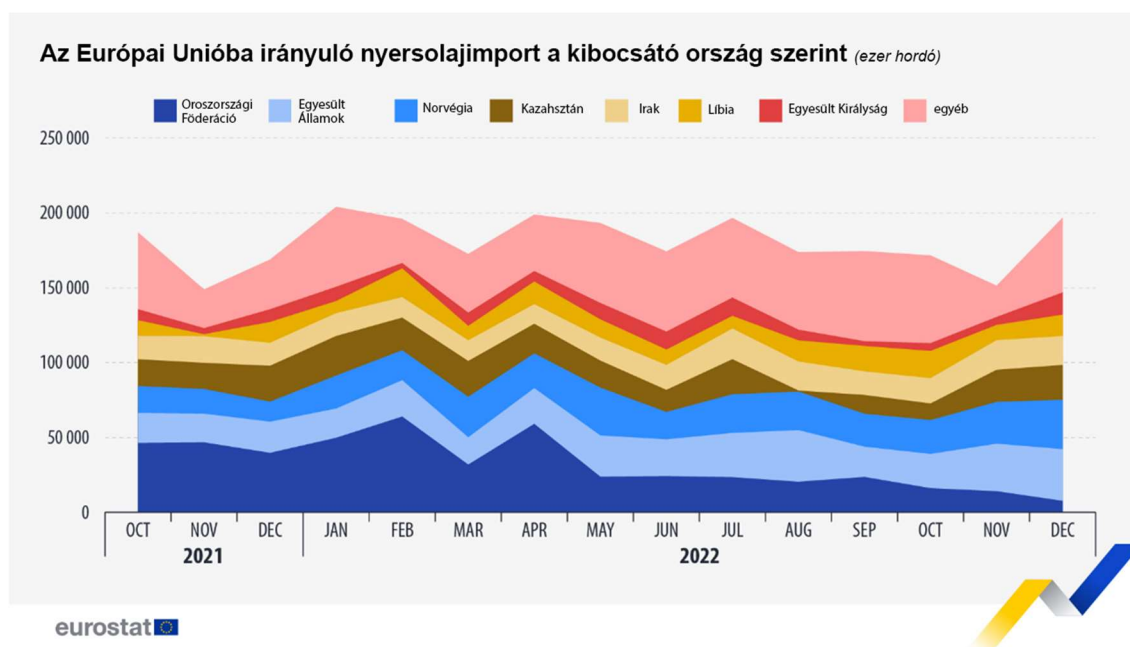
⁵⁰⁰ U.S. Energy Information Administration, „Natural gas imports and exports”.

⁵⁰¹ U.S. Energy Information Administration, „U.S. liquefied natural gas exports to Europe increased during the first 4 months of 2022”.

⁵⁰² U.S. Energy Information Administration, „U.S. liquefied natural gas exports”.

Az EU nyersolaj importjában is jelentős változások történtek, de egészen 2022 januárjáig, Ukrajna megtámadása előtti utolsó pillanatig az Oroszországi Föderáció volt az EU legnagyobb beszállítója, az import 24-31 százaléka származott orosz forrásból. Az alábbi ábrán az látszik, hogy a második legnagyobb beszállító az Egyesült Államok volt az import 10-13 százalékaival, ezután következett Norvégia, Kazahsztán, majd Líbia és Nagy-Britannia. 2022 februárja után néhány hónap instabilitást követően az orosz import elkezdett folyamatosan csökkenni, majd december elején elérte a bevezetett szankcióknak megfelelő értéket. Ezzel párhuzamosan a többi beszállítótól származó import megnövekedett, decemberre a legnagyobb beszállító az Egyesült Államok lett, ezután következett Norvégia, csak kisebb mértékű növekedéssel maradt beszállító Líbia, Nagy-Britannia, minimális növekedéssel pedig Kazahsztán és Irak.

16. ábra: Az EU nyersolajimportja országonkénti bontásban
 Forrás: Eurostat, a szerző fordítása⁵⁰³

A biztonsági környezet megváltozására reagálva tehát a NATO és az Egyesült Államok a katonai és az energiabiztonság területén is megerősítette az együttműködését az EU-val.

5.1.3.2 A válság következményei

Az EU a háború árnyékában három kulcsfontosságú energiapolitikai kihívással szembesült: az orosz energiafüggőség azonnali és drasztikus csökkentése úgy, hogy a tagállamok függőségének mértéke és diverzifikációs lehetőségeik jelentősen eltérnek. Megoldásra várt az a kérdés,

⁵⁰³ Eurostat, „Crude oil imports and prices: changes in 2022”.

hogyan az EU hogyan váltsa ki a fosszilis energiahordozókat és egyben biztosítsa az energiabiztonságot, amihez szüksége van új partnerségek kialakítására a zöld technológiák és a kritikus nyersanyagok beszerzése terén. A harmadik kihívás pedig a Fit for 55 csomagban foglalt intézkedések végrehajtása, amelyek szükségesek az Európai Zöld Megállapásban vállalt célkitűzések megvalósításához.⁵⁰⁴

Az energiaátmenet és az energiapiac integrációjának felgyorsítása számos pozitív hozadékkal jár az EU számára, ugyanakkor komoly kihívásokat is hordoz. Az energiaválságon keresztül túl nagy hangsúly kerül az ellátás biztonságára és a megfelelő mennyiségű földgáz biztosítására. Az EU így kockáztatja, hogy a beruházások a földgázszállításához szükséges infrastruktúrák fejlesztésére, így például az LNG kapacitások növelésére fókuszálnak, amelyek megtérülése az energiapiaci változásokat tekintve hosszú távon egyre inkább bizonytalan, a fejlesztések más dimenziói viszont indokolatlanul háttérbe szorulhatnak. Rendre elhangzanak azok az érvek, hogy a gázinfrastruktúrák alkalmasak lehetnek a jövőben hidrogénszállításra, ezek megvalósíthatósága és költséghatékonysága azonban még nem bizonyított.⁵⁰⁵

Mindezzel párhuzamosan az energiaátmenet eredményeként egyre nagyobb mértékben növekszik a megújuló energiaforrások alkalmazása, az európai ipar azonban még nem elég felkészült, és nem is rendelkezik az ehhez szükséges alapanyagokkal és eszközökkel, miközben például Kína vezető szerepet tölt be a megújuló iparban. Az EU így belekerülhet egy olyan csapdahelyzetbe, hogy egy külső beszállítótól való energiafüggőségét lecseréli ugyanennek egy hasonló formájára.⁵⁰⁶ Feltehetően a függőség valamilyen formája jelen lesz a jövőben is, de ideális esetben ez nem egy aktort fog jelenteni. Az EU-nak képesnek kell lennie arra, hogy biztosítsa megújulóenergia-ipara számára a szükséges nyersanyagok beszerzését és feldolgozását, amelyek a tisztaenergia-technológiák alapját képezik. Fel kell készülnie arra, hogy ezek mennyisége egyrészt nem feltétlenül szolgálja majd ki az energiaátmenettel járó globális igényeket, ami versenyt és áremelkedést generál, másrészt gyakran nem stabil politikai rendszerrel rendelkező országokkal kell kereskedelmi kapcsolatokat ápolni, amelyek így nem mindig lesznek megbízható partnerek. Ezzel párhuzamosan vezető szerepet kell betölteni a tiszta energia technológiákhoz szükséges innovációk területén is.⁵⁰⁷

---

⁵⁰⁴ Dennison, „Diplomatic Power”.

⁵⁰⁵ Dennison és Zerka, „Tracking Europe’s Energy Security”.

⁵⁰⁶ Bordoff és O’Sullivan, „Green Upheaval”.

⁵⁰⁷ Bordoff és O’Sullivan.

Mindezekre a kihívásokra az EU csak abban az esetben tud megfelelő válaszokat adni, ha az energiapolitika nem elszigetelten foglalkozik az energiaügyi kérdésekkel, hanem összefogásban a kül- és biztonságpolitika eszközrendszerével. Nemcsak meg kell változtatni a szakpolitikai prioritásokat, hanem intézményi háttérrel kell hozzá biztosítani uniós és tagállami szinten is. Külön tekintettel kell lenni arra, hogy az EU külkapcsolatai hogyan alakulnak az energia-exportőr országokkal, mert a megújuló energiaforrások iránti kereslet növekedése számukra a kőolaj és földgáz iránti kereslet csökkenését, azaz bevételkiesést jelent. Ezzel párhuzamosan megnő az érdeklődés az EU részéről a tisztaenergia-technológiákhoz szükséges ritka nyersanyagok iránt, amelyben egyre erősödő nemzetközi versengés várható az energiaátmenet évtizedeiben.⁵⁰⁸

Az energia- és a klímaválság megoldása részeként kell kezelni a célok eléréséhez szükséges külkapcsolatokat, és számolni az új geopolitikai dimenziókkal. Az EU-nak olyan diplomáciára van szüksége, amelyik részt vesz a fenntartható energiabiztonság megvalósításában.⁵⁰⁹ Ennek kereteit a REPowerEU részeként bemutatott külső energiastratégia fogalmazza meg, ami összekapcsolja az energiabiztonságot a globális energiaátmenettel az energiakülpolitikán és az energiadiplomácián keresztül.⁵¹⁰

5.1.3.3 A megújuló energiaforrások szerepe

Az EU egészen 2025-ig a klímavédelmi szempontok figyelembe vételével is képes biztosítani az ellátás biztonságát a kieső orosz import ellenére. Ehhez arra van szükség, hogy megvalósítsa a Fit for 55 és a RepowerEU célkitűzéseit, és ugyancsak fontos tényező, hogy a tagországok saját energiabiztonsági lépéseket is tegyenek. A tagállamoktól várt lépések kiterjednek a megújuló energiaforrások részarányának gyors és jelentős mértékű növelésére, az energiahatékonyság javítására, az elektrifikációra, és az LNG fogadására alkalmas ideiglenes infrastruktúra fejlesztésére, ami azt is jelenti, hogy hosszabb távon csökkenő földgáz iránti keresletre számítanak. Az Európai Klímaalapítvány elemzése szerint az EU most meghozott döntéseinek a hatásai messzire mutatnak, és megerősödve jöhet ki válságból: az EU-ban megtermelt megújuló energiák javítják az energiabiztonságot, a klímavédelmi intézkedések megerősítik a klímaváltozás elleni küzdelem globális vezető szerepében.⁵¹¹

---

⁵⁰⁸ Dennison, „Diplomatic Power”.

⁵⁰⁹ Dennison.

⁵¹⁰ European Commission, EU external energy engagement in a changing world.

⁵¹¹ European Climate Foundation, „Delivering EU Energy Security through Climate Action”.

A Nemzetközi Energiaügynökség elemzése szerint a háború okozta energiaválság fordulópont az EU számára a megújuló energiaforrások térnyerésében, és a REPowerEU eredményeként 2027-re megszűnhet az orosz fosszilisenergia-függőség. Prognózisuk szerint az energiabiztonsági kihívásokra és a klímaváltozás elleni küzdelemre adott közös válaszként 2022 és 2027 között a megújuló alapú villamosenergia-termelés megduplázódik. Számos tagállam vezetett be olyan cselekvési terveket, amelyek tovább emelik korábbi vállalásaikat, és amelyek kiterjednek szakpolitikai lépésekre, és megoldásokat javasolnak a nem pénzügyi kihívásokra is. A megújuló energiaforrások részarányának növekedése a közlekedési és a fűtési ágazatban lassítja az átállás folyamatát.⁵¹²

Az Oroszországi Föderáció az energia fegyverként alkalmazásával megteremtette a megújuló energiaforrások számára a momentumot azzal, hogy a földgáz vált megbízhatatlan és drága energiaforrássá, ami korábban a megújulókat jellemezte. Irányváltás várható az uniós szakpolitikai célokban, a középpontba kerül a gyorsabb dekarbonizáció és az importfüggőség csökkentése, és háttérbe szorul az EU integrált energiapiacának továbbfejlesztése.⁵¹³

Azok a technológiák, amelyekre az EU-nak szüksége van a fosszilis energiahordozók kiváltásához, már léteznek és teljesen versenyképesek, elérhetőek továbbá a megfelelő pénzügyi és szabályozási eszközök. Összességében az elmúlt két évtizedben kialakult politikai konszenzus a dekarbonizáció szükségességéről megteremtette az alapokat az orosz energiainport fokozatos kivezetéséhez és az energiaátmenet felgyorsításához, egy ilyen mértékű átalakulás azonban rengeteg kockázatot hordoz.⁵¹⁴

5.1.3.4 Szakpolitikai keretezés

Mindezekre a kihívásokra az EU csak abban az esetben tud megfelelő válaszokat adni, ha az energiapolitika nem elszigetelten foglalkozik az energiaügyi kérdésekkel, hanem összefogásban a kül- és biztonságpolitika eszközzel.⁵¹⁵ Az EU válságkezelése kapcsán került át az energiabiztonság biztosítása az energiapolitika kereteiből a kül- és biztonságpolitikába is, és így felmerül a biztonságiasítás eszközének alkalmazása éppen a válságra adott válaszként. Mivel az energia és alkalmazása olyan mélyen a modern társadalom működésének alapját képezi, az ellátás biztonságának veszélye esetén felmerül a létfenyegetés lehetősége. Az euró-

---

⁵¹² International Energy Agency, „Executive Summary – Renewables 2022 – Analysis”.

⁵¹³ Osička és Černoch, „European energy politics after Ukraine”.

⁵¹⁴ Osička és Černoch.

⁵¹⁵ Dennison, „Diplomatic Power”.

pai közvélemény ugyanakkor egyértelműen kiállt amellett, hogy meg kell szüntetni a függőséget az orosz fosszilisenergia-importtól.⁵¹⁶

A háború hatására tovább erősödött az EU-orosz kapcsolatok keretezésében a tranzitviták során megjelent megbízhatatlanság hangsúlyozása, ami az energiabiztonsági percepció teljes átalakulását hozhatja magával, és változást eredményezhet a korábban importfüggőségre épülő energiapolitikában is.⁵¹⁷ Számítani lehet az energiaellátás biztonságiasítására valamilyen formában, valamint a különböző energiahordozók, energiarendszerek és azok egyes összetevői percepciójának átkeretezésére. Ez azt jelenti, hogy ugyan a gázellátás diverzifikációja elterjedt megoldás a válság kezelésére, azonban ez csak rövid távra jelent megoldást, ezzel szemben a megújuló energiaforrások, az energiahatékonyság és az elektromobilitás a klímavédelem mellett a nemzeti biztonság eszközeinek is számítanak. A megújuló energiaforrások percepciója így a függetlenséggel kapcsolódik össze, és ahogy az energiával összefüggő biztonsági keretezés egyre elfogadottabbá válik, úgy válnak a társadalmak is egyre nyitottabbá az új energiarendszerek irányába.

A megújuló energiaforrások térnyerésével felül kell vizsgálni azt az alapvetésnek alkalmazott koncepciót, hogy multilaterális energiapolitikai kérdésekben, amikor például az aktor a Bizottság vagy bármely más uniós intézmény, akkor a hallgatóságot a tagállamok nemzeti kormányai és az energiavállalatok alkotják.⁵¹⁸ Az energia demokratizálódásával a fogyasztók prosumerekké válnak, és nemcsak az energia termelésében, hanem az energiarendszerek alakításában is aktív szerepet vállalnak. Ennek megfelelően a szakpolitikai keretezés már a szakmai célcsoportokon túllépve érintettnek (stakeholder) kezeli a lakosságot is.

A Bizottság továbbá az uniós polgárok felé is kommunikál a mainstream médián keresztül, jelen van a közösségi médiában is,⁵¹⁹ hogy a narratívái és az üzenetei közvetlenül eljussanak mindenkihez.⁵²⁰ Ezzel hosszabb távon képes a szakpolitikai céljainak megfelelő társadalmi támogatottságot megszerezni, így az uniós polgárok aztán a saját nemzeti döntéshozóikon kérik számon a közösségi szinten kitűzött célok végrehajtását. A folyamat éppen a biztonságiasítás iránya ellenében hat. Biztonságiasítás esetében egy felülről irányított, a politika eszköztárából kiemelt, és a normál ügymenet fölé helyezett kérdésnek kéne konszenzust szerezni

---

⁵¹⁶ European Commission, „REPowerEU: A Plan to Rapidly Reduce Dependence on Russian Fossil Fuels and Fast Forward the Green Transition - Press Release”.

⁵¹⁷ Osička és Černoch, „European energy politics after Ukraine”.

⁵¹⁸ Hofmann és Staeger, „Frame contestation and collective securitisation”, 6.

⁵¹⁹ European Commission, „The official Facebook Page of the European Commission”.

⁵²⁰ A disszertáció írásakor az Európai Bizottság hivatalos angol nyelvű Facebook-oldalának 1,4 millió követője van.

a tagállamok körében, aminak azonban éppen az energiapolitikában rendkívül kicsi az esélye, hiszen az uniós döntéshozatalban meghatározó a konszenzus szerepe, ezért igyekeznek elkerülni a konfliktusokat. A szakpolitikai keretkezéssel azonban egyszerre lehet megszólítani a döntéshozókat és a szakmai célcsoportot, valamint a lakosságot, így egy szélesebb réteg válik az interszjektív valóság részévé, és a biztonságiasítás eszközének alkalmazása nélkül, lentől felfelé mutató irányba is elindul egy folyamat, amely az interakció, a cselekvés vagy a társadalmi támogatottság megszerzésének irányába hat.

Összességében a háború okozta krízis megteremtette a körülményeket az energiarendszereket érintő akár szigorúbb szakpolitikai lépések megtételére, a külkapcsolatokban pedig erőteljesebben fonódik majd össze az energia- és a biztonságpolitika. A REPowerEU részeként bemutatott intézkedéscsomagban a megújuló energiaforrások keretezése megegyezik az Európai Zöld Megállapásban foglaltakkal, a különbség, hogy gyorsabb átállást ígér, megerősítve azt a keretkezést, hogy a válság megoldása a megújuló energiaforrásokban rejlik. További különbség, hogy az orosz importfüggőség, a kitettség a fosszilis energiahordozóknak, illetve a háború ténye megváltoztatták elsősorban a földgáz, de a többi fosszilis energiahordozó keretezését is. Rövid távon ugyan az EU megoldásként kezeli ezek alkalmazását, ahogyan majd látni fogjuk ezt a tagállami példákon keresztül is (7. fejezet), de a keretezés sokkal inkább egy teljes kivezetést célzó irányt takar, első lépésben a kőszén esetében.

A külső energiastratégiában tetten érhető, ahogy az EU megragadta a krízissel járó változások lehetőségét, és olyan keretezésben jelenik meg, ami iránymutatásul szolgál önmaga és a nemzetközi közösség számára is: a globális, zöld és igazságos energiaátmenet vezetője kíván lenni. Ez azt jelenti, hogy a háború hatására kitűzött uniós célok nemcsak a klímaváltozás elleni küzdelem globális vezető szerepét erősítik meg, hanem kiegészítik ezt a vezető szereppel az energiaválság megoldásában is.

A nem megfelelő válságkezelés, a politikai, pénzügyi és vállalati erőforrások elégtelen mozgósítása könnyen energiaszegénységbe taszíthatja az európai lakosság egy nagy részét. Az ilyen súlyos következmények megkérdőjelezhetik az EU legitimitását az energiapolitikában, és ronthatják a nemzeti politikai intézményekbe vetett közbizalmat, táptalajt biztosítva popu-

lista politikai erőknél.⁵²¹ Vlagyimir Putyin orosz elnök már a háború előtt,⁵²² és Ukrajna megtámadása után is az európai energiaátmenettel magyarázta a magas energiaárakat.⁵²³

A 2000-es évektől zajlik egy biztonságiasítási folyamat, ami egyre erősödik, de az energiapolitika kérdéseiben a tagállamok megosztottsága jellemző, hiszen eltérnek az érdekeik a rendelkezésükre álló energiaforrásokból, valamint a földrajzi, történelmi és geopolitikai adottságaikból adódóan.⁵²⁴ Az európai döntéshozatalban meghatározó konszenzus így nehezen kivitelezhető, az uniós intézmények, különösen a Bizottság mint az uniós jogalkotás kezdeményezője számára ezért a szakpolitikai válaszok jelentik az utat a céljai eléréséhez, melynek támogatására megfelelő keretkezéssel alakítja a narratívát. A háború árnyékában történt meg a váltás, az Európai Zöld Megállapodás biztosította a szakpolitika számára az irányokat, amely egyszerre energia- és klímapolitikai dokumentumként keretezte a megújuló energiaforrásokat a szabadság energiahordozójaként. A közös kül- és biztonságpolitika számára pedig a REPowerEU részeként bemutatott külső energiastratégia kapcsolta össze az energiabiztonságot a globális energiaátmenettel az energiakülpolitikán és az energiadiplomácián keresztül. A megújuló energiaforrásokat először kezeli az EU nemcsak a diverzifikáció és a klímaváltozás elleni küzdelem eszközeként, hanem a közös kül- és biztonságpolitikán keresztül az importfüggőség megszüntetéséhez vezető útnak.

5.1.4 Az EU előtt álló aktuális kihívások

Egy évvel azután, hogy Oroszország megtámadta Ukrajnát, az E3G kutatói elérkezettnek látják az időt, hogy az EU a válságkezelést maga mögött hagyva a hosszú távú érdekeit helyezze előtérbe, és elkezdje megvalósítani a gazdasági és energiabiztonsági céljait.⁵²⁵ Adeline Rochet és Raphael Hanoteaux szerint az EU előtt álló feladat így az elkövetkező évekre a gazdaság átalakítása, ami nemcsak szükséges, hanem kivitelezhető feladat is. Azzal érvelnek, hogy az energiafogyasztás meghatározza az EU egész gazdaságát. A gázárak növekedése miatt megugrott a villamos energia, az élelmiszerek és a műtrágya ára, inflációt okozott szerte Európában, és közvetlen hatást gyakorolt az ellátási láncokra. Megoldásként energiahatékonysági és energiatakarékosági intézkedéseket javasolnak, valamint a megújuló energiaforrások rendszerbe állítását energiatárolással kiegészítve, amelyek így együtt jelentősen javítják a

---

⁵²¹ Osička és Černoch, „European energy politics after Ukraine”.

⁵²² Euractiv, „Putin Blames Green Transition for Europe Energy Market »Hysteria«”.

⁵²³ Muller és Strzelecki, „Putin Blames Europe for Energy Crisis as Price Cap Divides EU”.

⁵²⁴ Leimbach és Müller, *European Energy Policy*.

⁵²⁵ Rochet és Hanoteaux, „Lessons from the European Reaction to the War in Ukraine”.

rezilienciát. Megjegyzik, hogy a szükséges technológiák közül már sok most is rendelkezésre áll, ilyenek például a hőszivattyúk, napelemek és a zöld hidrogén.⁵²⁶

A függetlenedés az orosz gáztól azonban rendkívül költséges is, nagyszabású beruházásokba kell kezdeni a tiszta energia technológiák terén. Első lépésként az európaiak energiaszámláit csökkentenék az épületek energiahatékonyságának javításával és a megújuló energiák minél szélesebb körben elérhetővé tételével. Felhívják a figyelmet arra, hogy ugyan rövid távon a gázimporthoz infrastruktúrafejlesztésre lehet szükség, azonban fontos nagyon mérlegelni, hogy valóban megéri-e olyan energetikai infrastruktúrába fektetni, amelynek a jövőbeni hasznosítása legalábbis bizonytalan.⁵²⁷ Sarah Brown, az Ember kutatójának számításai szerint a megújuló energiák részarányának 45 százalékra emelése 2030-ig 200 milliárd eurót takaríthat meg.⁵²⁸

Az EU előtt álló kihívások megoldásához önmagában az energiapolitikai eszközök nem elegendők, bármennyire is a megoldás középpontjában az energiaátmenet áll, egy nagyobb átalakulásnak lehetünk szemtanúi, ami magában foglal technológiát, ellátási láncokat és hatalmi átrendeződéseket. Az energiaátmenet felgyorsítása így nemcsak azért fontos, hogy a háború első évében sikerrel véghez vitt leválás az orosz fosszilisenergia-importról hosszú távon is fenntartható legyen, hanem azért is, mert az EU globális érdekérvényesítéséhez és geopolitikai szerepének erősítéséhez a klímaváltozás elleni küzdelemben példát kell mutatnia. Ennek eszköze a tisztaenergia-technológiákban a vezető szerep megszerzése, azaz bővíteni kell a technológiai és kutatás-fejlesztési ágazatokat, foglalkozni kell a kritikus nyersanyagok beszerzésével, valamint az új ipari forradalom társadalmi hatásaival. Az ellátási láncok újratervezésekor külön figyelmet kell fordítani a kapcsolatokra Afrikával, és egy mindenki számára előnyös partnerséget kialakítani, valamint az Egyesült Államokkal a kereskedelem és a technológia terén.⁵²⁹

5.2 Megújuló energiaforrások és az EU belső biztonságának összefüggései

Az energiabiztonság kérdése az EU-ban az 1970-es évek olajválságaival kapcsolatban került a figyelem középpontjába, de az 1980-as évek viszonylagos stabilitásának hatására ugyan kikerült a prioritások közül, de már érdemben foglalkoztak a fosszilis energiahordozók alternatíváiként a megújuló energiaforrásokkal és a nukleáris energiával. A klímaváltozás elleni küzd-

---

⁵²⁶ Rochet és Hanoteaux.

⁵²⁷ Rochet és Hanoteaux.

⁵²⁸ Brown, „Small Step Up for Renewables, Giant Fall for Gas”.

⁵²⁹ Perteghella, „Integrating Climate and Energy Security in the EU External Action”.

elem megjelenése erősítette a fenntarthatóság és az energiabiztonság szempontjainak érvényesülését, majd a fukusimai atomkatasztrófa alapjaiban változtatta meg az atomenergia energiapolitikában betöltött szerepét, bár több európai ország továbbra is kitart a nukleáris energia alkalmazása mellett. A megújuló energiaforrások kaptak így nagyobb figyelmet.⁵³⁰

Az Európai Bizottság energiapolitikai narratívájának régóta fontos részét képezi a környezet védelme, ahogy azt láttuk az uniós energiapolitika és energiaátmenet fejlődéstörténetének áttekintésében, már az 1990-es években érdemi lépésekkel indultak a globális klímavédelem vezető szerepe betöltésének irányába. A 2000-es évek közepén az energiapolitikat alakító tényezők kedvezni látszottak a megújuló energiaforrások térnyerésének. A környezetvédelem és a fenntarthatóság a prioritások között szerepelt, a fosszilis energiahordozók árának növekedését prognosztizálták párhuzamosan azzal, hogy majd a megújuló energiaforrások technológiája fejlődik, az ára csökken, és ezzel versenyképesebbé teszi az uniós gazdaságot, amelyet még kiegészített a nemzetközileg is példaértékű EU-s kibocsátáskereskedelmi rendszer (EU ETS). 2008-ban felment az olaj ára, és minden tökéletesnek tűnt egy energiapolitikai reformcsomag megvalósítására, ami egyszerre oldja meg az EU összes problémáját: csökkenti az energiaköltségeket, csökkenti az importfüggőséget, javítja az energiabiztonságot, hozzájárul a klímaváltozás elleni küzdelemhez, valamint lokálisan is csökkenti a környezet szennyezését például a tisztább levegővel.⁵³¹

A globális pénzügyi válság és az Egyesült Államokban zajló palaolaj- és palagázforradalom azonban megváltoztatta a nemzetközi piaci és biztonsági környezetet, ami hozta magával a megújuló energiaforrások és az energiahatékonysági megoldások árának emelkedését. Ezzel együtt közvetett hatásként Európa elkezdett olcsó szenet vásárolni, ami gazdasági megoldást ugyan jelentett, de közben növelte a szén-dioxid-kibocsátást. Az alábbi ábrán az látszik, hogy éppen az uniós megújulóenergia-reformok bevezetésekor jelentősen csökkent a kőolaj ára, rontva a megújuló energiaforrások versenyképességét.

---

⁵³⁰ Heshmati és Abolhosseini, „European Energy Security”, 293–94.

⁵³¹ Szulecki és Westphal, „The Cardinal Sins of European Energy Policy”, 47.

17. ábra: A nyersolaj hordónkénti ára 2000 és 2020 között (USD)
 Forrás: Bloomberg adatai alapján BBC, a szerző fordítása⁵³²

Az EU előtt álló kihívás így átalakult, a klíma és környezeti kérdésből gazdasági kérdés lett. Mindehhez hozzájárult a biztonsági környezet megváltozása is, miután 2006-ban és 2009-ben az orosz-ukrán tranzitviták hatására az EU több tagországa súlyos gázellátási zavarokkal szembesült, melynek hatására elkezdődött a belső piac integrációja.

A dekarbonizációs törekvések a villamos energiára korlátozódtak, miközben a közlekedési szektor legnagyobb része kőolajra alapszik, a tagállamok ezért importfüggőek. Az EU-ban a megújuló energiaforrások részaránya a közlekedési szektorban 2005-ben 2 százalék volt, 2020-ra elérte a 10,2 százalékot, és azóta érdemi javulás nem látható, bár a tagállamok között jelentős a különbség. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (European Environment Agency, EEA) szerint a megújuló energiaforrások részaránya a közlekedésben szerte Európában a bioüzemanyagoknak köszönhető, 2011 és 2020 között több mint kétszeresére nőtt az uniós fenntarthatósági kritériumoknak megfelelő, közlekedésben felhasznált bioüzemanyagok

⁵³² BBC / Bloomberg, „Oil price 2000-2020”.

aránya. Az elektrifikáció a közúti és a vasúti közlekedésben is csak nagyon kis mértékben játszott szerepet a közlekedésből származó kibocsátások csökkentésében.⁵³³

Ugyancsak kiemelten fontos és hatékony eszköz az EU dekarbonizációs céljaihoz és az energiabiztonságához általában az energiahatékonyság, de különösen az épületek energiahatékonyságának javítása.⁵³⁴ Az épületek felelnek az EU teljes energiafogyasztásának 40 százalékáért, és az energiaszektorból származó üvegházhatásúgáz-kibocsátás 36 százalékáért, miközben az épületek 75 százaléka nem energiahatékony, és 85-95 százalékuk 2050-ben még mindig állni fog.⁵³⁵ Az elsődleges cél ezért az energiaigény és -fogyasztás csökkentése, majd a fennmaradó energiaszükséglet biztosítása megújuló energiaforrásokból. Mára az EU-ban minden új építésű épületnek közel nulla energiaigényűnek kell lennie, ez a szabály középületek esetében 2019 óta hatályos. A 2010-ben megalkotott, majd 2018-ban módosított irányelv az épületek energiahatékonyságáról,⁵³⁶ később már összhangban az Európai Zöld Megállapodással, rendelkezik az épületállomány teljes dekarbonizációjáról 2050-ig, amihez megfelelő befektetési környezetet kell teremteni, és információhoz juttatni az európai fogyasztókat az energiahatékony felújításokról.⁵³⁷

Az EU előtt álló feladat, hogy a fenntarthatóság szem előtt tartásával biztosítsa az energiaátmenet időszakára a szükséges energiát úgy, hogy az energiafüggetlenség mellett közben az energiabiztonság többi dimenziója sem szorul a háttérbe. Ezek a feltételek szükségesek ahhoz, hogy az EU visszaszerezze a nemzetközi tekintélyét és tárgyalási pozícióját, és újra meghatározó puha hatalom legyen. A tagállamok megosztottsága azonban komoly akadályt jelent ezen célok eléréséhez, a megoldás a kooperációban rejlik.⁵³⁸

Szulecki és Westphal 2014-ben, az ukrán válság elején öt pontban foglalta össze, hogy Európa miért nem tudott elég határozottan és felkészülten reagálni.⁵³⁹ Öt fő bűnnek nevezik a következő hiányosságokat: nem tudták áthidalni a feszültséget az eltérő európai és tagállami érdekek között, szűklátókörűen közelítettek a politika eszközhöz, megosztottság jellemezte a belső energiaellátást, az energiabiztonság logikáját rosszul értelmezték, ezért nem kapott elég figyelmet, illetve ellenállásba ütközött a fenntarthatóság, ami akadályozta az energiaátmenetet. Akkor azzal magyarázták az öt fő bűnt, hogy a háttérükben politikai és infrastruktú-

---

⁵³³ European Environment Agency, „Use of Renewable Energy for Transport in Europe”.

⁵³⁴ Zsolt Melinda, „Energy Security”.

⁵³⁵ European Commission, „Factsheet - Energy Performance of Buildings”.

⁵³⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2018/844 irányelve (2018. május 30.) az épületek energiahatékonyságáról.

⁵³⁷ European Commission, „Energy Performance of Buildings Directive”.

⁵³⁸ Szulecki és Westphal, „The Cardinal Sins of European Energy Policy”, 47.

⁵³⁹ Szulecki és Westphal, „The Cardinal Sins of European Energy Policy”.

rális adottságok álltak, amelyeket tovább nehezítettek a tagállami stratégiák közti különbségek és az EU saját intézményi keretei. Az energiabiztonságra és a megújuló energiákra vonatkozóan azt hiányolják, hogy a villamosenergia-szektor dekarbonizációján kívül, ami a legegyszerűbben dekarbonizálható szektor, az energetika többi területe nem kapott megfelelő figyelmet, éppen azért a fűtés és a közlekedés, amelyek a földgáz és a kőolaj nagy fogyasztói, nem is kerültek napirendre, és az ezekkel kapcsolatos kihívások kezelése elmaradt.⁵⁴⁰

Az EU az energiabiztonságot a 2016-ban született globális kül- és biztonságpolitikai stratégiájának bevezetése óta a külkapcsolatok kiemelt területeként kezeli,⁵⁴¹ és – kapcsolódva az energiaunió értékrendjéhez és célkitűzéseéhez⁵⁴² – integráltan közelíti meg az európai energiabiztonság belső és külső dimenzióit. A belső dimenzió energiabiztonsági vonatkozásai között említi a jól működő belső energiapiacot, a fenntartható energia és az energiahatékonyság központi szerepét, valamint hogy az infrastruktúra fejlesztésekor hangsúlyt kapnak az interkonnektorok, az ellenirányú áramlás és a cseppfolyósított földgáz (LNG) tárolásának lehetősége. A közös kül- és biztonságpolitika fókuszán az látszik, hogy az energiabiztonság külső dimenziójával foglalkozik, és nem fordít figyelmet például a belső energiabiztonság hálózati kiegyensúlyozást érintő kihívásaira, ami alapvetés az időjárásfüggő megújuló energiaforrások integrációjában. Ez a területet így az energiapolitika hatáskörébe tartozik.⁵⁴³

5.2.1 Elektrifikáció és hálózatok

A villamos energia dekarbonizációja jelenleg technológiailag a legkönnyebben kivitelezhető, és bár a megújuló alapú termeléssel megszűnnek a fosszilis üzemanyagokhoz köthető biztonsági kihívások, de létrejönnek újak. A villamos energia több figyelmet igényel majd, mert ahogy a fosszilis energiahordozók eltűnnek a rendszerből, az energiaellátás egyre nagyobb részét biztosítja majd villamos energia.⁵⁴⁴ Kezelnit kell továbbá az időjárásfüggő megújuló energiaforrások rendszerbe állításának technológiai sajátosságait. Az elektrifikáció hatására egyre nagyobb mennyiségű villamos energia megtermelésére lesz szükség, és bizonyos térségek külső beszállítókra lesznek utalva, így számukra az energiabiztonság biztosítása új típusú kihívásokat tartogat.⁵⁴⁵

---

⁵⁴⁰ Szulecki és Westphal, 46.

⁵⁴¹ European External Action Service, „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy”.

⁵⁴² European Commission, A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080.

⁵⁴³ European Commission, „Questions and Answers on 2030 Framework on Climate and Energy”.

⁵⁴⁴ Bordoff és O'Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁵⁴⁵ Bordoff és O'Sullivan, „Why We Need to Rethink Energy Security in the Transition to Net-Zero”.

Az energiaátmenet és a klímasemleges gazdaság megvalósulása a globalizáció ellenében hatnak, sokkal kevesebb energiahordozó kerül majd a globális piacra.⁵⁴⁶ Ennek az egyik oka például, hogy a dekarbonizált villamos energia termelése lokálisan vagy regionálisan történik, mert a távolabbra szállítása egyszerre bonyolult és nagyon drága. Energiabiztonsági szempontból sem tekinthető megfelelő megoldásnak a villamos energia importja, mert a tárolására, így akár tartalékok képzésére egyelőre nem találták meg a jó megoldást, így a kitétség az ellátási zavaroknak túlságosan magas.

A villamosenergia-rendszerek rezilienciája energiabiztonsági szempontból azt is jelenti, hogy képesek kezelni az időjárásfüggő nap- és szélenergia ingadozásait. Az egyre magasabb megújuló részarányok, valamint a decentralizációval a fogyasztók hálózatba kapcsolása (prosumerek) igen nagy rugalmasságot követel a rendszerektől, és jelentős, gyakran drága fejlesztéseket kell megvalósítani a kiegyensúlyozott működés érdekében.⁵⁴⁷

A villamos energia importja a technológiai szempontok miatt viszonylag bonyolult, ezért a villamosenergia-termelés jellemzően az EU határain belül zajlik, bár folyamatban van a környező régiók hálózatba csatlakoztatása, ilyen például Ukrajna. Az EU-ban felhasznált villamos energia jelentős részét nukleáris vagy fosszilis energiaforrások felhasználásával termelik, a megújuló energiaforrások részaránya pedig egyre növekszik ezen a területen is, 2004 óta megduplázódott, 2022-ben rekordmagas részt hasított ki az energiamixből.⁵⁴⁸ 2022-ben a teljes megújuló alapú villamosenergia-termelés az EU-ban 40 százalék volt, ebből a nap- és a szélenergia a villamosenergia-termelés 22,3 százalékát adta.⁵⁴⁹ Az alábbi ábrán piros vonal jelöli a nap- és a szélenergiával megtermelt villamos energia arányának növekedését a teljes uniós termelésből. Az is látszik, hogy a nap- és a szélenergia 2022-ben először előzte meg a termelésben a nukleáris energiát (21,9 százalék) és a földgázt (19,9 százalék), miután 2015-ben először a vízenergiát, majd 2019-ben a szén alapú villamosenergia-termelést tudta maga mögött.⁵⁵⁰

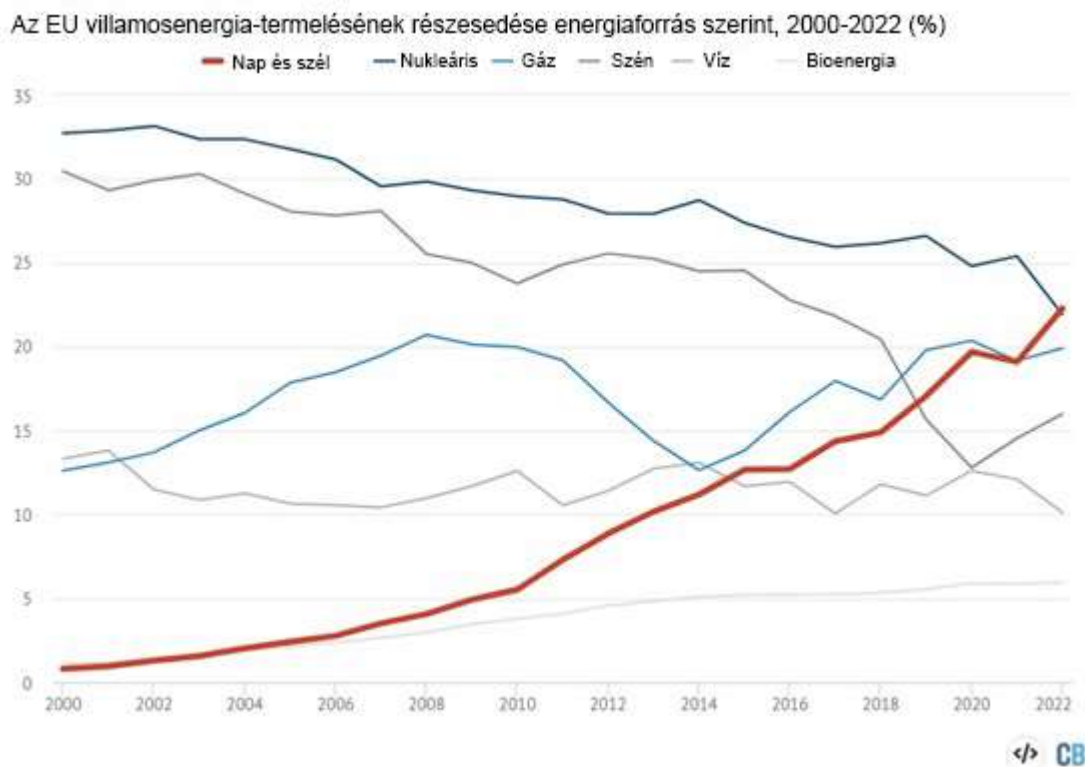
⁵⁴⁶ Bordoff és O'Sullivan, „Green Upheaval”.

⁵⁴⁷ Bordoff és O'Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁵⁴⁸ European Council, „How Is EU Electricity Produced and Sold?”

⁵⁴⁹ European Council.

⁵⁵⁰ Dunne, „Wind and Solar Were EU's Top Electricity Source in 2022 for First Time Ever”.

18. ábra: Az EU villamosenergia-termelésének részesedése energiaforrás szerint, 2000-2022 (%)

Forrás: Carbon Brief, a szerző fordítása⁵⁵¹

A Bizottság a REPowerEU részeként a megújuló energiaforrásokra vonatkozó irányelvben módosításokat javasolt (REDIII), hogy felgyorsítsa az átállást a megújuló energiaforrásokra, ez azonban nagyon magas ambíciószintet mutat. A célszámok növelésére az Ukrajna ellen indított háború teremtette meg a lehetőséget, a krízis nyomán szembesült az EU azzal, hogy a megújuló energiaforrások központi szerepet játszhatnak az energiabiztonságban. A valódi kihívás a megfelelő intézkedések végrehajtása a tagállamokban az uniós célok elérése érdekében.

A tagállamok részéről nagy beruházásokra van szükség szél- és naperőművekbe, növelni kell a megújuló gázok termelését, valamint meg kell erősíteni az európai villamosenergia-hálózatokat, hogy képesek legyenek a növekvő mennyiségű megtermelt megújuló energia integrálására. Az Európai Bizottság számításai szerint 2030-ig további 113 milliárd eurót kell fordítani infrastruktúrafejlesztésre az időjárásfüggő megújuló energiaforrások és a hidrogén számára ahhoz, hogy az EU függetlenedni tudjon az orosz fosszilis energiahordozóktól.⁵⁵²

⁵⁵¹ Dunne.

⁵⁵² Reuters, „EU Reaches Deal on Higher Renewable Energy Share by 2030”.

További kihívás, hogy a tagállamok saját hatáskörébe tartozik az energiamix meghatározása, és nem minden tagállam egyformán elkötelezett a megújuló energiaforrások részarányának növelése mellett, napirenden van például a nukleáris energia hasznosítása a fosszilis energiahordozókról való leválás jegyében. (Részletesen a tagállami stratégiákkal a 7. fejezetben foglalkozom)

Az EU kiemelt célja a transzeurópai energiahálózat (TEN-E) megteremtése, amely összekapcsolja az energiapiacoktól elzárt régiókat, és összhangban az Európai Zöld Megállapodással egyben cél az is, hogy jelentősen növekedjen a megújuló energiaforrások részaránya a rendszerben.⁵⁵³ Az Európai Bizottság 2023 márciusában tett javaslatot az uniós villamosenergiapiac reformjára, amelynek célja, hogy tovább erősítse a megújuló energiaforrások terjedését, jobban védje a fogyasztókat elsősorban az energiaárak ingadozásától, valamint elősegítse az ipar zöldítését és versenyképességét.⁵⁵⁴

5.2.2 Digitalizáció és kiberbiztonság

A megújulóenergia-infrastruktúrákhoz kötődő digitalizáció és kiberbiztonsági kérdések ugyancsak új energiabiztonsági kihívásokat hordoznak. Az összetett villamosenergia-rendszerek kitettek a kibertámadásoknak, ezzel szemben a decentralizált, kisebb méretű villamosenergia-termelő eszközök kevésbé kockázatosak.⁵⁵⁵ A kiberbiztonsági kihívások nemcsak a megújuló energiaforrásokra alapuló rendszerek számára jelentenek fenyegetést, hanem mindenre, ami digitalizált, illetve valamilyen módon kapcsolódik az internethez. A 21. század technológiáit tekintve ez feltehetően az energiatermelés és -elosztás legnagyobb részére igaz, így a megújulóenergia-technológiák, még ha nagy hálózatokról is van szó, kiberbiztonsági szempontból nem feltétlenül számítanak veszélyesebbnek.⁵⁵⁶

A digitalizáció szerepét azonban nemcsak a kockázatok szempontjából érdemes vizsgálni, hanem az időjárásfüggő energiatermelés kiegyensúlyozásának és a hálózatok működésének optimalizálásában, valamint a fogyasztói szokások átalakításában betöltött szerepén keresztül is. Az energiabiztonság része az is, hogy az energiaigény igazodik az energiatermeléshez, azaz a nagyobb energiafogyasztást igénylő tevékenységek időzítése tudatosan történik, ebben

---

⁵⁵³ European Parliament, „Renewable Energy: Fact Sheets on the European Union”.

⁵⁵⁴ European Commission, „Reform of the EU Electricity Market Design”.

⁵⁵⁵ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”.

⁵⁵⁶ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 8.

a digitális technológiák és a mesterséges intelligencia érdemben tudják támogatni a hálózatok üzemeltetőit és a fogyasztókat.⁵⁵⁷

Az EU-ban a kiberbiztonság az energiaszektorban szorosan kapcsolódik a kritikus infrastruktúrák védelméhez, ami kiterjed a kibernetikus fenyegetések mellett az energiahálózatok védelmére a fizikai és a hibrid fenyegetésektől.⁵⁵⁸

5.2.3 Az energiaátmenet kihívásai

Egy évvel azután, hogy az Oroszországi Föderáció háborút indított Ukrajna ellen, jól látszik, hogy az EU a megfelelő szakpolitikai lépések megtételével képes lehet felgyorsítani az energiaátmenetet, a globális energiaválság nem feltétlenül jelenti a zöld átállás elakadását. A háború okozta kihívásokon túl a tagállamok közti koordináció hiánya is okozhat például extra költségeket a háztartások és a vállalkozások számára, felmerülhetnek továbbá elkerülhető infrastrukturális és környezeti károk. A tagállami összefogáson túl más érintettek, például az állami és a magánszektor, az akadémia aktív részvétele is szükséges a sikeres energiaátmenet megvalósításához.

A kihívások között szerepel, hogy az EU képes lesz-e a dekarbonizációhoz szükséges tisztaenergia-technológiák biztosításához az ellátási láncokat létrehozni úgy, hogy közben szem előtt tartja az energiabiztonság szempontjait. Fejleszteni kell továbbá a már említett villamosenergia-hálózatokat, amelyek képesek integrálni a növekvő mennyiségű időjárásfüggő megújuló energiaforrást. Felül kell vizsgálni a földhasználat kérdéseit, és a megújuló energiaforrások fejlesztése előtt álló potenciális szabályozási vagy társadalmi korlátokat. Át kell alakítani az energiapiacokat, hogy megfeleljenek a megfizethetőség szempontjainak együtt a dekarbonizációs célokkal. Végül mindezzel összhangban biztosítani kell a tisztaenergia-technológiák megfizethetőségét, ami alapjául szolgál a technológia terjedésének és az energiaátmenet megvalósulása sikerének.⁵⁵⁹

Az energiaátmenet európai sorsát illetően az is kérdés, hogy a várhatóan egyre megosztóbbá váló téma mennyire lesz képes növelni a politikai szakadékot, vagy tanulva a korábbi válságok káros hatásaiból, valóban a közös európai célok szellemében halad előre a megvalósítása. Nathalie Tocci az energiaátmenet folyamatával kapcsolatban fontos szempontként jegyzi meg

---

⁵⁵⁷ Bordoff és O'Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁵⁵⁸ European Commission, „Critical Infrastructure and Cybersecurity”.

⁵⁵⁹ Cavina és mtsai., „Five key action areas to put Europe's energy transition on a more orderly path”.

2022 januárjában kelt elemzésében,⁵⁶⁰ hogy az energiaválság alapján jól látszik, hogy az energiaátmenet bizonyosan költséges lesz, a költségek pedig leginkább a szegény háztartásokat és a kis- és középvállalkozásokat terhelik meg. Az átállás időszakában fel kell készülni arra, hogy kiszámíthatatlan áringadozások várhatóak, ahogyan például nőttek az energiaárak közvetlenül azelőtt, de attól nem függetlenül, hogy az Oroszországi Föderáció 2022. februárban háborút indított Ukrajna ellen. A fosszilis energiahordozók drágulása pedig azokat érinti majd leginkább, akik nem tudják finanszírozni az alacsony kibocsátású alternatívákat. Mindez tehát azt jelenti, hogy – még ha csak átmenetileg is – az ambiciózus klímacélok és az energia-biztonság felé vezető út nem tud mindvégig megfelelni az energiabiztonság szempontjainak.

Az Európai Zöld Megállapodás így csak akkor tudja elérni a tervezett célját, ha a politikai eszközöket gazdasági és társadalmi szempontokkal egészítik ki, a kockázata így nemcsak annyiban áll, hogy sikeresen tud-e megküzdeni a szén-dioxid-kibocsátással, hanem hogy egy-egybe tudja-e rendezni a válságok mentén gyakran széttöredező európai társadalmakat. A szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy az EU előtt álló fontos feladat az is, hogy megküzdve az esetleges dezinformációval és a téma komplexitásával, megfelelő narratívát tudjon nyújtani az uniós polgároknak, amely tartalmazza a klímasemlegesség felé vezető út során várható kihívásokat is.⁵⁶¹

5.3 Összegzés

A 2000-es évek közepétől napirenden volt a klímaváltozás elleni küzdelem és a megújuló energiaforrások részarányának növelése, a 2006-os és 2009-es gázellátási zavarokat követően pedig ugyancsak napirendre került, hogy jelentősen csökkenteni kell az orosz importfüggőséget. Az orosz-ukrán tranzitviták megváltoztatták az EU-orosz kapcsolatokban az évtizedekig uralkodó megbízhatóság percepcióját, így az energiabiztonság értelmezése is megváltozott. Cherp és Jewell definíciója, mely szerint az energiabiztonság „*a létfontosságú energiarendszerek alacsony sebezhetősége*”,⁵⁶² ezt indokolja is, túl kell lépni az importfüggőség kihívásaiban, és figyelmet fordítani számos más tényezőre az érzékenységből és sebezhetőségből kiindulva.

A tranzitviták okozta válságra a belső piac megerősítése jelentette a választ, a túlzott orosz energiaimport-függőség gazdasági kihívásként jelent meg a diskurzusban annak ellenére,

---

⁵⁶⁰ Tocci, „The Green Deal Could Make—or Break—the European Project”.

⁵⁶¹ Tocci.

⁵⁶² Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

hogy a Bizottság rendre figyelmeztetett az ebben rejlő veszélyekre, azaz megjelent a biztonsági keretezés is az importfüggőségről szóló narratívában. Mégis, a válság árnyékában a Bizottság liberális aktorként viselkedett, és gazdasági kontextusba helyezte a kérdést. A Bizottság olvasatában így a megbízhatóság, az energiabiztonság több definíciójának összetevője eltűnt az EU-orosz energiakapcsolatokból, ami szintén a biztonságpercepció megváltozását jelöli. Ezzel szemben az európai diskurzusban az EU-orosz energiakapcsolatok eltérő megítélés alá estek, a lengyelek már 2006-ban fenyegetésnek nyilvánították az orosz energiafüggőséget nemcsak az energiabiztonságukra, hanem a nemzeti szuverenitásukra is, és ezzel valóban biztonságiasították a kérdést, a németek pedig Ukrajnát elkerülve közvetlen gázvezeték építésébe kezdtek az Oroszországi Föderációval.⁵⁶³

2014-ben a krími válság hatására megváltozott a biztonsági környezet, így megszületett az Európai energiabiztonsági stratégia, majd arra épülve az energiaunió stratégiája, ami már kiemelten kezelte a megújuló energiákat, és célul tűzte ki a részarányuk növelését az energiamixben. A Jean-Claude Juncker vezette Bizottság azonban a megújuló energiákat nem energiabiztonsági eszközként vezette be, hanem a megfizethetőséggel érvelt, valamint újra előkeült a globális vezetőszerp ambíciója a megújuló energiák terén a klímaváltozás elleni küzdelem eszközeként.

A 2014. után hozott uniós intézkedések tehát támogatták a megújuló energiaforrások térnyerését, de az orosz importfüggőség kérdésére nem hoztak megoldást. Az Oroszországi Föderáció szerepe 2014. után megváltozott, de az új szerepe még az EU stratégiai dokumentumaiban sem esett egységes megítélés alá: 2014-ben az energiabiztonsági stratégia nyíltan megkérdőjelezi a megbízhatóságát, 2015-ben az energiaunió stratégiája mégis kifejezetten óvatos. A biztonsági érvelés helyett a gazdasági szempontok maradtak továbbra is a meghatározóak, az ellátás biztonságát ezért továbbra is a földgázra építették.

A krími válság hatására megváltozott az uniós intézmények hozzáállása az orosz importfüggőséghez, az energiapolitikával szoros összefüggésben kezdték kezelni a közös kül- és biztonságpolitikát. A létfenyegetés, a beszédaktus, a vonatkoztatási tárgy mint a biztonságiasítás eszközei adottak voltak, a biztonságiasítás teljes folyamata azonban nem zajlott le. A normál ügymenettől való eltérés helyett az EU szakpolitikai lépések előkészítésében kereste a megoldást. Az uniós tisztviselők nyilatkozatai megteremtették azt a kontextust, amely a biztonságias-

---

⁵⁶³ Siddi, „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”, 265.

sítás folyamatának beszédaktustól várt lépését teljesíthetné, azonban óvatosan fogalmaztak, nem hangzott el felszólítás konkrét tettek megvalósítására. A téma, vagyis az orosz importfüggőség jelentette fenyegetés a diskurzus részévé vált, így csak a biztonsági zsargon feltételei teljesültek, majd elkezdődött a szakpolitikai változások előkészítése, ami egy hosszabb folyamat.⁵⁶⁴ 2014-ben az Oroszországi Föderáció ellen bevezetett európai gazdasági szankciók megteremtették a lehetőséget egy olyan új szakpolitikai agenda kialakítására, ami számításba vette az energiabiztonsági kihívásokat.⁵⁶⁵

A 2016 júniusában kiadott globális kül- és biztonságpolitikai stratégia⁵⁶⁶ is regált a megváltozott biztonsági környezetre, és az energiabiztonságot a külkapcsolatok kiemelt területként kezeli, de a megújuló energiaforrások érdemi szerepet nem kaptak, így a terület továbbra is az energiapolitika hatáskörében maradt kiaknázatlanul hagyva a benne rejlő potenciálokat.

2019-ben az Ursula von der Leyen vezette Bizottság egyik első intézkedéseként mutatta be az Európai Zöld Megállapodást,⁵⁶⁷ amely hatására megváltozott a megújuló energiaforrások kezezése. Túllépve a gazdasági kontextuson elkezdtek kötni az innovációhoz, a sikeres külkapcsolatokhoz, a klímaváltozás elleni küzdelem kulcsfontosságú szereplőjeként emlegetik, és így a globális érdekérvényesítés eszközévé is vált. Újításnak számít, hogy az EU az Európai Zöld Megállapodás céljaiba foglalva, a megújuló energiaforrásokon keresztül összeköti a külkapcsolatokat a klímapolitikával: deklarálja vezető szerepét a klímaváltozás elleni küzdelemben azzal, hogy 2050-re az első klímasemleges kontinensé akar válni, ami a diskurzus meghatározó elemévé válik. Az EU-nak tehát továbbra sem áll érdekében a biztonságiasítás eszközt alkalmazni, az eltérő tagállami érdekektől vezérelt szakpolitikák berkeiben maradvá képes navigálni az energiabiztonságot érintő helyzetekben.⁵⁶⁸

Az EU-t 2022 februárjában úgy érte az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja, hogy rendelkezésére álltak már a szakpolitikai dokumentumok, a korábban lefektetett stratégiai céljait a tervezettnél hamarabb kellett elkezdenie végrehajtani. Az ukrajnai háború tehát felgyorsította a már amúgy is folyamatban lévő energiaátmenet folyamatát és a megújuló energiák terjedését. A REPowerEU teljesen új intézkedéseket nem tartalmazott, alapját az

---

⁵⁶⁴ Heinrich és Szulecki, „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”, 45–47.

⁵⁶⁵ Szulecki és mtsai., „Shaping the ‘Energy Union’”.

⁵⁶⁶ European External Action Service, „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy”.

⁵⁶⁷ Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

⁵⁶⁸ Hofmann és Staeger, „Frame contestation and collective securitisation”.

Európai Zöld Megállapodás részét képező Fit for 55 csomag nyújtotta, csak a fontossági sorrendek és a gyorsaság változott az energiabiztonság javításával együtt.⁵⁶⁹

A háború hatására tovább erősödött az EU-orosz kapcsolatok keretezésében a tranzitviták során megjelent megbízhatatlanság hangsúlyozása, ami az energiabiztonsági percepció teljes átalakulását hozhatja magával, és változást eredményezhet a korábban importfüggőségre épülő energiapolitikában is.⁵⁷⁰ Számítani lehet az energiaellátás biztonságiasítására valamilyen formában, valamint a különböző energiahordozók, energiarendszerek és azok egyes összetevői percepciójának átkeretezésére. Ez azt jelenti, hogy ugyan a gázellátás diverzifikációja elterjedt megoldás a válság kezelésére, azonban ez csak rövid távra jelent megoldást, ezzel szemben a megújuló energiaforrások, az energiahatékonyság és az elektromobilitás a klímavédelem mellett a nemzeti biztonság eszközeinek is számítanak. A megújuló energiaforrások percepciója így a függetlenséggel kapcsolódik össze, és ahogy az energiával összefüggő biztonsági keretezés egyre elfogadottabbá válik, úgy válnak a társadalmak is egyre nyitottabbá az új energiarendszerek irányába.

A RepowerEU intézkedéscsomag bevezetésével történt meg a valódi irányváltás, a diskurzus alakításával a Bizottság beemelte a válság megoldásának eszközei közé a megújuló energiaforrásokat, azonban az a pozitív keretezés, ami ezt lehetővé tette, hosszabb időszakra nyúlik vissza. 2006-ot lehet a fordulat évének tekinteni, amikor a Bizottság bemutatta a zöld könyvet, az első olyan átfogó uniós szintű energiapolitikai dokumentumot, ami a három alappillérrel, az ellátásbiztonsággal, a versenyképességgel és a környezeti fenntarthatósággal foglalkozott, és egyben a következő évek energiapolitikai lépéseinek előkészítéséül szolgált.⁵⁷¹ Ebben a megújuló energiaforrások keretezése a fokozott alkalmazásukra ösztönöz, és a Bizottság részéről a diskurzus szintjén ennek a narratívának a követése történik azóta is, miközben ennek ellentmondva a döntések gyakran a gazdasági szempontokat szolgálják ki. A megújuló energiaforrások térnyerését támogató szakpolitikák alakítása tehát 2006. óta zajlik, így az EU nem alkalmazta a biztonságiasítás eszközét még akkor sem, amikor egy háborús helyzet következtében megváltozott a biztonsági környezet, és biztonságiasodott a diskurzus, mert már rendelkezésére álltak a szakpolitikai eszközök, és előkészítette a szükséges támogatást a céljai eléréséhez.

---

⁵⁶⁹ European Commission, „REPowerEU: Joint European Action for More Affordable, Secure Energy - Press Release”.

⁵⁷⁰ Osička és Černoch, „European energy politics after Ukraine”.

⁵⁷¹ Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

A Bizottság közvetlenül az uniós polgárok felé is kommunikál, hogy a narratívái és az üzenetei mindenkire eljussanak. Ezzel hosszabb távon képes a szakpolitikai céljainak megfelelő társadalmi támogatottságot megszerezni, így az uniós polgárok aztán a saját nemzeti döntéshozóikon kérik számon a közösségi szinten kitűzött célok végrehajtását. A folyamat éppen a biztonságiasítás irányába hat. Biztonságiasítás esetében egy felülről irányított, a politika eszköztárából kiemelt, és a normál ügymenet fölé helyezett kérdésnek kéne konszenzust szerezni a tagállamok körében, aminek azonban éppen az energiapolitikában rendkívül kicsi az esélye, hiszen az uniós döntéshozatalban meghatározó a konszenzus szerepe, ezért igyekszik elkerülni a konfliktusokat. A szakpolitikai keretezéssel azonban egyszerre lehet megszólítani a döntéshozókat és a szakmai célcsoportot, valamint a lakosságot, így egy szélesebb réteg válik az interszubsjektív valóság részévé, és a biztonságiasítás eszközének alkalmazása nélkül, letről felfelé mutató irányba is elindul egy folyamat, amely az interakció, a cselekvés vagy a társadalmi támogatottság megszerzésének irányába hat.

Összességében a háború okozta krízis megteremtette a körülményeket az energiarendszereket érintő akár szigorúbb szakpolitikai lépések megtételére, a külkapcsolatokban pedig erőteljesebben fonódik majd össze az energia- és a biztonságpolitika.

Az energiaszektor átalakulása változásokat hoz számos területen, így közvetlenül befolyásolja az EU belső biztonságát is, míg azonban a biztonságpolitika a külső dimenzióra fókuszál, az energiaátmenet belső biztonsági kihívásai az energiapolitika kompetenciájában maradnak. Felgyorsul az elektrifikáció, amely együtt jár a villamosenergia-hálózatok fejlődésével, mindez azonban új biztonsági kihívásokat jelent,⁵⁷² különösen az időjárásfüggő megújuló energiaforrások integrációja terén, hogy képesek legyenek kezelni az időjárásfüggő nap- és szélenergia ingadozásait.⁵⁷³ A digitalizáció és a kiberbiztonság kérdései új jelentést kapnak, ami azonban nemcsak a megújuló energiaforrásokat érinti, hanem tekintettel a 21. század technológiáira, az energiatermelés és -elosztás legnagyobb részét.⁵⁷⁴

Egyre fontosabbá válik a hozzáférés a megújulóenergia-technológiákhoz szükséges ritka nyersanyagokhoz, és megváltoznak az ellátási láncok. Az új ellátási láncok kialakítása során az EU belekerülhet egy olyan csapdahelyzetbe, hogy az egy külső beszállítótól való energiafüggőségét lecseréli ugyanennek egy hasonló formájára. Az EU törekszik arra, hogy globális vezető szerepet töltsön be a tiszta energia technológiákhoz szükséges innovációk területén is,

---

⁵⁷² Bordoff és O'Sullivan, „Why We Need to Rethink Energy Security in the Transition to Net-Zero”.

⁵⁷³ Bordoff és O'Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁵⁷⁴ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”, 8.

így megoldást kell találnia az ehhez szükséges nyersanyagok beszerzésére és feldolgozására.⁵⁷⁵

---

⁵⁷⁵ Bordoff és O'Sullivan, „Green Upheaval”.

6 Klímavédelem és energiabiztonság az EU külkapcsolati rendszerében

A klímaváltozás elleni küzdelem és az energiaátmenet meghatározó eszköze a megújuló energiaforrások részarányának növelése az energiatermelésben és -felhasználásban. Míg a 20. században a fosszilis energiahordozók határozták meg az energia külkapcsolatokat és döntő szerepet játszottak a nemzetközi hatalmi viszonyokban, a 21. századra az energiaátmenet került a fókuszba, és jelentős geopolitikai változásokat vetít előre. A globális gazdaság működésének alapját még mindig fosszilis energiahordozók jelentik, de a világ elkezdett reagálni a klímaváltozásra, miközben folyamatosan csökken a megújuló energiaforrásokra alapuló energiaelőállítás költsége.⁵⁷⁶

Az EU válságkezelése különösen fontos nemcsak Európa, hanem a világ többi része szempontjából is, hiszen az Oroszországi Föderáció Ukrajna elleni inváziója a globális energiapiac miatt messze túlmutat a térségen.⁵⁷⁷ Ezt tekinthetjük „*az első valóban globális energiaválságnak*” – fogalmazott Fatih Birol.⁵⁷⁸ A Nemzetközi Energiaügynökség ügyvezető igazgatója azt is mondta, hogy ez a válság fordulópont lehet az energia történelmében azzal, hogy felgyorsítja az átállást a tiszta energiára. Az energiabiztonságot látja továbbá az első számú mozgatórugónak az energiaátmenetben, ha az országok a megújuló energiaforrások felé fordulnak a válság kezelésében.

Az EU a világ egyik legnagyobb energiafogyasztója, és még mindig nagy mértékben függ az energiaimporttól, azon belül is a fosszilis energiahordozóktól. Az EU megújuló energiaforrásokra vonatkozó szakpolitikáinak bevezetése így nemcsak az EU energiabiztonságára, hanem a globális energiapiacra is hatást gyakorol. Az EU globális vezető szerepre törekszik a klímaváltozás elleni küzdelemben, és ambiciózus célokat tűzött ki a megújuló energiák részarányának és az energiahatékonyságnak a növelésére, valamint az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére.⁵⁷⁹ Az ambiciózus célok képesek befolyásolni a klímaváltozás elleni küzdelemre irányuló globális erőfeszítéseket, és más országokat is hasonló politikák elfogadására ösztönöznek.

---

⁵⁷⁶ Our World in Data, „Renewable Energy Is Cheaper than Previously Thought”.

⁵⁷⁷ European External Action Service, „Crisis Management and Response”.

⁵⁷⁸ Euractiv, „World Is in Its »First Truly Global Energy Crisis«, Says IEA’s Birol”.

⁵⁷⁹ European Commission, „REPowerEU”.

A 2000-es évek közepétől szerepel az EU napirendjén az energiabiztonság prioritásként kezelése, a Bizottság 2006-ban kiadott zöld könyve pedig világossá tette, hogy az energiabiztonság biztosításához az energiát a külkapcsolatok részévé kell tenni.⁵⁸⁰ Richard Youngs 2007-ben kelt elemzése szerint nem elég a nemzetközi partnerekkel különböző megállapodásokat kötni, hanem el kell tudni mozdulni az energiabiztonság geopolitikai és geostratégiai megközelítése felé. Ehhez arra is szükség van, hogy az EU érdemben foglalkozzon a főbb exportőr partnerországok érdekeivel, de közben azt is felismerje, hogy – ahogy Youngs nevezi – a „*barátságos autokraták*” támogatása nem feltétlenül szolgálja az energiabiztonságot. A tagállamok és az uniós intézmények viszont az energiabiztonság piaci megközelítésére fókuszálnak, a geopolitikai szempontokkal kapcsolatban leginkább csak aggodalmukat fejezik ki.⁵⁸¹

Az EU megújuló energiák iránti elköteleződése 2007-ben már teljesen nyilvánvaló volt, a fosszilis energiahordozók beszállítóit azonban leginkább nem a piacuk elvesztése szempontjából érintette az uniós irányváltás, hanem hogy a támogatások átkerültek a megújuló energiaforrások technológiai fejlesztésére. A beszállítókkal való kapcsolatok így megváltoztak, sok tagállam erről tudomást sem véve igyekezett biztosítani az amúgy a saját hatáskörében lévő energiabiztonságát. Youngs a piaci és a geopolitikai szempontok közti egyensúly megteremtésében látta a megoldást, amíg pedig ez nem történik meg, addig az energiabiztonság kizárólag az energiapolitika része marad, és nem válik a kül- és biztonságpolitika részévé.⁵⁸² Mark Leonard és szerzőtársai az Európai Zöld Megállapodásban foglaltak megvalósításának lehetőségeit vizsgálva 2021-ben jutottak arra a következtetésre,⁵⁸³ hogy meghatározó lesz az, ahogy az EU a jövőben együttműködik nemzetközi partnereivel, de különösen azokkal az országokkal, amelyektől a fosszilis energiahordozókat szerzi be.⁵⁸⁴

Az EU-nak az energiabiztonsága és a megújuló energiaforrások integrációja szempontjából továbbá külön figyelmet kell fordítania az Egyesült Államokra és Kínára tekintettel arra, hogy a teljes energiafüggetlenség az EU számára egyelőre nem belátható cél. Míg az Egyesült Államok kulcsszerepet tölt be az orosz földgázimport kiváltásában, később pedig biztosíthatja a földgázt az energiaátmenet idejére, Kína a megújulóenergia-technológiákban lehet akár hos-

---

⁵⁸⁰ Európai Bizottság, „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”.

⁵⁸¹ Youngs, „Europe’s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market”.

⁵⁸² Youngs.

⁵⁸³ Részletesen a 3.2.5. fejezetben foglalkoztam a témával.

⁵⁸⁴ Leonard és mtsai., „The EU Can’t Separate Climate Policy From Foreign Policy”.

szabb távon az EU meghatározó partnere, és ezen a területen az Egyesült Államoknak is vannak ambíciói.⁵⁸⁵

Az alábbi fejezetben tehát azt vizsgálom meg, hogy a megújuló energiaforrások hogyan váltak a klímaváltozás elleni küzdelem eszközeként először energia- és klímadiplomáciai eszközzé, majd a közös kül- és biztonságpolitika eszközévé. Ehhez először megvizsgálom, hogy az energiaátmenet hogyan rendezi át a globális hatalmi viszonyokat, majd áttekintem az EU szerepét a változó globális környezetben továbbra is az energiabiztonság és a megújuló energiaforrások tematikáját követve, az energiaátmenet és a megújuló energiaforrások terjedésének várható globális következményeit veszem át a béke és a biztonság szempontjából. Végül megvizsgálom, hogy a globális energiaválság milyen következményekkel jár a kutatás tematikájának relevanciájában, és áttekintem a közös kül- és biztonságpolitika előtt álló kihívásokat a klímaváltozás elleni küzdelemben. Tehát nem a klímapolitikán, hanem továbbra is az energiapolitikán keresztül közelítem meg a kérdést, mert a megújuló energiaforrások fókuszát ott volt mindvégig meghatározó, és onnan került át több szakpolitika először látókörébe, majd eszközrendszerébe, ami az Európai Zöld Megállapodásban csúcspontot ért el.

6.1 Az energiarendszerek átalakításának nyertesei és vesztesei

Az energiaátmenet jelentős geopolitikai változásokkal jár, amelyek átrendezik a hatalmi viszonyokat, újabb típusú versenyeket generálnak, és ahogy korábban, meghatározó szempont lesz ezután is a földrajzi elhelyezkedés.⁵⁸⁶ A nemzetközi rendszer átalakulásának megértéséhez figyelembe kell venni a fosszilis energiahordozók kitermelése mellett azt is, hogy az érintett országok mekkora fosszilis energia tartalékokkal rendelkeznek, mert például Irán esetében a kitermelés mennyisége messze elmarad az amúgy rendelkezésre álló tartaléktól a nemzetközi szankciók korlátozásai miatt. Azok az országok, amelyek a jelenlegi, fosszilis energiahordozókra épülő rendszerben nagyhatalomnak számítanak az energiából származó bevételeiknek köszönhetően, nem feltétlenül tartják meg hatalmi pozíciójukat az energiaátmenet után, hacsak nem képesek a gazdaságuk modernizációjára és az alkalmazkodásra a megváltozott körülményekhez. Az olajbevételek alkalmasak lehetnek azokat a beruházásokat finanszírozni, amelyek megteremtik hosszabb távon a versenyképesség alapjait.⁵⁸⁷

---

⁵⁸⁵ Cretti és Schaik, „Transitioning towards Energy Security beyond EU Borders”.

⁵⁸⁶ Isbrekken, „The green transition: Who will be the geopolitical winners – and losers?”

⁵⁸⁷ Isbrekken.

Egyes országok belső viszonyait is befolyásolhatják az olajbevételek, illetve azok csökkenése a várhatóan folyamatosan csökkenő kereslettel párhuzamosan. Az Oroszországi Föderáció, Nigéria és Szaúd-Arábia esetében például a fosszilis energiahordozók exportja segíti az ország politikai és gazdasági stabilitását, az esetleges belső megosztottságból származó potenciális konfliktusok megelőzését. Algéria ugyancsak arra kell, hogy felkészüljön, hogy az olaj-export kiesésével nagyarányú bevételek maradnak el, ebben az esetben azonban ellensúlyozni lehet a kiesést a napenergia hasznosításával. Megváltozhatnak továbbá szövetségi rendszerek, ha egyes régiók geopolitikai jelentősége csökken a fosszilis energiahordozók iránt érdeklődéssel együtt.⁵⁸⁸

Vannak viszont azok az országok, amelyek jelentős megújulóenergia-hasznosítási potenciállal rendelkeznek, és ha képesek lesznek kiaknázni a termelést és exportálni is, akkor új hatalmi szereplőként jelenhetnek meg a nemzetközi rendszerben, amelyben meghatározó szempont a tudás, a technológia és az innováció. A megújuló energiaforrások hasznosítása azonban területigényes, amibe nem csak a szárazföldet kell kalkulálni, így mind a lakosság, mind a területi adottságok meghatározóak. Az energiaátmenetből következő átalakulások tehát azoknak az országoknak kedveznek, amelyek nem függenek fosszilis energiahordozóktól, se import, se export oldalról, kiaknázható potenciállal rendelkeznek a megújulóenergia-termeléshez, és időben el is kezdik a fejlesztést, valamint viszonylag nagy területen alacsony a népsűrűségük. A lokálisan megtermelhető energia összességében javítja majd az energiabiztonságot is.⁵⁸⁹

Az olajkitermelő országok közt is nagy átalakulásra kell készülni. Ugyan a kőolaj és a földgáz továbbra is az energiamix részét képezik majd, de mivel részesedésük jelentősen csökken, a fennmaradó kereslet kitermeléséhez is kevesebb szereplőre lesz szükség, akik képesek ellátni a globális piacot. Azok az olajexportőr országok viszont, amelyek talpon maradnak az átállás időszakában, nagyobb bevételekhez jutnak és konzerválni tudják hatalmukat újabb évtizedekre. Norvégia és az Egyesült Államok a klímaváltozás elleni küzdelem jegyében várhatóan csökkentik majd a kitermelésüket, és a geopolitikai versengésnek ebben a dimenziójában nem vesznek részt. Az Oroszországi Föderáció a Perzsa-öböl térségének olajexportőr országaihoz viszonyítva lényegesen drágábban termeli ki energiahordozóit, ami veszélyezteti piaci esélyeit.⁵⁹⁰

---

⁵⁸⁸ Isbrekken.

⁵⁸⁹ Isbrekken.

⁵⁹⁰ Bordoff és O'Sullivan, „Green Upheaval”.

A nagy olajexportőrök a várható veszteségeiket ellenlépésekkel próbálhatják enyhíteni, új típusú interdependenciák jelenhetnek meg a nemzetközi közösség szereplői között, továbbá az energiapiaci befolyással rendelkező nem állami szereplők részéről is várhatóak az energiaátmenet ellenében tett intézkedések. Számítani kell továbbá arra, hogy azok az országok, különösen igaz ez az autoriter rezsimekre, például Kínára, amelyek az energiaátmenetnek köszönhetően energiatfüggetlenné válnak, hogy az átállás utáni új rendszerben kiszámíthatatlan lesz a viselkedésük.⁵⁹¹ A szerzők erre nem térnek ki, de ez a logika ugyanúgy igaz lehet azokra az országokra is, amelyek nem tudnak alkalmazkodni az energiaátmenettel járó változásokhoz.

A megújuló energiák térnyerése várhatóan teljes geopolitikai és stratégiai átrendeződéssel jár, és a nemzetközi rendszerben így új nyertesek és vesztesek jelennek meg.⁵⁹² A hatások vizsgálatakor fontos megkülönböztetni egyik oldalról a kőolaj- és földgázexportőr országokat, amelyek az energiarendszerek átalakulásával elvesztik gazdasági erejüket és geopolitikai súlyukat. A másik oldalról viszont a jelenlegi importőr országok vagy azok jöhetnek ki nyertesként az átalakulásból, amelyek képesek vezető szerepre szert tenni a tisztaenergia-technológiák terén. Itt nemcsak a megújulóenergia-termeléshez szükséges eszközök és szolgáltatások szerepe hangsúlyos, hanem a munkahelyteremtés vagy a tudásból és innovációból adódó nemzetközi presztízs megszerzése. A megújuló energiák térnyerésének hatására így a fosszilis energiahordozók körüli nyílt konfliktusokat felválthatja az erősödő kiberhadviselés, valamint megjelenhetnek az innovatív technológiák exportjához kötődő kereskedelmi háborúk.⁵⁹³

A nyertes és vesztes országok várható csoportjainak összetételéről szóló kutatások nem egységesek, abban azonban egyetértés tapasztalható, hogy az energiaátmenet hatásai a nagy olajexportőröket különösen hátrányosan érintik. Jellemzően a már említett Szaúd-Arábia és az Oroszországi Föderáció kerülnek elő példaként, de míg Szaúd-Arábia a gazdasága diverzifikációjára készül, az Oroszországi Föderáció nem tűnik késznek a modernizációra, és továbbra is a kőolajból és földgázból származó bevételeire épít.⁵⁹⁴ A nagy olajkitermelő országok, így az Oroszországi Föderáció azért nem érdekelt az átállásban, mert bevételektől esik el, és amíg a fosszilis energiahordozók az energiamix részét képezik, addig az energiát fegyverként használva befolyást gyakorolhat a nemzetközi rendszerre. A fosszilis energiahordozók iránti kereslet csökkenésével versengés várható az olajkitermelő országok között, hogy a fennmaradó, de egyre csökkenő keresletet ki biztosítsa. Egy szűkülő piac nagyobb részesedésének meg-

---

⁵⁹¹ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”, 9.

⁵⁹² Vakulchuk, Overland, és Scholten, 5.

⁵⁹³ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”.

⁵⁹⁴ Bradshaw, Van de Graaf, és Connolly, „Preparing for the New Oil Order?”

szerezése eszköz lehet a hatalom növeléséhez. Az Oroszországi Föderáció a Perzsa-öböl térségének olajexportőr országaihoz viszonyítva lényegesen drágábban termeli ki energiahordozóit, ami veszélyezteti piaci esélyeit.⁵⁹⁵

Brazília példája annyiban eltér, hogy ugyan hatalmas olajtartalékokkal rendelkezik, de az energiaátmenet mégsem rontja majd nemzetközi pozícióit, mert a bioüzemanyagok megtermelték számára a háttér megújulóenergia-hatalomként. Potenciális megújulóenergia-hatalomként tekintenek a MENA régióra is (a Közel-Kelet és Észak-Afrika országai), ami a napenergia hasznosításához rendelkezik kiemelkedő adottságokkal. Az EU-t a nyertes országok közé sorolják az importfüggőség megszűnésének köszönhetően. Összességében azonban számos szempont befolyásolhatja egy ország várható pozícióit, ilyenek például, hogy hogyan képes alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, hozzáfér-e a megújuló energiákra épülő gazdasághoz szükséges technológiákhoz és szolgáltatásokhoz, illetve az ehhez szükséges nyersanyagokhoz.⁵⁹⁶

Jason Bordoff és Meghan O'Sullivan hangsúlyozza, hogy az energiaátmenet időszaka jelentősen eltér a kitűzött cél, a kívánt állapot elérésével létrejövő rendszertől. Hosszú távon az innováció és az olcsó tőke dönti el, hogy ki jön ki győztesen az energiaátmenetből.⁵⁹⁷ Azok az országok, amelyek rendelkeznek mindkettővel, négy olyan előnyt tudhatnak majd magukénak, amelyekkel hatalmi pozícióba kerülhetnek. Az új energiahordozók elterjedéséhez infrastruktúrára és intézményi háttérre van szükség, amely globális szintű szabványok és tanúsítványok megalkotását igényli, így az egyes technológiák létrehozói jutnak ahhoz az előnyhöz, hogy ezeket a szabályrendszereket meghatározzák. A 21. századi energiarendszerek sajátosságaiból kiindulva ez az előny a tudás és a technológia értékesítésén túl azt is jelenti, hogy a sztenderdek megalkotója hozzáférhet és hasznosíthatja az exportált rendszerekben létrejövő adatokat, és ezzel tovább fejlesztheti és javíthatja a technológiát.⁵⁹⁸

A hatalmi pozíció második meghatározó eszköze a hozzáférés lesz a tisztaenergia-technológiákhoz, például a szélturbinákhoz vagy az akkumulátorokhoz szükséges ritka nyersanyagokhoz. Mivel ezek a nyersanyagok ugyanúgy földrajzi helyekhez kötődnek, mint a kőolaj és a földgáz, ezért a már megismerthez hasonló hatalmi dinamikák várhatóak ezek megszerzése mentén is. A nagyságrendek szempontjából jelentős növekedésre kell számítani, a

---

⁵⁹⁵ Bordoff és O'Sullivan, „Green Upheaval”.

⁵⁹⁶ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”, 5–6.

⁵⁹⁷ Bordoff és O'Sullivan, „Green Upheaval”.

⁵⁹⁸ Bordoff és O'Sullivan.

Nemzetközi Energiaügynökség számításai szerint ahhoz, hogy 2050-re megvalósuljon a klímamemleghesség, már 2040-ben ott fog tartani a világ, hogy a jelenleg szükséges mennyiség hatszorosára nő a kereslet. A várható nyertesek között van Kongó a nagy mennyiségű kobaltnak köszönhetően, Ausztrália a lítiumnak, Kína pedig több ritka nyersanyagokból is nagyobb mennyiséggel rendelkezik. A ritkanyersanyag-tartalékok feletti rendelkezésen túl meghatározó lesz a feldolgozáshoz, finomításhoz, újrahasznosításhoz szükséges tudás és technológia birtoklása is. Kína ebben egyelőre a világ előtt jár, de Bordoff és O'Sullivan szerint nem behozhatatlan a lemaradás.⁵⁹⁹

A hatalmi pozíciót támogató harmadik eszköz az új technológiákhoz szükséges eszközök és alkatrészek olcsó és akár nagymennyiségű gyártása. Jelenleg Kína kezében összpontosul ez a képesség is, ami függőségi viszonyok kialakulásához vezethet, ha a világ nem lesz képes gyorsan felzárkózni. Egy ilyen függőségi viszony kockázatai azonban össze sem hasonlíthatóak például az EU orosz gázfüggőségével, de biztosan tudnának okozni olyan fennakadásokat, amelyekre a piac csak idővel reagálna.⁶⁰⁰

Végül a negyedik eszköz, amelyik hozzásegíthet egy országot a hatalmi pozícióhoz, az az alacsony szén-dioxid-kibocsátású üzemanyagok előállítás és exportja. A szerzők az ammóniát és a hidrogént hozzák példának, ezek épp azokat a szektorokat képesek dekarbonizálni, ahol az elektrifikáció egyáltalán nem, vagy csak nehezen lenne megoldható, ilyen az acélgyártás, a közlekedésben a nagy és nehéz járművek meghajtása vagy a megújuló energiaforrásokból előállított energia időszakos kiegyenlítése. A Perzsa-öböl országai alkalmasak lehetnek az olcsó zöld hidrogén gyártására, kihasználva a térségben a napenergia hasznosításában rejlő hatalmas potenciált. A kezdeti időszak, hasonlóan a kőolajhoz, azonban még hordoz geopolitikai kockázatokat, hiszen az elején kevés termelő uralja majd a piacot. A kevés beszállítótól való függőség pedig nem felel meg az energiabiztonsági szempontoknak, így az egyensúly az átállás időszakát követően, egy diverzifikált piac kialakulásával áll majd be.⁶⁰¹

A harmadik világ a klímaváltozás káros hatásainak legnagyobb elszenvedőjeként joggal várja a fejlett országoktól, amelyek az ipari forradalom óta kibocsátott üvegházhatású gázokkal a valódi felelősei a klímaválságnak, hogy anyagi felelősséget is vállaljanak a helyreállításban. Az elmúlt évtizedekben a harmadik világ országaiban hatalmas gazdasági fejlődés indult, így egyre nagyobb szükség lenne arra, hogy a gazdag országok részt vállaljanak a kiadásaikból,

---

⁵⁹⁹ Bordoff és O'Sullivan.

⁶⁰⁰ Bordoff és O'Sullivan.

⁶⁰¹ Bordoff és O'Sullivan.

hogy a klímaváltozás elleni küzdelemnek ne az elszegényedés legyen az ára. A megújuló energiaforrások számos problémára megoldást nyújthatnak a fejlődő országokban, de bármekkora is a nap- vagy a szélenergiában a helyi potenciál, ha rendkívül időigényes, amíg tömegesekhez eljut, vagy ha az üzembe helyezéshez infrastrukturális vagy szabályozási akadályokat kell leküzdeni. Komoly geopolitikai feszültségekre kell számítani abban az esetben, ha a fejlett országok magukra hagyják a harmadik világot, miközben azt várják el tőlük, hogy hagyjanak fel a fosszilis energiaforrások termelésével és használatával.⁶⁰²

Általában a fejlesztési modellek igénylik azokat az alapvető változtatásokat, amelyek a szegény országokban is ösztönzik a környezet védelmét és a természeti értékek megőrzését. Nemzetközi szervezetek és intézmények, mint például a Világbank, technikai segítséget nyújthatnak a fejlődő országok számára a környezetkárosodás mértékének pontos megismeréséhez, valamint azoknak a költségeknek a felméréséhez, amelyek a fenntartható szakpolitikák megvalósításához elengedhetetlenek. Szükség van továbbá olyan komplex nemzetközi jogi keretrendszerre, amely magába foglalja a klímaváltozás elleni küzdelem túl a környezetvédelem és a természetvédelem különböző területeit, így a biodiverzitás megőrzését, és elszámoltathatóvá teszi a szereplőket.⁶⁰³

Az EU-nak ebben a rendszerben kell megtalálni a helyét a klímaváltozás elleni globális küzdelem vezetőjeként, nagy energiaimportőrként, és energiafüggőségi viszonyok szereplőjeként, különös tekintettel az orosz energiaimportfüggőségre. Európa számára ez azért is jelentős kihívás, mert ahogy Overland és szerzőtársai írják, „Az Oroszországi Föderáció és Szaúd-Arábia számára az energiaátmenet a geopolitikai hanyatlás motorja”.⁶⁰⁴ Az Oroszországi Föderáció pedig az export szempontjából ugyancsak kitett az EU-nak.

6.2 Az EU és a változó globális környezet

Ugyan a megújuló energiák szerepe az energiapolitikában és az energiabiztonságban mutat számos összefüggést a klímapolitikával és annak biztonsági vetületeivel, hiszen a megújuló energiák megfelelő alkalmazása az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentésének az egyik eszköze. Azt azonban nem lehet állítani, hogy az üvegházhatású gázok csökkentésének egyenes következménye a javuló energiabiztonság, ahogy azt sem, hogy a klímaváltozás egyenes következménye a romló energiabiztonság. Az Európában zajló energiaválság jól mutatja,

---

⁶⁰² Bordoff és O’Sullivan.

⁶⁰³ Patrick, „The International Order Isn’t Ready for the Climate Crisis”.

⁶⁰⁴ Overland és mtsai., „The GeGaLo Index: Geopolitical Gains and Losses after Energy Transition”.

hogy mekkora kihívást jelent a gyakorlatban a klímaváltozás elleni küzdelem és az energiaellátás biztosítása közti egyensúly megteremtése. Egy válsághelyzet megteremtheti azokat a körülményeket, amelyek a normál ügymenet fenntartása, azaz a szükséges energia biztosítása érdekében háttérbe szorítja a környezetvédelmi szempontokat. Ennek azonban nem feltétlenül kell így történnie.⁶⁰⁵

A megújuló energiaforrásokra alapuló energiarendszerekre való átállás évtizedeiben arra kell felkészülni, hogy egymás mellett zajlik majd a váltás egy tiszta energia alapú gazdaságra, és ezzel párhuzamosan megmarad a kőolajra és földgázra épülő geopolitika. Több forgatókönyv is részletesen foglalkozik a 2050-re kitűzött globális klímasemlegesség elérésének lehetséges módjaival, és az eredmények azt mutatják, hogy a kőolaj és a földgáz, bár lényegesen kisebb mértékben, de 2050 után is az energiamix részei maradnak. Ez azt jelenti, hogy a kőolaj és földgáz exportjára épülő gazdaságok geopolitikai szerepe nem tűnik el teljesen, még akár profitálhatnak is az energiaátmenettel járó várható bizonytalanságokból.⁶⁰⁶

Az bizonytalanság okai közt szerepel, hogy az energiaátmenet hatására a befektetők elfordulnak a fosszilis energiahordozóktól, így a beruházások nem érik majd el azt a mértéket, ami szükséges lenne a még jelen lévő fosszilis energia iránti kereslet kielégítésére. Az energiapiac stabilitását így nehezebb biztosítani, és a nagy olajkitermelő országok, például Szaúd-Arábia saját érdekeinek megfelelően befolyásolhatja a piac működését és az energiaárakat, így fenntartva geopolitikai befolyását. A nagy olajkitermelő országok pedig éppen azok, amelyek nem érdekeltek az energiaátmenet sikeres megvalósulásában, mert a legnagyobb bevételeiktől esnek el.⁶⁰⁷

Az EU bármennyire is elkötelezett a megújuló energiaforrások részarányának növelése mellett, Martin Russel 2020-ban kelt elemzésében azt vetíti előre, hogy a gázimport a következő évtizedekben ennek ellenére kulcsfontosságú szerepet tölt majd be az energiaellátásban. Az orosz importfüggőség csökkentése csak úgy képzelhető el, ha az Oroszországi Föderáció helyett más szállítókkal képes megoldani a diverzifikációt. A csővezetékes gázzállítás kínál opciókat, így például szóba jöhet Azerbajdzsán, Közép-Ázsia, esetleg Irán, de ezek mind rejtenek kockázatokat. A cseppfolyósított földgáz (LNG) további lehetőségeket nyit meg, azonban az LNG jellemzően drágább, ráadásul a felhasználáshoz jelentős infrastruktúrafejlesztés szükséges. Az orosz monopolhelyzetet így nehéz megváltoztatni. Jól mutatja az Oroszországi

---

⁶⁰⁵ Luft, Korin, és Gupta, „Energy Security and Climate Change”.

⁶⁰⁶ Bordoff és O’Sullivan, „Green Upheaval”.

⁶⁰⁷ Bordoff és O’Sullivan.

Föderációnak való kitettséget, hogy az EU a Krím-félsziget annektálására komoly gazdasági szankciókkal reagált, amelyek kiterjedtek az energiaszektorra is, de kivételt képzett az orosz gázszektor az Északi Áramlat 2-vel együtt, köszönhetően számos uniós tagállam nagyfokú függőségének. A megújuló energiaforrások térnyerése hosszabb távon önállóságot biztosíthat az EU-nak, de rövid és középtávon még mindig számolni kell a fosszilis energiahordozók beszerzésének kihívásaival.⁶⁰⁸ Ez azt jelenti, hogy az uniós energiamixekben továbbra is meghatározó szerepük lesz a fosszilis energiahordozóknak, lassítva a megújuló energiaforrások térnyerését.

6.2.1 Megújuló energiaforrások az EU-ban: puha hatalom és új technológiák

Az EU célul tűzte ki, hogy 2050-re a világ első klímasemleges kontinensévé válik, amely része azon ambíciójának, hogy globális vezető szerepet töltsön be a klímaváltozás elleni küzdelemben. Ennek egyik eszköze a megújuló energiák részarányának növelése, amivel példát mutat, és arra ösztönzi a nemzetközi közösséget, hogy kövessék a példáját. Az energiaátmenet hatására kialakuló új geopolitikai erőviszonyokban az EU szintén vezető szerepre törekszik a megújulóenergia-technológiákban és az innovációban, amely növeli nemzetközi befolyását, és hozzájárul az energiabiztonság javulásához.

Az innováció egyre fontosabb szerepet tölt be a nemzetközi politikában, ami azt a képességet takarja, hogy egy ország tud-e új technológiákat kifejleszteni, adaptálni és alkalmazni. Az innováció része a kemény és a puha hatalomnak is. A megújuló energiaforrások szempontjából az új platformok és szabványok bevezetése járul hozzá a gazdasági befolyás növekedéséhez, ahogyan a kutatások és az új technológiák is. A mesterséges intelligencia alkalmazása a tisztaenergia-technológiák fejlesztésében meghatározó lehet a globális innovációs versengésben. A technológia mellett a tudás áll az innováció középpontjában, így annak az országnak, amelynek komoly innovációs törekvései vannak, vonzó környezetet kell biztosítania a világ legjobbjai számára, legyen szó akár startupokról, vállalatokról, kutatókról.⁶⁰⁹

Az EU globális vezető szerepet tölt be több megújuló energiaforrás területén, a piaci részesedése szélenergiából 67 százaléka, a geotermikus technológiákban 42 százalék, a vízenergiában pedig 39 százalék, derül ki az Európai Bizottság kérésére 2021 júliusában készült kutatásból, ami az EU megújuló energiák terén betöltött globális vezető szerepéről nyújt átfogó képet.⁶¹⁰ Az innováció a megújulóenergia-versenyképesség egyik meghatározó tényezője,

---

⁶⁰⁸ Russel, „Energy security in the EU’s external policy”, 6–7.

⁶⁰⁹ Schmidt, „Innovation Power”.

⁶¹⁰ Hørmann és mtsai., *EU’s Global Leadership in Renewables*.

melyben az EU vezeti a globális versenyt a bejegyzett nagyértékű szabadalmak arányával. A vezető szerepen az EU osztozik Japánnak és Dél-Koreával a napenergia-technológiák terén. Kína 2008 óta nagy erővel zárkózik fel az élvonalhoz az innováció terén, a megújuló technológiák nemzetközi kereskedelmében pedig abszolút piacvezető elsősorban a napenergia hasznosításához köthetően. Az EU a megújulóenergia-technológiák exportjában az első 10 ország között szerepel. Számos technológia fejlesztése van még napirenden a megújuló energiaforrások piacán, és Észak-Amerika és Ázsia erős versenyt jelentenek az európai vállalatok számára.⁶¹¹

A megújulóenergia-szektorban betöltött globális vezető szerep egy másik fontos tényezője a munkahelyteremtés,⁶¹² ami a legfrissebb, 2020-as adatok szerint a szektor közvetve és közvetlenül 1,3 millió embernek biztosít munkát. A megújuló szektorban a foglalkoztatás 24 százaléka a hőszivattyúkhoz köthető, 22 százalék a bioüzemanyagokhoz és 21 százalék a szélenergiához. A növekedés 2019 és 2020 között összességében 5,2 százalékos volt.⁶¹³

Az EU számára kedvező lehet az energiaátmenet, gazdaságilag, technológiailag adottak a lehetőségek, és a megújuló energiaforrások egyre elérhetőbbé válnak, ahogy az alacsony kibocsátású technológiák költsége csökken.⁶¹⁴

---

⁶¹¹ Høрман és mtsai.

⁶¹² Høрман és mtsai., 10–11.

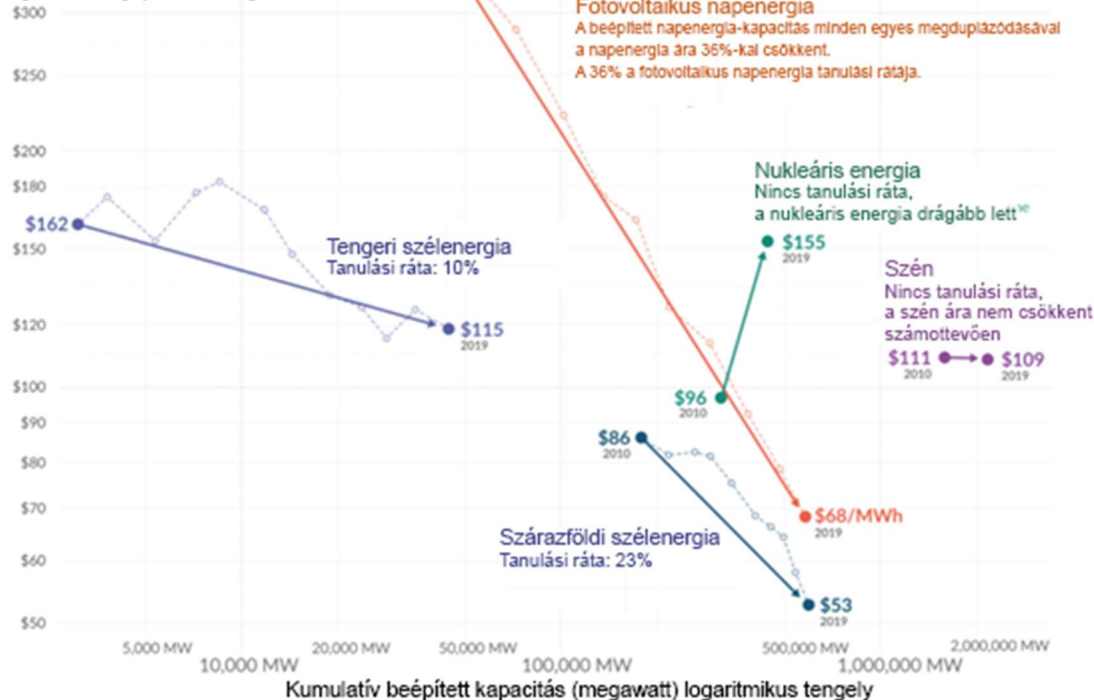
⁶¹³ European Commission, „In Focus: Employment in EU’s Renewable Energy Sector”.

⁶¹⁴ European Investment Bank, „EIB Investment Report 2019/2020”.

A kapacitás növekedésével a megújuló energiaforrásokból származó villamos energia ára csökkent, ellentétben a szén- és nukleáris energia árával

A villamos energia megawattóránkénti ára
Az energiaköltségek globális súlyozott átlaga, támogatások nélkül

logaritmikus tengely, Inflációval kijavítva

19. ábra: A megújuló energia költségének csökkenése 2010 és 2019 között
Forrás: Our World in Data, a szerző fordítása⁶¹⁵

Az Európai Beruházási Bank jelentése szerint az energiaátmenet során jelentős számú új munkahely jön létre, a megújulóenergia-technológiák árának csökkenése javítja a versenyképességet, bár még mindig a fosszilis energiahordozók részesülnek az állami támogatások túlnyomó részében, ami hátráltatja a megújuló energiaforrásokra épülő iparágak fejlődését. Az energiaátmenet továbbá csökkenti az EU energiafüggőségét, megváltoztatja a lakosság viszonyát az energiafogyasztáshoz és -termeléshez. Az EU kimagasló ambícióival a klímaváltozás elleni küzdelemben vezető szerepet tölt be, és a zöld beruházások igazolták is a már több mint két évtizede kezdődött uniós támogatásokat a megújuló energiaforrások fejlesztésébe például azzal, hogy a globális pénzügyi válság ezeket a befektetéseket érintette a legkevésbé. Az EU előtt álló kihívások a klímasemlegesség elérésének sikeréhez magukba foglalják a megfelelő adózási és a vonzó befektetési környezet kialakítását, a képzett munkaerőt, valamint a társadalmilag igazságos átmenet megvalósítását.⁶¹⁶

⁶¹⁵ Our World in Data, „Renewable Energy Is Cheaper than Previously Thought”.

⁶¹⁶ European Investment Bank, „EIB Investment Report 2019/2020”.

A megújulóenergia-technológiák terén a vezető szerep kulcsfontosságú lesz a versenyképesség szempontjából is. Az EU szerepvállalása ezen a területen azonban nem elég stabil, kezd lemaradni az Egyesült Államok mögött a digitális innováció és a zöld technológiák terén, melyekben mindaddig kiemelkedően teljesített. Az EU vezet globálisan a fenntartható mobilitás, az intelligens hálózatok és a szélenergia területén, míg az energiatárolás és a napenergia az EU mellett az Egyesült Államok és Kína erősségei is. Az Európai Beruházási Bank szerint az EU-nak a versenyképessége megőrzéséhez részt kell vennie olyan élvonalbeli innovációkban, mint például a hidrogéntechnológiák. Fel kell készülnie továbbá arra is, hogy 2022 nyarán az Egyesült Államokban bevezetett inflációcsökkentési törvény (Inflation Reduction Act), ami számos klímavédelmi eszközt is tartalmaz, 369 milliárd dollárt biztosít energiával és klímavédelemmel összefüggő projektekre, ami arra ösztönzhet nemzetközi cégeket, hogy innovatív zöld iparágakat helyezzenek át az Egyesült Államokba.⁶¹⁷

6.2.2 Az EU és a globális vezető szerep a klímavédelemben

Az EU a globális kibocsátások 8 százalékáért felel, és ez az arány csökkenő tendenciát mutat, azonban az EU-n belüli intézkedések nem elegendők a klímaváltozás elleni küzdelemben az érdemi eredményekhez.⁶¹⁸ Az EU klímapolitikája így a külpolitika prioritásai között szerepel, ambiciózus célkitűzéseivel mutat példát, és 2050-re klímasemlegessé akar válni, és globális vezető szerepet betölteni a klímaváltozás elleni küzdelemben. A nemzetközi kapcsolatainak kulcseleme, hogy partnereivel erősítse a nemzetközi összefogást és támogasson kezdeményezéseket a klímaváltozás elleni küzdelem sikeréért. Az energiadiplomácia ennek fontos része, ezen keresztül igyekszik elősegíteni az energiaátmenet globális megvalósulását. A klímaváltozás elleni küzdelem területe az, ahol nagyon szorosan összekapcsolódik az energia- és a klímapolitika, hiszen a klímaváltozás elleni küzdelem egyik leghatékonyabb módja, így kiemelt klímapolitikai eszköz a megújuló energiaforrások elterjesztése minél szélesebb körben.⁶¹⁹

Az EU a nemzetközi kapcsolataiban azon dolgozik, hogy elősegítse a Párizsi Megállapodás végrehajtását, hogy a globális felmelegedés ne lépje túl a 1,5 Celsius-fokot az ipari forradalom szintjéhez viszonyítva, hogy támogassa a legsérülékenyebb országokat a klímaváltozás

---

⁶¹⁷ European Investment Bank, *Investment Report 2022/2023 - Key Findings*, 3–4.

⁶¹⁸ European Council, „Climate Goals and the EU’s External Policy”.

⁶¹⁹ European Council.

elleni küzdelemben, valamint hogy növekedjen a klímaváltozás elleni küzdelemhez szükséges kollektív finanszírozás.⁶²⁰

6.2.2.1 Az EU és a klímaváltozás elleni globális rezsím (1990-2009)

1990-ben megjelent az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testületének (*United Nations Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC*) első jelentése, ami figyelmeztetett a klímaváltozás globális kihívásaira, és nemzetközi együttműködésre szólított fel.⁶²¹ Látszott, hogy a globális klímaváltozás elleni küzdelem nemzetállami szinten már nem hozhatja meg a kívánt eredményeket, ami az EU számára is kijelölt egy közös célt, vezető szerepet szánt magának ebben a harcban.

Jacques Delors az Európai Bizottság elnökeként már az 1990-es években aktívan vett részt a globális kihívások megoldásáról szóló fórumokon,⁶²² és 1995-re globális vezető szerepben látta Európát a klímaváltozás elleni küzdelem mellett a környezetvédelmi standardok megalkotásában.⁶²³ Az egységes energiapolitika 1995-ben megszületett fehér könyvében a Bizottság hármas célt fogalmazott meg: általános versenyképesség, az energiaellátás biztonsága, környezetvédelem.⁶²⁴ Itt már foglalkoztak a klímaváltozással és a vele járó kihívásokkal, és a megoldásban szerepet kapott a megújuló energiák alkalmazása és részarányuk növelése.

Az EU természetes szövetségeseinek tekinti az ENSZ-t a biztonságos és fenntartható világ kialakításában.⁶²⁵ A Kiotói Jegyzőkönyvnek a klímaváltozás elleni küzdelem konkrét lépésein túl az is a jelentősége volt, hogy sikeresen felállított egy nemzetközi keretrendszert a klímaváltozás elleni fellépéshez. Az EU számára ez a multilaterális platform teremtette meg a lehetőséget arra, hogy először gyakorolja vezető szerepét a klímaváltozás elleni globális rezsímben, amit azóta is folytat elsősorban a UNFCCC és a COP kereteit használva.⁶²⁶ A Párizsi Megállapodás létrejöttében az EU ugyancsak hangsúlyos szerepet vállalt, tagja és vezetője volt annak a koalíciónak (High Ambition Coalition, HAC), amely elköteleződött amellett, hogy a 2015-ös párizsi klímakonferencián (COP21) az országok valóban ambiciózus vállalásokat tegyenek. Az EU irányítása alatt sikerült az ambiciózus célszámokról meggyőzni olyan nagy kibocsátókat, mint például az Egyesült Államok és Brazília.

---

⁶²⁰ European Council.

⁶²¹ IPCC, „History — IPCC”.

⁶²² Salm és Lehmann, „Jacques Delors: Architect of the Modern European Union”.

⁶²³ Delors, „Restoring a Europe Built on Values for Its Youth”.

⁶²⁴ European Commission, „White Paper: An Energy Policy for the European Union. COM (95) 682. European Commission, 13 December 1995”.

⁶²⁵ European Commission, „Az EU és az ENSZ”.

⁶²⁶ Astuccia, „Can the EU lead the way in the fight against climate change?”

6.2.2.2 Az EU stratégiai váltása a koppenhágai klímacsúcs után (2010-2023)

A 2010-es években megváltozott az EU stratégiája a klímaváltozás elleni küzdelem vezető szerepében, és éppen a nagy kibocsátókkal való külkapcsolataiban.⁶²⁷ Korábban azt a megközelítést követte, hogy jó példával járt elől, azaz a hitelességét a nemzetközi közösségben a saját energia- és klímapolitikája és annak kivetítése biztosította a nemzetközi viszonyokra. Ezt egészítette ki az ENSZ iránymutatása a jellemzően ambiciózus vállalásokra tett felhívásokkal. A változás a 2009-es koppenhágai klímakonferencia (COP15) kudarcát követte,⁶²⁸ és arra épült, hogy az EU az ENSZ égisze alatt működő multilaterális fórumok kizárólagossága helyett elkezdett a legnagyobb kibocsátó országokkal saját külpolitikája részeként, bilaterális kapcsolatokon keresztül energia- és klímadiplomáciát folytatni. Az EU felhagyott azzal, hogy megteremtse a saját belső rendszerét tükröző klímaváltozás elleni globális rezsimet, helyette pragmatikus megközelítést kezdett követni. Ennek lényege, hogy a nagy kibocsátók akár együttműködő, akár konfrontatív bevonásával képes lesz egy tágabb és rugalmasabb multilaterális közeget létrehozni a globális klímapolitika alakítására. Az EU a bilaterális kapcsolatokra épülő megközelítése megfigyelhető rögtön a 2010-es évek elejétől kezdve. A koppenhágai klímacsúcsot követően a Párizsi Megállapodás előkészítésének folyamatában már ezt alkalmazta, illetve azután is, mikor az aláírást követően el kellett kezdeni az egyezmény végrehajtását.

Az EU bilaterális kapcsolatainak kulcsfontosságú jellemzői, melyek megfigyelhetőek az Egyesült Államokkal, Indiával és Kínával is, hogy nagyobb figyelmet fordít a többi aktor álláspontjára, érdekeire és értékeire. Ez a megközelítés teremtette meg az alapokat ahhoz, hogy kooperációra alkalmas tárgyalások kezdődhessenek a nagy kibocsátó és az ambiciózus vállalatokat támogató országok között, melyek aztán elvezettek a Párizsi Megállapodás létrejöttéhez.⁶²⁹

Az EU azzal, hogy kezdeményező szerepet vállal a nagy kibocsátókkal való bilaterális kapcsolatokban, magát is egy meghatározó aktorként pozicionálja a nemzetközi rendszerben, ami illeszkedik a klímaváltozás elleni globális vezető szerepről szóló keretbe. Ebben a megközelítésben nem az a döntő, hogy ki és mennyire fogadja el az EU-t ebben a vezető szerep-

---

⁶²⁷ Schunz, „The European Union’s Strategic Turn in Climate Diplomacy: ‘Multiple Bilateralism’ with Major Emitters”.

⁶²⁸ Vincenti, „EU looks beyond ‘weak’ Copenhagen climate deal”.

⁶²⁹ Schunz, „The European Union’s Strategic Turn in Climate Diplomacy: ‘Multiple Bilateralism’ with Major Emitters”, 30.

ben, hanem az, hogy maga az EU milyen szándékkal és agendával alakítja kapcsolatait, hogy ebben meg tudnak-e jelenni a vezető szerephez szükséges kvalitások.

Az EU stratégiai fordulata egy új és ambiciózus részvételt mutat a klímapolitikában, ami tudatos válasz a változó globális környezetre nemcsak a klímapolitikában, hanem a geopolitikában is. Simon Schunz szerint az EU a klímaváltozás elleni küzdelemben vállalt szerepével külpolitikát folytat egy komplex geopolitikai átalakulás részeként, azaz nem egyszerűen kivetíti a belső energia- és klímapolitikáját, hanem stratégiai szinten használja a bilaterális és a multilaterális eszközöket a külpolitikai céljai eléréséhez. A klímapolitikára épülő, de azon túlmutató partnerségek kiválasztása az EU részéről nagy fokú kezdeményezőképeséget takar, ami elősegítheti a klímaváltozás elleni küzdelemben képviselt álláspontjának sikeres megvalósítását. A geopolitikai körülmények alapján fontos megjegyezni, hogy az együttműködés szabályait leginkább a nagyobb hatalommal rendelkező Egyesült Államok és Kína alakítják.⁶³⁰

Sebastian Oberthür és Claire Dupont szerint az EU-nak az elmúlt évtizedben sikerült mozgósítania a képességeit és alkalmazkodni a megváltozott nemzetközi környezethez, amelyben feltörekvő nagyhatalmak és az ENSZ-ben zajló multipoláris törekvések okoznak turbulenciákat.⁶³¹ A szerzők a klímapolitikára épülő új külpolitikát nemcsak a klímaváltozás elleni küzdelem vezető szerepéhez szükséges alapnak tekintik, hanem egyben egy mediátor feladatkörnek is. Szulecki és Westphal a Párizsi Megállapodás egyik következményeként elkerülhetetlennek tartja, hogy az EU visszaállítsa puha hatalmát (soft power) összefüggésben az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaival (Sustainable Development Goals, SDG), valamint hogy biztosítsa globális vezető szerepét a klímaváltozás elleni küzdelemben és az átállásban a fenntartható gazdaságra.⁶³²

A klímadiplomácia eszközt kínál az EU-nak a 2016-os globális biztonsági stratégiában lefektetett stratégiai autonómia megvalósítására még egy olyan geopolitikai közegben is, ahol az EU jelentősége globális szereplőként csökken, ami megteremti a lehetőséget a kísérletezésre az Unió számára más szakpolitikák terén is.⁶³³

A közös kül- és biztonságpolitika alapvetései továbbá biztosítják az EU normatív hatalmának képviselőt, ami az energiaátmenet egyszerű támogatásán túl azt is jelenti, hogy minden le-

---

⁶³⁰ Schunz, 31.

⁶³¹ Oberthür és Dupont, „The European Union’s international climate leadership”.

⁶³² Szulecki és Westphal, „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”, 196–98.

⁶³³ Schunz, „The European Union’s Strategic Turn in Climate Diplomacy: ‘Multiple Bilateralism’ with Major Emitters”, 32.

hetséges platformon hangsúlyozza vezető szerepét a klímaváltozás elleni globális küzdelemben, ami erős értékvallalást is takar ennek a gazdasági, társadalmi, politikai, biztonsági vetületein túl. Az EU-nak a normatív hatalom mellett új partnerségek kialakítására van szüksége, hogy a fosszilis energiahordozók kiváltásához biztosítsa a hozzáférést a zöld technológiákhoz és a kritikus nyersanyagokhoz.⁶³⁴ Az EU a múltban azonban nem vállalt aktív szerepet, ami a harmadik országokból szkepticizmust váltott ki.⁶³⁵

A Global Gateway (Globális átjáró) névre hallgató stratégia részeként az EU 300 milliárd eurónyi beruházást tervez mozgósítani a 2021 és 2027 közötti időszakban globális kihívások kezelésére, melyek közé tartozik az energetika területe és a klímaváltozás elleni küzdelem.⁶³⁶ Ez az ígéretes kezdeményezés azonban csak nehezen tudott nemzetközi támogatást szerezni a dekarbonizációs tervek megvalósításához, mert akadozott az uniós érintettek, köztük a tagállamok összehangolására tett erőfeszítés. A jövőben azonban potenciálisan ez lehet az a kezdeményezés, ami elősegíti a dekarbonizációt és a globális átalakulást.⁶³⁷

Az EU nemzetközi sikerei összességében nagyban függenek a tagállamoktól, hiszen a klímapolitika külpolitikai dimenziója kormányközi döntéseken alapul, így ez szab korlátokat az EU mozgásterének annak ellenére is, hogy a Lisszaboni Szerződés óta az Unió közös hangjáért a külügyi és biztonságpolitikai főképviseelő felel.⁶³⁸

Az EU-nak sikerült olyan mechanizmusokat kiépítenie, amelyek segítségével mégis hatékonyan tud fellépni a klímaváltozás elleni globális rezsimben, amelyben rajta kívül csak önálló autonómiával rendelkező országok vesznek részt, köztük az uniós tagállamok. Az EU identitása, szerepe és közreműködése itt teljesen egyedülálló, így olyan korlátokkal szembesül, amelyek a többi szereplőre nem vonatkoznak. A tagállamok jogosultak arra, hogy például az ENSZ keretei közt függetlenül az uniós állásponttól saját érdekeiket képviseljék. Az EU és a tagállamok a klímaváltozás elleni globális rezsimben nem helyettesítik, sokkal inkább kiegészítik egymást. Az EU tevékenysége nemzetállami mércével nem tűnhet kifejezett sikernek, de tekintettel arra, hogy sokféle célt és érdeket képvisel, jelentős a hozzájárulása a rezsim eredményeihez.⁶³⁹

---

⁶³⁴ Dennison, „Diplomatic Power”.

⁶³⁵ Osornio és Menzel, „The State of the Union’s Climate Diplomacy”.

⁶³⁶ Európai Bizottság, „»Global Gateway«”.

⁶³⁷ Osornio és Menzel, „The State of the Union’s Climate Diplomacy”.

⁶³⁸ Pavese és Torney, „The Contribution of the European Union to Global Climate Change Governance”.

⁶³⁹ Pavese és Torney.

Az Európai Zöld Megállapodás megteremtette az EU számára a lehetőséget, hogy újrapozícionálja magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként, azonban 2023-ra egyszerre több területen is megfelelő teljesítményt kell nyújtania ahhoz, hogy megőrizze ezt a pozícióját. Párhuzamosan kell kezelnie az Ukrajnában zajló háborút és annak Európára és a világra nehezedő sokrétű következményeit, különös tekintettel az energiabiztonsági kihívásokra, foglalkoznia kell az Egyesült Államok és Kína közti feszült versengés hatásaival, közben irányban kell tartania az Európai Zöld Megállapodás célkitűzéseinek teljesülését, illetve példaértékű ambícióval kell előljárnia és partnerként fellépnie a globális klímavédelemben.⁶⁴⁰

6.2.3 Az energiabiztonság szerepe a klímapolitikában

A klímaváltozás elleni globális rezsím elsődleges célja az üvegházhatású gázok csökkentése, amelynek egyik leghatékonyabb eszköze a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű alkalmazása úgy, hogy kiváltják a fosszilis energiahordozókat.

A klímaváltozás hatással van a globális átlag hőmérsékletre, ami befolyásolja az energiatermelést és -fogyasztást, így szorosan kapcsolódik az energiabiztonsághoz. Az üvegházhatású gázok csökkentése azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy javul az energiabiztonság, és fordítva is igaz ez az állítás, hogy az energiabiztonság javulása nem feltétlenül jelenti az üvegházhatású gázok csökkentését. Gal Luft, Anne Korin, and Eshita Gupta szerint ha túl nagy hangsúly kerül az egyikre, az egyenesen veszélyezteti a másikat.⁶⁴¹

A klímapolitikai célok megvalósítása az energiabiztonsággal párhuzamosan csak számos különböző eszköz együttes alkalmazásával lehetséges. Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentéséhez nemzetközi összefogásra van szükség, és azt is fontos elismerni, hogy a kibocsátások elsődlegesen emberi tevékenységekhez köthetőek. Legjellemzőbb példa erre a fosszilis üzemanyagok használata az általánosan elvárt gazdasági növekedéshez, ami mára a jólét szinonimáját jelenti. Mivel az éghajlat szempontjából nem a kibocsátás helyszíne, hanem a ténye számít, érdemi javulás akkor várható, ha a legnagyobb kibocsátók elkezdnek cselekedni, például olyan politikai döntéseket hoznak, amelyek érdekeltté teszik az energiafogyasztókat a szokásaik megváltoztatásában. A klímapolitikával szemben az energiabiztonság egy nemzeti szinten kezelt terület, így az erre vonatkozó döntések meghozatalakor a nemzetközi

---

⁶⁴⁰ Osornio és Menzel, „The State of the Union’s Climate Diplomacy”.

⁶⁴¹ Luft, Korin, és Gupta, „Energy Security and Climate Change”.

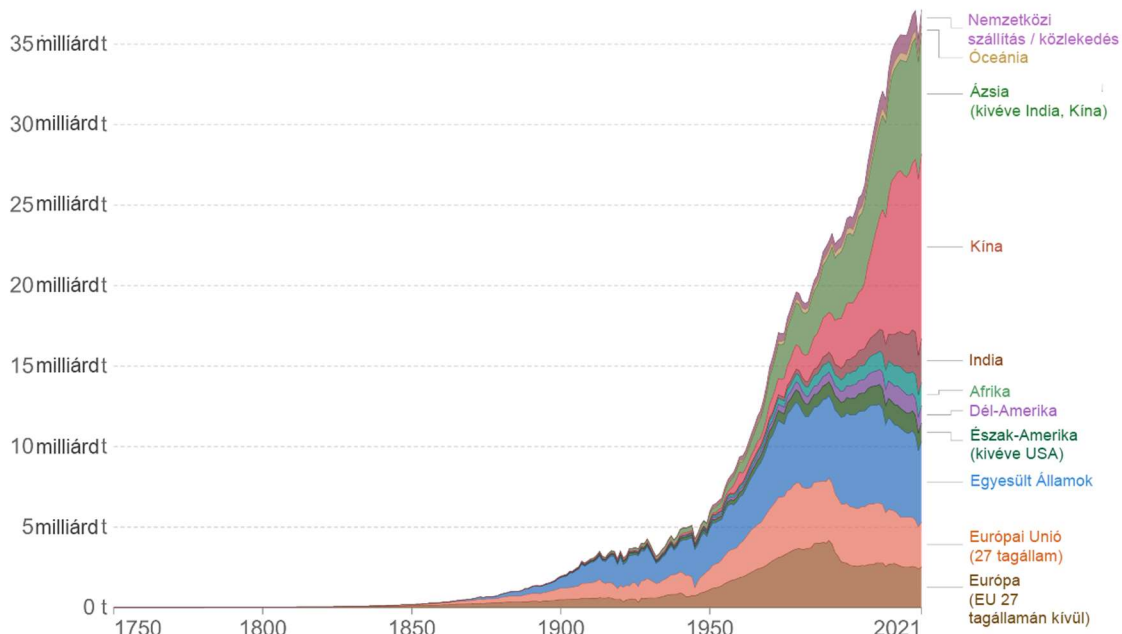

közösség szempontjai jellemzően másodlagossá válnak, ezzel együtt kerül másodlagos szerepbe a kibocsátáscsökkentés.⁶⁴²

A globális szén-dioxid-kibocsátás régiókénti bontásban

A fosszilis tüzelőanyagok és az ipar kibocsátásai¹, a földhasználat változásai nélkül.

Our World
in Data

Forrás: Our World in Data a Global Carbon Project alapján (2022) OurWorldInData.org/co2-and-greenhouse-gas-emissions • CC BY

1. Fosszilis eredetű kibocsátások: A fosszilis kibocsátások a fosszilis tüzelőanyagok elégetéséből és közvetlenül az ipari folyamatokból, például a cement- és acélgyártásból származó szén-dioxid mennyiségét mérik. A fosszilis szén-dioxid magában foglalja a szén, az olaj, a gáz, a cement- és az acélgyártás, valamint más ipari folyamatok kibocsátását. A fosszilis kibocsátások nem tartalmazzák a földhasználat változását, például az erdőirtást.

20. ábra: A globális szén-dioxid-kibocsátás régiókénti bontásban
Forrás: Our World in Data, a szerző fordítása⁶⁴³

A fenti ábrán a globális szén-dioxid-kibocsátás látható régiók szerint bontásban az ipari forradalom kezdete óta egészen napjainkig. A grafikon azt mutatja, hogy egészen a 20. századig a globális kibocsátások túlnyomó része Európában vagy az Egyesült Államokban keletkezett. Jelentős változás az elmúlt évtizedekben történt, amikor a többi földrész kibocsátásai is nagy mértékben megnövekedtek, elsősorban Ázsiában, de főként Kínában.⁶⁴⁴ Az EU ezzel szemben azonos időszakban csökkenteni tudta kibocsátását, globálisan a hozzájárulása így 10 százalék alatt van.⁶⁴⁵

Az EU szerepe tehát nemcsak a diplomácia szintjén változott meg, hanem globális súlya is mint nagy kibocsátó és meghatározó gazdasági hatalom. A Párizsi Megállapodás keretei közt

⁶⁴² Luft, Korin, és Gupta.

⁶⁴³ Ritchie és Roser, „CO₂ and Greenhouse Gas Emissions”.

⁶⁴⁴ Ritchie és Roser.

⁶⁴⁵ Eurostat, „EU’s CO₂ Footprint Continues to Decrease”.

meghatározott klímaváltozás elleni globális rezsimben az EU elveszítheti befolyását. Ha a nagy kibocsátók összefognak, az EU akár példaértékű klímabarát cselekedetei érdemi hatás nélkül maradhatnak, mert globálisan nem számottevő a kibocsátás csökkentésének a mértéke. Annak is valós esélye van azonban, hogy ennek épp az ellenkezője, az EU szempontjából egy pozitív forgatókönyv valósul meg. Az EU bizonyos erkölcsi fölényrel rendelkezik, amíg képes jólétet biztosítani polgárai számára úgy, hogy közben csökkenti a kibocsátást. Ebben az esetben az EU nyertese lehet a kibocsátás csökkentés kényszerének, ha sikerül az ehhez szükséges technológiákat más országoknak értékesítenie. A történelemben hasonló fordulat nem először történne, az iparosodás kezdetén a szén segítségével Európa gyorsabb gazdasági növekedést ért el, és technológiai vezető szerepre tett szert. Európa újra vezető szerepet tölthet be a technológia terén, ami jelenleg a megújulóenergia-technológiákat jelenti, hogy így a világ képes legyen kiváltani a fosszilis energiahordozókat, ami átvezet egy újabb ipari forradalomba.⁶⁴⁶

„Európa vezető szerepet tölthet be az alacsony szén-dioxid-kibocsátású technológiák terén, megmutatva, hogy az éghajlati befektetések jövedelmezőek és fenntarthatóak is lehetnek” – fogalmazott Ursula von der Leyen egy 2019 novemberében Berlinben elhangzott beszédében.⁶⁴⁷ Az Európai Bizottság elnöke azt is hangsúlyozta, hogy kifejezett célja, hogy az EU töltsen be a globális vezető szerepet a klímaváltozás elleni küzdelemben. Arról is beszélt, hogy az eddig a puha hatalom alkalmazására épülő megközelítés már nem elegendő például a biztonságpolitikai kihívások kezelésére.

„Az EU ritkán volt hatékony, sőt céltudatos geopolitikai aktor” – fogalmaz Mark Leonard és négy szerzőtársa.⁶⁴⁸ Mint írják, az európaiak gyakran azt feltételezik, hogy az olyan közös globális kihívások, mint a klímaváltozás elleni küzdelem technokrata, többoldalú folyamatokkal kezelhető. Ezzel szemben a világon máshol, így Kínában, Oroszországban vagy az Egyesült Államokban sokkal inkább az a meghatározó, hogy kik lesznek az energiaátmenettel járó gyökeres változások nyertesei és vesztesei. Arra hívják fel a figyelmet, hogy ez a versengés a megszerezhető előnyökért nem mindig zajlik tisztességes eszközökkel, és az EU csak úgy válhat a klímaváltozás elleni küzdelem globális vezetőjévé, ha ezt a dinamikát felismeri és elfogadja.

---

⁶⁴⁶ Jagers, Nilsson, és Sterner, „EU Climate Policy in a Changing World Order”.

⁶⁴⁷ Reuters, „»Europe Must Learn the Language of Power«”.

⁶⁴⁸ Leonard és mtsai., „The EU Can’t Separate Climate Policy From Foreign Policy”.

6.2.4 Az EU előtt álló lehetőségek a klímaváltozás elleni küzdelemben

Az Európai Zöld Megállapodás messze túlmutat az EU gazdaságán, alapvető változásokat hoz az Unió és a kereskedelmi partnereinek kapcsolatában, és így szerves részét képezi a külpolitikának.⁶⁴⁹ Kulcsfontosságú a szerepe annak, hogy az EU a jövőben hogyan működik együtt általában a határain kívüli partnereivel, és ahogy arról már szó volt, különösen azokkal az országokkal, amelyektől a fosszilis energiahordozókat szerzi be. Az Európai Zöld Megállapodás nem kizárólag a gazdasági és környezetvédelmi reformokat kell, hogy magával hozza, hanem külpolitikai kezdeményezéseket is. Ismét érvként merül fel, hogy az EU globálisan az üvegházhatású gázok kibocsátásának kevesebb mint 10 százalékáért felel, így önmagában a fosszilis energiaforrások uniós kivezetése globális szinten nem hoz érdemi javulást a klímaváltozás elleni küzdelemben. Ezért kihívást jelent az EU számára, hogy a nagy energiaexportőrök a jövőben ne egyszerűen csak új piacokat keressenek a nyersanyagaik számára, és áthelyezzék földrajzilag a kibocsátásokat. Kihívás továbbá, hogy a nagyobb beszállítók gazdasága, köztük az Oroszországi Föderáció ugyancsak kitett az EU-ból érkező bevételeknek, emellett a kőolaj globális piacát is befolyásolhatja, ha az uniós keresletben nagy mértékű csökkenés tapasztalható.⁶⁵⁰

Az uniós gazdaság zöldítése magával hozza azt is, hogy az ehhez szükséges alapanyagokat, termékeket és technológiákat be kell szerezni, ami új partnerségek kialakulásához vagy az egyensúlyok megváltozásához vezethet. Ezen a területen elsősorban Kína szerepét érdemes vizsgálni a tisztaenergia-technológiák és a nyersanyagok terén is. A kieső fosszilis energiaforrások iránti európai keresletet más, kevésbé karbonintenzív forrásokból kell biztosítani, így összességében az EU-nak fel kell készülnie arra, hogy az orosz energiatülszórás megszűnésével új, más típusú függőségek alakulhatnak ki. Az Európai Zöld Megállapodás sikerének ezért az energiabiztonság biztosításán túl az is a kulcsa, hogy egy sikeres külpolitikai stratégia mentén tudják megvalósítani.⁶⁵¹

A klímaváltozás elleni küzdelmet támogató sikeres uniós külpolitikai feltételezi azt is, hogy az EU gyakorolja vezető szerepét ennek megvalósítása során. Először is meg kell kapnia az erre szóló mandátumot az EU-n belül, aminek alátámasztásául szolgál, ha maga is valóban ambiciózus vállalásokkal fordul a globális partnerek felé. Az egyik terület a fosszilis energiahordozók teljes kivezetésének céldátumáról szóló konszenzus megalkotása, valamint a szén-

---

⁶⁴⁹ Leonard és mtsai.

⁶⁵⁰ Leonard és mtsai.

⁶⁵¹ Leonard és mtsai.

dioxid-kibocsátás csökkentésének ambíciózus célszámait kitűző koalíció támogatása. Fontos továbbá, hogy az EU elismerje és hangoztassa a megújuló energiaforrások szerepét az energiabiztonság javításában, valamint a tiszta technológiák és az energiátárolás szerepét a fosszilis energiahordozók importjának csökkentésében.⁶⁵²

A második terület a megfelelő finanszírozási források mozgósítása az energiaátmenet megvalósításának támogatására azoknak az országoknak a számára, amelyeket leginkább sújtott a globális energia-, élelmiszer- és gazdasági válság. A harmadik pedig egy olyan ipar- és kereskedelempolitika kialakítása, amely más országokat, különösen a nagy kibocsátókat is a dekarbonizáció felgyorsítására ösztönöz, ehhez azonban diplomáciai eszközök aktív alkalmazása szükséges.⁶⁵³

6.3 A megújuló energiaforrások terjedésének hatása a békére és a biztonságra

A megújuló energiaforrások békére és biztonságra gyakorolt hatásának megítélésében a szakirodalom megosztott, két meghatározó álláspontot lehet beazonosítani.⁶⁵⁴ Az egyik csoport a *kiújult konfliktusok* mellett érvel, a megújuló energiaforrások szerintük ugyanolyan konfliktusokat okoznak majd, mint a fosszilis energiahordozók, esetleg más típusúakat, de hasonlóan súlyosakat. Fontos szempontként említik magának az átállásnak a folyamatát, ami ha nagy energiafelhasználást igényel, az komoly, a fosszilis energiákra épülő energiapiaci kockázatokhoz hasonló energiabiztonsági kihívásokat tartogat. Szintén konfliktussal járhat a hozzáférés a megújulóenergia-technológiákhoz szükséges nyersanyagokhoz, ami új típusú függőségek kialakulásához is vezethet. A potenciális konfliktusforrások közé tartozik még az időjárásfüggő megújuló energiák nehezen kiszámítható természete, valamint a kiberbiztonság megfelelő szintű biztosításának kérdése.⁶⁵⁵

A másik meghatározó csoport a *lecsökkent konfliktusok* mellett foglal állást, szerintük a megújuló energiaforrások terjedése növelni fogja a fogyasztók körében az önellátás képességét, ami így az energiaellátás külső forrásai helyett a belső forrásokra épül, és ezzel csökkenti az államok közt kialakuló konfliktusok esélyét. Kiemelten fontos az érvelésükben, hogy a megújuló energiaforrások földrajzilag sokkal egyenletesebben oszlanak el, mint fosszilis társaik, ezért lényegesen nehezebb bármilyen módon manipulálni a termelésüket vagy a felhasználá-

---

⁶⁵² Schäpe és Könneke, „EU’s Climate Leadership Is Now on Foreign Ministers”.

⁶⁵³ Schäpe és Könneke.

⁶⁵⁴ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”, 3–4.

⁶⁵⁵ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 3–4.

sukat, és ezzel hozzájárulnak a globális gazdasági egyenlőtlenségek leküzdéséhez is. A decentralizált, háztartási méretű megújulóenergia-termelés pedig nemcsak minimális széndioxid-kibocsátással jár, hanem majdnem teljesen megszünteti a geopolitikai kockázatokat is, éppen ezért javasolják, hogy az energia megtermelése és fogyasztása történjen minél közelebb egymáshoz.⁶⁵⁶

Bármennyire is fontos szempont a megújuló technológiák működtetéséhez a hozzáférés egyes kritikus nyersanyagokhoz, sokkal nagyobb jelentősége van az energia elosztásának és az infrastruktúra menedzsmentjének, valamint az ehhez szükséges szabályozások és intézmények kialakításának. Ugyanakkor, ha az infrastruktúra nagy léptékű, határokon átívelő villamosenergia-kereskedelmet szolgál ki, akkor a területhez kötöttségből adódó faktorok hasonlóak lesznek, mint a gáz- vagy az olajvezetékek esetén. Az energiafegyver használata vagy a potenciális terrorista célpont sajátosságai például ugyanúgy vonatkoznak ezekre az esetekre. A bioüzemanyagokra szintén alkalmazható ez a logika, főleg, hogy a felhasználásuk gyakran fosszilis energiahordozókhoz kötött. A határokon átívelő villamosenergia-összeköttetések továbbá új interdependenciákat alakíthatnak ki az államok között, amelyek természetét egyelőre senki nem ismeri.⁶⁵⁷

Vakulchuk és szerzőtársai szerint tehát a megújuló energiaforrások terjedésének hatására az energiabiztonság fókuszja az energiaforrásokról az energia elosztására kerül át, az energiatermeléssel kapcsolatban pedig olyan új kihívásokkal kell szembenézni, mint például a hozzáférés a kritikus nyersanyagokhoz.⁶⁵⁸

A nemzetközi rendszer és a globális energiapiacok működését az is befolyásolhatja, hogy a megújuló energiaforrások térnyerésének hatására meggyengülő olajrégiókban demokratizálódási folyamatok indulhatnak vagy erősödhetnek fel a regnáló hatalom megdőlésével párhuzamosan.⁶⁵⁹ Azzal érvelnek, hogy a lakosság felkészült a társadalmi fejlődésre, amit tovább erősít, hogy a megújuló energiákra alapuló energiatermelés csökkenti a politikai és gazdasági elitek centralizált kontrollját, és elkezdhet csökkenni a társadalmi szakadék az elitek és a többségi társadalom között. Michael W. Doyle elméletét alkalmazva a demokratikus békéről ez azt jelenti, hogy az így feltörekvő demokráciák nemcsak nem kezdenek egymással háborút,

---

⁶⁵⁶ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 3–4.

⁶⁵⁷ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 4.

⁶⁵⁸ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 5.

⁶⁵⁹ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”.

hanem hozzájárulnak a nemzetközi béke és biztonság előmozdításához.⁶⁶⁰ A szerzők arra nem térnek ki, hogy hasonló várakozások előzték meg az arab tavasz eseményeit a demokratizálódásra vonatkozóan, ezek a várakozások végül azonban nem váltak valóra.

A megújuló energiaforrások alkalmazásának terjedéséhez kötődik az *energia demokratizálódása* kifejezés, melynek háttérét az adja, hogy a megújulóakra alapuló energiatermelés, -elosztás és -felhasználás lényegesen több demokratikus folyamattal jár, mint a megszokott fosszilis alapú rendszer, és a kedvezményezettek köre nem olyan korlátozott.⁶⁶¹ Az energia demokratizálódása a megújuló energiaforrások alkalmazása mellett azt is jelenti, hogy megszűnnek az energiára épülő függőségi viszonyok, a termelés decentralizált lesz, és létrejönnek olyan, például szél- és napenergiára épülő rendszerek, amelyek tulajdonosai és üzemeltetői nem nagy energiavállalatok, hanem akár egyének vagy kisközösségek. Az energiát így lokálisan, a felhasználási hely közelében termelik meg, és megszűnik a kitétség a nagy energetikai hálózatoknak is.⁶⁶²

A megújuló energiaforrások terjedésével együtt a decentralizáció és a hatalom egyenlőbb elosztása is várható, ami az energiával és a környezetvédelemmel foglalkozó nemzetközi szervezetek erősödését is magával hozhatja, és így együtt jár a biztonsági környezet megváltozásával is.⁶⁶³

A megújuló energiaforrásokat minél szélesebb körben alkalmazó országok helyzetét jelentősen javíthatja, ha együttműködéseket alakítanak ki egymással, így erősödhetnek egyes regionális kapcsolatok. A határokon átnyúló villamosenergia-kereskedelem és az ahhoz szükséges infrastruktúra megteremtése felmerül az energiabiztonság javításának kontextusában is, a stabilitást erősítő geopolitikai hatásokkal együtt. Külön figyelmet kell azonban fordítani az érintett országok politikai és gazdasági különbségeinek kezelésére, amelyek potenciális konfliktusokat hordoznak magukban.⁶⁶⁴

A megújulóenergia-technológiákhoz szükséges nyersanyagok iránti kereslet növekedése azzal a veszéllyel jár, hogy a fosszilis energiahordozóktól való függőséget felválthatja egy új típusú függőség. Ezek a nyersanyagok ugyanúgy földrajzi helyekhez kötöttek, például Kínában vagy Afrika országaiban találhatóak, így megszerzésükért versengés alakulhat ki a nemzetközi

---

⁶⁶⁰ Doyle, „Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs”.

⁶⁶¹ Transnational Institute, „Principles of Energy Democracy”.

⁶⁶² Szulecki, „Conceptualizing energy democracy”.

⁶⁶³ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”, 7.

⁶⁶⁴ Vakulchuk, Overland, és Scholten, 4.

rendszerben. A versengésnek komoly következményei lehetnek a nemzetközi békére és biztonságra, és geopolitikai instabilitást okozhatnak.⁶⁶⁵

Abban azonban egyelőre nem született konszenzus a tudományos kutatásokban, hogy pontosan melyek azok a kritikus nyersanyagok, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a megújuló alapú technológiákhoz, és egyelőre nem megoldott a helyettesítésük. Kína rendelkezik nagyobb készletekkel számos nyersanyagból, valamint vezető szerepet tölt be a megújuló energiákhoz kapcsolódó technológiákban és a gyártásban is, ami befolyásolhatja a nemzetközi kapcsolatokat. Azzal a forgatókönyvvel is számolni kell, hogy a műszaki tudományok olyan irányba fejlődnek, hogy megszűnik a kitétség a ritka nyersanyagoknak, mert sikerül ezeket mással helyettesíteni.⁶⁶⁶

6.4 Háború Ukrajnában: globális energiaválság

A globális energiaválság felgyorsíthatja az energiaátmenetet és a klímaváltozás elleni küzdelmet, a kormányok az energiabiztonság érdekében képesek lehetnek meghozni olyan döntéseket, amelyekre amúgy sokat kellett volna várni. A függetlenedés a fosszilis energiahordozóktól javítja az energiabiztonságot, és egyben támogatja dekarbonizációt. A rendelkezésre álló szakpolitikai eszközök azonban még az 1970-es évek olajválságaira válaszul születtek, így egyelőre nem tudnak kész megoldást nyújtani a döntéshozóknak.⁶⁶⁷

Az energiaátmenet évtizedeiben párhuzamosan kell kezelni az új energiarendszerekből adódó kihívásokat és azokat, amelyek a tradicionális energiaforrásokra épülő geopolitikából következnek, amelyekhez hozzáadódnak a globális energiaválságból eredő kihívások. Bordoff és O'Sullivan szerint nemcsak a megváltozott energiabiztonsági kihívásokra kell külön figyelmet fordítani, és a megfelelő lépésekkel elkerülni a gazdasági és geopolitikai feszültségeket, hanem arra is, hogy az energiaátmenet folyamata ne ütközzön akadályokba, és a megváltozott biztonsági környezet ellenére meg tudjon valósulni.⁶⁶⁸

„A két kihívást, ami fenyegeti az energiabiztonságunkat, az energiaválságot és a klímaválságot együtt kell kezelni, nincs meg az a luxusunk, hogy először az egyikkel, aztán a másikkal foglalkozzunk” – mutatta be a válságokra adandó lehetséges válaszokat Jonathan Elkind az

---

⁶⁶⁵ Dennison, „Diplomatic Power”.

⁶⁶⁶ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”, 7.

⁶⁶⁷ Bordoff, „Reflections from Davos 2023”.

⁶⁶⁸ Bordoff és O'Sullivan, „Why We Need to Rethink Energy Security in the Transition to Net-Zero”.

Egyesült Államok Szenátusának Energiaügyi és Természeti Erőforrások Bizottsága (the Senate Committee on Energy and Natural Resources) előtt 2022. márciusban.⁶⁶⁹

Fatih Birol, a Nemzetközi Energiaügynökség ügyvezető igazgatója hasonló véleményt fogalmazott meg, szerinte a megfelelő befektetésekkel elkerülhető, hogy a világnak választania kelljen az energiaválság és a klímaválság megoldása között. A tisztaenergia-befektetések gyorsítják az energiaátmenet megvalósulását, egyben megoldást nyújtanak az energiabiztonsági kihívásokra. Birol külön kiemelte ennek fontosságát a fejlődő országok gazdaságai esetében.⁶⁷⁰ Jason Bordoff szerint is a fejlődő gazdaságok a legsérülékenyebbek, itt érnek össze a klímaváltozás, az energiabiztonság és az alulfinanszírozás okozta válságok hatásai.⁶⁷¹

A Nemzetközi Energiaügynökség elemzése szerint az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújának hatására az első valóban globális energiaválság zajlik, ami azonban példátlan lendületet adott a megújuló energiaforrások terjedésének. A hazai termelésű megújuló energiaforrások energiabiztonsági előnyeit megerősítették a fosszilis energiahordozóknál tapasztalt ellátási zavarok, így számos ország a megújuló energiaforrások terjedését célzó szakpolitikai intézkedéseket hozott. A napenergia és a szélenergia versenyképességét tovább javította, hogy közben megemelkedett a fosszilis energiahordozók ára. Az IEA prognózisa szerint a 2027-ig tartó időszakban ugrásszerűen növekedni fognak a megújuló energia alapú kapacitások. Már 2025-ben a villamosenergia-termelés legnagyobb része megújuló energiaforrásból származik majd, megelőzve a szenet, és a napelemes villamosenergia-termelés 2027-re lépi túl a szénalapú termelés mértékét.⁶⁷²

6.4.1 Az energiaszektor átalakulása

Potenciális kereskedelmi konfliktusok is hátráltathatják a válságok megoldását, ahogy az egyes országok biztosítani igyekeznek az ellátási láncokat, és ehhez protekcionista gazdaságpolitikát alkalmaznak. A protekcionizmus pont az energiaátmenet céljaival ellenkező irányba hat, mert az energiabiztonság biztosításához, a tiszta energiára átálláshoz és a klímasemlegeséghez egyre növekvő kereskedelmet kell bonyolítani a kritikus nyersanyagok, az alacsony szén-dioxid-kibocsátású üzemanyagok és számos megújulóenergia-technológia terén.⁶⁷³ Az összekapcsolt globális energiarendszer és az integrált piacok továbbá javítják az energiabiz-

---

⁶⁶⁹ Senate Committee on Energy and Natural Resources, „Full Committee Hearing To Examine The Use Of Energy As A Tool And A Weapon”.

⁶⁷⁰ Birol, „At World Economic Forum in Davos, Executive Director Calls for Greater Clean Energy Investment to Tackle Energy and Climate Crises”.

⁶⁷¹ Bordoff, „Reflections from Davos 2023”.

⁶⁷² International Energy Agency, „Executive Summary – Renewables 2022 – Analysis”.

⁶⁷³ Bordoff és O’Sullivan, „Why We Need to Rethink Energy Security in the Transition to Net-Zero”.

tonságot, mert képesek egyensúlyt teremteni a kereslet és a kínálat között, és a rendszer váratlan zavar esetén is tud reagálni.⁶⁷⁴

Bordoff és O’Sullivan szerint arra kell számítani, hogy az elmúlt évtizedekben megszokotthoz képest egyre nagyobb mértékben várhatóak kormányzati beavatkozások az energiapiac működésében. Ha az állami beavatkozások megfelelő keretek között zajlanak, akkor képesek támogatni a klímaváltozás elleni küzdelmet, és mérsékelni a káros hatásokat, valamint hozzájárulni az energiabiztonság javításához, közben kezelni az energiaátmenettel járó geopolitikai átalakulásokat.⁶⁷⁵

Az állami beavatkozás szükségességét látják először is abban, hogy a magánszektor érdekelt legyen az energiabiztonság biztosításához szükséges infrastruktúrák fejlesztésének finanszírozásában. Az állam továbbá ösztönzőket vezethet be a kibocsátások csökkentésére a magánszektorban, de nemcsak vállalatok, hanem az egyéni fogyasztók számára is, melynek hatására nem a társadalom viselné a kibocsátásokból származó terheket. Az energiaátmenethez szükséges kritikus nyersanyagok biztosításához ugyancsak szükség lehet kormányzati beavatkozásokra a piacok működésébe, pénzügyi ösztönzők bevezetésére és diplomáciai eszközök alkalmazására.⁶⁷⁶

Az állami beavatkozásokat és a megfelelő szakpolitikai válaszokat kifejezett sikernek értékeli Fatih Birol, a Nemzetközi Energiaügynökség ügyvezető igazgatója. Szerinte az energiaválság kezelésének egyik kulcsa volt, hogy ösztönözték a megújuló energiaforrások gyors rendszerbe állítását, és rugalmasan kezelték az új technológiák alkalmazását.⁶⁷⁷

6.4.2 Ritka nyersanyagok és ellátási láncok

Az energiabiztonság javításához és az energiaátmenet célkitűzéseire felgyorsul a világban a megújuló energiaforrások térnyerése, és új innovatív technológiák jelennek meg, ezek azonban új versenyeket generálhatnak. A kritikus nyersanyagok a fosszilis energiahordozókhoz hasonlóan helyhez kötöttek, és a megújulóenergia-technológiákon túl más szektorok is hasznosítják, így nemcsak az államok, hanem a különböző szektorok is érdekeltek a megszerzésükben.⁶⁷⁸

---

⁶⁷⁴ Bordoff és O’Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁶⁷⁵ Bordoff és O’Sullivan, „The New Energy Order”.

⁶⁷⁶ Bordoff és O’Sullivan.

⁶⁷⁷ Birol, „Where Things Stand in the Global Energy Crisis One Year on – Analysis”.

⁶⁷⁸ O’Sullivan és mtsai., „The Geopolitics of Renewable Energy”.

Új energiabiztonsági kihívásokkal jár azonban, hogy a megújulóenergia-technológiákhoz szükséges nyersanyagok erősebben koncentráltak, mint a kőolaj. Míg a kőolaj legnagyobb kitermelői, az Egyesült Államok, Oroszország és Szaúd-Arábia a globális kínálathoz külön-külön 10-15 százalékkal járulnak hozzá, addig például Ausztráliából származik a legtöbb lítium, globálisan a kínálat 50 százalékát adja, a Kongói Demokratikus Köztársaság a világ kobaltszükségletének 70 százalékát.⁶⁷⁹

A geopolitikai feszültségek elkerülésének eszköze, ha minél több országban elkezdik ezeket a nyersanyagoknak a kitermelését, ha innovatív megoldásokkal kiváltják, illetve ha megoldják az újrahasznosításukat. Az elektromos autók terjedése, az akkumulátorok, a nap- és a szélenergia előállításához szükséges technológiák csak néhány az energiaátmenet kulcsfontosságú szereplői közül, amelyekhez meghatározóak a kritikus nyersanyagok.⁶⁸⁰

Egyelőre Kína dominálja a tisztaenergia-technológiákhoz szükséges nyersanyagokhoz való hozzáférést, a feldolgozáshoz szükséges technológiát, gyártási kapacitásokkal rendelkezik, valamint birtokában van számos innovációnak, így az ellátási láncok felett is kontrollt gyakorolhat.⁶⁸¹

Az energiaválság tovább növelte a gazdag és a szegény országok közti különbséget, amit a fejlett országoknak, így az EU-nak is fontos szem előtt tartania a geopolitikai átrendeződés és a kritikus nyersanyagok miatt is. Afrika például egy fontos potenciális partner az EU számára, például az energiaintenzív iparágakban nyújthat megoldást azzal, hogy hasznosítva a napenergiát, fenntartható zöldhidrogént szállít Európába, valamint rendelkezik számos ritka nyersanyaggal is. Az EU azonban csak akkor tud hiteles partner lenni Afrika számára, ha maga is elől jár az energiaátmenet lépéseiben, és nem csak Afrikától várja el a zöldítést.⁶⁸²

Az ellátási láncok, a kritikus nyersanyagokhoz hozzáférés, valamint az új geopolitikai erőviszonyok meghatározzák az energiaátmenet perspektíváit és az energiabiztonság biztosításának feltételeit. Az EU energiainportörként lépett a klímasemlegesség felé vezető útra, azt tűzte ki célul, hogy a klímaváltozás elleni globális küzdelem élére áll, és az innovatív megújulóenergia-technológiákban is vezető szerepet tölt be, hogy biztosítsa energiahatalmi szerepét egy átalakuló geopolitikai környezetben.

---

⁶⁷⁹ Bordoff és O'Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁶⁸⁰ O'Sullivan és mtsai., „The Geopolitics of Renewable Energy”.

⁶⁸¹ Bordoff és O'Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁶⁸² Hoyer, „Europe Needs to Forge Ahead with Renewable Energy”.

Az energiafüggőség csökkentésének folyamatában az EU számára az is kihívást jelent, hogy az ellátásbiztonságon túllépve az energiabiztonságot tágran értelmezve a dekarbonizációt is szem előtt tudja tartani. Az EU részéről a kihívás megfogalmazása, keretbe foglalása meghatározza azt is, hogy milyen szakpolitikai eszközökhöz nyúlhat a megoldás során.⁶⁸³ Caroline Kuzemko és munkatársai szerint az átállás a tiszta energiára került a megoldás fókuszába, amibe a megújuló energiaforrások mellett a nukleáris energiát is besorolják, és azzal érvelnek, hogy ezek előállítása az EU határain belül történik, így biztosítja az energiafüggetlenséget. Ehhez azonban szükséges azoknak az ellátási láncoknak a biztosítása, amelyek garantálják a hozzáférést az EU-ban nem fellelhető nyersanyagokhoz, termékekhez és technológiákhoz. Az EU másik eszköze a kereslet csökkentésére vonatkozik, ami az energiatakarékosságon és energiahatékonyságon keresztül csökkenti az energiafüggőséget. Az EU eszköztárának részét képezi továbbá a szén kivezetése, és a gázellátás diverzifikációja.⁶⁸⁴

Kuzemko és munkatársai szerint az EU az energiaválság tagállamokat érintő dimenzióját igyekezett megoldani, de nem fordított kellő figyelmet arra, hogy a lépései milyen hatást gyakorolnak a globális energiapiacra, különösen a szegényebb országok lehetőségeire. Az EU közben továbbra is törekszik a vezető szerepre a globális klímaváltozás elleni küzdelemben, azonban a világ egyes részein, éppen az energiaválság hatására például újra a szénhez mint a legszennyezőbb energiaforráshoz kényszerültek fordulni. Ezzel párhuzamosan a nemzetközi közösségben éles viták folynak arról, hogy milyen eszközökkel biztosítható a Párizsi Megállapodás céljainak elérése, és hogy milyen módon támogassák az energiaátmenetet a fejlődő országokban. A Nyugat egyelőre nem teljesítette azon ígétét, hogy pénzügyi támogatást nyújtson a klímaváltozás káros hatásainak leginkább kitett országok számára, miközben a kibocsátáscsökkentés elvárásaként jelenik meg.⁶⁸⁵

6.4.3 Az energiaátmenet és a kőolaj kivezetése

Az európai energiaválság és annak globális következményei miatt újra kell definiálni az energiabiztonságot, miután évekig tartó viszonylagos nyugalmat követően a világ elhúzódo energiaválságra készül. Az aggodalmak megnöttek a klímaválság energiabiztonságot érintő dimenzióival kapcsolatban is. 2022-ben nyilvánvalóvá vált, hogy az energiabiztonság kihívásai nemcsak a potenciális gazdasági és geopolitikai következményei miatt igényelnek nagyobb figyelmet, hanem azért is, mert az energiaátmenet háttérbe szorulhat. Annak ellenére, hogy az

---

⁶⁸³ Kuzemko és mtsai., „Russia’s War on Ukraine, European Energy Policy Responses & Implications for Sustainable Transformations”.

⁶⁸⁴ Kuzemko és mtsai.

⁶⁸⁵ Kuzemko és mtsai.

átállás tiszta energiára és a globális klímasemlegesség képes enyhíteni néhány hagyományos energiabiztonsági kockázatot, a folyamat várhatóan teljesen átalakítja a geopolitikai dinamikákat.⁶⁸⁶

Az energiabiztonság definícióiból és az átalakításukra való igények azt mutatják, hogy az energiabiztonságot érintő geopolitikai kihívások a tiszta energiára átállással új erőviszonyokat hoznak létre. A kőolaj és földgáz piacát meghatározó szempontok még nem tűnnek el teljesen, az átállás évtizedeiben párhuzamosan léteznek a tiszta energiát érintő szempontokkal, azaz az energiabiztonság értelmezésekor mindkét rendszer biztonsági kihívásaival és kockázataival kell számolni. Éppen ezért ma kulcsfontosságú energiabiztonsági kihívásnak számít, hogy sikerül-e a világnak az energiaátmenetet megfelelő rendszerbe szervezve végrehajtania, és egyenlő mértékben csökkenteni a fosszilis energiák iránti keresletet és kínálatot.⁶⁸⁷

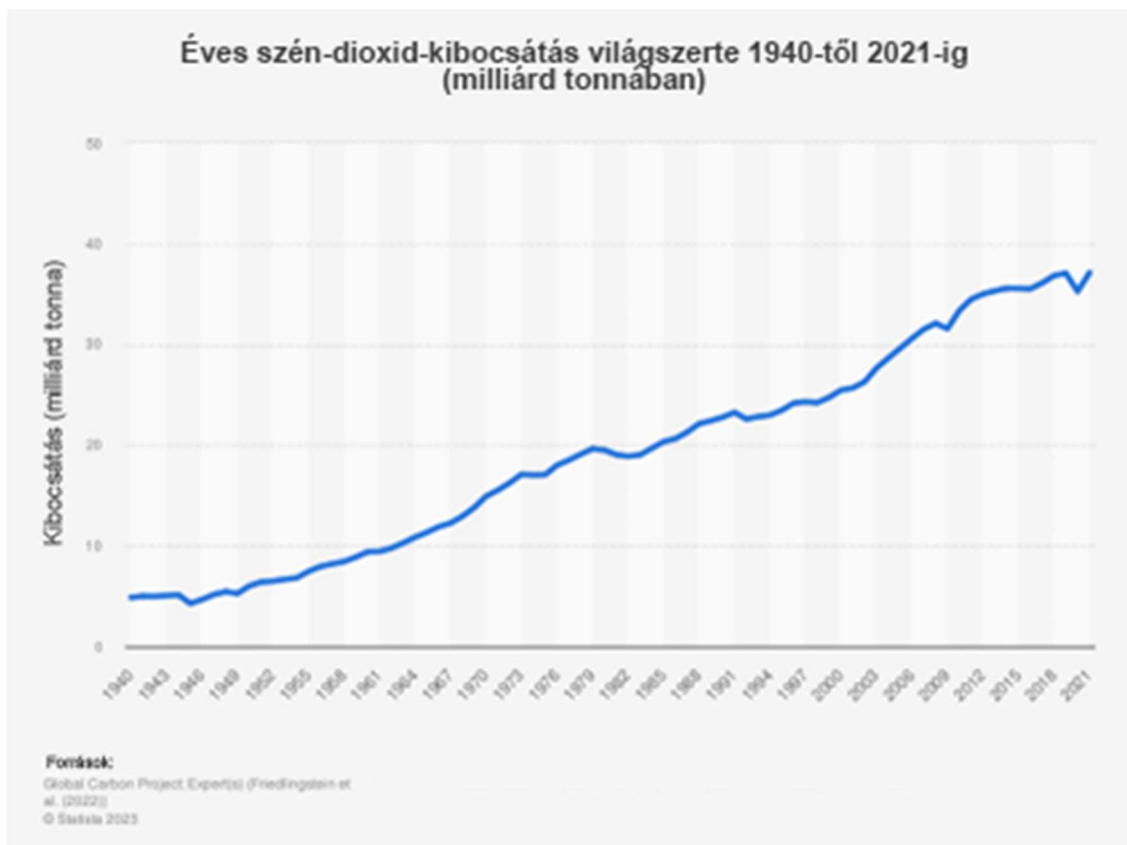
Jelenleg az energetikai beruházások nem érik el a kívánt mértéket sem a megújuló, sem a tradicionális energiahordozók terén. Az utóbbi években a kőolaj és a földgáz nem voltak megtérülő beruházásnak tekinthetőek, ami egybeesik azzal is, hogy az országoknak teljesíteniük kell a vállalt kibocsátáscsökkentési kötelezettségeiket. A tiszta energia sem vonzott elég befektetést, 2030-ig a jelenlegi 2,4-szeresére kéne növelni a mértékét ahhoz, hogy a nemzeti vállalások tarthatóak legyenek. Az energiaátmenet dinamikájának valamelyest ellentmondva az sem kedvez az energiabiztonságnak, ha a kínálat, akár csak átmenetileg is, nem tudja kielégíteni a fosszilis energiahordozók iránti keresletet.⁶⁸⁸

---

⁶⁸⁶ Bordoff, „Reflections from Davos 2023”.

⁶⁸⁷ Bordoff.

⁶⁸⁸ Bordoff és O’Sullivan, „Why We Need to Rethink Energy Security in the Transition to Net-Zero”.

21. ábra: Globális szén-dioxid-kibocsátás éves bontásban (1940-2021)

Forrás: Statista, a szerző fordítása⁶⁸⁹

Energetikai és környezetvédelmi szakértők éles vitákat folytatnak a kőolaj és a földgáz szerepéről az energiaátmenetben, és hogy milyen eszköz lesz majd alkalmas a következő évtizedekre prognosztizált energiaigény kielégítésére. Ellentmondás látszik például a Nemzetközi Energiaügynökség forgatókönyve, ami 2050-re az kőolajfogyasztás 80 százalékos visszaesése mellett globális klímasemlegességgel számol, és több olajvállalat növekvő értékesítési várakozásai között. Az olajipar nem tervezi, hogy arra építse tevékenységét, hogy a klímasemlegesség megvalósul, mert erre nem látnak semmiféle garanciát, annak azonban, ha nem tudják fedezni a világ energiaszükségletét, komoly politikai, társadalmi és gazdasági következményei lehetnek. A szén-dioxid-kibocsátás mértéke közben minden évben tovább növekszik, kivételt ez alól csak a járvány és a recesszió jelentettek, azaz nem a fogyasztási szokások kedveznek a klímának.⁶⁹⁰

A kérdés körül tehát nagy a bizonytalanság, hogy valóban képes-e a világ 2050-re elérni a klímasemlegességet. Bordoff szerint⁶⁹¹ a kibocsátáscsökkentés csak úgy érhető el, ha szakpo-

⁶⁸⁹ Statista, „Annual CO2 Emissions Worldwide 1940-2021”.

⁶⁹⁰ Bordoff, „Reflections from Davos 2023”.

⁶⁹¹ Bordoff.

litikákkal ösztönzik a fosszilis energiahordozók iránti kereslet csökkenését.⁶⁹² Addig azonban fennáll annak a veszélye, hogy az energiaárak kiszámíthatatlanok, valamint megmarad azoknak az exportőr országoknak a geopolitikai befolyása, amelyek fegyverként használják az energiát.⁶⁹³

A nagy exportőrök, ahogy arról már korábban szó volt, jellemzően nem támogatják az energiaátmenetet és a nemzetközi összefogást a klímaváltozás ellen. A 2020-as évek lehetnek alkalmasak arra, hogy a kőolajexportőr országok az eladásokból származó bevételeikből átalakítsák a gazdaságukat, diverzifikálják a bevételi forrásokat és dekarbonizáljanak, hogy mire a 2030-as évekre prognosztizált keresletvisszaesés elérkezik, felkészültek legyenek. A fosszilis energiahordozók kitermelésébe és infrastruktúrájába befektetni már kockázatos, a következő évtizedekben ezek várhatóan nem térülnek meg. Az energiaátmenettel járó bevételkiesés geopolitikai következményeivel számolni kell, különösen azokban az iparágakban lesz ez látható, amelyek fosszilis energiahordozókra épülnek. Potenciálisan feszültségek, konfliktusok alakulhatnak ki, ami hátráltathatja a nemzetközi közösség törekvéseit a kibocsátáscsökkentésre és a klímaváltozás káros hatásainak csökkentésére.⁶⁹⁴

Szaúd-Arábia már elkezdte a gazdaság diverzifikálását, az EU közös kül- és biztonságpolitikája szempontjából azonban ennél is fontosabb, hogy az Oroszországi Föderáció milyen stratégiát alkalmaz. Már a háború kitörése előtt erős törésvonal látszott az orosz és az európai álláspontok között. Vlagyimir Putyin orosz elnök 2021-ben a nyilvánosság előtt az energiaátmenettel indokolta az energiaárak emelkedését, ami azt mutatja, hogy az EU-nak az energiaátmenet narratíváját is erősen kézben kell tartania, és hatékonyan kommunikálni, hogy az energiaválság megoldásának eszköze a megújuló energiaforrások részarányának növelése.⁶⁹⁵ Az EU számára a fosszilis energiahordozók kiváltása és az átállás megújuló energiaforrásokra jelentős gazdasági és társadalmi előnyökkel is jár.⁶⁹⁶

A NATO 2018-as brüsszeli csúcstalálkozó záródokumentumában⁶⁹⁷ is új elemként szerepel, nagy valószínűséggel az Oroszországi Föderáció hibrid hadviselésének köszönhetően, hogy az energiával kapcsolatban megjelenik a politikai és gazdasági nyomásgyakorlás, illetve az energiával való politikai vagy kényszerítő manipuláció mint potenciális fenyegetés. A NATO

---

⁶⁹² Bordoff és O'Sullivan, „Yes, We Need to Talk About Cutting Energy Demand”.

⁶⁹³ Bordoff, „Reflections from Davos 2023”.

⁶⁹⁴ Bradshaw, Van de Graaf, és Connolly, „Preparing for the New Oil Order?”

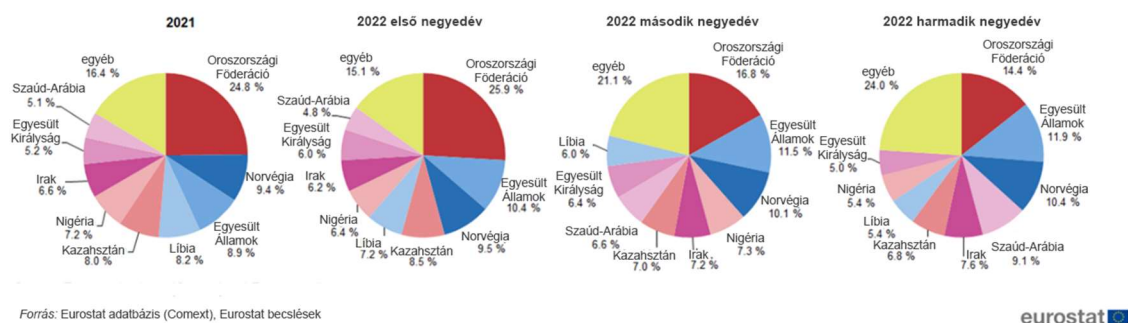
⁶⁹⁵ Tocci, „The Green Deal Could Make—or Break—the European Project”.

⁶⁹⁶ Bartuška, Lang, és Nosko, „The Geopolitics of Energy Security in Europe - New Perspectives on Shared Security”.

⁶⁹⁷ NATO, „Brussels Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government (2018)”.

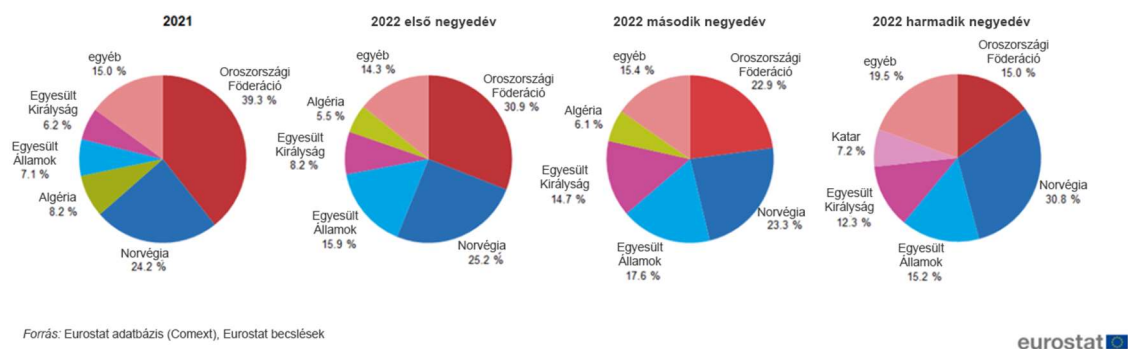
pedig nem véletlenül kezdte ezt valós veszélynek kezelni. Az EU legnagyobb földgáz- és kőolaj-beszállítója az Oroszországi Föderáció volt, de miután 2022-ben megtámadta Ukrajnát, az EU orosz energiafüggősége jelentősen csökkent.⁶⁹⁸ Ezzel együtt az Egyesült Államok elkezdett belépni az Oroszországi Föderáció helyére, és jelentősen növelte Európa felé irányuló exportját.

Az EU kőolajimportja a főbb kereskedelmi partnerek részesedésének arányában

22. ábra: Az EU kőolajimportja a főbb kereskedelmi partnerektől, 2021 és 2022 első, második és harmadik negyedéve
Forrás: Eurostat, a szerző fordítása⁶⁹⁹

Az EU földgázimportja a főbb kereskedelmi partnerek részesedésének arányában

23. ábra: Az EU földgázimportja a főbb kereskedelmi partnerektől, 2021 és 2022 első, második és harmadik negyedéve
Forrás: Eurostat, a szerző fordítása⁷⁰⁰

Michael T. Klare a kemény hatalom és a puha hatalom mellett új fogalomként bevezeti az „*energiahatalom*” elnevezést, ami pontosan lefedi az amerikai cseppfolyósított földgáz európai exportját, és ennek mentén az érdekvédelemet.⁷⁰¹ „*Energiahatalom alatt egy ország*

⁶⁹⁸ Eurostat, „EU Imports of Energy Products - Recent Developments”.

⁶⁹⁹ Eurostat, „File”.

⁷⁰⁰ Eurostat, „File”.

⁷⁰¹ Klare, „Hard Power, Soft Power, and Energy Power”.

energiatermelési és technológiai előnyeinek kiaknázását értjük, azzal a céllal, hogy előmozdítsa az ország saját globális érdekeit és hátráltassa riválisait.” A magyarázat szerint az energiahatalom egy olyan köztes megoldás, ami nem olyan durva, mint a kemény hatalom, viszont olyan eszközei lehetnek, amelyek a puha hatalom szintje fölé emelkednek.

Az energiahatalom ugyan régóta jelen van a nemzetközi rendszerben, de napjainkban, amikor a nagyhatalmak között a fegyveres konfliktus esélye elenyésző, a kemény hatalom vagy a puha hatalom kiegészítőjeként úttörő szerepe lehet. Képes átalakítani úgy a nemzetközi erőviszonyokat, hogy katonai erő alkalmazására ne legyen szükség, mégis hatékony legyen az érdekérvényesítés.

A globális energiapiac és azon belül az Oroszországi Föderáció helyzete tehát megváltozott, és függetlenül attól, hogy az Ukrajnában zajló háború milyen eredménnyel zárul, jövőbeni energiahatalmi pozíciója erősen megingott. Az EU-s piac elvesztését nemcsak geopolitikai okok indokolják, hanem az az uniós érdek is, hogy a diverzifikáció az energiahordozókra is kiterjedjen, és a fosszilis nyersanyagokat megújuló energiaforrások váltsák fel, ami az alapja az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra való átállásnak és a klímasemlegességnek. Az Oroszországi Föderáció ezért kénytelen ázsiai partnerek felé fordulni, amelyhez azonban jelentős infrastruktúrafejlesztést kell megvalósítania, de a fosszilis nyersanyagaira nehezen garantálható a kereslet az elkövetkező 20-30 évre, így rendkívül kockázatos ilyen nagy mértékű beruházás mellett dönteni. Jeronim Perović szerint az orosz gazdaság nincs felkészülve arra, hogy a szükséges reformokkal átalakítsa a fosszilis energiák exportjára alapuló gazdaságát, modernizáció nélkül viszont elveszítheti energiahatalmi pozícióját.⁷⁰²

Az Ukrajnában zajló háborúval a globális energiaválság hatásai felerősödtek, ami éppen az energiabiztonság biztosítása érdekében hátráltathatja az energiaátmenet megvalósulását, és fennmaradhat a fosszilis energiahordozókra épülő status quo. Fatih Birol, a Nemzetközi Energiaügynökség ügyvezető igazgatója a tisztaenergia-befektetésekben látja az energia- és a klímaválság megoldását, és arra figyelmeztet, hogy a döntéshozók az energiabiztonsági kihívásokat kifogásként használhatják arra, hogy nagy fosszilis alapú beruházásokat valósítsanak meg, ez azonban akár évtizedekig is akadályt jelenthet a kibocsátások csökkentésében.⁷⁰³

6.5 Energia és diplomácia

---

⁷⁰² Perović, „Russia’s Future as an Energy Power”.

⁷⁰³ Birol, „At World Economic Forum in Davos, Executive Director Calls for Greater Clean Energy Investment to Tackle Energy and Climate Crises”.

Az uniós külkapcsolatoknak számolniuk kell az Európai Zöld Megállapodáshoz szükséges új geopolitikai dimenziókkal, és diplomáciai szinten kezelni a klímaváltozás káros hatásaival szembeni rezilienciát és ennek finanszírozását. Susi Dennison szerint az energia- és klímadiplomácia magas szintű együttműködést kíván az EU intézményei között, együttműködést a tagállamokkal és a harmadik országokkal, amelyek így összességében nemcsak az EU energiabiztonságát szolgálják, hanem az uniós értékek és érdekek megjelenését és képviselését a határain túl. Az EU-nak olyan diplomáciára van szüksége, amelyik részt vesz a fenntartható energiabiztonság megvalósításában.⁷⁰⁴

Az EU-nak ki kell használnia a globális Déllal folytatott diplomáciai kapcsolatok fejlesztésére azt a lehetőséget, hogy az Oroszországi Föderáció katonai kudarcai, a háború pusztítása és a gazdaságra gyakorolt hatásai pozíciójuk újragondolására készíti azokat az országokat, amelyek korábban teljesen elzárkóztak a Nyugattal való együttműködéstől. Nathalie Tocci szerint az európai diplomáciának önkritikára építve, az Oroszországi Föderáció háborújának gyarmati jellegét hangsúlyozva kell közelítenie, elfogadva azt, hogy ezt a háborút a világ Európa háborújának tekinti. Az EU közben a saját energiabiztonságát helyezi a középpontba, a magasabb árak pedig a szegényebb országok helyzetét nehezítik tovább nemcsak az energiahordozók, hanem az élelmiszerek terén is. Az EU-nak felelősséget kell vállalnia, és többet befektetni az energiaátmenet megvalósításába, a fenntartható fejlődésbe és a klímaváltozás káros hatásainak enyhítésébe, és nem csak úgy tekinteni a globális Délre, mint egy olyan földrajzi területre, ahonnan a szükséges nyersanyagok kinyerhetőek.⁷⁰⁵

A Nyugat és a globális Dél viszonyában meghatározó lesz, hogy a Nyugat hogyan kezeli a válságot: irányt mutat a globális szabályokon alapuló rend jövőjéről, és megmutatja, hogy a globális gazdaság mennyire képes alkalmazkodni az aktuális és a jövőbeni válságokhoz. Maria Pastukhova szerint az energiaátmenet megvalósításához és a klímasemlegesség eléréséhez az EU-nak újra fel kell építenie nemzetközi hitelességét, ami az alapján lesz mérhető, hogy mennyire vállal szolidaritást a válsággal leginkább sújtott országokkal. A gyakorlatban ez az emelkedő energiaárak ellensúlyozását jelenti a szegényebb országok számára.⁷⁰⁶

Az E3G kutatói szerint az EU a nemzetközi közösségben úgy tud konszenzusra törekedni a nagy kibocsátókkal a fosszilis energiaforrások végleges kivezetésében, ha maga is jó példával jár elől az energiaátmenet megvalósításában. Ehhez előre kell hozni a szén kivezetését. Az

---

⁷⁰⁴ Dennison, „Diplomatic Power”.

⁷⁰⁵ Tocci, „West Must Seize on the Global South’s State of Unease”.

⁷⁰⁶ Pastukhova, „Europe’s Energy Diplomacy in Times of Crises”.

EU-nak vezető szerepet kell vállalnia abban is, hogy az igazságos átállásra ne csak uniós, hanem globális program is létrejöjjön. A célok eléréséhez elengedhetetlen, hogy a szükséges források rendelkezésre álljanak, különösen fontos a fejlődő országokban, valamint azokban a térségekben, amelyeket a klímaváltozás káros hatásai a legerősebben sújtanak. Az EU szerepet vállalhat abban, hogy ráirányítja a figyelmet, valamint forrásokat mozgósít, hogy a klímaváltozás elleni küzdelem mellett érdemben tudjanak megküzdeni az energiaválság, és ezek összetett hatásaiként a gazdasági és az élelmiszerválság kihívásaival.⁷⁰⁷

A nemzetközi szerepvállalás része az is, hogy az EU határozottabb elkötelezettségeket vállal a multilaterális partnerségekben, például a G7, G20 vagy a COP, és ezeken a fórumokon képvisel olyan kérdéseket, mint az adósságok átstrukturálása vagy a reziliencia építésének költségei.⁷⁰⁸ Annalisa Perteghella ugyancsak a vezető szerepre törekvő EU feladatának tekinti, hogy a nagy kibocsátókkal ápolt diplomáciai kapcsolatok érdemben kezeljék a kibocsátáscsökkentés kihívásait.

Az EU számára az Egyesült Államok ugyancsak kiemelt jelentőségű partner az energiabiztonság területén, amit egy hónappal azután, hogy az Oroszországi Föderáció megtámadta Ukrajnát, közös nyilatkozatban erősítettek meg. Elköteleződtek Ukrajna és az EU energiabiztonságának biztosítása mellett a Párizsi Megállapodás célkitűzéseinek betartásával, és a függetlenedést az orosz fosszilis energiahordozóktól. Megállapodtak egy közös energiabiztonsági munkacsoport felállításáról, hogy az Egyesült Államok cseppfolyósított földgázzal tudja ellátni az európai piacokat a kieső orosz földgáz pótlására, valamint az együttműködésről a megújuló energiaforrások térnyerésének támogatásában.⁷⁰⁹ Az Egyesült Államok a közös nyilatkozatot követő egy évben megduplázta az EU-nak exportált cseppfolyósított földgáz mennyiségét.⁷¹⁰ Az Egyesült Államok LNG exportjának 64 százalékát tették ki az európai eladások 2022-ben.⁷¹¹

Az Egyesült Államok 2022 nyarán bevezetett – már említett – inflációcsökkentési törvénye (Inflation Reduction Act), ami számos közvetett és közvetlen klímavédelmi intézkedést takar, átmeneti törést okozott az EU-val való kapcsolatokban protekcionizmussal vádolva az Egyesült Államokat. Az EU-ban például Emmanuel Macron francia elnök részéről felmerült, hogy

---

⁷⁰⁷ Schäpe és Scott, „A Strong Mandate for EU Climate Foreign Policy in 2023”.

⁷⁰⁸ Perteghella, „Integrating Climate and Energy Security in the EU External Action”.

⁷⁰⁹ European Commission, „Joint Statement between the European Commission and the United States on European Energy Security”.

⁷¹⁰ Sario és Zimmermann, „US Pledges to Keep Pumping Natural Gas to Europe”.

⁷¹¹ Zaretskaya, „Europe Was the Main Destination for U.S. LNG Exports in 2022”.

az Egyesült Államok olyan kedvező közeget hoz létre a tisztaenergia-technológiák támogatására, hogy az európai ipar meghatározó vállalatai áttelepülnek.⁷¹² Az EU közben megalkotta a Zöld Megállapodáshoz kapcsolódó ipari tervet, amelynek a célja a klímasemleges ipar versenyképességének erősítése és az átállás támogatása.⁷¹³ Mindkét terv összességében azt a cél szolgálja, hogy a klímasemlegesség eléréséig az energiabiztonságot veszélyeztető tényezők a minimálisra csökkenjenek, és ne legyen akkora a kitétség a geopolitikai kockázatokkal járó fosszilis energiahordozóknak.⁷¹⁴

2023 elejére az EU és az Egyesült Államok között rendeződni látszanak a vitás kérdések, a zöldítés irányába mozdíthatják el a nemzetközi kereskedelmet. Ha az euroatlanti együttműködés kereteiben megszületnek a megfelelő döntések, az tovagyűrűző hatást gyakorolhat az ipar dekarbonizációjára, és ezzel támogathatja a globális klímaváltozás elleni küzdelmet. Amint a megállapodásban foglaltak gyakorlattá válnak, a szereplőknek biztosítaniuk kell ezek betartását is, ami így egyre több szakpolitikát és az azokban érintett területek dekarbonizációját érint majd.⁷¹⁵

6.6 Összegzés

Az EU külkapcsolatait az 1990-es évek óta meghatározza, hogy a klímaváltozás elleni globális küzdelemben vezető szerepére törekszik. Mára az EU ambíciója a klímavédelemben a külpolitika prioritásai között szerepel, ambiciózus célkitűzéseivel mutat példát, és 2050-re a világ első klímasemleges kontinensévé akar válni. Ehhez meghatározó eszközként kezeli a megújuló energiaforrások részarányának növelését, amelyen keresztül megteremti az érdekérvényesítéséhez szükséges keretezést az energiaátmenet során és eredményeként létrejövő globális hatalmi átalakulásban.

Az EU természetes szövetségeseinek tekinti az ENSZ-t a biztonságos és fenntartható világ kialakításában.⁷¹⁶ A Kiotói Jegyzőkönyvnek a klímaváltozás elleni küzdelem konkrét lépésein túl az is a jelentősége volt, hogy sikeresen felállított egy nemzetközi keretrendszert a klímaváltozás elleni fellépéshez. Az EU számára ez a multilaterális platform teremtette meg a lehetőséget arra, hogy először gyakorolja vezető szerepét a klímaváltozás elleni globális rezsim-

---

⁷¹² Crawford, „Europe’s Measured Response to the US Inflation Reduction Act”.

⁷¹³ European Commission, „The Green Deal Industrial Plan - Press Release”.

⁷¹⁴ Bordoff és O’Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁷¹⁵ Hellmich és Jackson, „An EU-US Green Subsidy Race Could Be Good News for Climate”.

⁷¹⁶ European Commission, „Az EU és az ENSZ”.

ben, amit azóta is folytat elsősorban a UNFCCC és a COP kereteit használva.⁷¹⁷ A Párizsi Megállapodás létrejöttében az EU ugyancsak hangsúlyos szerepet vállalt.

A 2009-es koppenhágai klímakonferencia (COP15) kudarcát követően⁷¹⁸ megváltozott az EU stratégiája a klímaváltozás elleni küzdelem vezető szerepében, és éppen a nagy kibocsátókkal való külkapcsolataiban.⁷¹⁹ Az EU felhagyott azzal, hogy megteremtse a saját belső rendszerét tükröző klímaváltozás elleni globális rezsimet, helyette pragmatikus megközelítést kezdett követni. Ennek lényege, hogy a nagy kibocsátók akár együttműködő, akár konfrontatív bevonásával képes lesz egy tágabb és rugalmasabb multilaterális közeget létrehozni a globális klímapolitika alakítására.

Az EU azzal, hogy kezdeményező szerepet vállal a nagy kibocsátókkal való bilaterális kapcsolatokban, magát is egy meghatározó aktorként pozicionálja a nemzetközi rendszerben, ami illeszkedik a klímaváltozás elleni globális vezető szerepről szóló keretezésbe. Ebben a megközelítésben nem az a döntő, hogy ki és mennyire fogadja el az EU-t ebben a vezető szerepben, hanem az, hogy maga az EU milyen szándékkal és agendával alakítja kapcsolatait, hogy ebben meg tudnak-e jelenni a vezető szerephez szükséges kvalitások.

Az EU stratégiai fordulata egy új és ambiciózus részvételt mutat a klímapolitikában, ami tudatos válasz a változó globális környezetre nemcsak a klímapolitikában, hanem a geopolitikában is. Az EU a klímaváltozás elleni küzdelemben vállalt szerepével külpolitikát folytat egy komplex geopolitikai átalakulás részeként, azaz nem egyszerűen kivetíti a belső energia- és klímapolitikáját, hanem stratégiai szinten használja a bilaterális és a multilaterális eszközöket a külpolitikai céljai eléréséhez.⁷²⁰

A klímadiplomácia eszközt kínál az EU-nak a 2016-os globális biztonsági stratégiában lefektetett stratégiai autonómia megvalósítására még egy olyan geopolitikai közegben is, ahol az EU jelentősége globális szereplőként csökken, ami megteremti a lehetőséget a kísérletezésre az Unió számára más szakpolitikák terén is.⁷²¹

A közös kül- és biztonságpolitika alapvetései továbbá biztosítják az EU normatív hatalmának képviselését, ami az energiaátmenet egyszerű támogatásán túl azt is jelenti, hogy minden le-

---

⁷¹⁷ Astuccia, „Can the EU lead the way in the fight against climate change?”

⁷¹⁸ Vincenti, „EU looks beyond ‘weak’ Copenhagen climate deal”.

⁷¹⁹ Schunz, „The European Union’s Strategic Turn in Climate Diplomacy: ‘Multiple Bilateralism’ with Major Emitters”.

⁷²⁰ Schunz, 31.

⁷²¹ Schunz, „The European Union’s Strategic Turn in Climate Diplomacy: ‘Multiple Bilateralism’ with Major Emitters”, 32.

hetséges platformon hangsúlyozza vezető szerepét a klímaváltozás elleni globális küzdelemben, ami erős értékvallalást is takar ennek a gazdasági, társadalmi, politikai, biztonsági vetületein túl. Az EU-nak a normatív hatalom mellett új partnerségek kialakítására van szüksége, hogy a fosszilis energiahordozók kiváltásához biztosítsa a hozzáférést a zöld technológiákhoz és a kritikus nyersanyagokhoz.⁷²²

Az Európai Zöld Megállapodás megteremtette az EU számára a lehetőséget, hogy újrapozicionálja magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként, azonban 2023-ra egyszerűen több területen is megfelelő teljesítményt kell nyújtania ahhoz, hogy megőrizze ezt a pozícióját. Párhuzamosan kell kezelnie az Ukrajnában zajló háborút és annak Európára és a világra nehezedő sokrétű következményeit, különös tekintettel az energiabiztonsági kihívásokra, foglalkoznia kell az Egyesült Államok és Kína közti feszült versengés hatásaival, közben irányban kell tartania az Európai Zöld Megállapodás célkitűzéseinek teljesülését, illetve példaértékű ambícióval kell előljárnia és partnerként fellépnie a globális klímavédelemben.⁷²³

A megújuló energiaforrások terjedése alapjaiban rendezi át a geopolitikai viszonyokat, ahogy a fosszilis energiahordozókra épülő status quót az energiaátmenet dinamikája megkérdőjelezi, és az átalakulásból lesz, aki nyertesként, mások vesztesként jönnek ki. Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja nemcsak az EU számára fontos iránymutatás az energiabiztonság további kezelése szempontjából, a háború hatására kialakult energiaválság a globális energiapiac miatt messze túlmutat a térségen. Az így kialakult globális válság megoldásában az energiabiztonság lehet a mozgatórugó, és a megújuló energiaforrásokra átállás fordulópontot jelenthet az energia történelmében.⁷²⁴

Az energiaátmenet és a megújuló energiaforrások térnyerésének hatására geopolitikai és -stratégiai átrendeződés várható, és a nemzetközi rendszerben így új nyertesek és vesztesek jelennek meg.⁷²⁵ A kőolaj- és földgázexportőr országok az energiarendszerek átalakulásával elvesztik gazdasági erejüket és geopolitikai súlyukat, így a jelenlegi importőr országok vagy azok jöhetnek ki nyertesként az átalakulásból, amelyek képesek vezető szerepre szert tenni a tisztaenergia-technológiák terén, amelybe beletartozik a munkahelyteremtés vagy a tudásból és innovációból adódó nemzetközi presztízs megszerzése.⁷²⁶ A nagy olajexportőröket érintheti a leghátrányosabban az átalakulás, jellemzően Szaúd-Arábia és Oroszország kerülnek elő pél-

---

⁷²² Dennison, „Diplomatic Power”.

⁷²³ Osornio és Menzel, „The State of the Union’s Climate Diplomacy”.

⁷²⁴ Euractiv, „World Is in Its »First Truly Global Energy Crisis«, Says IEA’s Birol”.

⁷²⁵ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”, 5.

⁷²⁶ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”.

daként, de míg Szaúd-Arábia a gazdasága diverzifikációjára készül, Oroszország nem tűnik késznek a modernizációra, és továbbra is a kőolajból és földgázból származó bevételeire épít.⁷²⁷ Hosszú távon az innováció és az olcsó tőke dönti el, hogy ki jön ki győztesen az energiaátmenetből.⁷²⁸ Komoly geopolitikai feszültségeket okozhat az is, ha a fejlett gazdaságok magukra hagyják a harmadik világ országait, miközben azt várják el tőlük, hogy hagyjanak fel a fosszilis energiaforrások termelésével és használatával, és miközben a klímaváltozás káros hatásai ezekben a térségekben a legerősebbek.⁷²⁹

Az EU szempontjából ugyancsak kiemelten fontos kérdés a kőolaj kivezetésének kérdése, és ebben is az Oroszországi Föderáció szerepe, amelyik elveszítheti energiahatalmi pozícióját.⁷³⁰ Az Oroszországi Föderáció Ukrajna megtámadásával a globális energiaválságot jelentősen rontotta, ami éppen az energiabiztonság biztosítása érdekében hátráltathatja az energiaátmenet megvalósulását, és fennmaradhat a fosszilis energiahordozókra épülő status quo. A döntéshozók az energiabiztonsági kihívásokat kifogásként használhatják arra, hogy nagy fosszilis alapú beruházásokat valósítsanak meg, ez azonban akár évtizedekig is akadályt jelenthet a kibocsátások csökkentésében.⁷³¹

Különösen az átállás éveiben az energiabiztonság biztosításához nagyobb integrációra van szükség, még ha ez ellent is mond annak, hogy az elszigetelődés a fosszilis korszak végét jelentené. Az integráció megosztja a felek között az ellátási zavarok kockázatát, így leginkább egy biztosítási formának tekinthető. Az is fontos szempont továbbá, hogy az országok nagyobb autonómia mellett maguk termelnék és használnák fel a szükséges energiát, csak lényegesen lassabban tudnák megoldani a gazdaság átállítását alacsony kibocsátásúvá.⁷³²

Az energiabiztonság biztosításához már nem elegendő az az eszközrendszer, amelyet az 1970-es évek olajválságainak hatására kidolgoztak. A döntéshozóknak ma az energiabiztonság mellett a klímaváltozás elleni küzdelmet is szem előtt kell tartaniuk, mikor keresik a megoldást az energiaválságra.⁷³³ Egy válsághelyzet megteremtheti azokat a körülményeket, amelyek a normál ügymenet fenntartása, azaz a szükséges energia biztosítása érdekében háttérbe szorít-

---

⁷²⁷ Bradshaw, Van de Graaf, és Connolly, „Preparing for the New Oil Order?”

⁷²⁸ Bordoff és O’Sullivan, „Green Upheaval”.

⁷²⁹ Bordoff és O’Sullivan.

⁷³⁰ Perović, „Russia’s Future as an Energy Power”.

⁷³¹ Birol, „At World Economic Forum in Davos, Executive Director Calls for Greater Clean Energy Investment to Tackle Energy and Climate Crises”.

⁷³² Bordoff és O’Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁷³³ Bordoff és O’Sullivan.

ják a környezetvédelmi szempontokat. Ennek azonban nem feltétlenül kell így történnie.⁷³⁴ Ahogy az energiaátmenet halad előre, a klímaváltozás elleni küzdelmet az hátráltatja jobban, ha nem fordítanak elegendő figyelmet az energiabiztonságra.⁷³⁵

Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújának hatására mára az energiaválság globálissá vált, felgyorsíthatja az energiaátmenetet és a klímaváltozás elleni küzdelmet, a kormányok az energiabiztonság érdekében képesek lehetnek meghozni olyan döntéseket, amelyekre amúgy sokat kellett volna várni.⁷³⁶

Egyelőre nem látszik pontosan, hogy a megújuló energiaforrások milyen hatást gyakorolnak majd a globális békére is biztonságra. A *kiújult konfliktusok* mellett érvelők szerint hasonlóan súlyos konfliktusok várhatóak, mint a fosszilis energiahordozókra épülő rendszerben. Az átállás folyamatát komoly kockázatnak ítélik, különösen akkor, ha az nagy energiafelhasználást igényel. A hozzáférés a megújulóenergia-technológiákhoz szükséges nyersanyagokhoz új típusú függőségek kialakulásához is vezethet, valamint potenciális konfliktusforrást jelent még az időjárásfüggő megújuló energiák nehezen kiszámítható természete, valamint a kibebiztonság megfelelő szintű biztosítása. A *lecsökkent konfliktusok* mellett érvelők azt állítják, hogy az energiafogyasztók önellátási képességének növekedése a határokon belül megtermelt energiaforrásokra épül, így csökken az államok közti konfliktusok esélye. Emellett a megújuló energiaforrások földrajzilag sokkal egyenletesebben oszlanak el, ezért nehezebb manipulálni a termelésüket vagy a felhasználásukat, és ezzel hozzájárulnak a globális gazdasági egyenlőtlenségek leküzdéséhez is.⁷³⁷

A szakirodalom nem ad választ arra, hogy valóban sikerült-e az EU-nak a klímaváltozás elleni globális vezetős szerep megszerzése,⁷³⁸ de az uniós célok elérése érdekében nem ez a szempont a meghatározó. Az EU önmagát pozicionálja erre a szerepre, ezzel keretezi a területen végzett nemzetközi tevékenységét és a globális klímavédelmi rezsimben az ambícióját, ami biztosítja számára, hogy egy változó globális környezetben, ahol alapvetően rendeződnek át a hatalmi viszonyok, továbbra is partnerként tekintsenek rá.

---

⁷³⁴ Luft, Korin, és Gupta, „Energy Security and Climate Change”.

⁷³⁵ Bordoff és O’Sullivan, „The Age of Energy Insecurity”.

⁷³⁶ Bordoff, „Reflections from Davos 2023”.

⁷³⁷ Vakulchuk, Overland, és Scholten, „Renewable energy and geopolitics”.

⁷³⁸ Lazard, „The EU’s Much-Flaunted Climate Leadership Is Full of Loopholes”.

7 Eltérő tagállami stratégiák a megújuló energiaforrások integrációjára

Az EU ambiciózus célokat tűzött ki a klímaváltozás elleni küzdelem részeként az energiaátmenet megvalósítására és a megújuló energiaforrások részarányának növelésére. A célok eléréséhez a tagállamok részéről erős elköteleződésre van szükség, azonban – ahogy arról már volt szó – a rendelkezésükre álló energiaforrások, a földrajzi elhelyezkedésük és a történelmi, geopolitikai adottságaik közti eltérések miatt az energiabiztonságról alkotott percepciójukban és az energiapolitikájukban jellemző a megosztottság.⁷³⁹ Az energiaháromszög európai olvasatából így az látszik, hogy a tagországokban alkotott energiaháromszögek valójában nem illeszkednek egymáshoz.⁷⁴⁰ (A megújuló energiaforrások részarányát tagállamok szerinti bontásban lásd a Mellékletben)

Az alábbi fejezet bemutatja azokat a folyamatokat, amelyek az energiaátmenet, a megújuló energiaforrások integrációja, valamint az energiabiztonság szempontjából meghatározóak a tagállami szakpolitikák alakításában. A tagállami példák pedig bemutatják az eltérő érdekekből adódó modelleket a megújuló energiaforrások szerepére az energiabiztonság biztosításában.

7.1 Energia és társadalom

A hidegháború vége óta eltelt években a tagállamok folyamatosan változó környezetben igyekeztek képviselni érdekeiket, ezért is csak a Lisszaboni Szerződés óta beszélhetünk közös európai energiapolitikáról. Egyes érdekek mentén mégis létrejönnek együttműködések a tagállamok között, és ahogy az energiaátmenet folyamata zajlik, újabb *ad hoc* szövetségek alakulhatnak.⁷⁴¹

Scott Victor Valentine három pontban foglalta össze az energiának azokat a tulajdonságait, amelyek hatást gyakorolnak a társadalomra egy adott országban.⁷⁴² Az energia alapvető szolgáltatás, kulcsszerepet tölt be a modern gazdaságban és a modern életvitel hétköznapijainak is elengedhetetlen része, így a megfizethető hozzáférés a társadalmi jólét indikátora. Az energiaszektor továbbá számos országban a nagy munkáltatók közé tartozik, a munkahelyteremtés

---

⁷³⁹ Leimbach és Müller, *European Energy Policy*.

⁷⁴⁰ Szulecki és Westphal, „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”, 190.

⁷⁴¹ Mata Pérez, Scholten, és Smith Stegen, „The Multi-Speed Energy Transition in Europe”.

⁷⁴² Valentine, „The Fuzzy Nature of Energy Security”.

egy fontos forrásának számít. Ezek mellett az energiához számos kedvezőtlen környezeti externália kapcsolódik, amelyek jelentős társadalmi hatásokkal is járhatnak. Ennek egyik példája a klímaváltozás, vagy sokkal kézzelfoghatóbb ennél a levegőszennyezés, ami komoly egészségügyi kockázatokkal jár elsősorban a nagyvárosok lakosságára, és nagy számban okoz korai halálozásokat a világon.

Valentine mindezek alapján azt a következtetést is levonja, hogy a megnövekedett társadalmi tőke jobb gazdasági fejlődési kilátásokat és magasabb szintű politikai stabilitást jelent, ami javítja a nemzeti szintű energiabiztonságot. Egy jól működő gazdaság kedvez az energiahálózatok optimális működtetéséhez szükséges befektetéseknek, a politikai stabilitás pedig csökkenti az ellátási zavarok kockázatát, ami adódhat akár a nem megfelelő tervezésből vagy civil tiltakozásból.⁷⁴³

Gal Luft és szerzőtársai úgy fogalmazzák, hogy az energiabiztonság definíciója az adott ország helyzetének és lehetőségeinek a függvénye, és hogy hogyan érzékeli a saját sebezhetőségét az ellátási zavarokkal szemben. Az így kialakult biztonságpercepciója alapján alakítja az energiapolitikai és biztonságpolitikai döntéseit, amelyek a hiányosságokat igyekeznek ellensúlyozni.⁷⁴⁴

A fosszilis energiahordozók kitermelését, beszerzését, felhasználását és elosztását nagy energiavállalatok és kormányok irányítják. Évtizedek alatt egy fajta status quo alakult ki, amelyben passzív elfogadás övezi ezt a rendszert, és a döntéshozatal azoknak a kezében van, akik nem érdekeltek a változásban. Az energia demokratizálódása azt is jelenti, hogy a társadalom részt vesz az energiagazdálkodásról szóló döntések meghozatalában, egyénekként és közösségként gyakorolhatják polgári és politikai jogaikat. A társadalomnak komoly felelőssége van abban, hogy az energiarendszerek a jövőben hogyan fejlődnek.⁷⁴⁵

A decentralizált energiatermelés és a megújuló energiaforrások hozzájárulnak az energiaszegénység csökkentéséhez is, ami Európában sem elszigetelt jelenség, gyakran a középosztályt is érinti. Az energiaátmenet olyan mély gazdasági átalakulással jár, ami csak akkor lehet sikeres, ha azt a társadalmi változások is követni tudják. Az energia demokratizálódása tehát nem-

---

⁷⁴³ Valentine.

⁷⁴⁴ Luft, Korin, és Gupta, „Energy Security and Climate Change”.

⁷⁴⁵ Szulecki, „Conceptualizing energy democracy”.

csak részvételt jelent a döntéshozatali folyamatokban, hanem igazságos hozzáférést is az energiához.⁷⁴⁶

Az energiaátmenet kérdése a tagországokat két csoportra osztja, a tengely a régi és az új tagállamok között húzódik.⁷⁴⁷ Az 1958–1995 között csatlakozott államok fejlettebb energiapiacuk és modernebb energetikai infrastruktúrájuk birtokában a megújuló energiák térnyerésére gazdasági lehetőségként tekintenek, ami csökkenti az importfüggőséget és az üvegházhatású gázok kibocsátását. Az integrált piac számukra a kihívások közös kezelését jelenti. Az energiaátmenet továbbá belső társadalmi folyamatokon nyugszik, a lakosság a klímapolitikai cselekvések érdekében hajlandó lemondásokra.⁷⁴⁸

A 2004 után csatlakozott államokban az energetikai infrastruktúra öreg és elavult, így jelenlegi állapotában nem alkalmas arra, hogy lényegesen jobb összeköttetést biztosítson más országokkal az ellátásbiztonság javítása érdekében. Az energiapiacok így kevésbé ellenállóak, ráadásul a megújuló források alkalmazásai is kevésbé törtek előre, így az energiaátmenetben és a piaci integrációban sokkal inkább kockázatot látnak. A térség országainak tehát hatalmas költségeket kéne vállalniuk ahhoz, hogy megvalósulhasson a modernizáció az energetika minden területén. Éppen ezért – építve a meglévő infrastruktúrára – a földgázbeszállítás diverzifikációjára, az EU-ban pedig a gázinfrastruktúrák fejlesztésére törekszenek.⁷⁴⁹ Ezekben a kelet-közép-európai országokban továbbá nem szerepel a politikai napirenden a klímaváltozás kérdése, a társadalom nem kényszeríti ki a változást, ugyanakkor mégis részesei az uniós klímacélokhoz, ezért őket leginkább a külső kényszer vezérli.⁷⁵⁰

Az importfüggőség nagyban meghatározza a külkapcsolatokat, hiszen tagállami hatáskörbe tartozik az energiamix meghatározása és általánosságban az ellátásbiztonság is. Itt ugyancsak a régi és az új tagállamok között húzódik egy tengely, az egykori keleti blokk tagországai nagymértékben kitéttek az orosz gázimportnak, de például Németország Északi Áramlat néven az Oroszországi Föderációtól közvetlen földgázvezetéken szerezte be a gázt, és egy további vezetékkel bővítette, amin végül nem indult el a szállítás.⁷⁵¹

---

⁷⁴⁶ Szulecki.

⁷⁴⁷ Mata Pérez, Scholten, és Smith Stegen, „The Multi-Speed Energy Transition in Europe”.

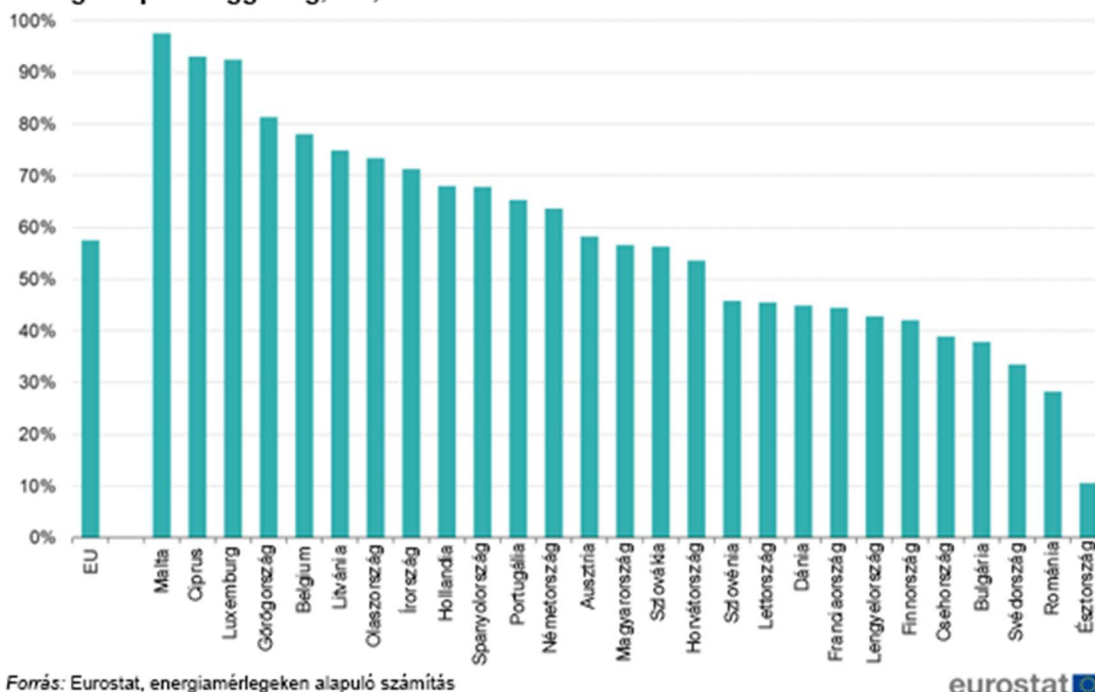
⁷⁴⁸ Deák András György, „Európa három klímapolitikai régiója. Kelet-Közép-Európa mint a »kívülről vezérelt energiaátmenet« modellje”, 655.

⁷⁴⁹ Mata Pérez, Scholten, és Smith Stegen, „The Multi-Speed Energy Transition in Europe”.

⁷⁵⁰ Deák András György, „Európa három klímapolitikai régiója. Kelet-Közép-Európa mint a »kívülről vezérelt energiaátmenet« modellje”.

⁷⁵¹ Eurostat, „EU Energy Mix and Import Dependency”.

Energiainport-függőség, EU, 2020

24. ábra: Az EU energiainport-függősége 2020-ban tagállamok szerinti bontásban
 Forrás: Eurostat, a szerző fordítása⁷⁵²

Rendkívül kiszolgáltatott még az energiainportnak Málta, Luxemburg és Ciprus, 2020-ban csaknem teljes energiafelhasználásuk a határaikon túlról származott, míg a legalacsonyabb energiafüggőségi rátát 2020-ban Észtország (10,5%), Románia (28,2%) és Svédország (33,5%) mutatta.⁷⁵³

7.2 A kőszén kivezetésének uniós útiterve

A kőszénalapú energiatermelés kivezetésének klímavédelmi szempontból felmerülő igénye hatására egyes tagországok bezárták utolsó szénerőműveiket (Ausztria, Belgium, Ciprus, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Portugália, Svédország), mások már megjelölték a kivezetés pontos időpontját (Szlovákia 2023-ra, Franciaország 2024-re, Magyarország, Görögország, Olaszország 2025-re, a többi tagállam csak 2030-ban vagy később).⁷⁵⁴ Lengyelország jelentős széntartalékainak köszönhetően azonban továbbra is kitart a kőszénalapú energiatermelés mellett, és a kivezetés időpontjaként 2049-et jelölte meg, mellette azonban nukleáris és megújuló fejlesztésekbe kezdett.⁷⁵⁵

⁷⁵² Eurostat, „Energy import dependency, 2020”.

⁷⁵³ Eurostat, „EU Energy Mix and Import Dependency”.

⁷⁵⁴ European Commission, „Coal Regions in Transition”.

⁷⁵⁵ Krzysztozek, „Poland to Slow Coal Phase-out Process, Maintain 2049 End-Date”.

Az Európai Zöld Megállapodás igazságos átállás mechanizmusa külön foglalkozik a szénbányászati régiókkal és a szénalapú energiatermeléssel, hiszen a szektor még mindig jelentős számú munkaerőt foglalkoztat. 2018-as adatok szerint 21 tagállam 207 erőművében, valamint 12 tagállam 128 szénbányájában direkt 237 ezer embert foglalkoztatnak, indirekt 215 ezer ember munkája kapcsolódik a kőszénhez, azaz összesen csaknem félmillió embernek nyújt megélhetést.⁷⁵⁶

7.3 Az atomenergia szerepe a megújulók mellett

Magyarország a Paksi Atomerőmű bővítésével hosszú távra elköteleződött a nukleáris energia mellett, továbbá bővíteni tervezi napeleemes kapacitásait, a megfelelő integrációjukhoz azonban szükség van a hálózatok fejlesztésére. A Nemzetközi Energiaügynökség 2022 szeptemberében közzétett felülvizsgálata szerint Magyarországnak csökkentenie kell a fosszilis alapú energiafelhasználást, és diverzifikálni energiaforrásait a megújuló energiaforrások szélesebb portfólióját alkalmazva, ahol külön felhívják a figyelmet a szél- és a geotermikus energiában rejlő potenciálra.⁷⁵⁷ 2021-ben Magyarország villamosenergia-termelésének majdnem a fele származott nukleáris energiából, emellett 28 százalék volt földgáz, 11 százalék kőszén és 5 százaléka napenergia.⁷⁵⁸

Franciaország szintén a nukleáris energiát tekinti megoldásnak az importfüggőség csökkentésére és a klímavédelmi kihívásokra, a felhasznált villamos energiája 70 százaléka származik nukleáris energiából. 2022 februárjában újabb 6 atomerőmű építését jelentették be, majd 2023 januárjában felülírták korábbi tervüket a nukleáris energia részarányának csökkentéséről, amely 2035-ig a 70 helyett 50 százalék lett volna, ehelyett 2050-ig 50 százalék fölött tervezik tartani. Franciaország az 1970-es évek végén kezdett nagy számban atomerőműveket építeni, mára 56 működő atomreaktorral rendelkezik, és a világ legnagyobb villamosenergia-exportőre.⁷⁵⁹ A nukleáris energia hasznosításán túl Franciaország elköteleződött a megújuló energiaforrások fejlesztése mellett is, bár kérdések merültek fel azzal kapcsolatban, hogy kizárólag a retorikában, vagy a cselekvés szintjén is ugyanolyan határozott -e az álláspontja az uniós döntéshozatal során.⁷⁶⁰

---

⁷⁵⁶ Alves és mtsai., „EU Coal Regions”.

⁷⁵⁷ International Energy Agency, „Hungary’s clean energy transition is the key to reach energy independence”.

⁷⁵⁸ International Energy Agency, „Executive summary – Hungary 2022 – Analysis”.

⁷⁵⁹ World-Nuclear.org, „Nuclear Power in France”.

⁷⁶⁰ Simon és Taylor, „France’s odd game on renewables”.

A francia villamosenergia-export éppen 2022-ben érte el mélypontját, amikor egész Nyugat-Európa várta a segítségüket az orosz gázzal való leválásban, azonban annyi villamos energiát sem tudtak termelni, hogy a belföldi igényt kielégítsék. Ennek oka, hogy 2022 novemberében az 56 reaktorból 26 karbantartási munkák miatt nem működött, így Franciaország Németországtól importált villamos energiát, ami hozzájárult az energiaárak növekedéséhez.⁷⁶¹

7.4 A német energiapolitika kettőssége

Németország a 2011-ben Fukusimában történt atombaleset hatására döntött atomerőműveinek bezárásáról, és éppen környezetvédelmi okokkal indokolja, hogy a megújuló energiákra átállás folyamata során kiesett kapacitások egy részét átmenetileg szénalapú energiatermeléssel pótolja, majd a klímaváltozás elleni küzdelem jegyében fokozatosan kivezeti. *Energiewende* néven futó programja az energiaátmenet megvalósításáról szól nukleáris energia alkalmazása nélkül, amit a megújuló energiák magas részarányával, energiahatékonysággal, decentralizációval és az energiaigény fogyasztói oldali alakításával terveznek megvalósítani, és amelyben kiemelt szerepet kap a klímaváltozás elleni küzdelem is. A döntés meghozatalakor kormányzó konzervatív CDU a saját korábbi álláspontjával ment szembe, korábban ellenezte az atomenergia fokozatos kivezetését a német energiamixből. Németországban azonban a zöld mozgalom éppen az antinukleáris állásfoglalásra épülve erősödött meg részben az 1970-es években, majd az 1986-ban Csernobilban történt atombaleset hatására, így az atomenergia kivezetése mögött komoly társadalmi támogatottság áll.⁷⁶²

A megújuló energiaforrások tehát már hosszú évtizedekkel ezelőtt megjelentek alternatívaként a villamos energia előállítására, az első villamosenergia-átvételi törvény 1991-ben született Németországban, ami a megújuló energiaforrások terjedése számára az alapokat nyújtotta.⁷⁶³ Az 1990-es években a megújuló energiaforrások és alkalmazásuk drága és nehezebben elérhető volt, a nagy energiaszolgáltatók pedig egyáltalán nem támogatták a rendszerbe csatlakozásukat tekintettel arra, hogy a technológiák is lényegesen fejletlenebbek voltak. 2000-ben fogadták el az első megújulóenergia-törvényt, ekkor a megújuló energiaforrások az energiafelhasználás 6 százalékát tették ki. 2014-ben történt meg a törvény felülvizsgálata azzal a céllal, hogy az energiaátmenet sikeréhez a nap- és a szélenergia piacra kerülését segítsék, így fix tarifával és átvételi garanciával támogatták ezeket a technológiákat, ami kiszámítható piaci

---

⁷⁶¹ Sarkadi Zsolt, „Akkor hagyták cserben Európát a francia atomerőművek, amikor a legnagyobb szükség lett volna rájuk”.

⁷⁶² Beveridge és Kern, „The Energiewende in Germany”.

⁷⁶³ International Energy Agency, „Electricity Feed-In Law of 1991 (»Stromeinspeisungsgesetz«) – Policies”.

környezetet teremtett a kisebb és nagyobb befektetések számára. Hatására a megújuló alapú villamosenergia-felhasználás jelentősen növekedett, 2018-ra elérte a 38 százalékot, amivel a vártnál korábban teljesítették a 2020-ra kitűzött 35 százalékos célt.⁷⁶⁴ A megújulóenergia-törvény 2020-ban történt felülvizsgálata 2030-ra 65 százalékot irányzott elő.⁷⁶⁵ Közben fokozatosan csökkenni kezdett a megújuló alapú technológia és maga a termelés költsége is. 2023 első félévében a megújuló energiaforrások a német villamosenergia-felhasználás 52 százalékát tették ki, ez az arány 2022 első félévében 49 százalék volt.⁷⁶⁶

2011-ben kezdődtek a gázszállítások Németországba közvetlenül az Oroszországi Föderáció felől az Északi Áramlat vezetéken, ami megkerülve Ukrajnát, a tranzitot 30 százalékkal csökkentette. Majd megépült az Északi Áramlat 2, de a projektet az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújának kitörése előtt két nappal befagyasztották, és soha nem került használatba. 2022 szeptemberében felrobbantották a vezetékeket, az elkövetők kilétére azóta sem derült fény.⁷⁶⁷

Németország, miközben példaértékű megújulóenergia-politikával jár elől, rendkívül kiszolgáltatottá vált az Oroszországi Föderációból érkező földgázimportnak. Az olcsó orosz földgáz célja az elmúlt időszakban az volt, hogy az energiaátmenet éve alatt biztosítsa az ellátás biztonságát, az Északi Áramlat 2 építését azonban az Európai Bizottság, több tagállam, az Egyesült Államok és Ukrajna is ellenéztek. Azzal érveltek, hogy az importfüggőség lehetőséget nyit az Oroszországi Föderációnak az energia fegyverként való használatára, ami végül be is igazolódott.⁷⁶⁸

A német-orosz energetikai együttműködés az 1970-es évekre nyúlik vissza. Willy Brandt német kancellár az *Ostpolitik* kereteiben gazdasági együttműködéssel képzelte el a közeledést a Szovjetunióval,⁷⁶⁹ építve annak potenciálisan kiaknázható nagy mennyiségű földgázkészleteire. Nyugat-Németország 1970-ben állapodott meg a Szovjetunióval, a német fél a technológiát biztosította cserébe az olcsón nyújtott földgázért, a szállítások 1973-ban kezdődtek el.⁷⁷⁰ Az Egyesült Államok már akkor az importfüggőségből adódó visszaélések lehetőségére figyelmeztetett, de a német tervek mindössze a földgázszükséglet 15-20 százalékáról szóltak szovjet forrásból. A hidegháború végével tovább erősödött a német-orosz együttműködés, a németek

---

⁷⁶⁴ BMWK, „Renewable Energy”.

⁷⁶⁵ International Energy Agency, „Germany’s Renewables Energy Act – Policies”.

⁷⁶⁶ Wettengel, „Renewables Covered More than Half of German Electricity Consumption in First Half of 2023”.

⁷⁶⁷ Wettengel, „Nord Stream 2 – Symbol of Failed German Bet on Russian Gas”.

⁷⁶⁸ Wettengel.

⁷⁶⁹ Willy Brandt 1971-ben Nobel-békedíjat kapott a Kelet és a Nyugat közti párbeszéd elősegítéséért.

⁷⁷⁰ Sullivan, „Russian Gas in Germany”.

az orosz földgázt politikailag független energiaforrásnak tekintették, ami a gazdasági felledülésük forrását jelentette. Az Egyesült Államok mellett a balti államok és Lengyelország is rendre figyelmeztetett az Oroszországi Föderációval való együttműködésben rejlő veszélyekre.⁷⁷¹ Németország azonban kitartott az orosz együttműködés mellett, hiszen a gazdasági és biztonsági érdekei mellett az *Ostpolitik* fontos részét jelentette a német külpolitikai identitásnak.⁷⁷²

Németország energiamixének 27 százalékát teszi ki a gáz, amelynek 93 százaléka import,⁷⁷³ és 2022. február előtt 55 százaléka származott az Oroszországi Föderációból, ez azonban júniusra a gázszükséglet negyedére csökkent.⁷⁷⁴ 2022. augusztusban az Oroszországi Föderáció teljesen leállította Németország felé a gázszállításokat, Németország pedig 2023. eleje óta olajat sem vásárol egyáltalán az Oroszországi Föderációtól.⁷⁷⁵ 2023. április 15-tel leállították Németország utolsó három atomerőművét is.⁷⁷⁶

Németország tehát rohamosan LNG vásárlásába kezdett, és üzembe helyezte szénerőműveit, hogy a kieső energiaellátást pótolni tudja, ezzel azonban jelentősen megnőtt a szén-dioxid-kibocsátása, ellentmondva klímavédelmi ambícióinak. 2022. július és szeptember között a német villamosenergia-hálózatokba betáplált villamos energia több mint egyharmada, 36,3 százalék széntüzelésű erőművekből származott, szemben a 2021 harmadik negyedévi 31,9 százalékkal.⁷⁷⁷

Németország példája megmutatja, hogy a szén-dioxid-kibocsátás csökkentése hogyan tudja növelni az energiabiztonsági sebezhetőséget. Miközben Németország vezető szerepet tölt be a megújuló energiák területén, a gázimport-függősége teljesen kiszolgáltatottá tette az Oroszországi Föderációval szemben, amely többször bizonyította, hogy készen áll az energiát kényszerítésre és megfélemlítésre használni.⁷⁷⁸

Németország számára a földgáz jelentette az energiaátmenet kulcsát, mert ez tud a fosszilis energiaforrások közül a legrugalmasabban alkalmazkodni az időjárásfüggő megújuló energiaforrásokhoz, valamint a földgáz szén-dioxid-kibocsátása a legalacsonyabb. Németország

---

⁷⁷¹ Lott, „A Crisis in the Making”.

⁷⁷² Siddi, „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”, 266.

⁷⁷³ International Energy Agency, „Germany - Countries & Regions”.

⁷⁷⁴ Oltermann, „How Reliant Is Germany – and the Rest of Europe – on Russian Gas?”

⁷⁷⁵ BBC, „Germany Says It Is No Longer Reliant on Russian Energy”.

⁷⁷⁶ Thurau, „Germany Shuts down Its Last Nuclear Power Stations”.

⁷⁷⁷ Eckert és Sims, „Energy Crisis Fuels Coal Comeback in Germany”.

⁷⁷⁸ Luft, Korin, és Gupta, „Energy Security and Climate Change”.

egészen 2022 végéig kizárólag csővezetéken keresztül oldotta meg a gázellátását, a háború okozta változások hatására azonban jelentős infrastruktúrafejlesztésbe kezdett a földgázimport támogatására, az első ideiglenes LNG-terminálja 2022 decemberében kezdte meg működését. Az LNG integrációjához szükséges infrastruktúra fejlesztése egyes kritikák szerint eltúlzott, a kormányzat azonban épp az ellátásbiztonsággal érvel mellette. A nagymértékű LNG-beszerezések rövid távon megoldást jelentenek a német energiaigény biztosítására, hosszabb távon azonban a zöld hidrogénre építik a stratégiájukat.⁷⁷⁹

A megújuló energiaforrásokkal összefüggésben a német energiabiztonsági kihívások között szerepel az is, hogy az energiahálózatok hogyan képesek kezelni az időjárásfüggő nap- és szélenergia ingadozásait, melyek kiegyenlítéséhez alkalmazzák a folyamatosan rendelkezésre álló fosszilis energiahordozókat vagy nukleáris energiát. Az atomenergia teljes kivezetésével így a németek számára a háború árnyékában a szénalapú energiatermelés maradt az egyetlen megoldás, hogy a hálózati egyensúly fenntartható legyen – bár arról is viták folynak, hogy az atomenergia mennyire alkalmas erre a szerepre. Ezzel viszont jelentősen megnövekedett Németország szén-dioxid-kibocsátása, így a klímavédelem szempontjai háttérbe szorultak. Németország a szén teljes kivezetését 2038-ig tervezi, de a kormány egy 2022 őszi meghozott döntése értelmében a kivezetés már 2030-ban megkezdődhet, melyet kifejezetten klímavédelmi szempontokkal indokoltak.⁷⁸⁰

A villamosenergia-hálózatok kiegyensúlyozásának eszköze az is, hogy a többlet energiát, jellemzően a napsütéses vagy a szeles időszakokban Németország exportálja, amivel egyrészt olcsó energiához juttatja partnereit, a hálózatoknak azonban képesnek kell lenniük kezelni az olykor szélsőségesen ingadozó energiamennyiséget. A hálózatok terhelése a villamos energia árára is közvetlen hatást gyakorol, negatív nagykereskedelmi villamosenergia-árakat képezve. Ezekben az esetekben továbbá a Németországgal határos Dánia, Hollandia és Lengyelország villamosenergia-rendszerei is túlterhelődnek, ami veszélyezteti a kiegyensúlyozott ellátás biztosítását.⁷⁸¹

Az energiaátmenet sikeréhez Németországnak a villamosenergia-termelés dekarbonizációja mellett foglalkoznia kell majd a megújuló energiaforrások integrációjával a többi szektorban is, így az ipar, az épületek és a közlekedés területeivel.⁷⁸²

---

⁷⁷⁹ Waldholz, Wehrmann, és Wettengel, „Ukraine War Pushes Germany to Build LNG Terminals”.

⁷⁸⁰ Wacket és Alkousaa, „Germany’s Cabinet Approves Accelerated Coal Exit by 2030 in Western State”.

⁷⁸¹ Deign, „Germany’s Maxed-Out Grid Is Causing Trouble Across Europe”.

⁷⁸² Appunn, „Sector Coupling - Shaping an Integrated Renewable Energy System”.

Németország példája külön figyelmet érdemel biztonságpolitikai szempontból is. Heinrich és Szulecki szerint⁷⁸³ az *Energiewende* kimeríti a biztonságiasítás feltételei közül a normál ügymenettől való eltérést és a speciális politikai kérdésként kezelést. A létfenyegetettség kérdése és a vonatkoztatási tárgy meghatározása már ennél sokkal összetettebb, és a szerzők igyekeznek nem gyengíteni a biztonságiasítás elméletének analitikai értékét, így végül nem mondják ki, hogy a biztonságiasítás teljes folyamata megvalósult. Szulecki szerint az európai energiapolitikában nagyon ritka a biztonságiasítás teljes folyamata.⁷⁸⁴

A német hozzáállás a biztonságiasítás eszközének alkalmazásához közel áll a disszertációban az EU esetében végzett vizsgálathoz. A német energiapolitika történeti áttekintése azt mutatja, hogy a német társadalom nagyfokú tudatossággal áll az energiaforrások alkalmazásának kérdéseihez, melynek hatására a politikai pártok és döntéshozók, engedve a társadalmi igényeknek, akár hajlandóak szakítani sok éven keresztül képviselt álláspontjukkal is, amelyre kézenfekvő példa a CDU döntése a nukleáris energia végleges kivezetéséről az energiamixből. Németországban tehát az EU-hoz hasonlóan szakpolitikai szinten lehet meghozni egy energiabiztonságot érintő döntést úgy, hogy a biztonságiasítás klasszikus modelljének csak egyes lépéseit alkalmazva alakítják a narratívát.

Németország összességében ellentmondásba került egyik oldalról a megújuló energiaforrások támogatásával, ami egyszerre javítja az energiafüggetlenséget és eszköz a klímaváltozás elleni küzdelemben, másik oldalról pedig a túlzott mértékű függőség kialakításával az orosz energiainporttól. Az Ukrajnában zajló háború hatására újra napirendre került egy már megválaszoltnak vélt kérdés, hogy a nukleáris energiához visszafordulás vagy átmenetileg a kőszén alapú energiatermelés segítségével lesznek képesek az energiabiztonság biztosítására, miközben akár olyan földgázinfrastruktúrák kiépítésére fordítanak forrásokat, amelyek hosszú távon nem feltétlenül térülnek meg. Az energiapolitika és a biztonságpolitika szempontjainak együttes figyelembe vételére teljes mértékben még nem került sor, bár a megújuló energiaforrások részarányának növelésére irányuló törekvések előremutatóak.

7.5 A lengyel kőszén egyeduralmának hanyatlása

A lengyel gazdaság az elmúlt 350 évben a kőszén alapú energiatermelésre épült, de a kőszén egyet jelentett a lengyel identitással is, hiszen olcsó volt, és a határokon belüli kitermeléssel

---

⁷⁸³ Heinrich és Szulecki, „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”, 45–46.

⁷⁸⁴ Szulecki, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector”.

az energiafüggetlenség szimbólumává vált a lengyel társadalomban.⁷⁸⁵ A hidegháború alatt Lengyelország biztosította a kőszént a keleti blokk országai számára, majd az 1980-as években épp a bányász szakszervezetek töltötték be kulcsszerepet a kommunista rezsim elleni mozgalmakban. A demokratikus átmenet a széniparban is gyökeres átalakulásokat hozott: míg 1990-ben 400 ezer bányász dolgozott a szektorban, a hatékonyság javítását célzó fejlesztések eredményeként 2014-re 100 ezerre csökkent a foglalkoztatottak száma. A szénbányászat így nemcsak gazdasági és energetikai kérdés Lengyelországban, hanem fontos társadalmi vonatkozásai is vannak.⁷⁸⁶

Lengyelország 2004-ben csatlakozott az EU-hoz, ekkor kezdett a diskurzus részévé válni a levegőminőség, ami napjainkig jelentős egészségügyi kihívás: az EU 50 legszennyezettebb levegőjű városa közül 36 Lengyelországban található.⁷⁸⁷ A szennyezett levegőt elsősorban a kőszén alapú fűtés okozza.⁷⁸⁸ Németország ugyancsak ebben az időszakban, a 2000-es évek első felében folytatott tárgyalásokat az Oroszországi Föderációval az Északi Áramlat megépítéséről, ami a német társadalom részéről teljesen elfogadható volt, a lengyelekben azonban súlyos aggodalmakat keltett a történelmi tapasztalatokra alapozva. 2006-ban és 2009-ben az orosz-ukrán tranzitviták okozta földgázellátási zavarok fokozták a lengyel aggodalmakat, hiszen veszélyben látták Ukrajna függetlenségét, ezen keresztül pedig a saját magukét is, miközben az importfüggőségből adódóan erősödött az EU-ra nehezedő nyomás.⁷⁸⁹

Lengyelország rendre tiltakozott az Északi Áramlat megépítése ellen, ezzel szemben maga is új függőséget alakított ki az Oroszországi Föderációval: a kőszénfogyasztása ugyanis meghaladta azt a mértéket, amennyinek a kitermelésére képes volt, ezért orosz kőszénrel pótolta a fennmaradó szükségletét. Lengyelország nemcsak kőszént vásárolt az Oroszországi Föderációtól, legnagyobb energiainport-partnere az Oroszországi Föderáció volt, amely Lengyelország bruttó rendelkezésre álló energiájának 35 százalékát biztosította, ebből a kőolaj 76,3 százalék, a földgáz 45,4 százalék, a kőszén aránya 13,4 százalék volt.⁷⁹⁰

Lengyelországban a villamosenergia-termelés 79 százaléka fosszilis energiára épül. Még 2021-ben is a teljes energiaellátás 72 százaléka származott kőszénből, 2022-re az arány 69

---

⁷⁸⁵ Gauriat és Claudet, „What’s behind Poland’s Love Affair with Coal?”

⁷⁸⁶ Szpor és Ziolkowska, „The Transformation of the Polish Coal Sector”.

⁷⁸⁷ A Világbank az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2018-as adataira hivatkozik.

⁷⁸⁸ World Bank, „Air Quality in Poland, what are the issues and what can be done?”

⁷⁸⁹ Taylor, „Nord Stream Launch Gives Russia the Upper Hand”.

⁷⁹⁰ Maj, „Energy Without Russia - The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe”.

százalékra csökkent,⁷⁹¹ de még így messze a legmagasabb arány az EU-ban,⁷⁹² emellett azonban a nukleáris és megújuló energiaforrások fejlesztése mellett köteleződött el, amivel a szénnek kíván alternatívát teremteni. A megújulók részaránya a villamosenergia-termelésben 2021-ben 17 százalék, 2022-ben 21 százalék volt, ami viszont az egyik legalacsonyabb arány az Unióban.⁷⁹³

Lengyelország példájából jól látszik, hogy – az EU-hoz hasonlóan – az energiabiztonság értelmezése megegyezik az energiafüggetlenség biztosításával. Ebből adódik az is, hogy a 2000-es években a lengyel politikai elit az orosz energiaimport-függőséget – ahogy arról már szó volt a tranzitvitákkal összefüggésben – fenyegetésnek érzékelte Lengyelország energiabiztonságára és nemzeti szuverenitására, ezért biztonságiasította.⁷⁹⁴

Mikor az Oroszországi Föderáció 2022 februárjában háborút indított Ukrajna ellen, Lengyelország is korlátozásokat vezetett be, melynek részeként teljesen leállította az orosz kőszén importját.⁷⁹⁵ A kieső energia pótlását úgy igyekeztek megoldani, hogy egyszerre feleljen meg az energiabiztonság és a klímavédelem feltételeinek: elkezdtek megújuló energiaforrásokba fektetni, elsősorban a szélenergia hasznosításába, emellett azonban épülnek LNG-terminálok is, valamint döntés született Lengyelország első atomerőművének megépítéséről is együtműködésben az amerikai Westinghouse Electric Companyval.⁷⁹⁶ Miközben Lengyelországban évtizedek óta napirenden van a nukleáris energia kérdése, a szomszédos Ukrajnában zajló háború teremtette meg a döntéshez szükséges társadalmi és politikai támogatást. Fontos ugyanakkor, hogy a 2022. októberben aláírt szerződés az atomerőműépítéséről a gyakorlatban azt jelenti, hogy a nukleáris energia alapú villamos energia termelésének megindulására legalább egy évtizedet kell várni, azaz a rövidtávú energiaigény biztosítására nem jelent megoldást, az orosz energiafüggőséget azonban csökkenti majd.

A megújuló energiaforrásokra épülő kapacitások azonban sokkal olcsóbban és gyorsabban fejleszthetőek. 2022 márciusában a háború okozta energiabiztonsági kihívásokra válaszul felülvizsgálták a 2040-ig terjedő lengyel energiastratégiát, a bejelentett tervek szerint 2030-ra

---

⁷⁹¹ Ember, „Poland | Electricity Transition”.

⁷⁹² Eurostat, „Coal Production and Consumption Statistics”.

⁷⁹³ Ember, „Poland | Electricity Transition”.

⁷⁹⁴ Siddi, „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”, 264–65.

⁷⁹⁵ Wanat, „Poland to Ban Russian Coal Imports”.

⁷⁹⁶ Kosc, „Poland Gives Details on \$20B Nuclear Power Bid”.

32-50 százalékra növelik a megújuló energiaforrások részarányát, ami még mindig jelentősen elmarad RePowerEU-ban szereplő 69 százalékos célszámtól.⁷⁹⁷

Lengyelországban a szakpolitikai tervezés és a célszámok ugyan messze elmaradnak az uniós iránymutatásoktól, a háztartások és az ipar mégis a megújulók felé fordulnak köszönhetően a megfizethetőségnek és az energiabiztonság többi összetevőjének. 2022 első félévében Lengyelország fejlesztette a harmadik legtöbb napenergia-kapacitást az EU-ban.⁷⁹⁸

A megújulók túlságosan alacsony részaránya veszélyezteti Lengyelország biztonságát, jólétét és fellendülését, miközben az Ember számításai szerint potenciálisan képes lenne megduplázni a jelenleg kijelölt ambíciószintjét. Az elemzés rámutat, hogy Lengyelország így az importfüggőség csapdájában marad, kiszolgáltatva az energiaárak ingadozásának, a magas inflációnak, és elveszíti versenyképességét a globális piacokon, sereghajtóként az európai energiaátmenetben. Mindezekon túl a megújuló energiaforrások részarányának növelése lezárhatná a földgáz vagy kőszén alkalmazásáról szóló vitát.⁷⁹⁹

7.6 Dánia és az energiaátmenet

Dánia vállalta, hogy 2050-re klímasemleges lesz, és 2030-ra 70 százalékkal csökkenti az üvegházhatásúgáz-kibocsátását 1990-hez képest, ezek a vállalások parlamenti jóváhagyással születtek, és jogilag kötelező érvényűek.⁸⁰⁰ 2030-ra továbbá teljesen kivezeti szén, és megújulókból tervezi fedezni az ország teljes energiafogyasztásának legalább a felét. 2030-ra kitűzött cél az is, hogy a villamosenergia-termelés 100 százaléka és a teljes energiafogyasztás 55 százaléka származzon megújuló forrásból, valamint a távfűtés 90 százaléka ne legyen foszforizált alapú. Ugyancsak 2030-ra tervezi megszüntetni a benzines és dízelüzemű járművek értékesítését.⁸⁰¹

Dánia a kibocsátáscsökkentést célzó vállalásaival és a megújuló energiaforrásokat támogató szakpolitikáival vezető szerepet tölt be az energiaátmenetben, példája így az EU globális ambíció szempontjából is külön figyelmet érdemel. A szélenergia hasznosításában világelső: Dániában a legmagasabb a szélenergia aránya a teljes primerenergia-fogyasztásban és a villamos energiában is.⁸⁰² A dán szélenergia-ipar vállalatai ugyancsak a világ élvonalát alkotják

---

⁷⁹⁷ Ember, „Poland | Electricity Transition”.

⁷⁹⁸ Ember.

⁷⁹⁹ Czyżak, Śniegocki, és Wetmańska, „PEP2040”.

⁸⁰⁰ International Trade Association, „Denmark - Renewable Energy Products”.

⁸⁰¹ International Energy Agency, „Denmark - Countries & Regions”.

⁸⁰² International Energy Agency.

az innováció szempontjából: a szélturbinák fejlesztésében, gyártásában és telepítésében, a technológia exportja jelentős bevétellel járul hozzá a dán gazdasághoz.⁸⁰³

A dán energiamodell abban is példaértékű, hogy sikeresen tud integrálni megújuló energiaforrásokat úgy, hogy a hálózatok stabilan működnek, valamint hatékonyan integrálja a hő- és villamosenergia-rendszereket.⁸⁰⁴ További erőssége a dán modellnek, hogy támogatja a tudatos a fogyasztói viselkedést, és az energiahasználat csökkentését, miközben gazdasági növekedést ér el, és magas életszínvonalat biztosít.⁸⁰⁵

Dánia az 1973-as olajválságot követően kezdett olyan energiapolitikát bevezetni, amely biztosítja számára az energiafüggetlenség megteremtését. Kezdetben olaj- és gázkitermeléssel biztosította az energiaszükségletét, majd a klímaváltozás és az energiabiztonság jelentette kihívásokra válaszul fordult a megújuló energiaforrások felé, és külön hangsúlyt fektetett az energiahatékonysági intézkedésekre. Az innovációhoz és az energiatechnológiák fejlesztéséhez egyszerre tartják fontosnak szem előtt tartani a piaci mechanizmusokat és az állami szabályozást,⁸⁰⁶ és jellemző a köz- és a magánszféra közti együttműködés.⁸⁰⁷

7.7 Összegzés

Az energiaátmenet hatására kialakuló új geopolitikai erőviszonyokban az EU célul tűzte ki, hogy 2050-re az első klímasemleges kontinensé válik, ezzel erősítve ambícióját a globális vezető szerepre a klímaváltozás elleni küzdelemben, a megújulóenergia-technológiákban és az innovációban, amelyek növelik nemzetközi befolyását, és hozzájárulnak az energiabiztonság javulásához. A kitűzött célok eléréséhez erős elköteleződésre van szükség a tagállamok részéről, azonban a rendelkezésükre álló energiaforrások, a földrajzi elhelyezkedésük és a történelmi, geopolitikai adottságaik közti eltérések miatt az energiabiztonságról alkotott percepciójukban és az energiapolitikájukban jellemző a megosztottság, ami tükröződik a megújuló energiaforrások integrációjában, és általában a megújuló különböző szakpolitikákban betöltött szerepében.⁸⁰⁸

Az energiaátmenet kérdése a tagországokat két csoportra osztja, a tengely a régi és az új tagállamok között húzódik. Az 1958–1995 között csatlakozott államok fejlettebb energiapiacuk és

---

⁸⁰³ Danish Energy Agency, „Facts about Wind Power”.

⁸⁰⁴ International Energy Agency, „Denmark - Countries & Regions”.

⁸⁰⁵ Danish Energy Agency, „The Danish Energy Model”.

⁸⁰⁶ International Trade Association, „Denmark - Renewable Energy Products”.

⁸⁰⁷ Danish Energy Agency, „The Danish Energy Model”.

⁸⁰⁸ Leimbach és Müller, *European Energy Policy*.

modernebb energetikai infrastruktúrájuk birtokában a megújuló energiák térnyerésére gazdasági lehetőségként tekintenek, ami csökkenti az importfüggőséget és az üvegházhatású gázok kibocsátását. Az integrált piac számukra a kihívások közös kezelését jelenti. A 2004 után csatlakozott államokban az energetikai infrastruktúra öreg és elavult, így jelenlegi állapotában nem alkalmas arra, hogy lényegesen jobb összeköttetést biztosítson más országokkal az ellátásbiztonság javítása érdekében. Az energiapiacok így kevésbé ellenállóak, ráadásul a megújuló források alkalmazásai is kevésbé törtek előre, így az energiaátmenetben és a piaci integrációban sokkal inkább kockázatot látnak.⁸⁰⁹

Elkezdődött a szén kivezetése, egyes tagországok bezárták utolsó szénerőműveiket (Ausztria, Belgium, Ciprus, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Portugália, Svédország), mások már megjelölték a kivezetés pontos időpontját (Szlovákia 2023-ra, Franciaország 2024-re, Magyarország, Görögország, Olaszország 2025-re, a többi tagállam csak 2030-ban vagy később).⁸¹⁰ Magyarország⁸¹¹ és Franciaország a nukleáris energiában látja biztosítottnak energiabiztonságát.⁸¹²

Németország elkötelezettsége a megújuló energiaforrások mellett példaértékű,⁸¹³ közben azonban erősen kitetté vált az orosz földgázimportnak, veszélyeztetve energiabiztonságát.⁸¹⁴ 2011-ben indultak meg a közvetlen gázszállítások az Oroszországi Föderációból Németországba az Északi Áramlat vezetéken, majd megépült az Északi Áramlat 2, de a projektet az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújának kitörése előtt két nappal befagyasztották, és soha nem került használatba. 2022 szeptemberében felrobbantották a vezetékeket, az elkövetők kilétére azóta sem derült fény.⁸¹⁵ Németország számára a földgáz jelentette az energiaátmenet kulcsát, mert ez tud a fosszilis energiahordozók közül a legrugalmasabban alkalmazkodni az időjárásfüggő megújuló energiaforrásokhoz, valamint a földgáz széndioxid-kibocsátása a legalacsonyabb.

A német biztonságpercepció sajátossága az is, hogy az erős társadalmi támogatottság, majd a csernobili és fukusimai atombaleset következményeként a nukleáris energia kivezetése mellett döntöttek még úgy is, hogy az így kieső energiatermelést kőszénrel pótolják, teljesen ellentmondva klímavédelmi ambícióiknak. Az atomenergia teljes kivezetésével azonban a németek

---

⁸⁰⁹ Mata Pérez, Scholten, és Smith Stegen, „The Multi-Speed Energy Transition in Europe”.

⁸¹⁰ European Commission, „Coal Regions in Transition”.

⁸¹¹ International Energy Agency, „Hungary’s clean energy transition is the key to reach energy independence”.

⁸¹² World-Nuclear.org, „Nuclear Power in France”.

⁸¹³ Wettengel, „Renewables Covered More than Half of German Electricity Consumption in First Half of 2023”.

⁸¹⁴ Wettengel, „Nord Stream 2 – Symbol of Failed German Bet on Russian Gas”.

⁸¹⁵ Wettengel, „Nord Stream 2 – Symbol of Failed German Bet on Russian Gas”.

számára a háború árnyékában a szénalapú energiatermelés maradt az egyetlen megoldás, hogy a hálózati egyensúly fenntartható legyen – bár arról is viták folynak, hogy az atomenergia mennyire alkalmas erre a szerepre.⁸¹⁶

Lengyelország bármennyire is törekszik az energiafüggetlenség elérésére,⁸¹⁷ a szén kivézetését és kiváltását⁸¹⁸ a nukleáris energia fejlesztésével tervezi megoldani,⁸¹⁹ a megújuló energiaforrásokkal nem számol érdemben annak ellenére sem, hogy a megújuló energiaforrásokra épülő kapacitások sokkal olcsóbban és gyorsabban fejleszthetőek.⁸²⁰

Lengyelország rendre tiltakozott az Északi Áramlat megépítése ellen, ezzel szemben maga is új függőséget alakított ki az Oroszországi Föderációval: a kőszénfogyasztása ugyanis meghaladta azt a mértéket, amennyinek a kitermelésére képes volt, ezért orosz kőszénrel pótolta a fennmaradó szükségletét. Lengyelország nemcsak kőszén vásárolt az Oroszországi Föderációtól, legnagyobb energiainport-partnere az Oroszországi Föderáció volt, amely Lengyelország bruttó rendelkezésre álló energiájának 35 százalékát biztosította, ebből a kőolaj 76,3 százalék, a földgáz 45,4 százalék, a kőszén aránya 13,4 százalék volt.⁸²¹ Mikor az Oroszországi Föderáció 2022 februárjában háborút indított Ukrajna ellen, Lengyelország is korlátozásokat vezetett be, melynek részeként teljesen leállította az orosz kőszén importját.⁸²²

Dánia ezzel szemben az 1973-as olajválságot követően kezdett olyan energiapolitikát bevezetni, amely biztosítja számára az energiafüggetlenség megteremtését.⁸²³ Később a klímaváltozás és az energiabiztonság jelentette kihívásokra válaszul fordult a megújuló energiaforrások felé, mára vezető szerepet tölt be az energiaátmenetben.⁸²⁴

A dán energiamodell példája az EU globális ambíció szempontjából is külön figyelmet érdemel, a dán szélenergia-ipari vállalatok úttörőnek számítanak a szélenergia hasznosításában és innovációban, mára a világ élvonalát alkotják a szélturbinák fejlesztésében, gyártásában és telepítésében, a technológia exportja jelentős bevétellel járul hozzá a dán gazdasághoz.⁸²⁵

---

⁸¹⁶ Wacket és Alkousaa, „Germany’s Cabinet Approves Accelerated Coal Exit by 2030 in Western State”.

⁸¹⁷ Siddi, „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”, 264–65.

⁸¹⁸ Eurostat, „Coal Production and Consumption Statistics”.

⁸¹⁹ Kosc, „Poland Gives Details on \$20B Nuclear Power Bid”.

⁸²⁰ Ember, „Poland | Electricity Transition”.

⁸²¹ Maj, „Energy Without Russia - The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe”.

⁸²² Wanat, „Poland to Ban Russian Coal Imports”.

⁸²³ Danish Energy Agency, „The Danish Energy Model”.

⁸²⁴ International Energy Agency, „Denmark - Countries & Regions”.

⁸²⁵ Danish Energy Agency, „Facts about Wind Power”.

Az uniós tagállamok példáján keresztül az látszik, hogy az energiabiztonság megvalósításának útját nagyon eltérően látják, és ahogy az elemzés az EU esetében is megmutatatta, a tagállamokban is egymástól függetlenül fejlődik és halad előre az energiapolitika és a biztonságpolitika. A megújuló energiaforrások integrációja pedig akkora terhet jelent számukra, hogy kénytelenek az energiaátmenet felé vezető úton köztes lépéseket alkalmazni, mint például a valóban elkötelezett Németország esetében a magas szén-dioxid-kibocsátással járó szénművek rendszerbe állítása.

8 Összegzett következtetések és a kutatás eredményei

Összességében a disszertáció elemzési keretei illeszkedtek a kutatási célok megvalósításához, a konstruktivizmus biztosította nyelvi eszközökkel tekintetem át az EU esetét vizsgálva a megújuló energiaforrások szerepének változását és az ehhez kapcsolódó percepciókat az energiabiztonság koncepcióján keresztül. Az energiabiztonság számos definíciós megközelítése közül Cherp és Jewell definíciója, mely szerint az energiabiztonság: „*a létfontosságú energiarendszerek alacsony sebezhetősége*”,⁸²⁶ bizonyult alkalmasnak a megújuló energiaforrások és az energiaátmenet értelmezésére azzal, hogy társadalmi, politikai, tudományos platformokat nyit az egyes energiarendszerek és sebezhetőségeik feltárására. Az EU esetében azt is fontos hozzátenni, hogy az energiabiztonság jelentése nagyban függ az adott értelmezési környezettől, mert energiabiztonsági törekvéseiben a biztonságot a diverzifikációval azonosítja, ami a magasfokú importfüggőségére vezethető vissza.

Az EU energiapolitikája és az energiaátmenet történeti áttekintéséből az látszik, hogy a megújuló energiaforrások 1981-ben jelentek meg az uniós dokumentumokban, és ekkor diverzifikációs eszközt jelentettek. Az importfüggőség kérdése már az 1960-es évektől szerepelt az uniós energiapolitika napirendjén, a klímaváltozás ekkor még nem volt szempont. A 2000-es évektől kezdve jelent meg az EU energiapolitikájában az energiabiztonság tágabb értelmezése, amely magában foglalja a megújuló energiaforrások alkalmazását és az energiahatékonyságot, és érinti a klímapolitikai célokat, míg korábban az energiabiztonság európai értelmezése megegyezett az ellátásbiztonsággal.

A megújuló energiaforrások uniós támogatásában a Bizottság 2006-ban kiadott zöld könyve mutatja a fordulatot, ez volt az első olyan átfogó uniós szintű energiapolitikai dokumentum, ami a három alappillérrel, az ellátásbiztonsággal, a versenyképességgel és a környezeti fenntarthatósággal foglalkozott, és a következő évek energiapolitikai lépéseinek előkészítését is szolgált. A zöld könyv továbbá európai fordulatnak tekinthető a megújuló energiaforrások irányába, valamint arra is ráirányítja a figyelmet, hogy az importfüggőség mellett súlyos kockázatot jelent a függőség az instabil régióktól. A 2007-ben aláírt lisszaboni szerződésben külön fejezetet kapott az energiapolitika, szintén 2007-ben az Európai Parlament állásfoglalást tett közzé, melyben leszögezik, hogy létfontosságúnak tartják, hogy az EU továbbra is vezető szerepet vállaljon a klímaváltozás elleni globális küzdelemben, amelynek része az is, hogy a megújulóenergia-technológiák bekerüljenek az uniós külkapcsolatokba.

---

⁸²⁶ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

2009-ben lépett életbe a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról szóló irányelv, amely egy kifejezetten újító szakpolitikai lépésnek tekinthető. Ez volt az első olyan uniós direktíva, ami kötelező erejű célszámokat rendelt el a tagállamok számára a megújuló energiák részarányára az energiamixben, és egyben ambiciózus célokkal ösztönözte a megújulóenergia-technológiák területén az innovációt és a befektetéseket az EU-ban.

A 2000-es évek közepén tehát az EU-s energiapolitikában hangsúlyosan jelent meg a fenntarthatóság és a klímavédelem, és arra épített, hogy az egyre dráguló fosszilis energiaforrások mellett a megújuló energiák gyorsan versenyképesé váljanak. Elindultak tehát az energiapolitikai reformok, olcsóbb energiaárakat célozva, amivel csökkenthető az importfüggőség, javul az energiabiztonság, mindezek pedig hozzájárulnak a klímaváltozás elleni globális küzdelemhez is.

A Bizottság az Oroszországi Föderációtól való importfüggőséget a 2000-es évek környékén még pozitívként jellemezte, a gázellátás biztonságának percepciójában a 2006-os és 2009-es gázellátási zavar hozott fordulópontot, ráirányítva a figyelmet az energiabiztonságra. A válság hatására előrelépés történt a belső piac integrációjában a gázellátás biztonsága érdekében, az integráció a tagállamok külkapcsolataira azonban nem terjedt ki, egyes tagállamok elleneztek további energiabiztonsági lépések uniós szintre emelését, így nem született közös energiabiztonsági és energia-külpolitikai stratégia. A megújuló energiaforrások nem szerepeltek az energiabiztonsági kihívásokra adott válaszok között. A Bizottság olvasatában azonban a megbízhatóság, az energiabiztonság több definíciójának összetevője eltűnt az EU-orosz energia-kapcsolatokból, ami szintén a biztonságpercepció megváltozását jelöli.

A globális pénzügyi válság és az Egyesült Államokban zajló palaolaj- és palagázforradalom nem várt akadályokat gördített a megújuló energiaforrások terjedése elé, megváltoztatta a nemzetközi piaci és biztonsági környezetet, ami hozta magával a megújuló energiaforrások és az energiahatékonysági megoldások árának emelkedését. A megújuló energiaforrások integrációja így klíma és környezeti kérdésből gazdasági kérdéssé alakult. Miután az EU meghozta a döntést az ambiciózus vállalásairól és az ehhez szükséges szakpolitikai lépésekről, már nem létezett számára visszaút.

2014-ben az Oroszországi Föderáció annektálta a Krím-félszigetet, az EU válaszul megfogalmazott energiabiztonsági stratégiája már foglalkozik a megújuló energiaforrások szerepével az energiamixben, eszközként kezeli az importfüggőség csökkentésében és a klímaváltozás elleni küzdelemben. A stratégia egyértelmű irányváltást is mutat az Oroszországi Föderá-

cióval való kapcsolatokban, de az Oroszországi Föderáció új szerepe az EU stratégiai dokumentumaiban nem esett egységes megítélés alá. 2014-ben az energiabiztonsági stratégia nyíltan megkérdőjelezi a megbízhatóságát, 2015-ben az energiaunió stratégiája már kifejezetten óvatos. Az energiabiztonság biztosításában így a fókusz továbbra is a gázellátáson maradt. A tagállamok egy része az orosz energiainporthoz egy kényszerből adódó interdependenciaként viszonyult, mások egy könnyen elérhető lehetőségként tekintettek rá az olcsó energia megszerzéséhez.

2011 környékén történt a földgáz szerepére vonatkozó váltás a Bizottság szakpolitikájában, és ekkor kerültek a figyelem középpontjába a megújuló energiaforrások, az energiahatékonyság és az elektrifikáció. A Bizottságnak egyensúlyozni kellett az energiaellátás biztonsága és az energiaszektor zöldítése között, és a Párizsi Megállapodás létrejötte után vált egyértelművé, hogy a befektetés a földgázinfrastruktúrákba nem feltétlenül lesz már megtérülő, mert a Bizottság a földgázt már nem tekinti az energiaátmenet eszközének. A földgáz szerepe az energiamixben tehát már csak az maradt, hogy biztosítsa az ellátás biztonságát, de a hosszabb távú tervezés a teljes kivezetésről szólt úgy, hogy alacsony kibocsátású és klímabarát energiaforrással, például hidrogénnel vagy biometánnal lehessen helyettesíteni.

2015 után megváltozott a biztonságpercepció, az energiapolitika és az energiabiztonság kérdéseinek megoldására az integráció mélyülése jelentett választ. Az energia- és klímapolitika egyre szorosabban kapcsolódott, amelyek főszereplője a megújuló energiaforrások támogatása lett, és ezt látták az energiaunió sikere zálogának. A tagállamok és az uniós intézmények közti összhang megteremtését az energiapolitikában nagyban akadályozta a tagállamok energiafüggetlenségéből adódó sebezhetősége, ami megnyilvánult az eltérő energiamixekben, az energiainport-függőségben és a diverzifikációban, így a Bizottság számára az energiabiztonság a külkapcsolatok egyik prioritásává vált.

A 2019-ben bemutatott Európai Zöld Megállapodás klímavédelmi stratégiaként napjainkig meghatározza az érintett uniós szakpolitikákat azzal a céllal, hogy az EU 2050-re klímasemleges legyen. Az Európai Zöld Megállapodás messze túlmutat az EU gazdaságán, alapvető változásokat hoz az Unió és a kereskedelmi partnereinek kapcsolatában, és így szerves részét képezi a külpolitikának.

2022 februárjában az Oroszországi Föderáció megtámadta Ukrajnát, és az EU energiafüggetlenségét gazdasági és politikai fegyverként használta az EU ellen. Az EU az így kialakult energiaválság hatására felgyorsította a döntéshozatalt, és megoldásként igyekszik mihamarabb

függetlenedni az orosz fosszilis energiaforrásoktól, és felgyorsítani az energiaátmenet folyamatát. Fordulópontot jelent, hogy a háború áthelyezte az orosz energiaimport-függőség kérdését az energiapolitika agendájáról a kül- és biztonságpolitikára, és ráirányította a figyelmet, hogy a fosszilis energiahordozók milyen sebezhetővé tették az EU-t. A háborúra válaszul született REPowerEU részeként először született külön stratégia az EU külső energiaügyi szerepvállalásáról, ami összekapcsolja az energiabiztonságot a globális energiaátmenettel az energiakülpolitikán és az energiadiplomácián keresztül.

Az EU-t a háború a megújuló energiaforrások integrációjára vonatkozó szakpolitikák szempontjából nem érte felkészületlenül. Bár felmerült a biztonságiasítás alkalmazása, az EU mégsem élt ezzel az eszközzel. A megújuló energiaforrások térnyerését támogató szakpolitikák alakítása 2006. óta zajlik, így biztonságiasításra nem volt szükség még akkor sem, amikor egy háborús helyzet következtében megváltozott a biztonsági környezet, és biztonságiasodott a diskurzus. A Bizottság a megújuló energiaforrások pozitív keretezésével, és a narratíva következetes képviselésével előkészítette a szükséges támogatást a céljai eléréséhez.

A folyamat követéséből az derült ki, hogy a Bizottság az uniós polgárok felé közvetlenül is kommunikál, hogy a narratívái és az üzenetei mindenkire eljussanak. Ezzel hosszabb távon képes a szakpolitikai céljainak megfelelő társadalmi támogatottságot megszerezni, így az uniós polgárok aztán a saját nemzeti döntéshozóikon kérik számon a közösségi szinten kitűzött célok végrehajtását. A folyamat éppen a biztonságiasítás iránya ellenében hat. Biztonságiasítás esetében egy felülről irányított, a politika eszköztárából kiemelt, és a normál ügymenet fölé helyezett kérdésnek kéne konszenzust szerezni a tagállamok körében, aminak azonban éppen az energiapolitikában rendkívül kicsi az esélye, hiszen az uniós döntéshozatalban meghatározó a konszenzus szerepe, ezért igyekszik elkerülni a konfliktusokat. A szakpolitikai keretezéssel azonban egyszerre lehet megszólítani a döntéshozókat és a szakmai célcsoportot, valamint a lakosságot, így egy szélesebb réteg válik az interszubjektív valóság részévé, és a biztonságiasítás eszközének alkalmazása nélkül, letről felfelé mutató irányba is elindul egy folyamat, amely az interakció, a cselekvés vagy a társadalmi támogatottság megszerzésének irányába hat. Összességében magának a diskurzusnak az alakítása elősegíti annak a politikai környezetnek a kialakulását, amelyben a szakpolitikai lépések megtételéhez szükséges támogatás megszületik.

A NATO az EU kiemelt partnere az energiabiztonság területén, és bár az energia nem tartozik elsődlegesen a politikai-katonai szövetség profiljába, de közvetlenül befolyásolja a nemzetköz-

zi biztonsági környezetet, és számos tagállam esetében hosszú távú biztonsági következményekkel járhat. Az energiabiztonság továbbá az új típusú biztonsági kihívások, így a kiber- és hibrid fenyegetések miatt egyre nagyobb figyelmet igényel, amit tovább erősít az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja és a globális energiaválság.

Az energiabiztonság biztosításához nem elegendő az az eszközrendszer, amelyet az 1970-es évek olajválságainak hatására kidolgoztak, ma már a klímaváltozás elleni küzdelmet is szem előtt kell tartaniuk az energiaválság megoldásához, ami új szakpolitikai megközelítést igényel. Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújának hatására az első valóban globális energiaválság zajlik, ami azonban példátlan lendületet adott a megújuló energiaforrások terjedésének és az új technológiák alkalmazásának. A napenergia és a szélenergia versenyképességét tovább javította úgy, hogy közben megemelkedett a fosszilis tüzelőanyagok ára. Az energetikai beruházások jelenleg nem érik el a kívánt mértéket sem a megújuló, sem a tradicionális energiahordozók terén, így állami beavatkozásra lehet szükség ahhoz, hogy a magánszektor érdekelt legyen az energiabiztonság biztosításához szükséges infrastruktúrák fejlesztésének finanszírozásában.

Az EU 2010-es évek elején bekövetkezett stratégiai fordulata az ENSZ kereteiben és bilaterális kapcsolatokon keresztül folytatott klímadiplomáciában új és ambiciózus részvételt mutat, ami tudatos válasz a változó globális környezetre nemcsak a klímapolitikában, hanem a geopolitikában is. A megújuló energiaforrások terjedése alapjaiban rendezi át a geopolitikai viszonyokat, ahogy a fosszilis energiahordozókra épülő status quót az energiaátmenet dinamikája megkérdőjelezi, és az átalakulásból lesz, aki nyertesként, mások vesztesként jönnek ki.

Az energiaátmenet időszaka jelentősen eltér a kitűzött cél, az alacsony kibocsátású gazdaság elérésével létrejövő rendszertől. Az EU-nak arra is fel kell készülnie, hogy az ambiciózus klímacélok és az energiabiztonság felé vezető út nem tud mindvégig megfelelni az energiabiztonság szempontjainak, még ha csak átmenetileg is. Egy válsághelyzet megteremtheti azokat a körülményeket, amelyek a szükséges energia biztosítása érdekében háttérbe szorítják a környezetvédelmi szempontokat. Ez azonban elkerülhető, mert ahogy az energiaátmenet halad előre, a klímaváltozás elleni küzdelmet az hátráltatja jobban, ha nem fordítanak elegendő figyelmet az energiabiztonságra. Az üvegházhatású gázok csökkentése azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy javul az energiabiztonság, és fordítva is igaz ez az állítás, hogy az energiabiztonság javulása nem feltétlenül jelenti az üvegházhatású gázok csökkentését.

Egyelőre nem látszik pontosan, hogy a megújuló energiaforrások milyen hatást gyakorolnak majd a globális békére is biztonságra. Az átállás folyamata során a hozzáférést a megújuló-energia-technológiák nyersanyagaihoz, valamint a megújulók integrációját komoly kockázatnak megítélők kiújult konfliktusokra számítanak. A lecsökkent konfliktusok mellett érvelők szerint a határokon belül megtermelt energiaforrásokkal csökken az államok közti konfliktusok esélye. Az EU számára a fosszilis energiahordozók kiváltása és az átállás megújuló energiaforrásokra jelentős gazdasági és társadalmi előnyökkel jár.

Az uniós tagállamok példáján keresztül az látszik, hogy az energiabiztonság megvalósításának útját nagyon eltérően látják, és ahogy az elemzés az EU esetében is megmutatatta, a tagállamokban is egymástól függetlenül fejlődik és halad előre az energiapolitika és a biztonságpolitika. A megújuló energiaforrások integrációja pedig akkora terhet jelent számukra, hogy kénytelenek az energiaátmenet felé vezető úton köztes lépéseket alkalmazni, mint például a valóban elkötelezett Németország esetében a magas szén-dioxid-kibocsátással járó szénművek rendszerbe állítása.

Az EU szempontjából kulcsfontosságú, hogy hogyan működik együtt azokkal az országokkal, amelyektől a fosszilis energiahordozókat szerzi be, mert a várakozások szerint a nagy olajexportőröket érinti a leghátrányosabban az átalakulás. Jellemzően Szaúd-Arábia és az Oroszországi Föderáció kerülnek elő példaként, de míg Szaúd-Arábia a gazdasága diverzifikációjára készül, az orosz gazdaság nincs felkészülve arra, hogy a szükséges reformokkal átalakítsa a fosszilis energiák exportjára alapuló gazdaságát, modernizáció nélkül viszont elveszítheti energiahatalmi pozícióját függetlenül attól, hogy az Ukrajnában zajló háború milyen eredménnyel zárul.

Az energiaátmenet hatására kialakuló új geopolitikai erőviszonyokban az EU célul tűzte ki, hogy 2050-re az első klímasemleges kontinensé válik, ezzel erősítve ambícióját a globális vezető szerepre a klímaváltozás elleni küzdelemben, a megújulóenergia-technológiákban és az innovációban, amelyek növelik nemzetközi befolyását, biztosítják energiahatalmi szerepét, és hozzájárulnak az energiabiztonság javulásához.

A szakirodalom nem ad választ arra, hogy valóban sikerült-e az EU-nak a klímaváltozás elleni globális vezetős szerep megszerzése, de az uniós célok elérése érdekében nem ez a szempont a meghatározó. Az EU önmagát pozícionálja erre a szerepre, ezzel keretezi a területen végzett nemzetközi tevékenységét és a globális klímavédelmi rezsimben az ambícióját, ami biztosítja

számára, hogy egy változó globális környezetben, ahol alapvetően rendeződnek át a hatalmi viszonyok, továbbra is partnerként tekintsenek rá.

Az EU-nak a céljai eléréséhez új partnerségek kialakítására van szüksége, hogy a fosszilis energiahordozók kiváltásához biztosítsa a hozzáférést a zöld technológiákhoz és a kritikus nyersanyagokhoz úgy, hogy ne kerüljön újra importfüggőségbe az új ellátási láncok kialakítása során. Az új kihívások között szerepel továbbá, hogy a villamosenergia-hálózatok fejlődésével a digitalizáció, a kiberbiztonság és a mesterséges intelligencia kérdései új jelentést kapnak, ami azonban nemcsak a megújuló energiaforrásokat érinti, hanem tekintettel a 21. század technológiáira, az energiatermelés és -elosztás legnagyobb részét.

8.1 A hipotézisek teljesülése

A disszertációban összesen négy hipotézist fogalmaztam meg, és a kutatás három esetben teljesen, egy esetben részlegesen igazolta a hipotézis teljesülését.

H1. A megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája között hosszú ideig egyirányú kapcsolat állt fenn, melyben az energiapolitika haladt az élen, és a biztonságpolitika követte passzívan.

A megújuló energiaforrások az uniós energiapolitikai dokumentumokban 1981-ben jelentek meg először, kezdetben csak diverzifikációs eszközként. A 2000-es évekre az energiabiztonság már nemcsak az ellátásbiztonságot takarta, az értelmezésében megjelent a klímaváltozás is, a megújuló energiaforrásokat azonban még ekkor sem kezdték alkalmazni az energiabiztonság javítására. A Bizottság 2006-ban kiadott zöld könyve a megújuló energiaforrások terjedésében is fordulópontot jelentett, de az Európai biztonsági stratégia 2008-ban készült felülvizsgálata bár említi a megújuló energiaforrásokat, nem tekinti megoldásnak az importfüggőségre. 2006-ban és 2009-ben a gázellátás zavarai, 2014-ben pedig a Krím-félsziget annektálása vezettek az európai biztonságpercepció megváltozásához, de a földgáz az orosz importfüggőséggel együtt megmaradt az energiabiztonság eszköze. A 2016-ban kiadott új uniós globális kül- és biztonságpolitikai stratégia is elsősorban a gázellátásra fókuszált. 2019-ben az Európai Zöld Megállapodás már számolt a megújuló energiaforrásokkal, végül 2022-ben az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja hozta el a fordulópontot. A válságra válaszul megalkotott REPowerEU intézkedéscsomagba került be, hogy az átállás a megújuló energiaforrásokra nyújt eszközt a függetlenedésre az orosz fosszilis energiahordozóktól.

A kutatás igazolta az egyirányú kapcsolatot a megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája között egészen 2022-ig. Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja következtében azonban a közös kül- és biztonságpolitika passzivitása megtört, és elkezdte alkalmazni a megújuló energiaforrásokat az orosz importfüggőség csökkentésére. A hipotézis tehát csak részben tekinthető igazoltnak.

H2. Az EU energiabiztonsági percepciója az orosz energiaimport-függőség megítélésének átalakulásával megváltozott, és előtérbe kerültek a megújuló energiaforrások.

A Bizottság a 2000-ben kiadott zöld könyvében „*viszonylag kényelmesnek értékelte*”⁸²⁷ a kapcsolatát az Oroszországi Föderációval. Fordulópontot jelentett a gázellátás biztonságának percepciójában, amikor 30 év kiegyensúlyozott működés után 2006-ban, majd 2009-ben gázellátási zavarok léptek fel. A gazdasági keretezés mellett megjelent egy biztonsági keretezés is, ami biztonság belső dimenziójában arra épül, hogy az ellátási zavarok fenyegetést jelentenek a jólétre és a politikai stabilitásra, a külső dimenzióban pedig a túlzott mértékű függőségre az orosz energiaimporttól és más instabil régióktól. 2014-ben a krími válság hatására megváltozott az uniós intézmények hozzáállása az orosz importfüggőséghez, és a diskurzus szintjén az energiapolitikával szoros összefüggésben kezdték kezelni a közös kül- és biztonságpolitikát. 2019-ben az Európai Zöld Megállapodás hatására a megújuló energiaforrások keretezése is nagyobb hangsúlyt kapott, túllépve a gazdasági kontextuson elkezdtek kötni az innovációhoz, a sikeres külkapcsolatokhoz, valamint a klímaváltozás elleni küzdelem kulcsfontosságú szereplőjeként emlegetik, és így a globális érdekérvényesítés eszközevé is vált. 2022-ben az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja hatására tovább erősödött az EU-orosz kapcsolatok keretezésében a tranzitviták során megjelent megbízhatatlanság hangsúlyozása, ami az energiabiztonsági percepció teljes átalakulását hozta magával, és változást eredményezett a korábban importfüggőségre épülő energiapolitikában is. A válságra válaszul megalkotott REPowerEU intézkedéscsomagba került be, hogy az átállás a megújuló energiaforrásokra nyújt eszközt a függetlenedésre az orosz fosszilis energiahordozóktól.

H3. Az EU esetében a biztonságiasítás fogalma csak részben alkalmazható a megújuló energiaforrások integrációjára.

A diskurzus vizsgálata az orosz-ukrán tranzitviták 2006-ban és 2009-ben, a Krím-félsziget annektálása 2014-ben, majd az Oroszországi Föderáció 2022-ben Ukrajna ellen indított hábo-

---

⁸²⁷ European Commission, „Green Paper - Towards a European strategy for the security of energy supply. COM(2000) 769. European Commission, 29 November 2000”.

rúja esetében azt mutatta, hogy az EU működésében nem tapasztalható a koppenhágai iskola által megfogalmazott klasszikus biztonságiasítás folyamata teljes egészében. A biztonságiasítás folyamatának kezdeti lépései megjelentek a diskurzusban, de cselekvés ezeket nem követte, normál ügymenettől eltérés nem történt, ami kimeríti a biztonsági zsargon feltételeit, konkrét tettek pedig a szakpolitika terén születtek. Biztonságiasítás esetében egy felülről irányított, a politika eszköztárából kiemelt, és a normál ügymenet fölé helyezett kérdésnek kéne konszenzust szerezni a tagállamok körében, aminak azonban éppen az energiapolitikában rendkívül kicsi az esélye, hiszen az uniós döntéshozatalban meghatározó a konszenzus szerepe, ezért igyekszik elkerülni a konfliktusokat. A Bizottság működésébe a megújuló energiaforrások integrációja területén tehát nem illik a biztonságiasítás, helyette úgy alakítja a narratívát, hogy az támogassa a szakpolitikai céljait. A konkrét intézkedések bevezetéséhez az Ukrajnában zajló háború teremtette meg a lehetőséget. A biztonságiasítás fogalma az EU esetében tehát nem alkalmazható teljes egészében a megújuló energiaforrások integrációjának támogatására.

H4. Az EU kül- és biztonságpolitikai érdekérvényesítésének erősítésére saját magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként pozicionálja.

Az Európai Zöld Megállapodás megteremtette az EU számára a lehetőséget, hogy újrapozicionálja magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként, melyhez az első klímasemleges kontinensé akar válni 2050-re, egy megújuló energiaforrásokon alapuló energiaágazatra építve. Az EU rendre emlékeztet arra, hogy önmagát tartja a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjének, és bár a szakirodalom nem ad választ arra, hogy valóban sikerült-e az EU-nak a vezetős szerep megszerzése, az uniós célok elérése érdekében nem ez a szempont a meghatározó. Az EU a klímaváltozás elleni küzdelemben vállalt szerepével külpolitikát folytat egy komplex geopolitikai átalakulás részeként, azaz nem egyszerűen kivetíti a belső energia- és klímapolitikáját, hanem stratégiai szinten használja a bilaterális és a multilaterális eszközöket a külpolitikai céljai eléréséhez. Az EU továbbá azzal, hogy kezdeményező szerepet vállal a nagy kibocsátókkal való kapcsolatokban, magát is meghatározó aktorként pozicionálja a nemzetközi rendszerben, ami illeszkedik a klímaváltozás elleni globális vezető szerepről szóló keretbe. Így erősíti meg az 1990-es évek óta felépített narratívát a területen végzett nemzetközi tevékenységéről és a globális klímavédelmi rezsimben az ambíciójáról, ezzel biztosítva, hogy egy változó globális környezetben, ahol alapvetően rendeződnek át a hatalmi viszonyok, továbbra is partnerként tekintsenek rá.

8.2 Új tudományos eredmények

1. Átfogó elemzést készítettem magyar nyelven a nemzetközi biztonsági tanulmányokon belül a megújuló energiaforrások és az energiabiztonság témájáról. A megújuló energiaforrások terjedése a következő évtizedek meghatározó folyamata, és a biztonság számos dimenzióját közvetlenül érinti és befolyásolja. Az EU szerepe a globális klímaváltozás elleni küzdelemben, ezen belül pedig a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű alkalmazása példaértékű, ugyanakkor – ahogy arra az értekezés is rávilágít – olyan kihívásokkal kell még szembenézni, amelyek megoldásához a tudományos eszközök alkalmazása közelebb tud vinni, különösen interdiszciplináris megközelítésben.
2. A disszertációban bemutattam, hogy a megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája között hosszú ideig egyirányú kapcsolat állt fenn, melyben az energiapolitika haladt az élen, és a biztonságpolitika követte passzívan, ez azonban megváltozott, az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen 2022-ben indított háborúja fordulópontot jelentett. A válságra válaszul megalkotott REPowerEU intézkedéscsomagba bekerült, hogy az átállás a megújuló energiaforrásokra eszközt nyújt a függetlenedésre az orosz fosszilis energiahordozóktól, ami megtörte a közös kül- és biztonságpolitika passzivitását.
3. Igazoltam, hogy az EU működésébe a megújuló energiaforrások integrációja területén nem illik a biztonságiasítás fogalma, bár a folyamat egyes lépései megjelennek a diskurzusban. Biztonságiasítás esetében a politika eszköztárából kiemelt, és a normál ügymenet fölé helyezett kérdésnek kéne konszenzust szerezni a tagállamok körében, aminek azonban éppen az energiapolitikában az eltérő tagállami érdekek miatt rendkívül kicsi az esélye. Helyette úgy alakítja a narratívát, hogy az támogassa a szakpolitikai céljait. A szakpolitikai keretkezéssel egy széles célcsoportot tesz az interszubsjektív valóság részévé, és szerzi meg a szükséges támogatottságot a megújuló energiaforrások integrációjának beemeléséhez a közös kül- és biztonságpolitika eszköztárába, még akkor is, amikor az Ukrajnában zajló háború megteremthetné a lehetőséget a biztonságiasításra.
4. A disszertációban igazoltam, hogy az EU energiabiztonsági percepciója az orosz energiaimport-függőség megítélésének átalakulásával megváltozott, és ez kedvezett a megújuló energiaforrások térnyerésének. Míg a 2000-es évek elején az EU-orosz energiakapcsolatokat a bizalom jellemezte, a 2006-ban és 2009-ben tapasztalt gázellátási zavarok fordulópontot jelentettek a biztonságpercepcióban. 2014-ben a krími válság hatására megváltozott az uniós intézmények hozzáállása az orosz importfüggőséghez, és a diskurzus szintjén az energiapolitikával szoros összefüggésben kezdték kezelni a közös kül- és biztonságpoliti-

kát. 2019-ben az Európai Zöld Megállapodás hatására a megújuló energiaforrások keretezése is nagyobb hangsúlyt kapott, túllépve a gazdasági kontextuson elkezdtek kötni az innovációhoz, a sikeres külkapcsolatokhoz, valamint a klímaváltozás elleni küzdelem kulcsfontosságú szereplőjeként emlegetik, és így a globális érdekérvényesítés eszközevé is vált. 2022-ben az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja hatására tovább erősödött az EU-orosz kapcsolatok keretezésében a tranzitviták során megjelent megbízhatatlanság hangsúlyozása, ami az energiabiztonsági percepció teljes átalakulását hozta magával, és változást eredményezett a korábban importfüggőségre épülő energiapolitikában is. A válságra válaszul megalkotott REPowerEU intézkedéscsomagba került be, hogy az átállás a megújuló energiaforrásokra nyújt eszközt a függetlenedésre az orosz fosszilis energiahordozóktól, ezért felgyorsítják az energiaátmenetet.

5. Az elemzésben bemutattam, hogy az EU a globális hatalmi viszonyok átalakulása és egy multipoláris rendszer létrejötte hatására új helyzetbe került a nemzetközi kapcsolataiban. Az olcsó orosz gáznak köszönhető gazdasági előnyöket a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezető szerepe válthatja fel, emellett az EU törekszik arra is, hogy az energiaválságból való kilábalásnak is vezetője legyen. Az EU az energiaátmenet évtizedei és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság létrejötte utáni időszak új kihívásaira a zöld technológiák, innovációk és egy igazságos és fenntartható fejlődés előmozdítása vezetőjeként kíván választ adni, és vezető szerepet betölteni a nemzetközi közösségben.

8.3 Az eredmények gyakorlati felhasználhatósága, ajánlások

A magyar nyelvű szakirodalom a nemzetközi biztonsági tanulmányok területén korlátozottan foglalkozik energiabiztonsággal, és még kevesebb publikáció érhető el a megújuló energiaforrások energiabiztonságban betöltött szerepéről. A kutatás így felhasználható az oktatásban elsősorban a biztonsági tanulmányok területén, de hasznos háttérrel adhat a nemzetközi tanulmányok, az energiapolitika, valamint ezeknek a témáknak az EU-val összefüggő területei számára.

Az uniós tagállamok eltérő energia- és biztonságpolitikai irányai megjelennek az energiabiztonsági döntésekben is. Az értekezésben bemutatott tagállami példák segíthetik az EU más szakterületeivel foglalkozók perspektívájának szélesítését, hozzájárulhatnak ahhoz, hogy komplexebb képet kapjanak mind az EU, mind a tagállamok működéséről.

A különböző megújuló energiaforrások vizsgálata technológiai, erőforrásigény, geopolitikai szempontok, az egymással összekapcsolhatóság feltérképezése, befektetések, szaktudás oldal-

ról további lehetőségeket hordoz magában, különösen annak fényében, hogy az EU tagállamai eltérő adottságokkal, így eltérő energiabiztonsági stratégiákkal rendelkeznek. Éppen ezért kiemelten fontos tisztában lenni az egyes tagállamok energiarendszereiben rejlő potenciálokkal, hogy ezek összehangolásával amellet, hogy javítani lehessen az EU és a tagállamok energiabiztonságát, érdemi hozzájárulást nyújthassanak a klímaváltozás elleni globális küzdelemhez. Fontos azt is szem előtt tartani, hogy a megújuló energiaforrások integrációja az energiarendszerekbe nemcsak technikai és gazdasági kérdés, amelyeket a megfelelő szakpolitikák alakítanak. Az energiaátmenet interdiszciplináris terület, így az energiabiztonság mellett olyan területek kutatása is fontos a megújuló energiaforrásokkal összefüggésben, mint a társadalmi hatások, a fenntartható közlekedés és városfejlesztés vagy az egészségügy.

A kutatás kiterjedt szakirodalmat dolgoz fel, amely felölel jelentős mennyiségű uniós szakpolitikai dokumentumot, áttekinti, értékeli, elemzi ezeket. Az elsődleges források mellett az értekezés nagy mennyiségű másodlagos forrást is feldolgoz, amelyeken keresztül bemutatja az energiabiztonság és a megújuló energiaforrásokat az energiabiztonsággal összefüggésben vizsgáló kutatók munkáit. Az értekezés így eszközrendszer nyújthat a szakpolitikák iránt érdeklődők széles köre számára, hangsúlyozva a téma aktualitását és interdiszciplináris jellegét.

Az elemzés lezárásakor az Ukrajnában zajló háború még számos kérdést tartogat, amelyekre csak megfelelő távlatból tekintve lehetséges adekvát választ adni, az itt felmerült témák alapot nyújthatnak a később esedékes következtetések megfogalmazásához.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

Elsődleges források

A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy 2003. Elérés 2023. március 5. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf>.

A Tanács határozata (1993. október 25.) a biológiai sokféleségről szóló egyezmény megkötéséről, Pub. L. No. 93/626/EGK (1993). <http://data.europa.eu/eli/dec/1993/626/oj/hun>.

Az EU Tanácsa. „A Tanács megállapodott a közös gázbeszerzésekre és a szolidaritási mechanizmusra irányuló új intézkedések lényegi elemeiről”, 2022. 0 24. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/11/24/further-measures-to-tackle-the-energy-crisis-council-agrees-on-joint-purchases-of-gas-and-a-solidarity-mechanism/>.

Az EU Tanácsa. „Egy Évvel Oroszország Ukrajna Elleni Teljes Körű Inváziójának És Agresszív Háborújának Megindítása Után Az EU Elfogadta a Gazdasági És Egyéni Szankciók 10. Csomagját”, 2023. február 25. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/25/one-year-of-russia-s-full-scale-invasion-and-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-its-10th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>.

Az EU Tanácsa. „Stratégiai iránytű: fokozott biztonság és védelem az EU számára a következő évtizedben”. Elérés 2023. május 8. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>.

„Az Európai Atomenergia Közösséget létrehozó szerződés”, 1957. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957A/TXT&from=EN>.

Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról. 1996. december 19. Elérés 2023. március 6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996L0092&from=EN>.

Az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról. 1998. június 22. Elérés 2023. március 6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998L0030&from=EN>.

Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (2003). <http://data.europa.eu/eli/dir/2003/54/oj/hun>.

Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve (2009. április 23.) a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről (2009). <http://data.europa.eu/eli/dir/2009/28/oj/hun>.

Az Európai Parlament és a Tanács 2018/844 irányelve (2018. május 30.) az épületek energiahatékonyságáról (2018). <http://data.europa.eu/eli/dir/2018/844/oj/hun>.

Az Európai Parlament és a Tanács 2018/2001 irányelve (2018. december 11.) a megújuló energiaforrásokból előállított energia használatának előmozdításáról (átdolgozás) (2022). <http://data.europa.eu/eli/dir/2018/2001/2022-06-07/hun>.

Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (2003). <http://data.europa.eu/eli/dir/2003/55/oj/hun>.

„Az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés”, 1951. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/treaty-establishing-the-european-coal-and-steel-community-ecsc-treaty.html>.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája, Pub. L. No. 2012/C 326/02 (2012). http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj/hun.

Az Európai Unióról szóló szerződés (1992). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT>.

Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 326 OJ C § (2012). http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj/eng.

Council of the EU. „Council Adopts Negotiation Directives for Modernisation of Energy Charter Treaty”, 2019. július 15. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/15/council-adopts-negotiation-directives-for-modernisation-of-energy-charter-treaty/>.

Delors, Jacques. „Restoring a Europe Built on Values for Its Youth”. *Euractiv*, 2016. szeptember 12. <https://www.euractiv.com/section/future-eu/opinion/restoring-a-europe-built-on-values-for-its-youth/>.

„EUR-Lex - A Hatáskörök Elosztása Az Európai Unión Belül”. Elérés 2023. február 5. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/division-of-competences-within-the-european-union.html>.

„EUR-Lex - Fehér könyv”. Elérés 2023. március 5. <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/glossary/white-paper.html>.

„EUR-Lex - Zöld Könyv”. Elérés 2023. március 6. https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/green_paper.html.

Európai Bizottság. „A Schuman-nyilatkozat”, 1950. május. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_hu.

Európai Bizottság. Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.) (2019). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>.

Európai Bizottság. Éghajlat- és energiapolitikai keret a 2020–2030-as időszakra COM/2014/015 (2014). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=celex:52014DC0015>.

Európai Bizottság. „Energia 2020: A versenyképes, fenntartható és biztonságos energiaellátás és -felhasználás stratégiája. COM(2010) 639. Európai Bizottság, 10 November 2010.”, 2010. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A52010DC0639R%2802%29%3AHU%3AHTML>.

Európai Bizottság. „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”, 2014. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0330>.

Európai Bizottság. „»Global Gateway«: mintegy 300 milliárd euró”. Text. European Commission - European Commission, 2021. 0 1. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_21_6433.

Európai Bizottság. „Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz”. Elérés 2023. május 10. https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_hu.

Európai Bizottság. Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve az energiahatékonyságról (átdolgozás) COM/2021/558 (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52021PC0558>.

Európai Bizottság. „Miért van szükség a Chartára?” Elérés 2023. február 4. https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights/why-do-we-need-charter_hu.

Európai Bizottság. Uniós napenergia-stratégia (2022). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52022DC0221>.

Európai Bizottság. „Zöld Könyv - Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért {SEC(2006) 317} /* COM/2006/0105 végleges */”, 2006. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0105>.

Európai Parlament. „Egy közös európai energiaügyi külpolitika felé - 2007. szeptember 26.”, 2007. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2007-0413_HU.html.

Európai Parlament. „Elfogadta az EP a harmadik energiacsomagot”. Elérés 2023. március 5. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_focus/2008/HU/03A-DV-PRESSE_FCS\(2008\)06-16\(31737\)_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_focus/2008/HU/03A-DV-PRESSE_FCS(2008)06-16(31737)_HU.pdf).

Európai Parlament. „Harmadik energiacsomag – górcső alatt a tulajdonosi szétválasztás. 30-04-2008.”, 2008.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_post_story/2008/HU/03A-DV-PRESSE_STO\(2008\)04-29\(27886\)_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_post_story/2008/HU/03A-DV-PRESSE_STO(2008)04-29(27886)_HU.pdf).

Európai Tanács. „Az állam-, illetve kormányfők nem hivatalos találkozója, Versailles, 2022. március 10–11.”, 2022. március 10. <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/european-council/2022/03/10-11/>.

Európai Tanács. „Az éghajlat- és energiapolitika 2030-ig szóló kerete”. Elérés 2023. március 28. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/climate-change/2030-climate-and-energy-framework/>.

Európai Tanács. „Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapítás”. Elérés 2023. március 9. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/climate-change/paris-agreement/>.

Európai Tanács. „Energiaunió”, 2015. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/energy-union/>.

Európai Tanács. „Jelentés az Európai Biztonsági Stratégia végrehajtásáról - A biztonság megteremtése a változó világban”, 2008. <https://www.consilium.europa.eu/media/30811/qc7809568huc.pdf>.

European Commission. A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy COM/2015/080 (2015). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2015:80:FIN>.

European Commission. „Accelerate the Rollout of Renewable Energy - Press Release”. Elérés 2023. május 19. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2061.

European Commission. „Agreement in Principle Reached on Modernised Energy Charter Treaty”, 2022. június 24. https://policy.trade.ec.europa.eu/news/agreement-principle-reached-modernised-energy-charter-treaty-2022-06-24_en.

European Commission. „Az EU és az ENSZ: közös célok a fenntartható jövőért”. Elérés 2023. április 20. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-and-united-nations-common-goals-sustainable-future_hu.

- European Commission. „Clean Energy for All Europeans Package”, 2016.
https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en.
- European Commission. „Coal Regions in Transition”. Elérés 2023. március 10.
https://energy.ec.europa.eu/topics/oil-gas-and-coal/eu-coal-regions/coal-regions-transition_en.
- European Commission. „Commission Launches Work on Energy Union - Press Release”.
Text. European Commission - European Commission, 2015. 04.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_4103.
- European Commission. „Critical Infrastructure and Cybersecurity”. Elérés 2023. május 12.
https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-security/critical-infrastructure-and-cybersecurity_en.
- European Commission. „Energy 2020: A strategy for competitive, sustainable and secure energy. COM(2010) 639. European Commission, 10 November 2010.” Elérés 2023. március 5. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:En:PDF>.
- European Commission. „Energy and the Green Deal”, 2022. április 8.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/energy-and-green-deal_en.
- European Commission. „Energy Performance of Buildings Directive”. Elérés 2023. április 9.
https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-performance-buildings-directive_en.
- European Commission. „Energy Policy: Problems and Resources 1975–1985. COM 72 1201”, 1972. <http://aei.pitt.edu/5143/1/5143.pdf>.
- European Commission. „Energy Security: Commission Puts Forward Comprehensive Strategy to Strengthen Security of Supply - Press Release”. European Commission - European Commission, 2014. május 28.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_606.

European Commission. „Energy Union”. Elérés 2023. március 28.
https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/energy-union_en.

European Commission. „EU Action to Address the Energy Crisis”. Elérés 2023. március 30.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/eu-action-address-energy-crisis_en.

European Commission. EU external energy engagement in a changing world (2022).
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=JOIN%3A2022%3A23%3AFIN&qid=1653033264976>.

European Commission. „Evolution of Renewable Energy Targets”. Elérés 2023. május 10.
https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-targets_en.

European Commission. „Factsheet - Energy Performance of Buildings”. European Commission - European Commission, 2021.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_21_6691.

European Commission. „Finance and the Green Deal”. Elérés 2023. április 11.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal_en.

European Commission. „First Guidelines for a Community Energy Policy: Memorandum Presented by the Commission to the Council. COM (68) 1040. European Commission, 18 December 1968”. Elérés 2023. március 3. <http://aei.pitt.edu/5134/1/5134.pdf>.

European Commission. „Gas Stress Test: Cooperation Is Key to Cope with Supply Interruption”. Text. European Commission - European Commission. Elérés 2023. március 28. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_1162.

European Commission. „Green Paper - Towards a European strategy for the security of energy supply. COM(2000) 769. European Commission, 29 November 2000”, 2000.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52000DC0769>.

European Commission. „Historic Climate Deal in Paris: EU Leads Global Efforts”. European Commission - European Commission, 2015. 0 12. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_6308.

European Commission. „In Focus: Employment in EU’s Renewable Energy Sector”, 2022. május 16. https://commission.europa.eu/news/focus-employment-eus-renewable-energy-sector-2022-05-16_en.

European Commission. „Joint Statement between the European Commission and the United States on European Energy Security”. Text. European Commission - European Commission, 2022. március 25. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_2041.

European Commission. „President von der Leyen on the European Green Deal”. European Commission - European Commission, 2019. 0 11. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/speech_19_6749.

European Commission. „Questions and Answers on 2030 Framework on Climate and Energy”. Text. European Commission - European Commission, 2014. 0 22. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_14_40.

European Commission. „Questions and Answers on the REPowerEU Communication”. Elérés 2023. május 3. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3132.

European Commission. „Reform of the EU Electricity Market Design”. Text. Elérés 2023. május 12. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_1591.

European Commission. „Renewable Energy Directive”. Elérés 2023. április 8. https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_en.

European Commission. „REPowerEU: A Plan to Rapidly Reduce Dependence on Russian Fossil Fuels and Fast Forward the Green Transition - Press Release”, 2022. május 18. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131.

European Commission. „REPowerEU: Affordable, Secure and Sustainable Energy for Europe”, 2022. május 18. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en.

European Commission. „REPowerEU: Joint European Action for More Affordable, Secure Energy - Press Release”, 2022. március 8. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1511.

European Commission. REPowerEU Plan COM/2022/230 final (2022). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN&qid=1653033742483>.

European Commission. „Sanctions Adopted Following Russia’s Military Aggression against Ukraine”. Elérés 2023. március 30. https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en.

European Commission. „Strategy for an EU External Energy Engagement”. Elérés 2023. május 3. https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/strategy-eu-external-energy-engagement_en.

European Commission. „The Development of an Energy Strategy for the Community. COM(81) 540. European Commission, 2 October 1981”. Elérés 2023. március 5. http://aei.pitt.edu/1508/1/energy_30_May_COM_81_540.pdf.

European Commission. „The Energy Programme of the European Communities. COM(79) 527. European Commission, 4 October 1979”. Elérés 2023. március 5. [http://aei.pitt.edu/32880/1/COM_\(79\)_527_final.pdf](http://aei.pitt.edu/32880/1/COM_(79)_527_final.pdf).

European Commission. „The Green Deal Industrial Plan - Press Release”. Text. European Commission - European Commission, 2023. 0 1. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_510.

European Commission. „The Internal Energy Market. Commission working document. COM (88) 238. European Commission, 2 May 1988”, 1988. május 2. <http://aei.pitt.edu/4037/1/4037.pdf>.

European Commission. „The Just Transition Mechanism”. Elérés 2023. február 25. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en.

European Commission. „Towards Energy Union: The Commission Presents Sustainable Energy Security Package”. European Commission - European Commission, 2016. 0 16. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_307.

European Commission. „White Paper: An Energy Policy for the European Union. COM (95) 682. European Commission, 13 December 1995”, 1995. http://aei.pitt.edu/1129/1/energy_white_paper_COM_95_682.pdf.

European Council. „Climate Change: What the EU Is Doing”, 2023. február 7. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/>.

European Council. „Climate Goals and the EU’s External Policy”, 2023. március 14. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/climate-external-policy/>.

European Council. „Council Resolution of 16 September 1986 concerning new Community energy policy objectives for 1995 and convergence of the policies of the Member States”, 1986. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31986Y0925\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31986Y0925(01)&from=EN).

European Council. „Council Resolution of 17 September 1974 concerning a new energy policy strategy for the Community and Council Resolution of 17 December 1974 concerning Community energy policy objectives for 1985”, 1985. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31975Y0709\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31975Y0709(01)&from=EN).

European Council. „EU Response to Russia’s Invasion of Ukraine”, 2023. március 29. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/>.

European Council. „European Council, 10-11 December 2020”, 2020. december 10. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/12/10-11/>.

- European Council. „Fit for 55”, 2023. március 29.
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>.
- European Council. „How Is EU Electricity Produced and Sold?”, 2023. május 10.
<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/how-is-eu-electricity-produced-and-sold/>.
- European Council. „Presidency Conclusions, Brussels European Council 8/9 March 2007”, 2007.
https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/93135.pdf.
- European Council. „Where Does the EU’s Gas Come from?”, 2023. február 7.
<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>.
- European External Action Service. „Crisis Management and Response”. Elérés 2023. szeptember 18. https://www.eeas.europa.eu/eeas/crisis-management-and-response_en.
- European External Action Service. „Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy”, 2016. június.
https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.
- European Investment Bank. „EIB Investment Report 2019/2020: 7 Reasons Why the Energy Transition Works for Europe”, 2019. november 26.
https://www.eib.org/attachments/thematic/7_reasons_why_the_energy_transition_works_for_europe_en.pdf.
- European Investment Bank. *Investment Report 2022/2023 - Key Findings*. European Investment Bank, 2023. <https://doi.org/10.2867/223>.
- European Parliament. „Fit for 55: Zero CO2 Emissions for New Cars and Vans in 2035 | News | European Parliament”, 2023. február 14.
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230210IPR74715/fit-for-55-zero-co2-emissions-for-new-cars-and-vans-in-2035>.
- European Parliament. „Renewable Energy: Fact Sheets on the European Union”, 2022. augusztus 31. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/70/megujulo-energia>.

European Parliament. „Report on European Energy Security Strategy | A8-0164/2015”. Elérés 2023. március 28. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0164_EN.html.

European Parliament. „REPower EU Plan Legislative Proposal | Legislative Train Schedule”. European Parliament. Elérés 2023. május 3. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-repower-eu-plan-legislative-proposals>.

European Parliament. The role of NATO in the security architecture of the EU (2009). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:076E:0069:0075:EN:PDF>.

Eurostat. „Coal Production and Consumption Statistics”. Elérés 2023. március 23. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Coal_production_and_consumption_statistics.

Eurostat. „Crude oil imports and prices: changes in 2022”. Elérés 2023. május 7. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230328-1>.

Eurostat. „Energy Dependency by Fuel, EU, in Selected Years, 1990-2020 Petajoule (PJ)”. Elérés 2023. január 30. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Energy_dependency_by_fuel,_EU,_in_selected_years,_1990-2020_Petajoule_\(PJ\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Energy_dependency_by_fuel,_EU,_in_selected_years,_1990-2020_Petajoule_(PJ).png).

Eurostat. „Energy import dependency, 2020”. Elérés 2023. március 24. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Import_dependency_in_2020_10-03-2022.png.

Eurostat. „Energy Statistics - an Overview”. Elérés 2023. január 30. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_statistics_-_an_overview.

- Eurostat. „EU Energy Dependency on Russia”. Elérés 2023. január 30.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_energy_mix_and_import_dependency.
- Eurostat. „EU energy import dependency, 1990-2020”. Elérés 2023. március 24.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU-ENERGY-DEPENDENCY_new.jpg.
- Eurostat. „EU Energy Mix and Import Dependency”, 2022. március 4.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_energy_mix_and_import_dependency.
- Eurostat. „EU Imports of Energy Products - Recent Developments”. Elérés 2023. március 15.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments.
- Eurostat. „EU’s CO2 Footprint Continues to Decrease”, 2022. 05.
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220524-1>.
- Eurostat. „Extra-EU Imports of Natural Gas by Partner Dec2022”. Elérés 2023. március 15.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_natural_gas_by_partner_Dec2022.png.
- Eurostat. „Extra-EU Imports of Petroleum Oil by Partner Dec2022”. Elérés 2023. március 15.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_petroleum_oil_by_partner_Dec2022.png.
- Eurostat. „Gross Available Energy in the EU and Its Sources”. Elérés 2023. február 23.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Gross_available_energy@1.5x-100.jpg.
- Eurostat. „Imports of Selected Energy Products, EU, 1990-2020 Petajoule (PJ)”. Elérés 2023. január 30.
[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Imports_of_selected_energy_products,_EU,_1990-2020_Petajoule_\(PJ\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Imports_of_selected_energy_products,_EU,_1990-2020_Petajoule_(PJ).png).

- Eurostat. „Renewable Energy Statistics”. Elérés 2023. május 12.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics.
- Eurostat. „Share of energy from renewable sources”. Elérés 2023. március 23.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_IND_REN__custom_5513189/default/table?lang=en.
- Eurostat. „Share of energy from renewable sources EU27”. Elérés 2023. március 25.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_IND_REN__custom_5534014/default/line?lang=en.
- International Energy Charter. „The Energy Charter Process”. Elérés 2023. március 6.
<https://www.energycharter.org/process/overview/>.
- IRENA. „Renewable Energy and Jobs - Annual Review 2022”. *International Renewable Energy Agency*, 2022. szeptember 20. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2022/Sep/IRENA_Renewable_energy_and_jobs_2022.pdf?rev=7c0be3e04bfa4cddaedb4277861b1b61.
- IRENA. „World Energy Transitions Outlook 2022”. Elérés 2023. augusztus 26.
<https://www.irena.org/Digital-Report/World-Energy-Transitions-Outlook-2022>.
- Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, amelyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá (2007). <http://data.europa.eu/eli/treaty/lis/sign/hun>.
- NATO. „Brussels Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government (2018)”. NATO. Elérés 2023. március 15.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm.
- NATO. „Bucharest Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government (2008)”. NATO. Elérés 2023. március 15.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm.
- NATO. „Energy Security”. NATO. Elérés 2023. március 15.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49208.htm.

- NATO. „Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Lisbon 20 Nov. 2010”. NATO. Elérés 2023. március 15. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm.
- NATO. „Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government (2022)”. NATO. Elérés 2023. március 16. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.
- NATO. „NATO 1999 Strategic Concept”. Elérés 2023. március 15. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm.
- NATO. „NATO 2010 Strategic Concept - Active Engagement, Modern Defence”. NATO. Elérés 2023. március 15. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm.
- NATO. „NATO 2022 Strategic concept”, 2022. június. <https://www.nato.int/strategic-concept/>.
- NATO. „NATO Library: Energy Security: Essentials”. Elérés 2023. március 15. <https://natolibguides.info/energysecurity/home>.
- NATO. „New NATO Division to Deal with Emerging Security Challenges - Press Release Issued on 04 Aug. 2010”. NATO. Elérés 2023. március 15. http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_65107.htm.
- NATO. „Riga Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government (2006)”. NATO. Elérés 2023. március 15. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm.
- Presidency of the European Union. „Gas dispute Russia-Ukraine: Foreign Minister Ursula Plassnik has welcomed the resumption of gas supplies (press release)”. Austria 2006 - Presidency of the European Union, 2006. január 3. https://web.archive.org/web/20081027145733/http://www.eu2006.at/en/News/Press_Releases/January/0301gasPlassnik1.html.
- Rey, Jean. „Economic union: the second phase of European integration”. Speech by Mr. Jean Rey, President of the Commission, before the European Parliament. Strasbourg, 15 May 1968, 1968. május 15. <http://aei.pitt.edu/34510/1/A679.pdf>.

Szerződés az Energiaközösség létrehozásáról (2005).
http://data.europa.eu/eli/agree_international/2006/500/oj/hun.

U. N. Environment. „Earmarked Contributions”. UNEP - UN Environment Programme. Elérés 2023. március 9. <http://www.unep.org/about-un-environment/funding-and-partnerships/funding-facts/earmarked-contributions>.

U. N. Environment. „European Union and UNEP”. UNEP - UN Environment Programme. Elérés 2023. március 9. <http://www.unep.org/about-un-environment/funding-and-partnerships/european-commission>.

UNFCCC United Nations Framework Convention on Climate Change. „European Union | UNFCCC”. Elérés 2023. március 7. <https://unfccc.int/node/61063>.

United Nations. „Climate Action”. United Nations Sustainable Development. Elérés 2023. augusztus 27. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-action/>.

United Nations. „Report of the United Nations Conference on New and Renewable Sources of Energy, Nairobi, 10 to 21 August 1981”, 1981.
<https://digitallibrary.un.org/record/25034?ln=en>.

United Nations. „The 17 Goals - Sustainable Development”. Elérés 2023. április 27.
<https://sdgs.un.org/goals>.

United Nations. „United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm 1972”.
United Nations. United Nations. Elérés 2023. március 9.
<https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>.

Ursula von der Leyen. „Informal meeting of EU leaders, Versailles, 10 March 2022”. *Twitter*, 2022. március 10. <https://twitter.com/vonderleyen/status/1502007834594222080>.

U.S. Energy Information Administration. „Natural gas imports and exports”. Elérés 2023. március 17. <https://www.eia.gov/energyexplained/natural-gas/imports-and-exports.php>.

U.S. Energy Information Administration. „U.S. liquefied natural gas exports to Europe increased during the first 4 months of 2022”, 2022. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=52659>.

World-Nuclear.org. „Nuclear Power in France”, 2023. 0. <https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/france.aspx>.

Másodlagos források

Albert, Michael. „Climate Emergency and Securitization Politics: Towards a Climate Politics of the Extraordinary”. *Globalizations*, 2022. szeptember 4., 1–15. <https://doi.org/10.1080/14747731.2022.2117501>.

Albisu, Javier. „Spain Confirms Intention to Withdraw from Energy Charter Treaty”. *Euractiv.com*, 2022. október 14. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/spain-confirms-intention-to-withdraw-from-energy-charter-treaty/>.

Alves, Dias Patricia, Konstantinos Kanellopoulos, Hrvoje Medarac, Zoi Kapetaki, BARBOSA Edesio Miranda, Ruth Shortall, Veronika Czako, és mtsai. „EU Coal Regions: Opportunities and Challenges Ahead”. *JRC Publications Repository*, 2018. július 27. <https://doi.org/10.2760/064809>.

Ang, B.W., W.L. Choong, és T.S. Ng. „Energy Security: Definitions, Dimensions and Indexes”. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 42 (2015. február): 1077–93. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2014.10.064>.

Appunn, Kerstine. „Sector Coupling - Shaping an Integrated Renewable Energy System”. *Clean Energy Wire*, 2018. április 18. <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/sector-coupling-shaping-integrated-renewable-power-system>.

Arató Krisztina. „Integrációelméletek (történelmi perspektívában)”. In *Az Európai Unió politikai rendszere*, szerkesztette Arató Krisztina és Koller Boglárka, 185–96. Dialóg Campus, 2019. <https://nkerepo.uni->

nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14718/728_ATMA_Az_Europai_Unio_politikai_rendszere_PDF.pdf.

Arató Krisztina és Koller Boglárka. „A sui generis politikai rendszer”. In *Az Európai Unió politikai rendszere*, szerkesztette Arató Krisztina és Koller Boglárka, 35–50. Dialóg Campus, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14718/728_ATMA_Az_Europai_Unio_politikai_rendszere_PDF.pdf.

Asia Pacific Energy Research Centre, szerk. *A Quest for Energy Security in the 21st Century: Resources and Constraints*. Tokyo: Inst. of Energy Economics, Japan, 2007.

Astuccia, Evelyn. „Can the EU lead the way in the fight against climate change?” *Eyes on Europe*, 2019. december 3. <https://www.eyes-on-europe.eu/can-the-eu-lead-the-way-in-the-fight-against-climate-change/>.

Babbie, Earl. „Tartalomelemzés”. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, 352–63. Budapest: Balassi Kiadó, 2001.

Bakardjieva Engelbrekt, Antonina, Niklas Bremberg, Anna Michalski, és Lars Oxelheim. *The European Union in a Changing World Order*. Palgrave Macmillan, 2020.

Bartuška, Václav, Petr Lang, és Andrej Nosko. „The Geopolitics of Energy Security in Europe”. In *New Perspectives on Shared Security: NATO's Next 70 Years*, szerkesztette Tomáš Valášek, 41–45. Carnegie Europe, 2019. https://carnegieendowment.org/files/NATO_int_final1.pdf.

Basso, Davide, és Paul Messad. „France to Withdraw from the Energy Charter Treaty”. Euractiv.com, 2022. október 21. <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/la-france-va-se-retirer-du-traite-sur-la-charte-de-lenergie-annonce-emmanuel-macron/>.

BBC. „Germany Says It Is No Longer Reliant on Russian Energy”. *BBC News*, 2023. január 18. <https://www.bbc.com/news/business-64312400>.

BBC. „Q&A: Russia-Ukraine Gas Row”, 2009. január 20. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7240462.stm>.

- BBC. „Q&A: Ukraine Gas Row”, 2006. január 4.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4569846.stm>.
- BBC / Bloomberg. „Oil price 2000-2020”. Elérés 2023. április 15.
https://ichef.bbci.co.uk/news/976/cpsprodpb/129C3/production/_111472267_oil_virus-nc.png.webp.
- Beveridge, Ross, és Kristine Kern. „The Energiewende in Germany: Background, Developments and Future Challenges”. *Renewable Energy Law and Policy Review* 4, sz. 1 (2013): 3–12. <https://www.jstor.org/stable/24324649>.
- Biol, Fatih. „At World Economic Forum in Davos, Executive Director Calls for Greater Clean Energy Investment to Tackle Energy and Climate Crises”. *IEA*, 2022. május 25.
<https://www.iea.org/news/at-world-economic-forum-in-davos-executive-director-calls-for-greater-clean-energy-investment-to-tackle-energy-and-climate-crises>.
- Biol, Fatih. „Where Things Stand in the Global Energy Crisis One Year on – Analysis”. *IEA*. Elérés 2023. május 13. <https://www.iea.org/commentaries/where-things-stand-in-the-global-energy-crisis-one-year-on>.
- BMWK. „Renewable Energy”. BMWK - Federal Ministry for Economics Affairs and Climate. Elérés 2023. szeptember 9.
<https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Dossier/renewable-energy.html>.
- Bordoff, Jason. „Reflections from Davos 2023”. *LinkedIn*, 2023. január 24.
<https://www.linkedin.com/pulse/reflections-from-davos-2023-jason-bordoff/>.
- Bordoff, Jason, és Meghan O’Sullivan. „Why We Need to Rethink Energy Security in the Transition to Net-Zero”. *World Economic Forum*, 2023. január 18.
<https://www.weforum.org/agenda/2023/01/davos23-rethink-energy-security-transition-net-zero/>.
- Bordoff, Jason, és Meghan O’Sullivan. „Yes, We Need to Talk About Cutting Energy Demand”. *Foreign Policy*, 2022. június 29. <https://foreignpolicy.com/2022/06/29/energy-demand-supply-efficiency-conservation-oil-gas-crisis-russia-europe-prices-inflation/>.

- Bordoff, Jason, és Meghan L. O’Sullivan. „Green Upheaval”. *Foreign Affairs*, sz. January/February 2022 (2021. november 30.). <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-11-30/geopolitics-energy-green-upheaval>.
- Bordoff, Jason, és Meghan L. O’Sullivan. „The Age of Energy Insecurity”. *Foreign Affairs*, sz. May/June 2023 (2023. április 10.). <https://www.foreignaffairs.com/world/energy-insecurity-climate-change-geopolitics-resources>.
- Bordoff, Jason, és Meghan L. O’Sullivan. „The New Energy Order”. *Foreign Affairs*, sz. July/August 2022 (2022. június 7.). <https://www.foreignaffairs.com/articles/energy/2022-06-07/markets-new-energy-order>.
- Bowen, Glenn. „Document Analysis as a Qualitative Research Method”. *Qualitative Research Journal* 9 (2009. augusztus 3.): 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>.
- Bradshaw, Michael, Thijs Van de Graaf, és Richard Connolly. „Preparing for the New Oil Order? Saudi Arabia and Russia”. *Energy Strategy Reviews* 26 (2019. november 1.): 100374. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2019.100374>.
- Briggs, Helen, és Esme Stallard. „COP27: Why is the Paris climate agreement still important?” *BBC News*, 2015. december 12. <https://www.bbc.com/news/science-environment-35073297>.
- Brown, Sarah. „Small Step Up for Renewables, Giant Fall for Gas”. *Ember*, 2022. december 7. <https://ember-climate.org/insights/research/small-step-up-for-renewables-giant-fall-for-gas/>.
- Bruegel. „European Natural Gas Demand Tracker”. *Bruegel.org*, 2023. május 2. <https://www.bruegel.org/dataset/european-natural-gas-demand-tracker>.
- Buzan, Barry. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Books, 1983.
- Buzan, Barry, és Ole Wæver. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press, 2003.

Buzan, Barry, Ole Wæver, és Jaap De Wilde. *A New Framework For Analysis*. New York és London: Lynne Rienner, 1998.

Carrington, Damian. „UK Must Quit Climate-Harming Energy Charter Treaty, Experts Say”. *The Guardian*, 2023. február 10. <https://www.theguardian.com/environment/2023/feb/10/uk-must-quit-climate-harming-energy-charter-treaty-experts-say>.

Cavina, Tommaso, Lorenzo Moavero Milanesi, Hamid Samandari, Humayun Tai, és Raffael Winter. „Five key action areas to put Europe’s energy transition on a more orderly path”. *McKinsey Sustainability*, 2023. 0 8. <https://www.mckinsey.com/capabilities/sustainability/our-insights/five-key-action-areas-to-put-europes-energy-transition-on-a-more-orderly-path>.

Center on Global Energy Policy. „A Decade of Energy and Climate Policy Impact”. Columbia University. Elérés 2023. május 20. <https://www.energypolicy.columbia.edu/events/2023-columbia-global-energy-summit/>.

Cherp, Aleh, és Jessica Jewell. „The Concept of Energy Security: Beyond the Four As”. *Energy Policy* 75 (2014. december 1.): 415–21. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.09.005>.

Cherp, Aleh, és Jessica Jewell. „The Three Perspectives on Energy Security: Intellectual History, Disciplinary Roots and the Potential for Integration”. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, Energy Systems, 3, sz. 4 (2011. szeptember 1.): 202–12. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2011.07.001>.

Christou, Odysseas. „Energy Security in Turbulent Times Towards the European Green Deal”. *Politics and Governance* 9, sz. 3 (2021. szeptember 30.): 360–69. <https://doi.org/10.17645/pag.v9i3.4336>.

Cornish, Paul. „EU and NATO: Co-operation or Competition?” *European Parliament Briefing Paper*, 2006. szeptember 29. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/eunatorelations_/eunatorelations_en.pdf.

- Crawford, Nicholas. „Europe’s Measured Response to the US Inflation Reduction Act”. *International Institute for Strategic Studies*, 2023. április 21. <https://www.iiss.org/en/online-analysis/survival-online/2023/04/europes-measured-response-to-the-us-inflation-reduction-act/>.
- Cretti, Giulia, és Louise van Schaik. „Transitioning towards Energy Security beyond EU Borders”. *Clingendael*, 2022. október 26. <https://www.clingendael.org/publication/transitioning-towards-energy-security-beyond-eu-borders>.
- Crowe, Sarah, Kathrin Cresswell, Ann Robertson, Guro Huby, Anthony Avery, és Aziz Sheikh. „The case study approach”. *BMC Medical Research Methodology* 11 (2011. június 27.): 100. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-11-100>.
- Czyżak, Paweł, Aleksander Śniegocki, és Zofia Wetmańska. „PEP2040: Progress or Disappointment?” *Ember*, 2023. február 6. <https://ember-climate.org/insights/research/pep2040-progress-or-disappointment/>.
- Danish Energy Agency. „Facts about Wind Power”. Energistyrelsen, 2016. június 3. <https://ens.dk/en/our-responsibilities/wind-power/facts-about-wind-power>.
- Danish Energy Agency. „The Danish Energy Model”. Energistyrelsen, 2016. június 3. <https://ens.dk/en/our-responsibilities/global-cooperation/danish-energy-model>.
- Deák András György. „Alternatíva, potyautas vagy hajótörött – A földgáz esélyei Délkelet-Európában”. *Stratégiai Védelmi Kutatóintézet - elemzések 2020/26* (2020). [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2020_26_%20A%20f%C3%B6ldg%C3%A1z%20es%C3%A9lyei%20D%C3%A9lkelet_Eur%C3%B3pa%20ban_\(De%C3%A1k%20A.%20Gy.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2020_26_%20A%20f%C3%B6ldg%C3%A1z%20es%C3%A9lyei%20D%C3%A9lkelet_Eur%C3%B3pa%20ban_(De%C3%A1k%20A.%20Gy.).pdf).
- Deák András György. „Energiabiztonság”. In *A globalizált világ kihívásai*, szerkesztette Tóth Péter, Csiki Varga Tamás, Etl Alex, és Berzsényi Dániel, 165–84. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.

- Deák András György. „Európa három klímapolitikai régiója. Kelet-Közép-Európa mint a »kívülről vezérelt energiaátmenet« modellje”. In *A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században – Tanulmányok Valki László tiszteletére*, szerkesztette Kajtár Gábor és Sonnevend Pál, 653–66. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2021.
- Deák András György, Szabo John, és Weiner Csaba. „Energiapolitikai versengés új felállásban Délkelet-Európában: az Európai Unió az Egyesült Államokkal és Oroszországgal szemben?” *Nemzet és Biztonság* 14, sz. 2 (2021): 70–92. <https://doi.org/10.32576/nb.2021.2.6>.
- Deign, Jason. „Germany’s Maxed-Out Grid Is Causing Trouble Across Europe”, 2020. március 31. <https://www.greentechmedia.com/articles/read/germanys-stressed-grid-is-causing-trouble-across-europe>.
- Dekanozishvili, Mariam. *Dynamics of EU Renewable Energy Policy Integration*. Palgrave Studies in European Union Politics. Palgrave Macmillan, 2023.
- Dennison, Susi. „Diplomatic Power: The EU’s Ambitious New Energy Strategy”. *ECFR*, 2022. május 26. <https://ecfr.eu/article/diplomatic-power-the-eus-ambitious-new-energy-strategy/>.
- Dennison, Susi, és Pawel Zerka. „Tracking Europe’s Energy Security: Four Lessons from the EU’s New Energy Deals”. *ECFR*, 2022. november 24. <https://ecfr.eu/article/tracking-europes-energy-security-four-lessons-from-the-eus-new-energy-deals/>.
- Diez, Thomas, és Michelle Pace. „Normative Power Europe and Conflict Transformation”. In *Normative Power Europe: Empirical and Theoretical Perspectives*, szerkesztette Richard G. Whitman, 210–25. Palgrave Macmillan, 2011.
- Dobos Edina. „Az energiaellátás biztonságának elméleti kérdései”. *Nemzet és Biztonság*, 2010. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/dobos_edina-az_energiaellatas_biztonsaganak_elmeleti_kerdesei.pdf.
- Domm, Patti. „The Russia-Ukraine War Remapped the World’s Energy Supplies, Putting the U.S. at the Top for Years to Come”. *CNBC*, 2023. március 3.

- <https://www.cnn.com/2022/03/03/ceraweek-how-russias-war-made-the-us-a-dominant-supplier-of-energy-.html>.
- Doyle, Michael W. „Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs”. *Philosophy & Public Affairs* 12, sz. 4 (1983): 323–53. <https://www.jstor.org/stable/2265377>.
- Dunne, Daisy. „Wind and Solar Were EU’s Top Electricity Source in 2022 for First Time Ever”. *Carbon Brief*, 2023. január 31. <https://www.carbonbrief.org/wind-and-solar-were-eus-top-electricity-source-in-2022-for-first-time-ever/>.
- Eckert, Vera, és Tom Sims. „Energy Crisis Fuels Coal Comeback in Germany”. *Reuters*, 2022. december 16. <https://www.reuters.com/markets/commodities/energy-crisis-fuels-coal-comeback-germany-2022-12-16/>.
- Ember. „Poland | Electricity Transition”. Ember, 2022. március 28. <https://ember-climate.org/countries-and-regions/countries/poland/>.
- Euractiv. „Putin Blames Green Transition for Europe Energy Market »Hysteria«”. *Euractiv*, 2021. október 6. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/putin-blames-green-transition-for-europe-energy-market-hysteria/>.
- Euractiv. „World Is in Its »First Truly Global Energy Crisis«, Says IEA’s Birol”. *www.euractiv.com*, 2022. október 25. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/world-is-in-its-first-truly-global-energy-crisis-says-ieas-birol/>.
- Euronews. „EU embargo on Russian coal comes into force”. *Euronews*, 2022. augusztus 11. <https://www.euronews.com/my-europe/2022/08/11/eu-embargo-on-russian-coal-comes-into-force>.
- European Climate Foundation. „Delivering EU Energy Security through Climate Action”. *ECF*, 2022. július 26. <https://europeanclimate.org/wp-content/uploads/2022/07/ecf-external-white-paper.pdf>.
- European Commission. „The official Facebook Page of the European Commission”. Elérés 2023. szeptember 17. <https://www.facebook.com/EuropeanCommission/>.

- European Environment Agency. „Use of Renewable Energy for Transport in Europe”. Elérés 2023. május 14. <https://www.eea.europa.eu/ims/use-of-renewable-energy-for>.
- Fedchenko, Vitaly, és Ian Anthony. „Nuclear power and the European Energy Security Strategy”. *SIPRI*, 2014. június 27. <https://www.sipri.org/commentary/essay/2014/nuclear-power-and-european-energy-security-strategy>.
- Fierke, K. M. „Links across the Abyss: Language and Logic in International Relations”. *International Studies Quarterly* 46, sz. 3 (2002): 331–54. <https://www.jstor.org/stable/3096092>.
- Finnemore, Martha. *National Interests in International Society*. New York: Cornell University Press, 1996.
- Fischer, Lisa, és Maria Pastukhova. „How to Navigate the New Energy Security World”. *E3G*, 2022. december 12. <https://www.e3g.org/news/how-to-navigate-the-new-energy-security-world/>.
- Gauriat, Valerie, és Sophie Claudet. „What’s behind Poland’s Love Affair with Coal?” *Euronews*, 2018. december 21. <https://www.euronews.com/my-europe/2018/12/21/poland-s-love-affair-with-coal>.
- Gazdag Ferenc, szerk. *Biztonságpolitika – Biztonsági tanulmányok*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2011.
- Gazdag Ferenc és Tálás Péter. „A biztonság fogalmának határaitól”. *Nemzet és Biztonság*, sz. 2008. január (2008).
- Geopolitics of Energy Transformation. „A New World The Geopolitics of the Energy Transformation”, 2019. január 11. <https://www.irena.org/publications/2019/Jan/A-New-World-The-Geopolitics-of-the-Energy-Transformation>.
- Geopolitics of Energy Transformation. „The Commission”, 2018. <http://report.geopoliticsofrenewables.org/report/the-commission-and-forewords.html>.
- Goldthau, Andreas, és Nick Sitter. „The EU’s Soft Power with a Hard Edge: Implications for EU Policy Strategy and Energy Security”. *UNU-CRIS*, European Policy Brief, sz. 37

- (2014. december). <https://cris.unu.edu/eus-soft-power-hard-edge-implications-eu-policy-strategy-and-energy-security>.
- Greenpeace. „Media briefing on the Commission’s energy security strategy”, 2014. május 28. <http://www.greenpeace.org/eu-unit/Global/eu-unit/reports-briefings/2014/20140528%20BR%20EC%20EU%20energy%20security%20strategy%20FINAL.pdf>.
- Gross, Samantha. „Why Do We Use Fossil Fuels and Why Are They so Hard to Quit?” *Brookings*, 2022. október 26. <https://www.brookings.edu/podcast-episode/why-do-we-use-fossil-fuels-and-why-are-they-so-hard-to-quit/>.
- Grubliauskas, Julijus, és Michael Rühle. „Energy Security: A Critical Concern for Allies and Partners”. *NATO Review*, 2018. július 26. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/07/26/energy-security-a-critical-concern-for-allies-and-partners/index.html>.
- Gürel, Emet. „SWOT Analysis: A Theoretical Review”. *Journal of International Social Research* 10 (2017. augusztus 30.): 994–1006. <https://doi.org/10.17719/jisr.2017.1832>.
- Haas, Ernst B. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*. Stanford University Press - reprint, 1958. [http://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Uniting%20of%20Europe%20\(Haas\).pdf](http://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Uniting%20of%20Europe%20(Haas).pdf).
- Harrell, Peter. „The Limits of Economic Warfare”. *Foreign Affairs*, 2023. március 27. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/limits-economic-warfare>.
- Harvey, Fiona. „Shale and Non-Russian Gas Imports at Heart of New EU Energy Strategy”. *The Guardian*, 2014. május 28. <https://www.theguardian.com/environment/2014/may/28/shale-gas-russia-eu-renewables-ukraine-crisis>.
- Head, Brian W. „Reconsidering Evidence-Based Policy: Key Issues and Challenges”. *Policy and Society* 29, sz. 2 (2010. május 1.): 77–94. <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2010.03.001>.

- Heinrich, Andreas, és Kacper Szulecki. „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”. In *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges*, szerkesztette Kacper Szulecki, 33–59. Palgrave Macmillan, 2018.
- Hellmich, Mary, és Sarah Jackson. „An EU-US Green Subsidy Race Could Be Good News for Climate”. *Euractiv.Com*, 2023. február 6. <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/an-eu-us-green-subsidy-race-could-be-good-news-for-climate/>.
- Heshmati, Almas, és Shahrouz Abolhosseini. „European Energy Security: Challenges and Green Opportunities”. In *The Political Economy of Clean Energy Transitions*, szerkesztette Douglas Arent, Channing Arndt, Mackay Miller, Finn Tarp, és Owen Zinaman, 292–310. Oxford University Press, 2017. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198802242.003.0015>.
- Hofmann, Stephanie C., és Ueli Staeger. „Frame contestation and collective securitisation: the case of EU energy policy”. *West European Politics* 42, sz. 2 (2019. február 23.): 323–45. <https://doi.org/10.1080/01402382.2018.1510197>.
- Hooghe, Liesbet, és Gary Marks. *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman and Littlefield Publishers, 2001.
- Hørmann, Morten, Ivo G. Georgiev, Ramon Wessel, Malene S. Jespersen, Jannis Lambert, Richard Simpson, Stephan Klingl, Arno Häusler, Alessandro Muscio, és Hien Vu. *EU’s Global Leadership in Renewables: Final Synthesis Report: July 2021*. Publications Office of the European Union, 2022. <https://data.europa.eu/doi/10.2833/523799>.
- Horváth Zoltán. *Kézikönyv az Európai Unióról*. Nyolcadik, Átdolgozott kiadás. Budapest: HVG-ORAC, 2011.
- Hoyer, Werner. „Europe Needs to Forge Ahead with Renewable Energy”. *European Investment Bank*, 2022. 03. <https://www.eib.org/en/stories/renewable-energy-europe-africa>.

Hynes, William, Martin Lees, és Jan Marco Müller, szerk. *Systemic Thinking for Policy Making: The Potential of Systems Analysis for Addressing Global Policy Challenges in the 21st Century*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2020. https://www.oecd-ilibrary.org/governance/systemic-thinking-for-policy-making_879c4f7a-en.

Intergovernmental Panel On Climate Change. „Transport”. In *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change*, 2022. kiad. Elérés 2023. május 15. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_Chapter10.pdf.

International Energy Agency. „Denmark - Countries & Regions”. IEA. Elérés 2023. május 17. <https://www.iea.org/countries/denmark>.

International Energy Agency. „Electricity Feed-In Law of 1991 (»Stromeinspeisungsgesetz«) – Policies”. IEA. Elérés 2023. szeptember 8. <https://www.iea.org/policies/3477-electricity-feed-in-law-of-1991-stromeinspeisungsgesetz>.

International Energy Agency. „Energy Security - Areas of Work”. Elérés 2023. január 24. <https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security>.

International Energy Agency. „Energy Security in Energy Transitions”. In *World Energy Outlook 2022*, 181–232. International Energy Agency. Elérés 2023. május 19. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/830fe099-5530-48f2-a7c1-11f35d510983/WorldEnergyOutlook2022.pdf>.

International Energy Agency. „Executive summary – Hungary 2022 – Analysis”. IEA. Elérés 2023. március 23. <https://www.iea.org/reports/hungary-2022/executive-summary>.

International Energy Agency. „Executive Summary – Renewables 2022 – Analysis”. IEA. Elérés 2023. május 11. <https://www.iea.org/reports/renewables-2022/executive-summary>.

International Energy Agency. „Germany - Countries & Regions”. IEA. Elérés 2023. május 17. <https://www.iea.org/countries/germany>.

International Energy Agency. „Germany’s Renewables Energy Act – Policies”. IEA. Elérés 2023. szeptember 9. <https://www.iea.org/policies/12392-germanys-renewables-energy-act>.

International Energy Agency. „Global Energy Crisis – Topics”. IEA. Elérés 2023. szeptember 14. <https://www.iea.org/topics/global-energy-crisis>.

International Energy Agency. „History - About”. Elérés 2023. január 24. <https://www.iea.org/about/history>.

International Energy Agency. „How Europe Can Cut Natural Gas Imports from Russia Significantly within a Year - News”. IEA, 2022. március 3. <https://www.iea.org/news/how-europe-can-cut-natural-gas-imports-from-russia-significantly-within-a-year>.

International Energy Agency. „Hungary’s clean energy transition is the key to reach energy independence”. IEA. Elérés 2023. március 23. <https://www.iea.org/news/hungary-s-clean-energy-transition-is-the-key-to-reach-energy-independence>.

International Energy Agency. „Is the European Union on Track to Meet Its REPowerEU Goals? – Analysis”. IEA. Elérés 2023. május 3. <https://www.iea.org/reports/is-the-european-union-on-track-to-meet-its-repowereu-goals>.

International Energy Agency. „Mission - About”. Elérés 2023. január 25. <https://www.iea.org/about/mission>.

International Energy Agency. „Transport – Topics”. IEA. Elérés 2023. május 14. <https://www.iea.org/topics/transport>.

International Trade Association. „Denmark - Renewable Energy Products”. Elérés 2023. május 17. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/denmark-renewable-energy-products>.

IPCC. „Climate Change 2007: Synthesis Report – Summary for Policymakers (Fourth Assessment Report)”, 2007. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ar4_syr_spm.pdf.

- IPCC. „History — IPCC”. Elérés 2023. március 6. <https://www.ipcc.ch/about/history/>.
- Isbrekken, Ane Teksum. „The green transition: Who will be the geopolitical winners – and losers?”, 2019. december 6. <https://partner.sciencenorway.no/nupi-renewable-energy/the-green-transition-who-will-be-the-geopolitical-winners--and-losers/1603800>.
- Jagers, Sverker C., Frida Nilsson, és Thomas Sterner. „EU Climate Policy in a Changing World Order”. In *The European Union in a Changing World Order - Interdisciplinary European Studies*, szerkesztette Antonina Bakardjieva Engelbrekt, Niklas Bremberg, Anna Michalski, és Lars Oxelheim, 145–66. Palgrave Macmillan, 2020.
- Jakusné Harnos Éva. „A dokumentumelemzés módszertana”. *Kézirat. Megjelenés alatt.*, 2023.
- Jandó Zoltán. „Akkor most tényleg kiváltotta Európa az orosz gázt?” *G7*, 2023. március 7. <https://g7.hu/adat/20230307/akkor-most-tenyleg-kivaltotta-europa-az-oroszt-gaz/>.
- Johnston, Rheanna. „From Emergency Response to Energy Security in Europe”. *E3G*, 2023. február 16. <https://www.e3g.org/publications/from-emergency-response-to-energy-security-in-europe/>.
- Judge, Andrew, és Tomas Maltby. „European Energy Union? Caught between Securitisation and ‘Riskification’”. *European Journal of International Security* 2, sz. 2 (2017. július): 179–202. <https://doi.org/10.1017/eis.2017.3>.
- Judge, Andrew, Tomas Maltby, és Kacper Szulecki. „Energy Securitisation: Avenues for Future Research”. In *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges*, szerkesztette Kacper Szulecki, 149–73. Palgrave Macmillan, 2018.
- Keohane, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1984.
- Keohane, Robert O., és Lisa L. Martin. „The Promise of Institutional Theory”. *International Security* 20, sz. 1 (1995): 39–51. <https://doi.org/10.2307/2539214>.

- Keohane, Robert O., és Joseph S. Nye. *Power and Interdependence*. 4th edition. Pearson, 2011.
- Keohane, Robert O., és Joseph S. Nye. „Power and Interdependence in the Information Age”. *Foreign Affairs*, sz. September/October 1998 (1998. szeptember 1.). <https://www.foreignaffairs.com/articles/1998-09-01/power-and-interdependence-information-age>.
- Kirchner, Emil, és Can Berk. „European Energy Security Co-Operation: Between Amity and Enmity”. *JCMS: Journal of Common Market Studies* 48, sz. 4 (2010): 859–80. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-5965.2010.02077.x>.
- Klare, Michael T. „Hard Power, Soft Power, and Energy Power”. *Foreign Affairs*, 2015. március 3. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2015-03-03/hard-power-soft-power-and-energy-power>.
- Kosc, Wojciech. „Poland Gives Details on \$20B Nuclear Power Bid”. *POLITICO*, 2022. november 2. <https://www.politico.eu/article/poland-20-billion-nuclear-power-us-westinghouse/>.
- Krzysztozek, Aleksandra. „Poland to Slow Coal Phase-out Process, Maintain 2049 End-Date”. www.euractiv.com, 2022. november 8. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/poland-to-slow-coal-phase-out-process-maintain-2049-end-date/>.
- Kuzemko, Caroline, Mathieu Blondeel, Claire Dupont, és Marie Claire Brisbois. „Russia’s War on Ukraine, European Energy Policy Responses & Implications for Sustainable Transformations”. *Energy Research & Social Science* 93 (2022. november 1.): 102842. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102842>.
- Lakoff, George. „Metaphorical Thought in Foreign Policy: Why Strategic Framing Matters”. *The Frameworks Institute*, 1999. 0. https://escholarship.org/content/qt4r82c6x9/qt4r82c6x9_noSplash_79d350436f3a78d2134cf77abeebd959.pdf.

- Lakoff, George, Howard Dean, és Don Hazen. *Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate*. First Edition. White River Junction, Vt: Chelsea Green Publishing, 2004.
- Langsdorf, Susanne. „EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050”. *Heinrich Böll Stiftung*, 2011. http://archive.gef.eu/uploads/media/History_of_EU_energy_policy.pdf.
- Lapierre, Anne, és Katie McDougall. „The EU Green Deal Explained”. *Norton Rose Fulbright*, 2021. április. <https://www.nortonrosefulbright.com/en-gr/knowledge/publications/c50c4cd9/the-eu-green-deal-explained>.
- Lazard, Olivia. „The EU's Much-Flaunted Climate Leadership Is Full of Loopholes”. *Carnegie Europe*, 2021. május 11. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/84506>.
- LeGreco, Marianne, és Sarah J. Tracy. „Discourse Tracing as Qualitative Practice”. *Qualitative Inquiry* 15, sz. 9 (2009. november 1.): 1516–43. <https://doi.org/10.1177/1077800409343064>.
- Leimbach, Berthold, és Friedemann Müller. *European Energy Policy: Balancing National Interests and the Need for Policy Change: The Current European Energy Dialogue*. Climate and Energy Papers Documentation. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, Internat. Dialogue, 2008. <https://library.fes.de/pdf-files/id/06633.pdf>.
- Leonard, Mark, Jean Pisani-Ferry, Jeremy Shapiro, Simone Tagliapietra, és Guntram Wolff. „The EU Can't Separate Climate Policy From Foreign Policy”. *Foreign Affairs*, 2021. február 9. <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2021-02-09/eu-cant-separate-climate-policy-foreign-policy>.
- Liboreiro, Jorge. „Brussels Recommends EU-Wide Exit from Controversial Energy Treaty”. *Euronews.com*, 2023. február 7. <https://www.euronews.com/my-europe/2023/02/07/in-u-turn-brussels-recommends-eu-wide-exit-from-controversial-energy-charter-treaty>.

- Lott, Melissa. „A Crisis in the Making”. Center on Global Energy Policy, Columbia University SIPA, 2023. június 28. <https://www.energypolicy.columbia.edu/part-1-a-crisis-in-the-making/>.
- Luft, Gal, Anne Korin, és Eshita Gupta. „Energy Security and Climate Change”. In *The Routledge Handbook of Energy Security*, szerkesztette Benjamin K. Sovacool, 43–55. Routledge, 2010. <https://doi.org/10.4324/9780203834602>.
- Maj, Magdalena. „Energy Without Russia - The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe”. *Friedrich-Ebert-Stiftung*, 2023. július 18. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20475.pdf>.
- Maltby, Tomas. „Between Amity, Enmity and Europeanisation: EU Energy Security Policy and the Example of Bulgaria’s Russian Energy Dependence”. *Europe-Asia Studies* 67, sz. 5 (2015. május 28.): 809–30. <https://doi.org/10.1080/09668136.2015.1046817>.
- Maltby, Tomas. „European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism”. *Energy Policy* 55 (2013. április): 435–44. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4048103/>.
- Manners, Ian. „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?” *JCMS: Journal of Common Market Studies* 40, sz. 2 (2002. június): 235–58. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353>.
- Marks, Gary. „Structural Policy and Multilevel Governance in the EC”. In *The State of the European Community*, szerkesztette Alan Cafruny és Glenda Rosenthal, 391–410. New York: Lynne Rienner, 1993.
- Mata Pérez, María de la Esperanza, Daniel Scholten, és Karen Smith Stegen. „The Multi-Speed Energy Transition in Europe: Opportunities and Challenges for EU Energy Security”. *Energy Strategy Reviews* 26 (2019. november 1.). <https://doi.org/10.1016/j.esr.2019.100415>.
- Mearsheimer, John. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York és London: W. W. Norton & Company, 2001.

- Melchiorre, Tiziana. *Recommendations on the importance of critical energy infrastructure (CEI) stakeholder engagement, coordination and understanding of responsibilities in order to improve security*. Vilnius: NATO Energy Security Centre of Excellence (NATO ENSEC COE), 2018. https://www.enseccoe.org/data/public/uploads/2018/04/d1_2018.04.23-recommendations-on-the-importance-of-critical-energy.pdf.
- Mišík, Matúš. *External Energy Security in the European Union: Small Member States' Perspective*, 2019.
- Mitrany, David. *A Working Peace System*. Quadrangle Books - reprint, 1966. [http://ieie.itam.mx/Alumnos2008/A%20Working%20Peace%20System%20\(Mitrany\).pdf](http://ieie.itam.mx/Alumnos2008/A%20Working%20Peace%20System%20(Mitrany).pdf).
- Molnár Anna. *Az Európai Unió külkapcsolati rendszere és eszközei*. Dialóg Campus, 2018.
- Molnár Anna és Jakusné Harnos Éva. „The Postmodernity of the European Union: A Discourse Analysis of State of the Union Addresses”. *The International Spectator* 58, sz. 1 (2023. január 2.): 58–74. <https://doi.org/10.1080/03932729.2022.2149177>.
- Monaghan, Andrew. „Energy Security: NATO’s Limited, Complementary Role”. *Research Division - NATO Defense College, Rome* No. 36 (2008. május). https://www.files.ethz.ch/isn/56022/rp_36en.pdf.
- Moravcsik, Andrew. „Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community”. *International Organization* 45, sz. 1 (1991. ed): 19–56. <https://doi.org/10.1017/S0020818300001387>.
- Moravcsik, Andrew. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. London and New York: Routledge, 1999.
- Moravcsik, Andrew, és Frank Schimmelfennig. „Liberal Intergovernmentalism”. In *European Integration Theory*, szerkesztette Antje Wiener, Tanja A. Börzel, és Thomas Risse, 65–84. Oxford University Press, 2019.
- Morgenthau, Hans J. *Politics among Nations - The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, 1948.

- Morillas, Pol. *Strategy-Making in the EU: From Foreign and Security Policy to External Action*. The European Union in International Affairs. Palgrave Macmillan, 2019.
- Muller, Robert, és Marek Strzelecki. „Putin Blames Europe for Energy Crisis as Price Cap Divides EU”. *Reuters*, 2022. október 12. <https://www.reuters.com/business/energy/polish-oil-pipe-hit-by-leak-eu-ministers-tackle-energy-crisis-2022-10-12/>.
- Munkácsy Béla. *Energiaföldrajz és energiatervezés – egyetemi jegyzet*, 2018. <http://munkacsy.web.elte.hu/energiafoldrajz%20tankonyv.pdf>.
- Munkácsy Béla, Zsófia Balogh, Zoltán Baranyák, András Bánfalvi, Peter Kadar, László Magyar, Nagy Bence, és mtsai. *Szélenergia a 21. században - és Magyarországon*, 2020. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.24837.17121>.
- Nichols, Will. „Energy Security Plan Keeps EU Hooked on Fossil Fuel Imports, Warn Green Groups”. *Business Green*, 2014. május 29. <https://www.businessgreen.com/analysis/2347063/energy-security-plan-keeps-eu-hooked-on-fossil-fuel-imports-warn-green-groups>.
- Nouicer, Athir. „The Clean Energy for all Europeans Package”. *Florence School of Regulation*, 2020. június 10. <https://fsr.eui.eu/the-clean-energy-for-all-europeans-package/>.
- Nye, Joseph S. „Get Smart”. *Foreign Affairs*, sz. July/August 2009 (2009. július 1.). <https://www.foreignaffairs.com/united-states/get-smart>.
- Oberthür, Sebastian, és Claire Dupont. „The European Union’s international climate leadership: towards a grand climate strategy?” *Journal of European Public Policy* 28, sz. 7 (2021. július 3.): 1095–1114. <https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1918218>.
- Oltermann, Philip. „How Reliant Is Germany – and the Rest of Europe – on Russian Gas?” *The Guardian*, 2022. július 21. <https://www.theguardian.com/world/2022/jul/21/how-reliant-is-germany-and-europe-russian-gas-nord-stream>.
- Onditi, Francis, Gilad Ben-Nun, Edmond M. Were, és Israel Nyaburi Nyadera. *Reimagining Security Communities*. Palgrave Macmillan, 2021. https://www.academia.edu/67585844/Reimagining_Security_Communities.

- Onuf, Nicholas Greenwood. *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press, 1989.
- Oroschakoff, Kalina. „Tusk’s Rude Awakening”. *Politico*, 2015. április 20. <https://www.politico.eu/article/tusk-energy-union-hits-eu-reality/>.
- Osička, Jan, és Filip Černoch. „European energy politics after Ukraine: The road ahead”. *Energy Research & Social Science* 91 (2022. szeptember 1.): 102757. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102757>.
- Osornio, Juan Pablo, és Steffen Menzel. „The State of the Union’s Climate Diplomacy”. *E3G*, 2023. szeptember 7. <https://www.e3g.org/news/the-state-of-the-union-s-climate-diplomacy-2023/>.
- O’Sullivan, Meghan, Indra Overland, David Sandalow, és Roman Vakulchuk. „The Geopolitics of Renewable Energy”. *SSRN Electronic Journal*, 2017. január 1. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2998305>.
- Our World in Data. „Renewable Energy Is Cheaper than Previously Thought”. World Economic Forum, 2021. október 18. <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/how-cheap-can-renewable-energy-get/>.
- Overland, Indra, Morgan Bazilian, Talgat Ilimbek Uulu, Roman Vakulchuk, és Kirsten Westphal. „The GeGaLo Index: Geopolitical Gains and Losses after Energy Transition”. *Energy Strategy Reviews* 26 (2019. november 1.). <https://doi.org/10.1016/j.esr.2019.100406>.
- Ölz, Samantha, Ralph Sims, és Nicolai Kirchner. „Contribution of Renewables to Energy Security”. *International Energy Agency Information Paper*, 2007. április. https://iea.blob.core.windows.net/assets/682ee8e1-a423-4775-bcd1-38bf4c18717f/so_contribution.pdf.
- Pálfiné Sipőcz Rita. „Az Európai Unió külső energiapolitikája. Importfüggőség, ellátásbiztonság és integráció”. Doktori értekezés, 2011. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/626/1/Sipocz_Rita.pdf.

- Paravantis, John A., Nikoletta Kontoulis, John A. Paravantis, és Nikoletta Kontoulis. „Energy Security and Renewable Energy: A Geopolitical Perspective”. In *Renewable Energy - Resources, Challenges and Applications*. IntechOpen, 2020. <https://doi.org/10.5772/intechopen.91848>.
- Pastukhova, Maria. „Europe’s Energy Diplomacy in Times of Crises”. *E3G*, 2022. április 29. <https://www.e3g.org/news/europe-s-energy-diplomacy-in-times-of-crises-stronger-through-solidarity/>.
- Patrick, Stewart M. „The International Order Isn’t Ready for the Climate Crisis”. *Foreign Affairs*, sz. November/December 2021 (2021. október 19.). <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-10-19/climate-crisis-international-order-isnt-ready>.
- Pavese, Carolina B., és Diarmuid Torney. „The Contribution of the European Union to Global Climate Change Governance: Explaining the Conditions for EU Actorness”. *Revista Brasileira de Política Internacional* 55 (2012): 125–43. <https://doi.org/10.1590/S0034-73292012000300008>.
- Perović, Jeronim. „Russia’s Future as an Energy Power”. *CSS Analyses in Security Policy - ETH Zurich*, sz. No. 316, December 2022 (2022). <https://doi.org/10.3929/ETHZ-B-000584843>.
- Perteghella, Annalisa. „Integrating Climate and Energy Security in the EU External Action”. *ECCO*, 2022. július 3. https://eccoclimate.org/wp-content/uploads/2022/08/Policy-Briefing_EU-energy-strategy.pdf.
- Radaelli, Claudio. „The Europeanization of Public Policy”. In *The Politics of Europeanization*, szerkesztette Kevin Featherstone és Claudio Radaelli, 27–56. Oxford University Press, 2003.
- Raines, Thomas, és Shane Tomlinson. „Europe’s Energy Union – Foreign Policy Implications for Energy Security, Climate and Competitiveness”. *Chatham House*, 2016. március. <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/2016-03-31-europe-energy-union-raines-tomlinson.pdf>.

- Reuters. „EU Reaches Deal on Higher Renewable Energy Share by 2030”. *Reuters*, 2023. március 30. <https://www.reuters.com/business/sustainable-business/eu-reaches-deal-more-ambitious-renewable-energy-targets-2030-2023-03-30/>.
- Reuters. „»Europe Must Learn the Language of Power«”. Deutsche Welle, 2019. november 8. <https://www.dw.com/en/von-der-leyen-europe-must-learn-the-language-of-power/a-51172902>.
- Ritchie, Hannah, és Max Roser. „CO₂ and Greenhouse Gas Emissions”. *Our World in Data*. Elérés 2023. április 25. <https://ourworldindata.org/co2-emissions>.
- Rochet, Adeline, és Raphael Hanoteaux. „Lessons from the European Reaction to the War in Ukraine”. *E3G*, 2023. február 20. <https://www.e3g.org/news/lessons-from-the-european-reaction-to-the-war-in-ukraine/>.
- Russel, Martin. „Energy security in the EU’s external policy”. *European Parliamentary Research Service* PE 649.334 (2020. március). [https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/210517/EPRS_IDA\(2020\)649334_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/210517/EPRS_IDA(2020)649334_EN.pdf).
- Salm, Christian, és Wilhelm Lehmann. „Jacques Delors: Architect of the Modern European Union”. *European Parliamentary Research Service* European Union History Series (2020. július). [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI\(2020\)652009_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI(2020)652009_EN.pdf).
- Sario, Federica Di, és Antonia Zimmermann. „US Pledges to Keep Pumping Natural Gas to Europe”. *Politico*, 2023. április 4. <https://www.politico.eu/article/us-supply-natural-gas-lng-eu-antony-blinken/>.
- Sarkadi Zsolt. „Akkor hagyták cserben Európát a francia atomerőművek, amikor a legnagyobb szükség lett volna rájuk”. *Telex*, 2023. január 7. <https://telex.hu/gazdasag/2023/01/07/franciaorszag-atomenergia-atomeromu-energiaszektor-messmer-terv>.

- Schäpe, Belinda, és Jule Könncke. „EU’s Climate Leadership Is Now on Foreign Ministers”. *Www.Euractiv.Com*, 2023. február 17. <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/eus-climate-leadership-is-now-on-foreign-ministers/>.
- Schäpe, Belinda, és Alex Scott. „A Strong Mandate for EU Climate Foreign Policy in 2023”. *E3G*, 2023. január 30. <https://www.e3g.org/wp-content/uploads/E3G-Briefing-A-Strong-Mandate-for-EU-Climate-Foreign-Policy-in-2023.pdf>.
- Schimmelfennig, Frank. „European Integration (Theory) in Times of Crisis”. *ETH Zürich*, 2017. május. <https://www.eustudies.org/conference/papers/download/299>.
- Schmidt, Eric. „Innovation Power”. *Foreign Affairs*, sz. March/April 2023 (2023. február 28.). <https://www.foreignaffairs.com/united-states/eric-schmidt-innovation-power-technology-geopolitics>.
- Schunz, Simon. „The European Union’s Strategic Turn in Climate Diplomacy: ‘Multiple Bilateralism’ with Major Emitters”. *EU Diplomacy Papers* 4/2021 (2021). http://aei.pitt.edu/103401/1/edp_4-2021_schunz.pdf.
- Scrase, James, és David Ockwell. „Energy Issues: Framing and Policy Change”, 35–53, 2009. https://doi.org/10.1057/9780230235441_3.
- Searle, John R. *Elme, nyelv és társadalom*. Vince Kiadó, 2000.
- Senate Committee on Energy and Natural Resources. „Full Committee Hearing To Examine The Use Of Energy As A Tool And A Weapon”. *U.S. Senate Committee on Energy and Natural Resources*, 2022. március 10. <https://www.energy.senate.gov/hearings/2022/3/full-committee-hearing-to-examine-the-use-of-energy-as-a-tool-and-a-weapon>.
- Siddi, Marco. „EU-Russia Energy Relations”. In *Handbook of Energy Governance in Europe*, szerkesztette Michèle Knodt és Jörg Kemmerzell, 237–61. Springer International Publishing, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-43250-8_54.
- Siddi, Marco. „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”. In *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges*, szerkesztette Kacper Szulecki, 251–73. Palgrave Macmillan, 2018.

- Simon, Frédéric. „Netherlands Follows Spain in Quitting Energy Charter Treaty”. *Euractiv.Com*, 2022. október 19. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/netherlands-follows-spain-in-quitting-energy-charter-treaty/>.
- Simon, Frédéric. „Poland Drafts Law to »terminate« Controversial Energy Charter Treaty”. *Euractiv.Com*, 2022. szeptember 2. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/poland-drafts-law-to-terminate-controversial-energy-charter-treaty/>.
- Simon, Frédéric, és Kira Taylor. „France’s odd game on renewables”. *Euractiv*, 2023. május 24. <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/frances-odd-game-on-renewables/>.
- Slingerland, Stephan, Jessica Yearwood, Mariya Gancheva, és Koen Rademaekers. „EU Energy Governance for the Future”. *European Parliament - Policy Department: Economic and Scientific Policy*, 2015. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/518776/IPOL_STU\(2015\)518776_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/518776/IPOL_STU(2015)518776_EN.pdf).
- Socor, Vladimir. „Lugar Urges Active Role for NATO in Energy Security Policy”. *The Jamestown Foundation: Eurasia Daily Monitor* Volume: 3, sz. Issue: 222 (1 December 2006) (2006). <https://jamestown.org/program/lugar-urges-active-role-for-nato-in-energy-security-policy/>.
- Solar Power Europe. „EU Solar Strategy Explained”. Elérés 2023. május 3. <https://www.solarpowereurope.org/advocacy/eu-solar-strategy>.
- Sovacool, Benjamin K. „Introduction - Defining, Measuring, and Exploring Energy Security”. In *The Routledge Handbook of Energy Security*, szerkesztette Benjamin K. Sovacool, 1–42. Routledge, 2010. <https://doi.org/10.4324/9780203834602>.
- Sovacool, Benjamin K, szerk. *The Routledge Handbook of Energy Security*. Routledge, 2010. <https://doi.org/10.4324/9780203834602>.

- Sovacool, Benjamin K., Roman V. Sidortsov, és Benjamin R. Jones. *Energy Security, Equality and Justice*. Routledge, 2014.
- Statista. „Annual CO2 Emissions Worldwide 1940-2021”. Elérés 2023. január 29. <https://www.statista.com/statistics/276629/global-co2-emissions/>.
- Stępka, Maciej. „Securitisation as the Work of Framing”. In *Identifying Security Logics in the EU Policy Discourse: The “Migration Crisis” and the EU*, szerkesztette Maciej Stępka, 33–61. IMISCOE Research Series. Cham: Springer International Publishing, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-93035-6_3.
- Stubnya Bence. „A szankciók ellenére rekordot dönthet az orosz dízelexport márciusban”. *G7 - Gazdasági sztorik érthetően*, 2023. március 27. <https://g7.hu/vilag/20230327/a-szankciok-ellenere-rekordot-donthet-az-orosz-dizelexport-marciusban/>.
- Sullivan, Arthur. „Russian Gas in Germany: A 50-Year Relationship”. *Dw.Com*, 2022. március 9. <https://www.dw.com/en/russian-gas-in-germany-a-complicated-50-year-relationship/a-61057166>.
- Szabo John. „Climate Change’s Role in Shaping the European Union’s Natural Gas Markets - Doctoral dissertation”. Department of Environmental Sciences and Policy, Central European University, 2022. https://www.etd.ceu.edu/2022/szabo_john.pdf.
- Szemerényi Réka. „Energia- és biztonságpolitika a hidegháború idején. Szénhidrogén- és biztonságpolitikai kölcsönhatások Európa és a KGST kapcsolataiban 1945-1990”. Doktori értekezés, 2007. <https://mek.oszk.hu/08400/08479/08479.pdf>.
- Szenes Zoltán. „Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek”. In *Biztonsági kihívások a 21. században*, szerkesztette Finszter Géza és Sabjanics István. Dialóg Campus, 2017.
- Szenes Zoltán. „Transzatlanti »Super Bowl«”. *Hadtudomány - A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata*, sz. 2018/3-4. (2018): 43–65. https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2018/2018_3-4/ht201834_45-67.pdf.

- Szpor, Aleksander, és Konstancja Ziółkowska. „The Transformation of the Polish Coal Sector”. *International Institute for Sustainable Development*, 2018. 0. <https://www.iisd.org/system/files/publications/transformation-polish-coal-sector.pdf>.
- Szulecki, Kacper. „Conceptualizing energy democracy”. *Environmental Politics* 27, sz. 1 (2018. január 2.): 21–41. <https://doi.org/10.1080/09644016.2017.1387294>.
- Szulecki, Kacper, szerk. *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges*. Palgrave Macmillan, 2018.
- Szulecki, Kacper. „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector: Politics of Exception in Poland’s Energy Governance”. *Energy Policy* 136 (2020. január 1.). <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.111066>.
- Szulecki, Kacper, Severin Fischer, Anne Therese Gullberg, és Oliver Sartor. „Shaping the ‘Energy Union’: between national positions and governance innovation in EU energy and climate policy”. *Climate Policy* 16, sz. 5 (2016. július 3.): 548–67. <https://doi.org/10.1080/14693062.2015.1135100>.
- Szulecki, Kacper, és Kirsten Westphal. „Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union”. In *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges*, szerkesztette Kacper Szulecki, 177–202. Palgrave Macmillan, 2018.
- Szulecki, Kacper, és Kirsten Westphal. „The Cardinal Sins of European Energy Policy: Non-governance in an Uncertain Global Landscape”. *Global Policy* 5, sz. s1 (2014): 38–51. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12153>.
- Tálas Péter, Csiki Varga Tamás, Etl Alex, és Berzsényi Dániel. „Előszó”. In *A globalizált világ kihívásai*, 11–15. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.
- Taylor, Simon. „Nord Stream Launch Gives Russia the Upper Hand”. *Politico*, 2011. szeptember 14. <https://www.politico.eu/article/nord-stream-launch-gives-russia-the-upper-hand/>.

- The Reuters. „EU even more dependent on Russian gas”. *The National*, 2018. 0 14. <https://www.thenational.ae/business/energy/eu-even-more-dependent-on-russian-gas-1.695131>.
- Thurau, Jens. „Germany Shuts down Its Last Nuclear Power Stations”. *Dw.Com*, 2023. április 14. <https://www.dw.com/en/germany-shuts-down-its-last-nuclear-power-stations/a-65249019>.
- Tocci, Nathalie. „The Green Deal Could Make—or Break—the European Project”. *Foreign Affairs*, 2022. január 14. <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-01-14/green-deal-could-make-or-break-european-project>.
- Tocci, Nathalie. „West Must Seize on the Global South’s State of Unease”. *Politico*, 2022. október 1. <https://www.politico.eu/article/west-seize-global-south-unease/>.
- Tongori Zsófia. „Törökország szerepe az Európai Unió energiabiztonságában – Ankara földgáztranzitban rejlő lehetőségei”. Doktori értekezés, 2020. https://demo.repozitorium.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16199/tongori_zsofia_doktori_ertekezés.pdf?sequence=1.
- Transnational Institute. „Principles of Energy Democracy”. *EnergyDemocracy.net*. Elérés 2023. március 11. <https://energy-democracy.net/principals/>.
- Turmes, Claude. *Energy Transformation: An Opportunity for Europe*. London: Biteback Publishing, 2017.
- U.S. Energy Information Administration. „Natural gas imports and exports”. Elérés 2023. március 17. <https://www.eia.gov/energyexplained/natural-gas/imports-and-exports.php>.
- U.S. Energy Information Administration. „U.S. liquefied natural gas exports”. Elérés 2023. március 16. <https://www.eia.gov/todayinenergy/images/2022.06.07/main.svg>.
- Vakulchuk, Roman, Indra Overland, és Daniel Scholten. „Renewable energy and geopolitics: A review”. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 122 (2020. április 1.). <https://doi.org/10.1016/j.rser.2019.109547>.

- Valášek, Tomáš, szerk. *New Perspectives on Shared Security: NATO's Next 70 Years*. Carnegie Europe, 2019. https://carnegieendowment.org/files/NATO_int_final1.pdf.
- Valentine, Scott Victor. „The Fuzzy Nature of Energy Security”. In *The Routledge Handbook of Energy Security*, szerkesztette Benjamin K. Sovacool, 58–75. Routledge, 2010. <https://doi.org/10.4324/9780203834602>.
- Van de Graaf, Thijs, Benjamin Sovacool, Arunabha Ghosh, Florian Kern, és Michael Klare. *The Palgrave Handbook of the International Political Economy of Energy*, 2016. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-55631-8>.
- Vincenti, Daniela. „EU looks beyond ‘weak’ Copenhagen climate deal”. *Euractiv*, 2009. 0 19. <https://www.euractiv.com/section/development-policy/news/eu-looks-beyond-weak-copenhagen-climate-deal/>.
- Wacket, Markus, és Riham Alkousaa. „Germany’s Cabinet Approves Accelerated Coal Exit by 2030 in Western State”. *Reuters*, 2022. november 2. <https://www.reuters.com/business/energy/germanys-cabinet-approves-accelerated-coal-exit-by-2030-western-state-2022-11-02/>.
- Waldholz, Rachel, Benjamin Wehrmann, és Julian Wettengel. „Ukraine War Pushes Germany to Build LNG Terminals”. *Clean Energy Wire*, 2019. február 12. <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/liquefied-gas-does-lng-have-place-germanys-energy-future>.
- Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*. Ithaca és London: Cornell University Press, 1990.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley, 1979.
- Wanat, Zosia. „Poland to Ban Russian Coal Imports”. *Politico*, 2022. március 29. <https://www.politico.eu/article/poland-to-ban-russian-coal-imports/>.
- Wappelhorst, Sandra. „On the Electrification Path: Europe’s Progress towards Clean Transportation”. *International Council on Clean Transportation*. Elérés 2023. május 18. <https://theicct.org/wp-content/uploads/2021/06/Electrification-path-europe-mar2021.pdf>.

- Wendt, Alexander. „Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”. *International Organization*, sz. Vol. 46, No. 2 (1992. Spring): 391–425. <https://www.jstor.org/stable/2706858>.
- Wettengel, Julian. „Nord Stream 2 – Symbol of Failed German Bet on Russian Gas”. *Clean Energy Wire*, 2018. augusztus 16. <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/gas-pipeline-nord-stream-2-links-germany-russia-splits-europe>.
- Wettengel, Julian. „Renewables Covered More than Half of German Electricity Consumption in First Half of 2023”. *Clean Energy Wire*, 2023. június 27. <https://www.cleanenergywire.org/news/renewables-covered-more-half-german-electricity-consumption-first-half-2023>.
- Whitman, Richard G. „Norms, Power and Europe: A New Agenda for Study of the EU and International Relations”. In *Normative Power Europe: Empirical and Theoretical Perspectives*, szerkesztette Richard G. Whitman, 1–24. Palgrave Macmillan, 2011.
- Wilson, Jeffrey D. „A Securitisation Approach to International Energy Politics”. *Energy Research & Social Science* 49 (2019. március 1.): 114–25. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.10.024>.
- Winzer, Christian. „Conceptualizing Energy Security”. *Cambridge Working Paper in Economics*, 2011. július. <https://doi.org/10.17863/CAM.5563>.
- Woensel, Lieve Van. „Evidence for Policy-Making”. *European Parliamentary Research Service*, 2021. március. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690529/EPRS_BRI\(2021\)690529_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690529/EPRS_BRI(2021)690529_EN.pdf).
- Wood, Steve. „The European Union: a normative or normal power?” *European Foreign Affairs Review* 14, sz. 1 (2009): 113–28.
- World Bank. „Air Quality in Poland, what are the issues and what can be done?”, 2019. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/426051575639438457/pdf/Air-Quality-in-Poland-What-are-the-Issues-and-What-can-be-Done.pdf>.

- Yergin, Daniel. „Ensuring Energy Security”. *Foreign Affairs* March/April 2006 (2006).
<https://www.foreignaffairs.com/world/ensuring-energy-security>.
- Yergin, Daniel. *The New Map: Energy, Climate, and the Clash of Nations*. New York: Penguin Press, 2020.
- Youngs, Richard. *Energy Security: Europe’s New Foreign Policy Challenge*. Routledge Advances in European Politics. Routledge, 2009.
- Youngs, Richard. „Europe’s External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market”. *Center for European Policy Studies Working Document No. 278* (2007. 0).
<http://aei.pitt.edu/7579/1/Wd278.pdf>.
- Zaretskaya, Victoria. „Europe Was the Main Destination for U.S. LNG Exports in 2022”. *US Energy Information Administration*, 2023. március 22.
<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=55920>.
- Zsolt Melinda. „A jövő homályába vész az energiaszuverenitás megoldása: Az energiabiztonság szerepe Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában”. *Hadtudomány - A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata XXX. évfolyam, sz. 2020/3.* (2020): 3–16.
<https://doi.org/10.17047/HADTUD.2020.30.3.3>.
- Zsolt Melinda. „A Roszatom terjeszkedése: atomerőművek az orosz geopolitika szolgálatában”. *Átlátszó.hu*, 2019. július 3. <https://atlatszo.hu/kozpenz/2019/07/03/a-rozszatom-terjeszkedese-atomeromuvek-az-orosz-geopolitika-szolgalataban/>.
- Zsolt Melinda. „A védelmi szféra zöldítése – nemzetközi kitekintés”. *Felderítő Szemle*, sz. XVI. 3-4. (2017): 188–201. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>.
- Zsolt Melinda. „Az energiabiztonság szerepe a NATO-ban”. In *A mai NATO: A szövetség helyzete és feladatai*, szerkesztette Szenes Zoltán, 150–67. Budapest: HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2021.
- Zsolt Melinda. „Energiabiztonság az Európai Unióban – Megújuló energiák az Európai energiabiztonsági stratégiában”. *A hadtudomány és a 21. század Doktoranduszok Országos Szövetsége, Hadtudományi Osztály* (2018): 297–311.

Zsolt Melinda. „Energiapolitika”. In *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*, szerkesztette Ördögh Tibor, 249–64. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022.

Zsolt Melinda. „Energy Security”. *EUSecure MOOC: Interdisciplinary training on EU security, resilience and sustainability*, 2023. <https://www.eusecure.org/courses>.

Zsolt Melinda. „Energy Security in Times of Crisis”. In *Security, Resilience and Sustainability of the European Union*, 247–62. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. <https://webshop.ludovika.hu/termek/konyvek/tarsadalomtudomany/security-resilience-and-sustainability-of-the-european-union/>.

Ábrák

BBC / Bloomberg. „Oil price 2000-2020”. Elérés 2023. április 15. https://ichef.bbci.co.uk/news/976/cpsprodpb/129C3/production/_111472267_oil_virus-nc.png.webp.

Dunne, Daisy. „Wind and Solar Were EU’s Top Electricity Source in 2022 for First Time Ever”. Carbon Brief, 2023. január 31. <https://www.carbonbrief.org/wind-and-solar-were-eus-top-electricity-source-in-2022-for-first-time-ever/>.

European Commission. „Evolution of Renewable Energy Targets”. Elérés 2023. május 10. https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-targets_en.

European Council. „Where Does the EU’s Gas Come from?”, 2023. február 7. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>.

European Investment Bank. *Investment Report 2022/2023 - Key Findings*. European Investment Bank, 2023. <https://doi.org/10.2867/223>.

Eurostat. „Crude oil imports and prices: changes in 2022”. Elérés 2023. május 7. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230328-1>.

Eurostat. „Energy Dependency by Fuel, EU, in Selected Years, 1990-2020 Petajoule (PJ)”. Elérés 2023. január 30. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

expla-
ined/index.php?title=File:Energy_dependency_by_fuel,_EU,_in_selected_years,_1990-2020_Petajoule_(PJ).png.

Eurostat. „Energy import dependency, 2020”. Elérés 2023. március 24.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Import_dependency_in_2020_10-03-2022.png.

Eurostat. „EU energy import dependency, 1990-2020”. Elérés 2023. március 24.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU-ENERGY-DEPENDENCY_new.jpg.

Eurostat. „Extra-EU Imports of Natural Gas by Partner Dec2022”. Elérés 2023. március 15.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_natural_gas_by_partner_Dec2022.png.

Eurostat. „Extra-EU Imports of Petroleum Oil by Partner Dec2022”. Elérés 2023. március 15.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_petroleum_oil_by_partner_Dec2022.png.

Eurostat. „Gross Available Energy in the EU and Its Sources”. Elérés 2023. február 23.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Gross_available_energy@1.5x-100.jpg.

Eurostat. „Imports of Selected Energy Products, EU, 1990-2020 Petajoule (PJ)”. Elérés 2023. január 30.
[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Imports_of_selected_energy_products,_EU,_1990-2020_Petajoule_\(PJ\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Imports_of_selected_energy_products,_EU,_1990-2020_Petajoule_(PJ).png).

Eurostat. „Share of energy from renewable sources”. Elérés 2023. március 23.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_IND_REN__custom_5513189/default/table?lang=en.

Eurostat. „Share of energy from renewable sources EU27”. Elérés 2023. március 25.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_IND_REN__custom_5534014/default/line?lang=en.

Our World in Data. „Renewable Energy Is Cheaper than Previously Thought”. World Economic Forum, 2021. október 18. <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/how-cheap-can-renewable-energy-get/>.

Ritchie, Hannah, és Max Roser. „CO₂ and Greenhouse Gas Emissions”. *Our World in Data*. Elérés 2023. április 25. <https://ourworldindata.org/co2-emissions>.

Slingerland, Stephan, Jessica Yearwood, Mariya Gancheva, és Koen Rademaekers. „EU Energy Governance for the Future”. *European Parliament - Policy Department: Economic and Scientific Policy*, 2015. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/518776/IPOL_STU\(2015\)518776_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/518776/IPOL_STU(2015)518776_EN.pdf).

Statista. „Annual CO₂ Emissions Worldwide 1940-2021”. Elérés 2023. január 29. <https://www.statista.com/statistics/276629/global-co2-emissions/>.

Ursula von der Leyen. „Informal meeting of EU leaders, Versailles, 10 March 2022”. *Twitter*, 2022. március 10. <https://twitter.com/vonderleyen/status/1502007834594222080>.

U.S. Energy Information Administration. „Natural gas imports and exports”. Elérés 2023. március 17. <https://www.eia.gov/energyexplained/natural-gas/imports-and-exports.php>.

U.S. Energy Information Administration. „U.S. liquefied natural gas exports”. Elérés 2023. március 16. <https://www.eia.gov/todayinenergy/images/2022.06.07/main.svg>.

A szerző publikációinak jegyzéke

- Kiss Petra és Zsolt Melinda, szerk. *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője*. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2014.
<https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/8591/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>.
- Zsolt Melinda. „A 10 éves Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés”. In *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője*, szerkesztette Kiss Petra és Zsolt Melinda, 136–52. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2014.
<https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/8591/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>.
- Zsolt Melinda. „A jövő homályába vész az energiaszuverenitás megoldása: Az energiabiztonság szerepe Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában”. *Hadtudomány - A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata* XXX. évfolyam, sz. 2020/3. (2020): 3–16.
<https://doi.org/10.17047/HADTUD.2020.30.3.3>.
- Zsolt Melinda. „A Roszatom terjeszkedése: atomerőművek az orosz geopolitika szolgálatában”. *Átlátszó.hu*, 2019. július 3. <https://atlatszo.hu/kozpenz/2019/07/03/a-rozszatom-terjeszkedese-atomeromuvek-az-orosz-geopolitika-szolgalataban/>.
- Zsolt Melinda. „A szélenergia és a biztonságpolitika - A decentralizált termelés stratégiai előnyei”. In *Szélenergia a 21. században - és Magyarországon*, szerkesztette Munkácsy Béla, 31. Budapest: Energiaklub Szakpolitikai Intézet és Módszertani Központ, 2020.
https://energiaklub.hu/files/study/Energiaklub_Sz%C3%A9lenergia%20a%2021.%20sz%C3%A1zadban_2.pdf.
- Zsolt Melinda. „A védelmi szféra zöldítése – nemzetközi kitekintés”. *Felderítő Szemle*, sz. XVI. 3-4. (2017): 188–201. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>.
- Zsolt Melinda. „Az energiabiztonság szerepe a NATO-ban”. In *A mai NATO: A szövetség helyzete és feladatai*, szerkesztette Szenes Zoltán, 150–67. Budapest: HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2021.

- Zsolt Melinda. „Energiabiztonság az Európai Unióban – Megújuló energiák az Európai energiabiztonsági stratégiában”. *A hadtudomány és a 21. század Doktoranduszok Országos Szövetsége, Hadtudományi Osztály* (2018): 297–311.
- Zsolt Melinda. „Energiapolitika”. In *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*, szerkesztette Ördögh Tibor, 249–64. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022.
- Zsolt Melinda. „Energy Security”. *EUSecure MOOC: Interdisciplinary training on EU security, resilience and sustainability*, 2023. <https://www.eusecure.org/courses>.
- Zsolt Melinda. „Energy Security in Times of Crisis”. In *Security, Resilience and Sustainability of the European Union*, 247–62. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. <https://webshop.ludovika.hu/termek/konyvek/tarsadalomtudomany/security-resilience-and-sustainability-of-the-european-union/>.
- Zsolt Melinda. „Európa, a megújuló energiák élharcosa: Claude Turmes: Az energiaszektor átalakítása: lehetőség Európa számára című könyv bemutatása”. *Európai Tükör: Az Integrációs Stratégiai Munkacsoport kéthavonta megjelenő folyóirata* XXI. évfolyam, sz. 2018/2. szám (2018): 91.
- Zsolt Melinda. „Katonai szolgálatra kötelezik az ultraortodox zsidó férfiakat Izraelben”. *Biztonságpolitika: biztonságpolitikai szakportál*, Kisebbségek a hadseregben I., 2013. http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1375084866_Zsolt_Melinda_Kisebbsgek_a_hadseregben_I_ultraortodox_zsido_ferfiak_-_biztonsagpolitika.hu.pdf.
- Zsolt Melinda. „Nők az izraeli hadseregben”. *Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség központi folyóirata* 142. évfolyam, sz. 2014/I. szám (2014): 46–57.
- Zsolt Melinda. „Nők harcoló alakulatoknál – az Egyesült Államokban és Izraelben”. *Biztonságpolitika: biztonságpolitikai szakportál*, Kisebbségek a hadseregben II., 2013. http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1375084866_Zsolt_Melinda_Kisebbsgek_a_hadseregben_I_ultraortodox_zsido_ferfiak_-_biztonsagpolitika.hu.pdf.
- Zsolt Melinda. „The Yom Kippur War and the failure of the Israeli Intelligence”. *Tradecraft Review - Periodical of the Military National Security Service* 2014/1 (2014): 73–84. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2014_1_spec.pdf.

Függelék

Fogalomtár

Belső és külső biztonság:

Az energiabiztonságnak létezik külső és belső dimenziója, de kezelésük nem feltétlenül csak külpolitikai, vagy csak belső eszközökkel megoldandó kérdés, a két terület gyakran összekapcsolódik.⁸²⁸ Az EU a belső energiabiztonságának javítására támogatja a megújuló energiaforrások terjedését és az energiahatékonyság javítását, valamint elősegíti az integrált európai gázpiac létrejöttét. A külkapcsolataiban az energiának meghatározó szerepe van, és itt arra törekszik, hogy a tagállamok koordináltan lépjenek fel a harmadik államokkal folytatott kapcsolataikban, különösen igaz ez az Oroszországi Föderációra.⁸²⁹ (5. fejezet)

Biztonságiasítás:

Biztonságiasításról (securitization) akkor beszélünk, amikor a politika eltér a normál ügymenettől, és egy kérdést speciális politikai kérdésként foglal keretbe, vagy a politika fölé helyezi. A biztonságiasítás az átpolitizálás egy szélsőségesebb verziója, melynek apropóját egy kérdés valódi vagy neki tulajdonított biztonsági tartalma adja. A biztonságiasítás folyamatában a biztonságiasító szereplő (actor), jellemzően politikus létfenyegetésként vezet be egy témát a kommunikációs térben (beszédaktus, speech act), amit a hallgatóság (például a lakosság) elfogad, így átlépve a politika határait, biztonsági kérdéssé válik, és ezzel megnyílik a lehetőség, hogy a normál ügymenet szabályaitól el lehessen térni a létfenyegetés kezelésére.⁸³⁰ (3.2.2. fejezet)

Diverzifikáció:

Benjamin K. Sovacool⁸³¹ szerint a diverzifikáció legalább három dimenziót ölel fel. Az energiaforrások diverzifikációja különböző energiaforrások és tüzelőanyagok felhasználását jelenti. A beszállítók diverzifikációja az energiatermelés több pontjának kialakításával megakadályozza a függőség kialakulását egyetlen vállalattól, szolgáltatótól, vagy az EU esetét tekintve egyetlen országtól. A területi diverzifikáció az egyes létesítmények szétosztását jelenti, hogy egyetlen esemény, támadás vagy meghibásodás ne gátolja a működésüket. Optimális esetben

---

⁸²⁸ Deák András György, „Energiabiztonság”, 169–70.

⁸²⁹ Russel, „Energy security in the EU’s external policy”.

⁸³⁰ Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 23–26.

⁸³¹ Sovacool, *The Routledge Handbook of Energy Security*, 9.

mindhárom dimenzió feltételei egyszerre telejsülnek, vagy úgy alakítják ki az energiarendszereket, hogy minimalizálják a kockázatot.

Daniel Yergin⁸³² a diverzifikációt tekinti az energiafüggőség csökkentésének egyik legkézenfekvőbb módjának: diverzifikálni lehet a külső beszállítók körét, az energiaforrásokat és az ellátási útvonalakat. Ezek az eszközök azonban önmagukban nem garantálják a kiegyensúlyozott ellátást, a megfelelő rugalmasság és ellenállóképesség kialakításához egyéb eszközök is szükségesek

Energiaátmenet (energy transition):

Az energiaátmenet a globális energiaszektor átalakulása fosszilis alapú termelésről széndioxid-kibocsátás nélküli termelésre a 21. század második felére. Középpontjában a klímaváltozás elleni küzdelem áll, melyhez csökkenteni kell az energiaszektorból származó széndioxid-kibocsátást.

Energiabiztonság:

Az energiabiztonságnak nem létezik egyetlen, általánosan elfogadott definíciója. A disszertációban felvetett kérdések vizsgálatához Cherp és Jewell definíciója illeszkedik: „*a létfontosságú energiarendszerek alacsony sebezhetősége*”⁸³³ Ebben megjelenik, hogy a 21. századi energiaellátási rendszer nem kizárólag a kőolajra épül, és társadalmi, politikai, tudományos platformokat nyit az egyes energiarendszerek és sebezhetőségeik feltárására. A szerzők szerint ennek a meghatározásnak három előnye is van: először is megfelel a biztonság fogalmával kapcsolatban megfogalmazott definíciós elvárásoknak (létfontosság és alacsony sebezhetőség). A második, hogy nem tartalmaz korlátokat, nem zár ki egyes ágazatokat, összetevőket, ellátási láncokat, technológiákat, így rugalmasan alkalmazható hagyományos, de akár a jövőben, teljesen változatos környezetben kifejlesztendő energetikai rendszerekre. A harmadik, hogy rámutat azokra a területekre és irányokra, amelyek az energiabiztonság koncepciójának alakításakor, fejlesztésekor külön figyelmet érdemelnek. Ezek közé tartoznak a létfontosságú energetikai rendszerek, a sebezhetőségük feltárása vagy azoknak a politikai folyamatoknak a megértése, amelyek kiemelnek egyes energetikai rendszereket és bizonyos sebezhetőségeket a többi közül.

Energiaszegénység:

---

⁸³² Yergin, „Ensuring Energy Security”.

⁸³³ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

Az átdolgozott energiahatékonyságról szóló irányelv szerint „*energiaszegénység az az állapot, amikor a háztartások nem férnek hozzá az adott nemzeti kontextusban, valamint a hatályos szociálpolitikai és egyéb releváns szakpolitikai összefüggésben a megfelelő életszínvonalat és egészséget biztosító alapvető energetikai szolgáltatásokhoz, ideértve a megfelelő fűtést, hűtést, világítást és az árammal működő készülékekhez szükséges energiát*”.⁸³⁴ (2.1. fejezet)

Európai és globális energiaválság:

Miután az Oroszországi Föderáció 2022 februárjában megtámadta Ukrajnát, Fatih Birol, a Nemzetközi Energiaügynökség ügyvezető igazgatója „*az első valóban globális energiaválságnak*” nevezte a kialakult helyzetet.⁸³⁵ A válság kezdete azonban messzebre nyúlik vissza. 2021-ben a Covid-19 utáni gyors gazdasági fellendülés volt az egyik oka, hogy az energiárak elkezdtek megnőni, de hozzájárultak szélsőséges időjárási események, a járvány miatt elmaradt karbantartási munkák utólagos elvégzése, valamint az olaj- és gázipari befektetések csökkenése. Az Oroszországi Föderáció továbbá már hónapokkal a háború megindítása előtt elkezdett visszatartani szállításokat az EU-felé, hogy így szűkítse a piacot, és növelje az árakat. A háború hatására a földgáz rekordmagas árat ért el, ami egyes piacokon a villamos energia árának növekedésével is járt. Az olaj ára szintén kiugróan megnőtt. Európában az orosz gázfüggőség miatt jelentősen megrágult a gáz, miközben a fejlődő gazdaságok energiaimportja is megrágult, és ellátáshiány lépett fel. A magas energiaárak lelassították a gazdasági növekedést, több ország recesszió felé halad.⁸³⁶

Keretezés (framing):

George Lakoff keretnek (frame) nevezi azokat a fogalmi struktúrákat, amelyek a világ a megértéséhez szükséges rendszereket alkotják a kognitív megértés többnyire tudattal mechanizmusában.⁸³⁷ A kognitív nyelvészet ismereteire építve ez azt jelenti, hogy a megértés folyamata nem tudatosan zajlik, nincs közvetlen hozzáférésünk ahhoz, hogy egy adott helyzetet hogyan értelmezzük, amelyre aztán cselekedeteinket alapozzuk. A folyamat jellemzően nem egyszerűen a szavak értelmezését foglalja magába, hanem inkább fogalmi metaforák rendszerét használja, a nyelv, vagyis a beszéd és a kifejezés módjának megválasztása pedig közvetlenül kapcsolódik az ilyen tudattalan fogalmi rendszerekhez és metaforákhoz. A beszéd és kife-

---

⁸³⁴ Európai Bizottság, Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve az energiahatékonyságról (átdolgozás) COM/2021/558.

⁸³⁵ Euractiv, „World Is in Its »First Truly Global Energy Crisis«, Says IEA’s Birol”.

⁸³⁶ International Energy Agency, „Global Energy Crisis – Topics”.

⁸³⁷ Lakoff, „Metaphorical Thought in Foreign Policy: Why Strategic Framing Matters”.

jezés módja tehát képes befolyásolni a hallgatóság megértésének folyamatát, és így hatással lehet arra is, hogy adott helyzetben milyen cselekvésre ösztönöz.

Megújuló energiaforrások:

A megújuló energiaforrások definiálásához az EU megközelítését használom, melyet a megújuló energiák támogatásáról szóló 2009-es irányelvben fogalmaztak meg. A megújuló energiaforrásból előállított energia tehát *„a nem fosszilis megújuló energiaforrásokból származó energia: szél-, nap-, légtermikus, geotermikus, hidrotermikus, valamint az óceánból nyert energia, vízenergia, biomassza, hulladéklerakó helyeken és szennyvíztisztító telepeken keletkező gázok és biogázok energiája”*.⁸³⁸

Válság:

A válságnak nincs egy általánosan elfogadott definíciója, ami ugyanúgy igaz az EU esetére is. A gyakorlatban az uniós döntéshozók jellemzően nemzetközi konfliktusra utalnak, amikor a krízis szót használják, ennek értelmében a krízis kezelése a közös kül- és biztonságpolitika hatáskörébe tartozik. Az EU Külügyi Szolgálatá úgy fogalmaz: *„A válságkezelés azt jelenti, hogy az EU azonnal mozgósítja az erőforrásait az olyan külső válságok következményeinek kezelésére, amelyeket emberi tényezők vagy természeti katasztrófák okoznak”*.⁸³⁹

Vannak azonban olyan helyzetek, amelyek a belső dimenzióra vonatkoznak, vagy integráltan jelenik meg a belső és a külső dimenzió, például a migrációs válság. A Lisszaboni Szerződés szolidaritási záradéka úgy fogalmaz: *„Ha egy tagállamot terrortámadás ér, illetve ha természeti vagy ember okozta katasztrófa áldozatává válik, az Unió és tagállamai a szolidaritás szellemében együttesen lépnek fel.”*⁸⁴⁰ Ebben a megközelítésben pedig a válság forrása alapján történik a kategorizálás.

---

⁸³⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve (2009. április 23.) a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről.

⁸³⁹ European External Action Service, „Crisis Management and Response”.

⁸⁴⁰ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union.

Rövidítések jegyzéke

APEREC – Asia Pacific Energy Research Centre

COP – Conference of the Parties, az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye részes feleinek találkozója

CSR – corporate social responsibility, vállalati társadalmi felelősségvállalás

ECF – European Climate Foundation, Európai Klímaalapítvány

EEA – European Environment Agency, Európai Környezetvédelmi Ügynökség

EED – Energy Efficiency Directive, energiahatékonysági irányelv

EEO – Egységes Európai Okmány, Single European Act

EGK – Európai Gazdasági Közösség

EIA – U.S. Energy Information Administration, az Egyesült Államok Energia Információs Hivatala

EK – Európai Közösségek

ENSEC COE – NATO Energy Security Centre of Excellence, NATO Energiabiztonsági Kiválósági Központ

ENSZ – Egyesült Nemzetek Szervezete

EPBD – Energy Performance of Buildings Directive, az épületek energiateljesítményéről szóló irányelv

ESZAK – Montánunió, vagy Európai Szén- és Acélközösség

EU – Európai Unió

EU ETS – European Union Emissions Trading System, uniós kibocsátáskereskedelmi rendszer

Euratom – Európai Atomenergia-közösség

HAC – High Ambition Coalition

IEA – International Energy Agency, Nemzetközi Energiaügynökség

IPCC – United Nations Intergovernmental Panel on Climate Change, az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testülete

IRENA – International Renewable Energy Agency, Nemzetközi Megújulóenergia-ügynökség

KKBP – az EU közös kül- és biztonságpolitikája, Common Foreign and Security Policy, CFSP

LNG – liquefied natural gas, cseppfolyósított gáz

MENA – Middle East and North Africa, a Közel-Kelet és Észak-Afrika országai

MLG – multilevel governance, többszintű kormányzás

NAC – North Atlantic Council, Észak-atlanti Tanács

NATO – North Atlantic Treaty Organization, Észak-atlanti Szerződés Szervezete

NATO ESCD – Emerging Security Challenges Division, a NATO új típusú biztonsági kihívásokkal foglalkozó divíziója

RED – Renewable Energy Directive, a megújuló energiaforrásokra vonatkozó irányelv

SDG – Sustainable Development Goals, az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai

TEN-E – Trans-European Network for Energy, transzeurópai energiahálózat

UNEP – United Nations Environment Programme, az ENSZ Környezetvédelmi Programja

UNFCCC – The United Nations Framework Convention on Climate Change, az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye

Ábrák, grafikonok, táblázatok jegyzéke

1. ábra: A disszertáció módszertani keretének vázlata.....	14
2. ábra: Az EU földgáz- és kőolaj-importfüggősége, 1990-2020	64
3. ábra: Energiapolitikai háromszög: az EU energiapolitikájának három pillére	74
4. ábra: A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az Európai Unióban 2004. és 2021. között (%).....	79
5. ábra: A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az EU tagállamaiban 2004-ben és 2021-ben (%)	80
6. ábra: Függőség az Oroszországi Föderációtól	95
7. ábra: A megújuló energiaforrásokra vonatkozó célkitűzések alakulása	97
8. ábra: A Fit for 55 csomaghoz szükséges éves beruházás és a REPowerEU terv.....	98
9. ábra: Megújuló energiák megjelenése a közös kül- és biztonságpolitika felé vezető úton	106
10. ábra: Bruttó rendelkezésre álló energia és forrásai az EU-ban 2020-ban	119
11. ábra: Energiafüggőség üzemanyagokénti bontásban az EU-ban	120
12. ábra: Egyes energiatermékek importja az EU-ban.....	121
13. ábra: Az EU diverzifikációja az orosz gáz kiváltására 2019. január és 2022. november között	134
14. ábra: Az Egyesült Államok földgázimportja és -exportja 1950-2021.....	135
15. ábra: Az Egyesült Államok cseppfolyósított gáz exportja (2020. január – 2022. április)	136
16. ábra: Az EU nyersolajimportja országokénti bontásban	137
17. ábra: A nyersolaj hordónként ára 2000 és 2020 között (USD)	146
18. ábra: Az EU villamosenergia-termelésének részesedése energiaforrás szerint, 2000-2022 (%).....	150
19. ábra: A megújuló energia költségének csökkenése 2010 és 2019 között	170
20. ábra: A globális szén-dioxid-kibocsátás régiókénti bontásban	177
21. ábra: Globális szén-dioxid-kibocsátás éves bontásban (1940-2021)	189
22. ábra: Az EU kőolajimportja a főbb kereskedelmi partnerektől, 2021 és 2022 első, második és harmadik negyedéve.....	191
23. ábra: Az EU földgázimportja a főbb kereskedelmi partnerektől, 2021 és 2022 első, második és harmadik negyedéve.....	191
24. ábra: Az EU energiainport-függősége 2020-ban tagállamok szerinti bontásban.....	203
1. táblázat: Az Európai Unió 27 tagállamának energiamixe a teljes primer energiaellátás alapján 2020-ban (TJ)288	

2. táblázat: A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az Európai Unióban 2004. és 2021. között éves bontásban (%)	289
3. táblázat: Kronológia	290

Táblázatok

	Összesen	Kőszén	Földgáz	Nukleáris energia	Vízenergia	Megújulóok (nap, szél, stb.)	Bioüzemanyagok és hulladékok	Kőolaj
	TJ	TJ	TJ	TJ	TJ	TJ	TJ	TJ
Németország	11 654 314	1 864 960	3 123 351	702 349	65 959	697 172	1 320 038	3 948 990
Franciaország	9 138 974	221 854	1 460 981	3 859 995	223 423	221 343	706 402	2 606 192
Olaszország	5 756 349	213 369	2 440 311		171 186	390 925	612 685	1 811 951
Spanyolország	4 567 702	123 352	1 169 273	635 989	109 825	355 529	316 474	1 845 455
Lengyelország	4 260 205	1 711 033	716 234		7 626	68 358	498 522	1 210 212
Hollandia	2 902 833	172 086	1 316 248	44 589	166	95 982	209 336	1 061 414
Belgium	2 106 854	99 999	633 396	375 651	961	65 610	159 957	762 509
Svédország	1 877 231	64 488	52 459	536 705	260 600	123 667	575 337	343 943
Csehország	1 682 356	508 872	304 636	328 531	7 718	11 539	200 888	356 107
Románia	1 346 203	146 512	401 310	125 088	55 372	32 170	175 006	400 693
Finnország	1 328 539	120 469	88 402	254 084	57 179	29 463	405 046	312 968
Ausztria	1 319 517	103 477	304 907		151 193	40 950	258 401	452 319
Magyarország	1 099 168	70 490	366 947	175 649	878	21 252	113 255	308 659
Portugália	843 361	23 781	216 499		43 497	63 006	137 924	353 412
Görögország	824 415	76 666	206 346		12 037	62 032	49 294	386 129
Bulgária	731 055	174 633	105 304	182 030	10 153	13 291	81 418	174 068
Szlovákia	692 812	96 547	171 165	170 328	16 261	3 131	78 172	155 988
Dánia	638 061	29 752	88 435		61	66 361	197 777	229 761
Írország	553 034	42 909	190 695		3 358	42 398	31 956	242 265
Horvátország	344 942	15 122	105 725		20 385	9 674	62 761	114 574
Litvánia	312 344	6 394	82 553		1 082	6 050	63 377	116 256
Szlovénia	269 327	42 776	30 795	69 303	17 763	2 256	29 644	84 002
Észtország	187 143	104 821	14 576		108	3 480	52 703	-1 663
Lettország	179 117	985	38 111		9 371	694	67 837	56 267
Luxemburg	143 394	1 610	26 011		330	1 952	16 095	77 723
Ciprus	89 340	586				5 043	6 030	77 680
Málta	28 860		13 324			1 067	724	12 248

1. táblázat: Az Európai Unió 27 tagállamának energiamixe a teljes primer energiaellátás alapján 2020-ban (TJ)

Forrás: Nemzetközi Energiaügynökség adatbázisa alapján a szerző szerkesztése⁸⁴¹

⁸⁴¹ International Energy Agency, „Europe – Countries & Regions”.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Európai Unió - 27	9,605	10,182	10,778	11,749	12,552	13,850	14,405	14,547	16,002	16,659	17,416	17,820	17,978	18,411	19,096	19,887	22,038	21,775
Belgium	1,916	2,325	2,658	3,140	3,611	4,746	6,004	6,302	7,086	7,671	8,038	8,060	8,744	9,136	9,472	9,929	13,000	13,014
Bulgária	9,231	9,173	9,415	9,098	10,345	12,005	13,927	14,152	15,837	18,898	18,050	18,261	18,760	18,695	20,581	21,545	23,319	17,015
Csehország	6,773	7,113	7,362	7,895	8,674	9,977	10,513	10,945	12,814	13,927	15,074	15,070	14,926	14,799	15,139	16,239	17,303	17,667
Dánia	14,839	15,955	16,332	17,747	18,543	19,948	21,888	23,389	25,465	27,173	29,310	30,469	31,715	34,387	35,159	37,020	31,681	34,718
Németország	6,207	7,167	8,466	10,039	10,072	10,851	11,667	12,470	13,549	13,757	14,381	14,901	14,885	15,472	16,660	17,266	19,090	19,168
Észtország	18,420	17,478	16,011	17,139	18,811	23,009	24,575	25,515	25,586	26,130	28,987	29,232	29,538	29,538	29,970	31,730	30,069	38,010
Irország	2,378	2,822	3,073	3,497	3,979	5,243	5,755	6,605	7,029	7,521	8,516	9,083	9,189	10,520	10,942	11,979	16,160	12,546
Görögország	7,161	7,277	7,458	8,249	8,183	8,731	10,077	11,153	13,741	15,326	15,683	15,690	15,390	17,300	18,001	19,633	21,749	21,928
Spanyolország	8,345	8,444	9,156	9,667	10,744	12,958	13,782	13,176	14,239	15,081	15,879	16,221	17,015	17,118	17,023	17,852	21,220	20,729
Franciaország	9,319	9,272	8,936	9,426	11,188	12,215	12,671	10,813	13,239	13,880	14,362	14,803	15,451	15,847	16,384	17,174	19,109	19,342
Horvátország	23,404	23,691	22,668	22,161	21,986	23,596	25,103	25,389	26,757	28,040	27,817	28,969	28,266	27,280	28,047	28,466	31,023	31,329
Olaszország	6,316	7,549	8,328	9,807	11,492	12,775	13,023	12,881	15,441	16,741	17,082	17,525	17,415	18,267	17,796	18,181	20,359	19,035
Ciprus	3,071	3,131	3,263	4,001	5,131	5,920	6,161	6,245	7,111	8,428	9,144	9,903	9,833	10,478	13,873	13,777	16,879	18,419
Lettország	32,794	32,264	31,141	29,615	29,811	34,317	30,375	33,478	35,709	37,037	38,629	37,538	37,138	39,008	40,019	40,929	42,132	42,107
Litvánia	17,221	16,768	16,887	16,482	17,824	19,798	19,639	19,943	21,437	22,689	23,592	25,748	25,612	26,038	24,695	25,474	26,773	28,230
Luxemburg	0,899	1,402	1,469	2,725	2,809	2,929	2,851	2,855	3,112	3,494	4,471	4,987	5,364	6,194	8,942	7,046	11,699	11,735
Magyarország	4,364	6,931	7,433	8,575	8,564	11,673	12,742	13,972	15,530	16,205	14,618	14,495	14,377	13,556	12,548	12,634	13,850	14,115
Málta	0,102	0,123	0,149	0,177	0,195	0,221	0,979	1,850	2,862	3,760	4,744	5,119	6,208	7,219	7,914	8,230	10,714	12,155
Hollandia	2,030	2,478	2,778	3,298	3,596	4,266	3,917	4,524	4,659	4,691	5,415	5,714	5,846	6,507	7,394	8,886	13,999	12,280
Ausztria	22,553	24,353	26,276	28,144	28,788	31,039	31,205	31,552	32,734	32,665	33,550	33,497	33,370	33,136	33,784	33,755	36,545	36,445
Lengyelország	6,882	6,867	6,859	6,903	7,686	8,676	9,281	10,337	10,955	11,452	11,605	11,881	11,396	11,059	14,936	15,377	16,102	15,624
Portugália	19,205	19,523	20,792	21,907	22,929	24,405	24,150	24,603	24,574	25,699	29,508	30,514	30,864	30,611	30,203	30,623	33,982	33,982
Románia	16,811	17,571	17,096	18,195	20,204	22,157	22,834	21,743	22,825	23,886	24,845	24,785	25,032	24,454	23,875	24,290	24,478	23,596
Szlovénia	18,397	19,809	18,416	19,675	18,646	20,765	21,081	20,937	21,551	23,160	22,459	22,879	21,975	21,658	21,378	21,968	25,000	25,000
Szlovákia	6,391	6,360	6,584	7,766	7,723	9,368	9,099	10,348	10,453	10,133	11,713	12,882	12,029	11,465	11,896	16,894	17,345	17,412
Finnország	29,232	28,814	30,043	29,561	31,071	31,045	32,166	32,532	34,222	36,630	38,633	39,230	38,943	40,857	41,185	42,807	43,939	43,096
Svédország	38,427	39,982	41,734	43,224	43,922	47,024	46,099	47,632	49,403	50,153	51,151	52,220	52,597	53,390	53,916	55,785	60,124	62,573

2. táblázat: A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az Európai Unióban 2004. és 2021. között éves bontásban (%)

Forrás: Eurostat adatbázisa alapján a szerző szerkesztése⁸⁴²

⁸⁴² Eurostat, „Share of energy from renewable sources 2004-2021”.

2003. december 11-12.	Biztonságos Európa egy jobb világban – Európai Biztonsági Stratégia
2006 és 2009 tél	gázvita Ukrajna és Oroszország között, ellátási zavarok Európában
2007. szeptember 18.	IPCC negyedik értékelő jelentése
2007. december 13.	Lisszaboni szerződés aláírása (2009. december 1. hatályba lép)
2009. április 22.	Harmadik energiacsomag elfogadása az EP-ben
2009. április 23.	Irányelv a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról (RED)
2014. február–március	Az Oroszországi Föderáció annektálja a Krim-félszigetet
2014. május 28.	Európai energiabiztonsági stratégia
2015. február 25.	Keretstratégia a reziliens energiaunióhoz egy előrettekintő éghajlatváltozási politikával
2015. december 12.	Párizsi Megállapodás
2016. február 16.	Fenntartható energiabiztonsági intézkedéscsomag
2016. június 28.	Közös jövőkép, közös cselekvés: erősebb Európa – az EU globális kül- és biztonságpolitikai stratégiája
2016. november 30.	Tiszta energia minden európainak
2018. december 11.	A megújuló energiaforrásokból előállított energia használatának előmozdításáról szóló irányelv átdolgozása (REDII)
2019. december 11.	Európai Zöld Megállapodás
2021. július 14.	Fit for 55
2022. február 24.	Az Oroszországi Föderáció megtámadja Ukrajnát
2022. május 18.	REPowerEU
2022. május 18.	Az EU külső energiaügyi szerepvállalása a változó világban – az EU külső energiastratégiája
2022. május 18.	A megújuló energiaforrásokra vonatkozó irányelv módosítása (REDIII)

3. táblázat: Kronológia
 Forrás: a szerző szerkesztése